

MAISEMA-ALUE
LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDE

S K Ä R L A N D E T
HOITO- JA KÄYTTÖSUUNNITELMA
SKÖTSEL- OCH ANVÄNDNINGSPILAN

2.4.2005

SISÄLLYS

JOHDANTO	6
1 TIIVISTELMÄ	8
ENGLISH SUMMARY	12
2 ALUEEN SIJAINTI.....	14
Valtakunnallinen maisema-alue Skärlandet, Tammisaari.....	15
3 MAISEMA-ALUEEN PERUSTAMINEN	16
3.1 Perustamisen valmistelu	16
3.2 Osallistuminen ja yhteistyö	16
3.3 Perustamisen tavoitteet	18
3.4 Maisema-aluetta koskeva lainsäädäntö	18
3.5 Kaavio maisema-alueen perustaminen	22
4 MAISEMANHOITOSUUNNITELMA	24
4.1 Suunnitelman tavoitteet	24
4.2 Maisemanhoitosuunnitelman periaateratkaisu	25
4.3 Maisema-alueen ominaispiirteet ja arvot, joiden säilyttämiseksi ja kehittämiseksi maisema-alue perustetaan.....	28
4.4 Suunnitelma	32
4.5 Maisema-aluetta koskevat hoito-ohjeet ja hoitokortit.....	40
5 MAISEMA-ALUEEN TOTEUTUS	82
5.1 Rajaus	82
5.2 Toteuttaminen ja ajoitus	82
5.3 Toteutuksen seuranta.....	84
6 PERUSTAMISEN JA HOIDON VAIKUTUSARVIOINTI.....	86
6.1 Maisema-alueen perustamisen ja hoidon vaikutukset.....	86
6.2 Suunnitelman vaikutus Natura-alueisiin.....	90
7 LÄHTÖTIEDOT	94
7.1 Skärlandetin maisema-aluetta koskevat suunnitelmat ja päätökset.....	94
7.1.1 Valtakunnalliset alueiden käyttötavoitteet (VAT).....	94
7.1.2 Maakuntakaava.....	95
7.1.3 Eteläisen saariston rantayleiskaava	95
7.1.4 Tammisaaren itäisen saariston rantayleiskaava	98
7.1.5 Rakennusjärjestys	98
7.1.6 Suojelualueet.....	98
7.1.7 Periaatepäätökset, ohjelmat ja inventoinnit	98
7.1.8 Muinaismuistolain mukaiset kohteet.....	99
7.2 Maanomistus.....	100
7.3 Suunnittelun alueen luonto ja maisema	101
7.3.1 Maiseman yleispiirteet	101
7.3.2 Luontotekijöitä	102
7.3.3 Kulttuurimaiseman historiaa.....	116
LÄHTEET	126
LIITE: Alueen ruohovartistia kasveja.....	128

INNEHÅLL

S K Ä R L A N D E T

INLEDNING	6
1 SAMMANDRAG	8
ENGLISH SUMMARY	12
2 OMRÅDETS GEOGRAFISKA LÄGE	14
Skärlandet, ett landskapsvårdsområde på nationell nivå	15
3 INRÄTTANDE AV ETT LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDE.....	16
3.1 Förberedelserna	16
3.2 Deltagande och samarbete.....	16
3.3 Syftet med att inrätta ett landskapsvårdsområde.....	18
3.4 Lagstiftning som gäller ett landskapsvårdsområde	18
3.5 Schema inrättande av ett landskapsvårdsområde	22
4 EN PLAN FÖR LANDSKAPSVÅRD	24
4.1 Syftet med planen	24
4.2 Principlösningen för planen för landskapsvård på Skärlandet	25
4.3 Landskapsvårdsområdet karakteriseras av vissa särdrag och speciella värden.....	28
4.4 Planen	32
4.5 Skötselrekommendationer och skötselkort för Skärlandet	40
5 HUR PLANEN FÖR LANDSKAPSVÅRD FÖRVERKLIGAS	82
5.1 Avgränsning	82
5.2 Förverkligande och tidsramar	82
5.3 Uppföljandet av planens förverkligande	84
6 EN VÄRDERING AV KONSEKVENSER	86
6.1 Konsekvenser av inrättandet och skötseln av ett landskapsvårdsområde.....	86
6.2 Planens inverkan på nätverket Natura	90
7 BASUPPGIFTER.....	94
7.1 Planer och beslut som omfattar Skärlandets landskapsvårdsområde	94
7.1.1 Riksomfattande mål för områdesanvändningen.....	94
7.1.2 En landskapsplan och en regionplan.....	95
7.1.3 Strandgeneralplanen för den södra skärgården	95
7.1.4 Strandgeneralplanen för den östra skärgården i Ekenäs.....	98
7.1.5 Byggnadsordningen	98
7.1.6 Skyddsområden	98
7.1.7 Principbeslut, program och inventeringar	98
7.1.8 Objekt enligt lagen om fornminnen	99
7.2 Markägoförhållanden	100
7.3 Planeringsområdets natur och landskap	101
7.3.1 Allmänna drag i landskapet	101
7.3.2 Naturförhållanden	102
7.3.3 Kulturlandskapets historia	116
KÄLLOR	126
BILAGA: Områdets flora.....	128

JOHDANTO INLEDNING

Tammisaaren kaupunki käynnisti v. 2002 maisemanhoitosuunnitelman laatimisen tukemaan Skärlandetin alueen luonnon ja kulttuurimaiseman ominaispiirteiden säilymistä. Luonnonsuojelulain 32 §:n mukainen maisema-alue voidaan perustaa luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi. Nyt laadittu maisemanhoitosuunnitelma on osa luonnonsuojelulain maisema-alueen perustamishakemuksen asiakirjoja. Maisemanhoitossa on kyse tavanomaisista ympäristöhoitotoimista, joiden tavoitteena on korostaa alueen kulttuurin ja luonnon erityispiirteitä.

Tammisaaren kaupungin eteläosassa sijaitseva Skärlandet on osa eteläisen ja lounaisen Suomen maankohoamisrannikkoa. Jatkuva muutostilassa oleva luonto on vaikuttanut ihmisen toimiin ja alueen kulttuurimaiseman muotoutumiseen. Maankohoamisrannikolla on vahvat luonnon- ja kulttuurimaiseman erityispiirteet, jollaisia muualla maassa ei ole. Alue on myös hemiboreaalista tammivyöhykettä.

Skärlandet on yksi suurimmista Tammisaaren sisäsaariston saarista. Saaren keskeisillä alueilla on nähtävissä, miten asukkaat ovat vuosisatojen ajan poikkeavissa luonnonoloissa neuvokkaasti ja kestävästi hyödyntäneet ympäristöä elinkeinokseen, josta seurauksena on nykyinen monimuotoinen saaristolaismaaseutumaisema. Peltoalaa on ollut vähän, joten metsiä ja maatuneiden ja maatumassa olevien flada- ja kluuvialueiden niityjä on käytetty ja käytetään laitumina. Maan kohomiskitehdys näkyy myös peltoalueilla, jotka ovat pieniä, muodoltaan epäsäännöllisiä ja lukuisten kallio- ja puustosaarekkeiden laikuttamia. Rakentaminen on keskittynyt aiemmin pääasiassa tilakeskusten lähelle ja metsäsaarekkeille, mutta rantojen loma-asutus on alkanut muuttaa saaren asutusrakennetta.

Luonnon- ja kulttuurimaiseman erityisominaisuuksien vuoksi saarella on alueita, jotka ovat suojeltuja tai luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaiksi ja säilyttämisen arvoiksi. Perustettavalla maisema-alueella on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue, Natura 2000-alueita, luonnonsuojelun alueita, valtakunnallisesti arvokas kulttuurihistoriallinen ympäristö ja lukuisia kiinteitä muinaisjäännöskohteita. Skärlandetin alue täyttääkin hyvin luonnonsuoje-

I syfte att bevara naturens och kulturlandskapets särdrag på Skärlandet inledde Ekenäs stad år 2002 arbetet med att göra upp en landskapsvårdsplan. Enligt 32 § naturvårdslagen är det möjligt att inrätta ett landskapsvårdsområde för att bevara och vårda landskapsbilden eller kulturlandskapets skönhet, dess historiska särdrag eller andra därmed sammanhängande särskilda värden. Planen för landskapsvård är nu färdig. Den är en del av de dokument som krävs för att man skall kunna inrätta ett landskapsvårdsområde enligt naturvårdslagen. Landskapsvård går ut på att med sedvanliga, miljövårdande åtgärder betona vissa särdrag i kulturen eller naturen på ett område.

Skärlandet i Ekenäs stads södra del hör till en kuststräckning med landhöjning i södra och sydvästra Finland. Landhöjningen ger kusten en speciell prägel, som saknas i det övriga Finland. Området ingår i den hemiboreala ekzonen.

Skärlandet är en av de största öarna i Ekenäs inre skärgård. Under sekler har invånarna i exceptionella förhållanden på ett innovativt och hållbart sätt här utnyttjat miljön för olika näringsfång. Resultatet är ett varierande jordbrukslandskap. Åkrarna har varit få. Skogs- och ängsmark på landhöjningsstränderna intill de talrika fladorna och glona har använts och används fortfarande som betesmark. Följden av den kontinuerliga landhöjningen går att spåra till åkrarna, som är små och oregelbundna till formen. Åkrarna är inte heller sammanhängande: på sina ställen finns i åkerlandskapet talrika bergsformationer och trädgångar. Tidigare uppfördes byggnaderna i närheten av gårdscentren och på skogsholmarna. Numera har semesterbyggnaderna längs stränderna förändrat bosättningsstrukturen.

Särdragen i kultur- och naturlandskapet på Skärlandet gör att det här finns områden som har skyddats eller som i ett nationellt perspektiv har klassificerats som värdefulla. Det planerade landskapsvårdsområdet omfattar ett nationellt värdefullt landskapsområde, Natura 2000 -område, naturskyddsområden, en kulturhistoriskt värdefull miljö samt ett flertal, fasta fornlämningar. Skärlandet lever upp till de krav som enligt naturvårdslagen ställs på nationell nivå på ett landskapsvårdsområde.

lulain mukaiset valtakunnallisen maisema-alueen perustamisedellytykset.

Maisemanhoitosuunnitelman tärkeänä tavoitteena on saaristomaatalouden tulevaisuuden ja sivuelinkeinojen turvaaminen. Hoitosuunnitelman avulla voitaisiin maisema-alueen ominaispiirteitä jatkossakin säilyttää ja kehittää. Nykyinen näkyvä maisema, erityiset kulttuurivaikuttiset luontotyypit, kasvillisuus ja kylärakenne ovat osaltaan pitkään jatkuneen maatalouden ja laiduntamisen tulosta. Suunnitelman laadinnan aikana on oltu yhteydessä alueen viljelijöihin, joiden mailla perustettava maisema-alue pääosin sijaitsee.

Maisemanhoitosuunnitelman tausta-aineistona on käytetty eri tahojen tekemiä inventointeja, joita on tarkennettu työn kuluessa. Konsultti on tuottanut alueesta myös uutta perusaineistoa. Maisemanhoitosuunnitelman pohjakarttana on käytetty Tammissaaren kaupungin digitaalista kartta-aineistoa, jota on täydennetty työn kuluessa. Maisemanhoitosuunnitelma ja monet muista kartoista on laadittu paikkatietomuotoon, joten niitä voidaan käyttää monipuolisesti myös muussa suunnittelussa, esimerkiksi maisema-alueen ominaispiirteiden muutoksia tarkastelevassa seurannassa. Hoitosuunnitelman sisältö ja asiakirjat on pyritty laatimaan arkipäivän käyttöön ja havainnollisiksi.

Maisemanhoitosuunnitelman laatimista on ohjannut ohjausryhmä. Puheenjohtajana on toiminut Tammissaaren kaupungin ympäristönsuojelusihteeri Gustav Munsterhjelm 13.11.2003 saakka ja siitä lähtien Maria Sandbacka. Ohjausryhmään ovat kuuluneet Tammissaaren kaupungista Mårten Engberg ja Jouni Stordell, Uudenmaan liitosta Rauli Ailus ja Tuula Palaste-Eerola, maa- ja metsätalousministeriöstä Tarja Haaranen, ympäristöministeriöstä Silja Suominen ja Uudenmaan ympäristökeskuksesta Kirsi Hellas. Konsulttina on ollut Arkkitehtitoimisto MARS, josta työhön ovat osallistuneet arkkitehti Raija Seppänen, maisema-arkkitehtiylippiilas Heli Virkkunen sekä luontokartoittaja Esko Vuorinen.

Parhaat kiitokset kaikille työhön osallistuneille!

Gustav Munsterhjelm Raija Seppänen

Maria Sandbacka

Ett av de viktigaste målen med en plan för landskapsvård är att trygga framtiden för skärgårdslantbruket och dess binärningar. Vårdplanen gör det möjligt att också framdeles bevara och utveckla särdragen i landskapet. Landskapet har formats av invånarnas jordbruk och djurens betesgång. Det avspeglar sig i vissa kulturpräglade naturtyper, växtligheten och byarnas uppbyggnad. Odlarna på området kontaktades när planen arbetades fram. Marken som planen omfattar är till största del privatägd.

Inventeringar som tidigare har gjorts på området har utgjort en del av bakgrundsmaterialet för planen för landskapsvård. Planen omfattar delvis också nytt basmaterial, som konsulten har tagit fram. Ekenäs stad har tillställt konsulten kartmaterial i digital form, som till vissa delar har preciserats. Planen och en del kartor har gjorts upp med hjälp av geografisk informationsteknik (GIS), vilket gör att de går att tillämpa på ett mångsidigt sätt i övrig planering, t.ex. när man följer upp hur särdragen i landskapet förändras med tiden. Planen och de anslutande dokumenten har getts en form som gör dem enkla att gestalta och tillämpa.

Fram till 13.11.2003 var Gustav Munsterhjelm ordförande i den styrgrupp som ledde arbetet med planen. Maria Sandbacka tog efter det över ordförandeskapet. Mårten Engberg och Jouni Stordell representerade Ekenäs stad. Vidare deltog Rauli Ailus och Tuula Palaste-Eerola på Nylands förbund, Tarja Haaranen på jord- och skogsbruksministeriet, Silja Suominen på miljöministeriet och Kirsi Hellas på Nylands miljöcentral. Arkitektbyrån MARS arbetade fram planen under överinseende av arkitekt Raija Seppänen. Heli Virkkunen, som studerar landskapsarkitektur, och naturinventerare Esko Vuorinen har också deltagit i arbetet.

Ett varmt tack till alla som har deltagit i arbetet!

Gustav Munsterhjelm Raija Seppänen

Maria Sandbacka

1 TIIVISTELMÄ SAMMANDRAG

Valmistelun keskeiset vaiheet

LsL 32 §:n mukaan maisema-alue voidaan perustaa luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi.

Perustamishankkeesta on kuultu alueen keskeisiä maanomistajia ja muita osallisia. Hanketta on esitelty osallisille 10.3.2003. Sidosryhmien ja viranomaisten informaatio- ja kuulemistilaisuus pidettiin 13.11.2003.

Arvot, ominaispiirteet ja suojelun sekä hoidon tavoitteet

Maisema-alue käsittää keskeiset osat Tammissaaren eteläpuolella sijaitsevasta Skärlandetin saaresta. Maisema-alue on pääosin yksityisessä omistuksessa. Tammisaaren kaupunki omistaa virkistys- ja suojelualueita sekä mm. koulurakennuksen Skåldön kylässä.

Skärlandetin maisema-alueen perustamisen tavoitteena on edistää alueen maaseutuelinkeinoja kestävästi sekä säilyttää, kehittää ja hoitaa Skärlandetin luonnon- ja kulttuurimaiseman kauneutta, historiallisia ominaispiirteitä ja maatalous- ja kylämaisemaan liittyviä muita erityisiä arvoja. Maisema-alueen perustamispäätöksen ja toteutuksen tueksi on laadittu maisemanhoitosuunnitelma, johon on liitetty maiseman arvojen säilyttämistä tukevia ohjeita hoitokorttien muodossa.

Skärlandet on Uudenmaan ja Tammisaaren eteläistä saaristoa ja kuuluu maankohoamisrannikkoon. Maisema-alueen pienipiirteisessä ja vaihtelevassa maisemassa on nähtävissä maankohoamisen vaikutukset. Rannat ovat laajaa fladaja kluuvialueiden mosaiikkia. Maankohoamisen vuoksi luonnonmaisema on pysyvässä, vaikkakin hitaassa muutostilassa. Alue kuuluu hemiboreaaliseen tammivyöhykkeeseen. Skärlandet on myös hyvä esimerkki Suomenlahden sisäsaariston maatalousalueesta. Alueella on harjoitettu viljelyä ja laidunnusta useiden vuosisatojen ajan. Asutushistoria ulottuu varhaiselle keskiajalle, kirjallisten dokumenttien mukaan ainakin 1500-luvulle. Alueella on lähes neljäsosa Uudenmaan laidunnetuista perinnebiotoopeista. Maisema-alueen pellot tilakeskuksineen muodostavat kulttuurimaiseman ydinalueen. Peltojen ja metsän rajavyöhykkeet ovat selviä ja kasvillisuus monilajista. Metsissä ja

Beredningens viktigaste skeden

I 32 § naturvårdslagen sägs det att landskapsvårdsområden kan inrättas för att bevara och vårda landskapsbilden eller kulturlandskapets skönhet, dess historiska särdrag eller därmed sammanhängande värden.

Berörda markägare och andra parter sammankallades till överläggningar innan man fattade beslut om att göra upp en ansökan för ett landskapsvårdsområde. En projektplan lades fram 10.3.2003. Ett möte för representanter för myndigheterna och övriga intressenter hölls 13.11.2003.

Behovet av vård, traktens särdrag samt grundläggande värden

Skärlandet är den viktigaste delen i landskapsvårdsområdet som man nu har arbetat fram en skötseloch användningsplan för. Skärlandet ligger söder om Ekenäs. Staden Ekenäs äger friluftsoch skyddsområden samt bl.a. den gamla skolbyggnaden i byn Skåldö. Landskapsvårdsområdet är dock till största delen privatägt.

Syftet med att grunda Skärlandets landskapsvårdsområde är att på ett hållbart sätt främja traktens landsbygdsnäringar samt att bevara, utveckla och vårda natur- och kulturlandskapet sådant som det är när man beaktar dess skönhet, historiska särdrag och andra karakteristiska egenskaper med avseende på jordbrukslandskapet och dess omgivning. Direktiv och anvisningar för landskapsvård med anvisningar om hur landskapet och dess värden bäst tas till vara finns i skötselkortet, som är en viktig del av planen därför att de styr förverkligandet av landskapsvårdsområdesplanen.

Skärlandet hör till Nylands och Ekenäs södra skärgård. Den är en del av kusten i söder som landhöjningen har inverkat på: de avsnörda fladorna (och glona) i det småskaliga och omväxlande landskapet bildar ett vidsträckt mosaikmönster. Landhöjningen utmärker landskapet, som förändras långsamt och oavbrutet. Skärlandet hör till den hemiboreala ekzonen.

Skärlandet är ett bra exempel på ett jordbruksområde i Finska vikens inre skärgård. Odlingen och betesgången sträcker sig här flera sekler tillbaka i tiden. Bebyggelsens ursprung går att spåra till tidig medeltid, i skriftliga dokument åtminstone till 1500-talet. Här finns närmare en fjärdedel av de

peltojen metsäsaarekkeilla on löydetty useita kiinteitä muinaisjäännöksiä.

Tilakeskukset rakennusryhmineen muodostavat yhtenäisiä kokonaisuuksia. Tilakeskukset sijaitsevat monimuotoisten peltojen äärellä. Peltoja rajaavat runsaslajiset reunavyöhykkeet, joissa kasvaa mm. tammea, katajaa ja mäntyä. Maankohoamisrannikon flada-kluuvialueiden, rantaniittyjen ja metsälaitumien ja niiden kasvillisuuden säilymiselle on tärkeää karjatalouden ja laidunnuksen jatkuminen. Kulttuurimaiseman säilymistä uhkaavat mm. maatalouden yleiset epävarmat tulevaisuudennäkymät, lisääntyvän lomarakentamisen ja asumisen sopimattomuus perinteiseen saaristorakentamiseen sekä kasvava autoliikenne maisema-alueen halki.

Pääosalla aluetta on voimassa oikeusvaikutteinen osayleiskaava (vahvistettu 7.3.2002, Uudenmaan ympäristökeskus), jonka mukaan alue on pääosin maa- ja metsätalousaluetta, loma-asumisen ja ympärivuotisen asumisen aluetta ja erityyppisiä suojelualueita. Osayleiskaavan kaavamääräykset tukevat alueen ominaispiirteiden säilyttämistä. Myös alueen itäosaan laaditaan parhaillaan osayleiskaavaa.

Skärlandetin maisema-alueen keskeiset osat ovat valtakunnallisesti arvokasta maisema-aluetta ja valtakunnallisesti merkittävää kulttuurihistoriallista ympäristöä. Alueella on valtakunnallisesti arvokkaita rantalaitumia ja hakamaita. Laajoja rantaja vesialueita kuuluu Natura 2000 -alueeseen ja rantojensuojeluohjelmaan. Alueella on myös Lillön luonnonsuojelualue. Maisema-alueen eteläpuolella sijaitsee v. 1989 perustettu Tammissaaren saariston kansallispuisto.

Maisemanhoitosuunnitelma

Maisemanhoidon toimenpiteillä säilytetään ja kehitetään alueen kulttuuri- ja luonnonmaisemaa sekä rakennettua ympäristöä. Suunnitelmalla pyritään tuomaan esiin niitä vahvuuksia, joita alueella on valtakunnallisestikin arvioiden sekä suuntaamaan toimintaa niin, että luonnon- ja kulttuurimaiseman ominaispiirteet korostetusti otetaan kaikessa toiminnassa huomioon. Maisema-alueen perustaminen ei merkitse alueen ja toimintojen pysäyttämistä, vaan se on kaikille alueella toimiville velvoittava tunnustus jatkaa arvokkaan alueen tasapainoista kehittämistä. Maisema-alueen moni-

nyländska betade vårdbiotoperna. Åkrarna med sina driftscentra bildar landskapsvårdsområdets kärna.

Mellan åker och skog finns tydliga gränzoner. Växtligheten är varierande. Många fasta fornlämningar finns i skogarna och på åkrarnas skogsholmar.

Gårdarnas driftscentra med omgivande byggnader bildar sammanhängande helheter. Driftscentren ligger intill åkrarna och här finns en artrik flora. Åkrarna kantas av zoner med många växtarter, bl.a. ek, en och tall. För att bevara de många fladorna (och glona) samt strandängarna och skogsbetena på landhöjningsområdet är det viktigt att boskapsskötseln och djurens betesgång fortsätter. Bl.a. de allmänt osäkra framtidsutsikterna inom jordbruket och den ökande semesterbosättningen hotar kulturlandskapet. Ett annat hot är de nya byggnader som uppförs i trakten utan att man beaktar de existerande byggnadernas särdrag. Den ökande biltrafiken är också ett hot.

En gällande delgeneralplan (fastställd 7.3.2002 av Nylands miljöcentral) täcker så gott som hela landskapsområdet. I delgeneralplanen karakteriseras Skärlandet som ett jord- och skogsbruksområde med semesterbosättning och året om bosättning samt skyddsområden av olika slag. Bestämmelserna i delgeneralplanen stödjer bevarandet av traktens särdrag. Som bäst håller man på att göra upp en delgeneralplan också för Ekenäs skärgårds östra del.

Landskapsområdet på Skärlandet är i nationellt perspektiv värdefullt och kulturhistoriskt framträdande. Strandbetena och hagmarkerna är speciellt värdefulla i nationellt avseende. Nätverket Natura 2000 och strandskyddsprogrammet omfattar stränder och vattenområden. Lillöns naturskyddsområde finns också på Skärlandet. I söder finns Ekenäs skärgårds nationalpark, som grundades år 1989.

En plan för landskapsvård

Med de åtgärder som landskapsvården omfattar bevaras och utvecklas traktens kultur- och naturlandskap samt den byggda miljön. Planen syftar till att lyfta fram de framträdande drag som är värdefulla och att rikta in all verksamhet så att natur- och kulturlandskapets särdrag beaktas. Ett beslut om

muotoisen, heikosti ulkoisia muutoksia kestävä luonnon ja kulttuurimaiseman peruspiirteiden huomioonottaminen korostuu hoitotoimenpiteissä.

Tyypillisimmät hoitokohteet ja toimenpiteet kuvaataan *kymmenellä hoitokortilla*. Niissä esitetään kuvaus osa-alueiden tai kohteiden ominaispiirteistä, nykytilasta sekä hoidon tavoitteista sekä suositusluonteiset hoitoperiaatteet. Hoitokortit ovat osa maisemanhoitosuunnitelmaa ja toimivat kartan selityksinä. Hoitokorttien sisältö on samansuuntainen eteläisen saariston osayleiskaavan määräysten kanssa.

Keskeisiä hoidettavia kokonaisuuksia ovat kulttuurimaiseman vyöhyke sekä rantojen muutosalueet. Kulttuurimaisemapainotteiseen vyöhykkeeseen kuuluvat kyläalueet, asutus, tiestö sekä pelto- ja niittyalueet metsän reunavyöhykkeineen. Luonnonja kulttuurimaiseman vaihtumisvyöhykkeeseen kuuluvat metsälaitumet ja rantojen muutosalueet fladat, kluuvit ja vesialueet.

Alueen pellot suositellaan pidettäväksi viljelyn piirissä. Erilaiset niityt, hakamaat ja metsälaitumet ovat jatkossakin hyviä laidunalueita. Peltojen ja metsän tai asutuksen välisillä reunavyöhykkeillä suositetaan jaloja lehtipuita. Kun tienvarsipuustoa raivataan, otetaan huomioon myös näkyvien avaaminen. Uudisrakentamisessa ja rakennuspaikan käsittelyssä otetaan korostetusti huomioon saariston rakennustapa ja heikosti muutoksia kestävä luonnonolot. Tilakeskusten rakennuskantaa korjattaessa ja täydennettäessä pyritään saaristolle ominaiseen rakennustapaan ja tavoitteena on säilyttää purkamatta myös nykykäytöstä poistuvia rakennuksia ja rakenteita. Myös tilakeskusten ulkopuolella vanhan asutuksen jäänteitä ja säilyneitä rakenteita hoidetaan merkinä maiseman ajallisesta kerrostuneisuudesta.

Hoitotoimia suunniteltaessa on kuitenkin otettava huomioon, että luonnonsuojelun alueiden käyttöä ja hoitoa ohjaavat niiden perustamispäätökset. Muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain alaisia, ja niiden hoidosta päättää Museovirasto.

att grunda ett landskapsområde innebär inte att den normala verksamheten stoppas upp: snarare är beslutet ett erkännande för alla berörda parter och en påminnelse om att de på ett balanserat sätt bör driva utvecklingen framåt. Vårdåtgärderna beaktar områdets biodiversitet samt grunddragen i naturen och kulturlandskapet, vilka eventuellt inte klarar av den påfrestning som yttre förändringar medför.

Tio skötselkort omfattar de mest typiska skötselobjekten och de rekommenderade åtgärderna. Delområdena eller objektens särdrag beskrivs liksom nuläget samt målen för deras skötsel. Skötselkortet är en del av planen för landskapsvård och de konkretiserar förklaringarna på kartan. Bestämmelserna i delgeneralplanen överensstämmer med skötselkortens innehåll.

Helheter som behöver skötas är dels kulturlandskapet inklusive byaområden, bebyggelse, vägnät, åkrar och ängar samt skogens kantzoner, dels stränderna, som är stadda i förändring. Skogsbetena och landhöjningsområdet med flador och övriga vattenområden hör till övergångszonen mellan ett natur- och kulturlandskap.

Rekommendationen är att åkrarna odlas. Olika ängar, hagmarker och skogsbeten lämpar sig också i fortsättningen som betesmark. Enligt rekommendationerna gynnas ädla lövträd i kantzonen mellan åker och skog samt mellan åker och bosättning. När trädbeståndet längs vägarna röjs strävar man efter öppna vyer i landskapet. Nybyggen planeras så att man respekterar den traditionella byggnadsstilen i skärgården liksom också naturförhållandena, som tar skada av stora, yttre förändringar. När myndigheterna behandlar bygglov är det att rekommendera att de här särdragen beaktas. När gårdarnas byggbestånd repareras och kompletteras bör det ske så att man beaktar det traditionella byggsättet i skärgården. Vidare är syftet att bevara och inte riva ner gamla byggnader och byggkonstruktioner, vilka man inte längre har någon användning för. Utanför gårdscentren finns spår efter forntida bosättning, vilka man bör värda som ett tecken på landskapets historia och dess förankring i olika tidsepoker.

De syften som man har ställt upp för naturskyddsområdena bör vara vägledande när man planerar skötselåtgärder. Lagen om fornminnen, som övervakas av Museiverket, tillämpas på vården av forn lämningar.

Toteuttamisen pääpiirteet

Maisema-alueen perustamispäätös ohjaa erityisesti eri viranomaisten toimintaa alueella. Kaupunki ja muut viranomaistahot ottavat toimissaan maisema-alueen tavoitteet huomioon ja pyrkivät edistämään niiden toteuttamista mm. pyrkimällä ohjaamaan alueelle yhteiskunnan ympäristönhoitoon ja rakennetun ympäristön kunnostukseen varattuja avustuksia ja tukia.

Oikeusvaikutteinen osayleiskaava ohjaa maankäytön määrää ja sijoittumista alueella. Luonnonsuojelualueiden hoitoa ohjaavat luonnonsuojelualueiden suojelupäätökset. Maisema-aluepäätös ja siihen liittyvä maisemanhoitosuunnitelma hoitokortteineen antavat kaavaa täydentäviä ja tukevia ohjeita rakentamiseen ja ympäristön käsittelyyn. Jos yleiskaavaa muutetaan, maisema-aluepäätöstä voidaan käyttää uuden kaavan tavoitteiden yhtenä perustana. Myös rakennusjärjestystä muutettaessa tai poikkeamislupakäsittelyissä on maisemanhoitosuunnitelmalla viranomaisia ohjaava vaikutus. Viranomaisten on esimerkiksi katsottava, että mastojen, linjojen ja johtojen sijoittelussa, tien linjaus- tai korkeusasemien muutoksissa ja muissa maisema- tai toimenpidelupaa vaativissa toimenpiteissä maisema-aluepäätös otetaan huomioon.

Maisemanhoitosuunnitelmaa toteuttavat myös maanomistajat. Toteuttaminen on vapaaehtoista. Alueella vakiintuneet toiminnat voivat jatkua. Maisemanhoitosuunnitelmasta ja alueesta tehdyistä päätöksistä ei aiheudu valtiolle tai kunnalle korvasvelvoitetta.

Neuvonnalla, talkoilla ja muulla informaatiolla voidaan lisätä tietoa alueen arvoista ja halukkuutta hoitotoimiin. Toteuttamiseen on mahdollista saada tukea mm. maatalouden ympäristötuen kautta, kestävä metsätalouden rahoituslain perusteella ja ympäristökeskuksen rakennusperinnön hoitoavustuksista.

Maisema-alueen luonnon- ja kulttuuriarvojen säilymiseen, toteuttamisen seurantaan ja arviointiin ehdotetaan laadittavaksi erillinen seurantaohjelma yhteistyössä kaupungin, viranomaisten ja alan tutkimuslaitosten kanssa.

Värden och användningen av området i huvuddrag

Beslutet om att inrätta ett område för landskapsvård styr i avgörande grad olika myndigheters verksamhet. Staden och andra myndigheter beaktar de mål som man har ställt upp för ett område av det här slaget. Bidrag och stöd som har öronmärkts för miljövärd och för att restaurera den byggda miljön används i den mån som myndigheterna anser att de främjar målen.

En gällande delgeneralplan styr markanvändningen och byggverksamheten. Bestämmelserna för naturskyddsområden styr uppläggningsplaneringen av de åtgärder som planeras på ett visst naturskyddsområde. Beslutet om att grunda ett område för landskapsvård, inklusive planen för landskapsvård och skötselkortet, drar upp riktlinjer bl.a. för hur nya byggnader skall se ut. Om generalplanen ändras och myndigheterna planerar att ersätta den med en ny blir det gällande beslutet om att inrätta ett område för landskapsvård utslagsgivande: myndigheterna bör beakta de beslut som har fattats t.ex. om byggnadsordningen eller om behandlingen av undantagstillstånd för landskapsvårdsområdets del. Vidare bör myndigheterna se till att master, kraftlinjer och ledningar placeras så som man ursprungligen har planerat på området för landskapsvård. Samma gäller vägarnas sträckning och andra åtgärder som kräver myndighetstillstånd.

Markägarna verkställer också för sin del planen. Det är frivilligt, vilket således innebär att markägarna inte behöver upphöra med sin verksamhet. Beslut om åtgärder i enlighet med planen innebär inte att staten eller kommunen betalar ut ersättningar.

Rådgivning och gemensamt, oavlönat talkoarbete samt övrig information syftar till att sprida kunskap om områdets värde och att öka beredvilligheten att vårda det. För den som åtar sig att vårda landskapet finns en del tänkbara stöd: t.ex. lantbrukets miljöstöd, lagen om finansiering av hållbart skogsbruk och bidrag för vård av byggnadsarvet.

Det är bra att göra upp en separat plan för hur man följer upp de åtgärder som bevarandet av landskapsområdets natur- och kulturvärden omfattar samt hur åtgärderna verkställs. I planen, som görs i samarbete mellan staden, myndigheter och forskningsanstalter på området, utvärderar man eventuellt också hur man har genomfört åtgärderna.

ENGLISH SUMMARY

THE DESIGNATION AND MANAGEMENT PLAN OF A LANDSCAPE CONSERVATION AREA IN ACCORDANCE WITH SECTION 32 OF THE NATURE CONSERVATION ACT

Main stages of Drafting and the Content of the decision

According to section 32 of the Nature Conservation Act, a landscape conservation area can be established in order to preserve and manage a natural or cultural landscape of outstanding beauty, historical interest or other special value.

The city of Tammisaari has decided to submit the designation of a landscape conservation area in Skärlandet. Prior to the decision, the board of environmental protection has initiated the preparation of a landscape management plan, and decided to commission a consultant for the project. A group of cross-disciplinary authorities have monitored the preparation of the landscape management plan and the drafting of the designation decision of the landscape conservation area. The appointed consultant for the project was Architecture Studio MARS of Vantaa.

Key landowners and other interested parties have been heard about the landscape conservation area project. The project has been presented to interested parties on 10 March 2003. A hearing and information event for interest groups and authorities has been held on 13 November 2003.

Values, features and goals of conservation and landscape management

The landscape conservation area comprises the main parts of the isle of Skärlandet, situated to the south of Tammisaari city centre. The landscape conservation area is mostly on privately owned land. The city of Tammisaari owns nature conservation areas, recreational areas and a school building in the village of Skåldö.

The objective of the designation of Skärlandet landscape conservation area is to foster rural livelihoods as well as to preserve, develop and manage the beauty of Skärlandet's natural and cultural landscape, historical qualities and other values related to the rural landscape in a sustainable manner. A landscape management plan has been devised to support the decision making and implementation of the landscape conservation area. The landscape management plan presents guidelines in the form of management cards to support the conservation of landscape values.

Skärlandet is situated in the southern archipelago of Tammisaari in Uusimaa Province where the coastal region is affected by post-glacial shore level displacement. The effect of land uplift is visible in the varying landscape. The seashore of

the area is part of an extensive mosaic of fladas and glo-lakes. Due to land uplift the natural landscape changes constantly albeit slowly. The area belongs to the hemiboreal floral region. Skärlandet is also a representative example of an agricultural area in an offshore archipelago in the Gulf of Finland. Land has been continuously cultivated and grazed presumably since the 16th century in the region. Nearly a quarter of the grazed historical rural biotopes in Uusimaa Province are found in the area. The core of the cultural landscape comprises arable lands and farmsteads. Forest fringes are clear and rich in flora. Numerous archaeological relics have been discovered in the forested areas and in copses in fields.

The area's farmsteads are uniform entities. Farmhouses are situated on the edges of polymorphous fields which are outlined by forest fringes rich in flora. Typical species are oak, juniper and pine. In order to preserve the flada and glo-lake areas of the land uplift coast, the coastal meadows, woodland pastures and their vegetation, it is important for grazing to continue in the future. The generally uncertain prospect of agricultural livelihoods is a threat to the conservation of cultural landscape. The ever increasing number of holiday cottages which often poorly fit the landscape, as well as increasing motor traffic through the landscape conservation area adds to the threat.

Most of the area is covered by a local master plan with legal consequences (approved by Uusimaa environment centre on 7 March 2002). According to the master plan, most of the area is agricultural and forestry area, areas designated for holiday cottages and permanent habitation. There are also various types of conservation areas. The regulations issued in the master plan stipulate the preservation of the characteristic features of the area. A local master plan for the eastern part of the region is currently being drafted.

The main parts of Skärlandet are situated in a nationally valuable landscape area and nationally significant cultural environment. There are also coastal meadows and woodland pastures of national value. Extensive stretches of coastline and coastal waters are included in the EU's Natura 2000 Network and in the coast conservation programme. Lillö nature conservation area is also situated in the area. The national park of the Archipelago of Tammisaari, founded in 1989, is situated south of the landscape conservation area.

The Landscape Management Plan

The cultural and natural landscape as well as the built environment of the area will be preserved and developed through the implementation of the landscape management plan. The plan aims to emphasize the area's national values and to ensure that the characteristic features of the natural and cultural landscape are taken into account in all operations. The designation of the landscape conservation area does not mean an end to activities in the area; rather it recognizes the value of the area and engages interested parties to continue its balanced development. The proposed landscape management activities take into account the qualities of the varying natural and cultural environment which poorly sustain alien influences.

The typical management targets and activities are described on ten management cards. They present the features of management targets or zones, their present state, goals of landscape management for each target and propose the principles of implementation. The management cards are a part of the landscape management plan and serve as a key to the map of the plan. The contents of the cards are in line with the local master plan of the southern archipelago.

The chief entities to be managed are cultural landscape zones and coastal areas. Cultural landscape zones encompass villages, other inhabited areas, road networks, arable land and meadows with their forest fringes. Between natural landscape and cultural landscape there is a zone of woodland pastures and changing coastal areas; fladas, glo-lakes and littoral waters.

The continuation of cultivation is recommended for arable lands in the area. Various meadows, paddocks and woodland pastures will be good grazing lands also in the future. Hardwood trees will be favoured in forest fringes of fields and habitation. When trees from roadsides are being cleared, consideration will be given to opening views. When building new buildings and working the construction site, attention will be drawn to the traditional building type and method of the archipelago as well as the sensitive natural conditions in the region. When refurbishing or building new buildings in the context of farmsteads, traditional methods and styles will be followed where ever possible and the purpose is also to preserve obsolete buildings and structures. Outside farmsteads, remains of old habitation and structures will be maintained as signs of historical stratification in the landscape.

Main features of realization

The designation decision of the landscape conservation area directs first and foremost the activities of various authorities. The local authorities and other officials will take into account the goals of the landscape conservation area in all their actions and will strive to reach these goals e.g. by directing subsidies allocated for environmental care and building maintenance to the area.

The local master plan with legal consequences regulates the intensity and location of land uses in the area. The protection decisions of nature conservation areas control their development. The designation decision of the landscape conservation area and the attached landscape management plan together with the management cards give complementary and supporting guidelines for building and working the environment. If the master plan is altered, the landscape conservation area decision can be used for setting objectives for a new master plan. Also when modifying the city's building ordinance or when processing applications for deviation, the landscape management plan serves as a guideline for local authorities. The authorities must see to e.g. that when positioning masts, power lines, roads or realizing other structures requiring an action or landscape work permit, the designation decision of the landscape conservation area will be taken into account.

Landowners will also contribute to the realization of the landscape management plan but activities are voluntary. Established activities and practices can continue in the area. The state or city council are not liable to pay compensation for expenses due from the landscape management plan or decisions concerning the area.

Guidance, volunteer work and information can help to increase awareness of the area's values and consequently add willingness to engage in management activities. Financial aid for implementation can be received based e.g. on the Agri-environmental Support Programme, on the Act on the Financing of Sustainable Forestry and from the Regional Environment Centre's funds for the maintenance of building heritage.

A separate follow-up program is proposed to assess conservation of natural and cultural values in the landscape conservation area, in cooperation with local authorities, other officials and related research institutes.

2 ALUEEN SIJAINTI OMRÅDETS GEOGRAFISKA LÄGE

VALTAKUNNALLINEN MAISEMA-ALUE SKÄRLANDET, TAMMISAARI

Maisema-alue sijaitsee läntisellä Uudellamaalla Tammisaaren kaupungin sisäsaaristossa Skärlandet-saaren alueella. Etäisyys Skärlandetista maanteitse kaupungin keskustaan on 13 km. Maisema-alue käsittää Skärlandetin saaren keskeiset manneerosat sekä saaren pohjoisia ja eteläisiä rantavyöhykkeitä. Alueeseen kuuluu Skäldön, Nabbenin, Backan, Grevön, Kopparön, Sommarön ja Sundomin kylien alueita. Alueen pinta-ala on vesialueineen noin 1200 ha.

Skärlandetin saaren yhdistää mantereeseen Grobbfjärdenin salmen ylittävä Skäldön lossi. Saaren halki kulkee asfalttipäällysteinen tie Sommarön ja Baggön kyliin. Tiestä haarautuu kymmeniä yksityisteitä.

SKÄRLANDET I EKENÄS STAD, ETT LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDE PÅ NATIONELL NIVÅ

Området ligger i västra Nyland i Ekenäs stads inre skärgård på ön Skärlandet. Avståndet från Skärlandet till Ekenäs stads centrum är 13 km längs landsvägen. Landskapsvårdsområdet omfattar Skärlandet inre delar och strandzoner på öns norra och södra del. Byarna Skäldö, Nabben, Backa, Grevö, Kopparö, Sommarö och Sundom hör helt eller delvis till landskapsvårdsområdet. Ytan är cirka 1 200 ha när man räknar med vattenområdena.

Skäldö färja korsar Grobbfjärden på sin rutt från Skärlandet till fastlandet och tvärtom. Mellan byarna Sommarö och Baggö finns en asfalterad väg. Från vägen förgrenar sig sidovägar till cirka tio privata bygplatser.

Tammisaaren sijainti Suomessa (vas.) ja Uudellamaalla (oik.)
Ekenäs läge i Finland (till vänster) och i Nyland (till höger).

Skärlandetin sijainti sisäsaaristossa. Tammisaaren rannikkoseudun vyöhykejako (Furman 1992).

Skärlandets läge i den inre skärgården. Zonindelningen i Ekenäs skärgård (Furman 1992).

NYKYINEN MAAKÄYTTÖ

Maisema-alueen pinta-ala noin 1 200 ha

- 600 metsää (osa metsälaidunta)
- 300 ha vesialuetta ja rantaniittyä
- 115 ha peltoa
- 170 ha laidunalueita (niityt, rantaniityt, metsähaat, joista osa metsää)
- 30 ha tonttimaata / pysyvä asutus
- 27 ha tonttimaata / loma-asutus

KAAVOITUSTILANNE

- Osayleiskaavoitettua aluetta noin 1110 ha
- 530 ha maa- ja metsätalousaluetta (420 ha metsää, 105 ha peltoa)
- 70 ha vesialuetta
- 400 ha eriateisia suojelualueita
- 60 ha virkistysalueita
- 66 ha pysyvää asutusta
- 37 ha loma-asutusta
- 2 ha teollisuutta

Kaavoittamatonta aluetta noin 87 ha.

NUVARANDE MARKANVÄNDNING

Landskapsvårdsområdet omfattar cirka 1 200 ha

- 600 ha skog (till en del skogbeten)
- 300 ha vatten och strandängar
- 115 ha åker
- 170 ha betesmark (ängar, strandängar, skogsbeten, av vilka en del är skog)
- 30 ha tomtmark / permanent bosättning
- 27 ha tomtmark / semesterbosättning

NUVARANDE PLANERING OMFATTAR

Delgeneralplanen omfattar cirka 1 110 ha

- 530 ha jord- och skogsbruk (420 ha skog, 105 ha åker)
- 70 ha vattenområde
- 60 ha rekreativområde
- 400 ha skyddsområden av varierande slag
- 66 ha fast bosättning
- 37 ha semesterbosättning
- 2 ha industri

För 87 hektar finns ingen plan.

Grevön tila.
Grevö gård.

Umpeen kasvavaa flada-alueita.
En flada som håller på att växa igen.

3 MAISEMA-ALUEEN PERUSTAMINEN ATT INRÄTTA ETT LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDE

3.1 PERUSTAMISEN VALMISTELU

Tammisaaren kaupungin ympäristönsuojelulautakunta päätti v. 2002 Skärlandetin maisemanhoitosuunnitelman laatimisesta maisema-alueen perustamista varten. Konsultiksi valittiin Arkkitehtitoimisto MARS Vantaalta. Monet samanaikaisesti vireillä olleet suunnitelmat ja inventoinnit ovat tukeneet maisema-alueen perustamispäätöksen valmistelua.

Kaupungin ympäristötoimisto aloitti maisema-alueen perustamisen valmistelun 1990-luvun lopulla inventoinneilla, joita on tehty kaupungin omana työnä sekä yhteistyössä mm. Uudenmaan ympäristökeskuksen kanssa. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston maisema-arkkitehtuurin laitos on vv. 1999-2000 käyttänyt aluetta tuotantomaisemakurssin harjoitustyökohteena.

Tammisaaren kaupunki on laatinut oikeusvaikutteisen Eteläisen saariston osayleiskaavan Skärlandetiin ja sitä ympäröivälle saaristoalueelle. Saaren ranta- ja vesialueita on otettu vuonna 1990 rantojensuojeluohjelmaan. Lähes samoilla rajauksilla kuin rantojensuojeluohjelma on tehty ehdotus Natura 2000 -alueeksi vuonna 1998. Natura 2000 -alueeseen kuuluu rantojen suojeleluohjelma-alueiden lisäksi kaikki merialueet. Lillön saaren luonnonsuojelualue (LUO 300) on perustettu vuonna 1993.

Läntisen Uudenmaan seutukaavaliiton inventoinnissa 1992 selvitettiin alueen arvokas rakenuskanta. Suomen ympäristökeskuksen perinemasemaintoiminnissa määritettiin osa Skärlandetin laidunalueista valtakunnallisesti arvokkaiksi. Ympäristöministeriön 1992 julkaisemassa maisema-aluejärjestelmän mietinnössä Skärlandetin alue on arvoitettu valtakunnallisesti arvokkaaksi maisema-alueeksi. Saaren keskeinen alue on lisäksi valtakunnallisesti merkittävää kulttuuriympäristöä.

3.2 OSALLISTUMINEN JA YHTEISTYÖ

Suunnittelua on ohjannut ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana on toiminut ympäristönsuojelusihteeri Gustav Munsterhjelm (13.11.2003 asti) ja sen jälkeen Maria Sandbacka Tammisaaren kaupungin ympäristötoimistosta. Sihteeri on ollut edustaja Arkkitehtitoimisto MARSista. Ohjaus-

3.1 FÖRBEREDELSENA

Miljövårdsnämnden i Ekenäs stad beslöt år 2002 att inleda arbetet med en plan för landskapsvård för Skärlandet i syfte att inrätta ett landskapsvårdsområde. Arkitektbyrån MARS i Vanda valdes för det praktiska utförandet. Många planeringsprojekt och inventeringar som samtidigt har varit under arbete på olika håll och hos olika myndigheter har utgjort värdefullt bakgrundsmaterial.

Miljövårdsbyrån i Ekenäs stad inledde i slutet av 1990-talet inventeringsarbeten i trakten. Inventeringarna utfördes i samarbete med bl.a. Nylands miljöcentral. Vid Tekniska högskolans arkitektavdelning har studerande inom utbildningsprogrammet för landskapsarkitektur använt materialet som ett övningsarbete inom kursen för produktionslandskap.

Ekenäs stad har gjort upp en delgeneralplan med rättsverkan för den södra skärgården, som omfattar Skärlandet och dess omgivning. Skärlandets stränder och vatten ingår i strandskyddsprogrammet från år 1990. År 1998 gjordes ett förslag om att foga de områden som nu ingår i strandskyddsprogrammet till nätverket Natura 2000. Alla havsområden hör till nätverket Natura 2000. Lillöns naturskyddsområde (LUO 300) har grundats år 1993.

I en inventering år 1992 kartlade Nylands regionplaneförbund traktens värdefulla byggnadsbestånd. I en inventering av värdbiotoper som Finlands miljöcentral utförde klassificerades en del av Skärlandets betesmarker som värdefullt naturlandskap på nationell nivå. Skärlandets centrala delar har på samma sätt klassificerats som värdefullt kulturlandskap på nationell nivå.

3.2 DELTAGANDE OCH SAMARBETE

Fram till 13.11.2003 var miljövårdssekreterare Gustav Munsterhjelm ordförande i styrgruppen som hade ansvaret för planen. Maria Sandbacka på Ekenäs stads miljövårdsbyrå axlade ordförandeskapet efter honom. Arkitektbyrån MARS' representant var sekreterare. Styrgruppen sammankom tio gånger och gjorde två besök i terrängen under arbetets gång.

ryhmä on kokoontunut 10 kertaa ja on tehnyt alueelle 2 maastokäyntiä.

Konsultti laati osallistumis- ja arviointisuunnitelman maisemanhoitosuunnitelmatyön käynnistyessä. Kaupunki on informoinut alueen asukkaita työn eri vaiheista. Maanomistajille järjestettiin 10.3.2003 Tammisaarella luonnosvaiheen asukastilaisuus mielipiteiden esittämistä varten. Maanomistajat tukivat hanketta esitetystä muodostaan. Paikkakunnan lehti on uutisoanut maisema-alueuudistusta.

Valtakunnallisille ja alueellisille viranomaisille sekä viljelijäjärjestöille järjestettiin informaatiotilaisuus 13.11.2003 Uudenmaan ympäristökeskuksen tiloissa, jossa Tammisaaren kaupunki ja konsultti esittelivät hanketta. Tilaisuuteen oli kutsuttu edustajat maa- ja metsätalousministeriöstä, ympäristöministeriöstä, Uudenmaan ympäristökeskuksesta, museovirastosta, Länsi-Uudenmaan museosta, Uudenmaan liitosta, Uudenmaan tiepiiristä, Uudenmaan TE-keskuksesta, Nylands svenska lantbruksproducenternas förbundista (NSP), Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbundista (SLC), Svenska Lantbrukssällskapens förbundista (SLF), Kustens skogscentralista ja Södra skogsreviristä.

Konsulten lade fram en plan för deltagande och utvärdering i arbetets inledningskede. Staden har informerat invånarna om de olika skedena. 10.3.2003 hade markägarna möjlighet att i Ekenäs ge sin syn på planen, som då presenterades som en skiss. Markägarna stödde projektet. Den lokala tidningen har följt upp arbetet med planen.

Myndigheter på nationell och lokal nivå samt odlarnas centralorganisationer inbjöds till ett möte 13.11.2003 på Nylands miljöcentral. Ekenäs stad och konsulten presenterade arbetet. Representeranter deltog för jord- och skogsbruksministeriet, miljöministeriet, Nylands miljöcentral, Museiverket, västra Nylands museum, Nylands förbund, Nylands vägdistrikt, Nylands TE-central, Nylands svenska lantbruksproducentförbund (NSP), Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund (SLC), Svenska Lantbrukssällskapens förbund (SLF), Kustens skogscentral och Södra skogsreviret rf.

3.3 PERUSTAMISEN TAVOITTEET

Tammisaaren kaupungin asettamat tavoitteet:

- saaristomaatalouden toimintaedellytysten säilyttäminen
- elinkeinomahdollisuuksien lisääminen
- kestävällä tavalla
- luonnonlaitumien hoidon jatkaminen pääasiassa laiduntamalla
- uuden rakentamisen sopeuttaminen olevaan rakennuskantaan

Luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustamisen onnistumiselle on tärkeää, että

- suunnitelman tavoitteet ja toimenpiteet ovat paikalliseen toimintaan jamenetelmiin soveltuvia ja käytännönläheisiä
- maisemanhoitosuunnitelma laaditaan alueen ominaispiirteitä arvoja tukien
- paikalliset asukkaat ja viranomaiset sitoutuvat tavoitteisiin

Suunniteltaessa maisema-alueen perustamista tietylle alueelle on tärkeää, että

- alueella on riittävää potentiaalia eli moni puolista kulttuurimaisemaa ja luonnon edellytyksiä
- alueen luonnon- ja kulttuurimaisemalla on valtakunnallisesti tunnistettavia ominais
- piirteitä (kuten saaristo, järviolue, tunturiseutu) ja alue on oman aluetyypinsä hyvä edustaja
- maisema-alueen keskeiset osat ovat esimerkiksi valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaista valtakunnallisesti merkittävää maisema-alueita.

3.4 MAISEMA-ALUETTA KOSKEVA LAIN-SÄÄDÄNTÖ

Maisema-alueen perustamista ja muita maisema-alueita koskevia seikkoja ohjataan luonnonsuojelulain ja -asetuksen säännöksillä. Maisema-alueen perustaminen tarjoaa mahdollisuuden tietyn alueen maisema-arvojen säilyttämiseen ja kehittämiseen.

Luonnonsuojelulaki mahdollistaa maisema-alueen perustamisen. Päätöksen valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen perustamisesta ja tarkoi-

3.3 SYFTET MED ATT INRÄTTA ETT LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDE

Mål som Ekenäs stad har ställt upp:

- att bevara förutsättningarna för ett fungerande jordbruk i skärgården
- att öka möjligheterna att bedriva näringsverksamhet på ett hållbart sätt
- att fortsätta sköta naturbetesmarkerna med betesgång
- att anpassa nya byggnader till nuvarande byggnadsbeståndet

För att myndigheterna skall lyckas med att inrätta ett landskapsvårdsområde är det viktigt att:

- uppsatta mål och åtgärder är anpassade till verksamhet och metoder på lokal nivå samt bygger på praktisk erfarenhet
- planen för landskapsvård stödjer traktens särdrag och värden
- de lokala invånarna och myndigheterna strävar efter att nå målen

När myndigheterna planerar att inrätta ett landskapsvårdsområde på ett visst område är det viktigt att:

- trakten har tillräckligt med potential, d.v.s. ett mångsidigt kulturlandskap och naturliga förutsättningar, för ändamålet
- särdrag (t.ex. skärgård, sjöar, fjäll) som på nationell nivå går att identifiera förknippas med natur- och kulturlandskapet. Vidare skall området vara representativt för ett landskap av ett visst slag
- vidsträckta delar av ett landskapsvårdsområde är av nationell betydelse enligt statsrådets principbeslut

3.4 LAGSTIFTNING SOM OMFATTAR ETT LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDE

Bestämmelserna i naturvårdslagen och i naturvårdsförordningen styr inrättandet av ett landskapsvårdsområde. Syftet med att inrätta ett landskapsområde är att göra det möjligt att bevara och utveckla vissa landskapsvärden.

Naturvårdslagen gör det möjligt att inrätta ett landskapsvårdsområde. Miljöministeriet fattar beslutet om det är frågan om ett område av nationell betydelse. Skärlandet uppfyller det här kravet och

tuksesta tekee ympäristöministeriö. Skärlandet in maisema-alue perustetaan valtakunnallisena.

Maisema-alue eroaa luonnonsuojelualueista mm. siten, että maisema-alueella ei ole tavoitteena suojella alkuperäistä luontoa, vaan ihmisen esimerkiksi viljelemällä ja rakentamalla muokkaamaa ympäristöä. Maisema-alueella maiseman suojelua ja hoitoa koskeva sääntely on olennaisesti lievempää kuin luonnonsuojelualueilla. Maisemasuojelulla pyritään säilyttämään mm. maiseman kauneusarvoja, joihin ihminen usein on jo vuosikymmeniä, jopa vuosisatoja vaikuttanut. Skärlandet in rakennusten, viljelysten, laitumien ja puuston muodostama maatalousmaisema soveltuu hyvin lain mukaiseksi maisema-alueeksi.

Valtakunnallisen maisema-alueen perustamisesitys tehdään ympäristöministeriölle. Perustamispäätökseen voidaan sisällyttää maiseman olennaisten piirteiden säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä. Nämä määräykset eivät saa aiheuttaa kiinteistön omistajalle merkityksellistä haittaa. Maisema-alueella koskevat maankäytön rajoitukset voivat tästä syystä olla vain lieviä, eikä muunlaisia määräyksiä voida siis antaa. Alueilla, joilla on voimassa oikeusvaikutteinen asemakaava tai yleiskaava, määräyksiä ei kuitenkaan sovelleta muuten kuin siltä osin mitä kaavalla ei voida määrätä. Yksityiskohtaisempia suosituksia maiseman säilyttämiseksi, hoitamiseksi ja kehittämiseksi annetaan erillisessä maisemanhoitosuunnitelmassa. Skärlandet in maisema-alueen hoitosuunnitelma on laadittu karttaesitykseksi, johon liittyy yleisiä hoito-ohjeita. Perustamispäätöksessä ei anneta erityisiä määräyksiä.

On huomattava, että maisema-alueella rakentamista ja muuta vastaavaa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäyttöä ohjaa Tammissaaren eteläisen saariston osayleiskaava sekä Tammissaaren kaupungin rakennusjärjestys. Luonnonsuojelulain mukaisen maisema-alueen perustaminen ei siis ole maankäyttösuunnitelma, eikä maisema-alueen perustamisasikirjoihin kuuluvasta hoitosuunnitelmasta koidu maanomistajaa sitovaa juridista velvoitetta ohjeiden noudattamiseen.

Skärlandet får status av ett landskapsvårdsområde på nationell nivå.

Ett landskapsvårdsområde skiljer sig från naturskyddsområden bl.a. i det avseendet att på ett landskapsvårdsområde är syftet inte att bevara den ursprungliga naturen utan den miljö som människan har bearbetat genom att odla eller genom att uppföra byggnader. Bestämmelserna på ett landskapsvårdsområde är avsevärt mindre rigida än på ett naturskyddsområde. Landskapsvård går ut på att bl.a. bevara sådana skönhetsvärden i naturen, som människorna redan i decennier, eventuellt i sekler, har påverkat. Jordbruksmiljön inklusive byggnader, odlingar, betesmarker och trädbestånd på Skärlandet lämpar sig väl för att bilda ett landskapsvårdsområde enligt lagen.

En framställan om att på nationell nivå inrätta ett landskapsvårdsområde görs till miljöministeriet. Vid behov innehåller framställan sådana bestämmelser som är att rekommendera för att bevara de väsentliga dragen i landskapet. De här bestämmelserna får inte medföra avsevärd skada för en fastighetsägare. De begränsningar som man tillämpar på markanvändningen inom landskapsvårdsområdet kan därför bara vara lindriga. Det går alltså inte att utfärda bestämmelser av annat slag för markanvändningen. Om det finns en (bindande) stadsplan eller en generalplan med rättsverkan på området så gäller bestämmelserna i den här planen. Bestämmelserna för landskapsvårdsområdet tillämpas då bara i begränsad omfattning. Mera detaljerade rekommendationer för att bevara, vårda och utveckla landskapet på Skärlandet finns i en separat, vidhängande plan för landskapsvård. Planen för att vårda Skärlandet in landskapsvårdsområde är i form av en karta som inkluderar allmänna skötselrekommendationer. Beslutet om att inrätta Skärlandet in landskapsvårdsområde omfattar inte särskilda bestämmelser.

Delgeneralplanen för Ekenäs södra skärgård och Ekenäs stads byggnadsordning styr byggverksamheten och annan motsvarande markanvändning (t.ex. enligt byggnadslagen) på landskapsvårdsområdet. Att inrätta ett landskapsvårdsområde med stöd av bestämmelserna i naturvårdslagen är således inte en plan för markanvändning. Vårdplanen med rekommenderade åtgärder, vilka bifogas framställan om att grunda ett landskapsvårdsområde, är heller inte av bindande karaktär för markägaren.

LUONNONSUOJELULAKI, 5 LUKU

MAISEMAN SUOJELU

32 § Maisema-alue

Luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa maisema-alue.

33 § Perustaminen

Valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen perustamisesta ja tarkoituksesta päättää ympäristöministeriö. Muusta alueesta päättää alueellinen ympäristökeskus maakunnan liiton esityksestä.

34 § Maisema-aluetta koskevat määräykset

Perustamispäätökseen voidaan ottaa maiseman olennaisten piirteiden säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä. Määräykset eivät kuitenkaan saa aiheuttaa kiinteistön omistajalle merkityksellistä haittaa. Alueellinen ympäristökeskus voi yksittäistapauksissa myöntää poikkeuksen maisema-aluetta koskevista määräyksistä. Maisema-aluetta koskevia rakennuslainsäädännön piiriin kuuluvia määräyksiä ei sovelleta alueella, jolla on voimassa asemakaavan, rakennuskaava, rantakaava tai vahvistettu yleiskaava.

35 § Suojelun lakkauttaminen

Mitä 33 §:ssä säädetään maisema-alueen perustamisesta, koskee soveltuvin osin vastaavasti suojelun lakkauttamista tai sitä koskevan päätöksen muuttamista. Maisema-alueen suojelu saadaan lakkauttaa tai sen suojelumääräyksiä lieventää, jos alueen maisema-arvo on olennaisesti vähentynyt tai jos suojelu estää yleisen edun kannalta tärkeän hankkeen tai suunnitelman toteuttamisen.

LUONNONSUOJELUASETUS, 4 LUKU

LUONTOTYYPIT JA MAISEMANSUOJELUALUEET

13 § Maisema-aluetta koskevan päätöksen valmistelu

Ympäristöministeriön on oltava yhteistyössä maa- ja metsätalousministeriön kanssa maatalous- ja metsämaisemia koskevaa valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen perustamista valmisteltaessa. Maakunnan liiton on oltava yhteistyössä metsäkeskuksen kanssa valmisteltaessa esitystä metsämaisemien suojelua koskevan maisema-alueen perustamisesta.

14 § Maisema-alue-ehdotuksesta pyydettävät lausunnot

Maisema-aluetta koskevasta ehdotuksesta on pyydettävä lausunto niiltä valtion viranomaisilta ja laitoksilta, joita asia koskee, asianomaiselta kunnalta ja maakunnan liitolta sekä alueella luonnon- ja ympäristönsuojelun alalla toimivilta kansalaisjärjestöiltä ja maanomistajien etua ajavilta yhteisöiltä.

15 § Maisema-aluetta koskeva päätös

Maisema-aluetta koskevassa päätöksessä on oltava selostus alueen maisema-arvoista ja sen suojelun ja hoidon tavoitteista. Siinä tulee antaa luonnonsuojelulain 34 §:n 1 mom. tarkoitetut maisemaaluetta tai sen osaa koskevat määräykset.

MAANKÄYTTÖ- JA RAKENNUSASETUS, 11 LUKU, 60 §

Rakennuslupahakemuksesta on maankäyttö- ja rakennuslain 133§:n 3 mom. nojalla pyydettävä alueellisen ympäristökeskuksen lausunto, jos lupaa haetaan alueelle, joka kuuluu:

- 1) valtioneuvoston hyväksymään luonnonsuojeluohjelmaan
- 2) luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla suojellun luontotyypin alueeseen tai erityisesti suojeltavan lajin esiintymispaikkaan, jolla on voimassa luonnonsuojelulain 29§:n 1 mom. tai 47§:n 2 momentissa tarkoitettu kielto;
- 3) luonnonsuojelulain mukaiseen maisema-alueeseen, tai
- 4) maakuntakaavassa tai rakennuslain (370/1958) mukaisessa seutukaavassa varattuun virkistys- tai suojelualueeseen.

Lausunto ei kuitenkaan ole tarpeen, jos rakentaminen perustuu alueellisen ympäristökeskuksen poikkeamispäätökseen tai kunnan poikkeamispäätökseen, jota koskevasta hakemuksesta alueellinen ympäristökeskus on antanut lausunnon. Lausunto ei 1 mom. 4. kohdan nojalla ole myöskään tarpeen, jos alueella on voimassa oikeusvaikutteinen yleiskaava tai asemakaava. Alueellisen ympäristökeskuksen on annettava lausunto kolmen kuukauden kuluessa.

NATURVÅRDSLAGEN, 5 KAPITLET LANDSKAPSVÅRD

32 § Landskapsvårdsområden

Landskapsvårdsområden kan inrättas för att bevara och vårda landskapsbilden eller kulturlandskapets skönhet, dess historiska särdrag eller andra därmed sammanhängande särskilda värden.

33 § Inrättande av landskapsvårdsområden

Beslut om inrättandet av och syftet med landskapsvårdsområden av riksintresse fattas av miljöministeriet. Beträffande övriga landskapsvårdsområden fattas beslutet av den regionala miljöcentralen på förslag av ett förbund på landskapsnivå.

34 § Bestämmelser om landskapsvårdsområden

I beslutet att inrätta ett landskapsvårdsområde kan tas in de bestämmelser som behövs för att bevara väsentliga drag i landskapet. Bestämmelserna får dock inte medföra betydande olägenheter för fastighetsägaren. Den regionala miljöcentralen kan i enskilda fall bevilja undantag från bestämmelserna om landskapsvårdsområden. De bestämmelser om landskapsvårdsområden som hör till bygglagstiftningen tillämpas inte på områden för vilka det finns en gällande detaljplan eller generalplan med rättsverkningar.

35 § Hävning av skyddet

Vad 33 § stadgar om inrättande av landskapsvårdsområden gäller i tillämpliga delar på motsvarande sätt då skyddet hävs eller beslutet om området ändras. Skyddet av ett landskapsvårdsområde får hävas eller skyddsbestämmelserna lindras, om landskapets värde har minskat väsentligt eller om skyddet står i vägen för ett projekt eller en plan av stort allmänt intresse.

NATURVÅRDSFÖRORDNINGEN, 4 KAPITLET NATURTYPER OCH LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDEN

13 § Beredning av beslut om landskapsvårdsområden

Miljöministeriet skall samråda med jord- och skogsbruksministeriet vid beredningen av beslut om att inrätta landskapsvårdsområden av riksintresse som omfattar jordbrukslandskap och skogslandskap. Ett förbund på landskapsnivå skall samråda med skogscentralen vid beredningen av förslag om att inrätta landskapsvårdsområden som omfattar skogsområden.

14 § Utlåtanden om förslag till landskapsvårdsområden

En begäran om utlåtande om ett förslag till ett landskapsvårdsområde skall tillställas de statliga myndigheter och inrättningar som saken gäller, kommunen och förbundet på landskapsnivå samt de medborgarorganisationer inom naturvård och miljövård och de sammanslutningar som driver markägarnas intressen vilka är verksamma inom området.

15 § Beslut om landskapsvårdsområden

Ett beslut om ett landskapsvårdsområde skall innehålla en redogörelse för landskapsvärdena i området och om målen för skyddet och värden. Beslutet skall innehålla de bestämmelser om landskapsvårdsområdet eller en del av det som avses i 34 § 1 mom. naturvårdslagen.

MARKANVÄNDNINGS- OCH BYGGFÖRORDNINGEN, 11 KAPITLET, 60 §

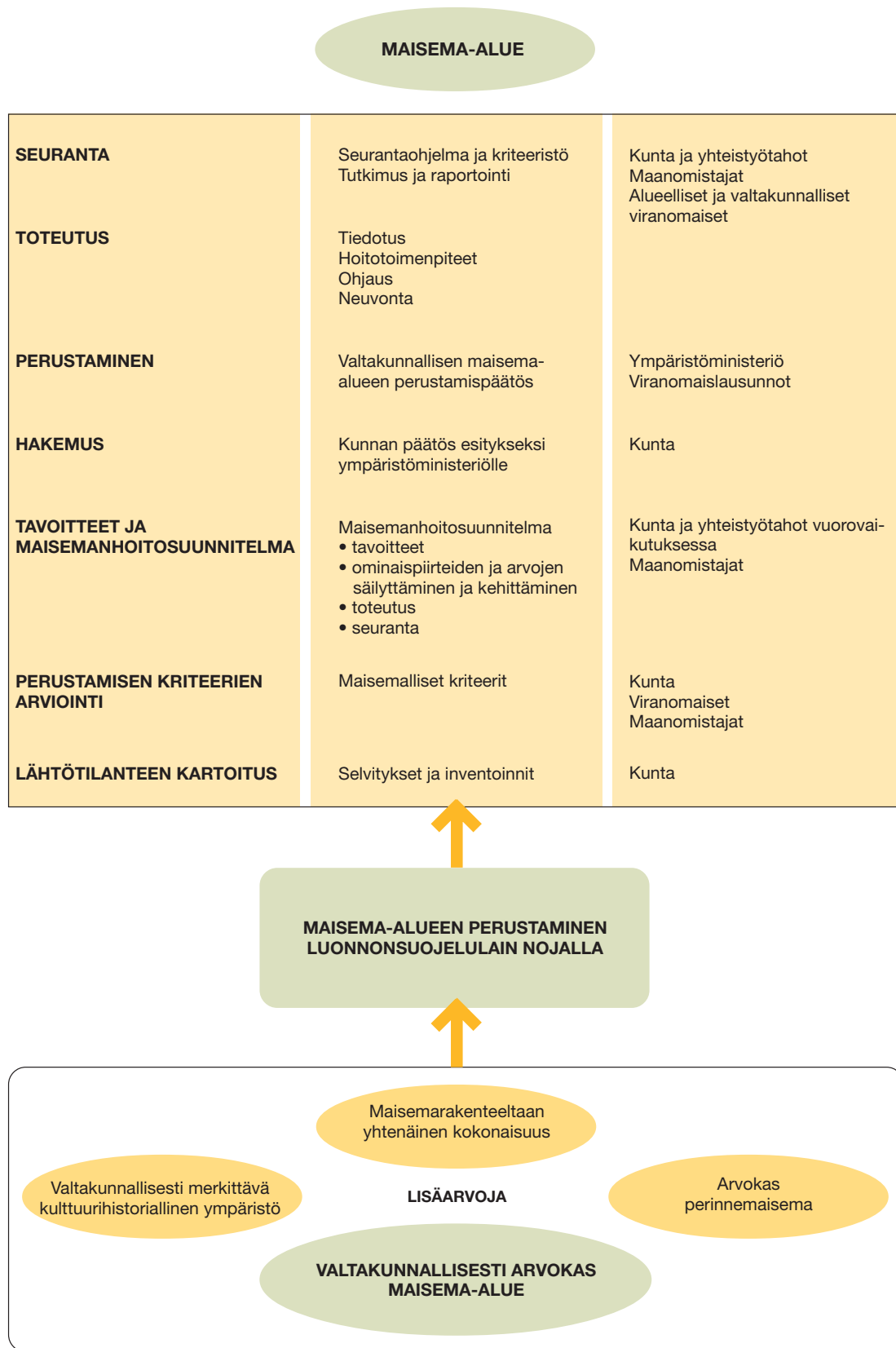
Beträffande ansökan om bygglov skall den regionala miljöcentralens utlåtande inhämtas med stöd av 133 § 3 mom. markanvändnings- och bygglagen, om bygglov söks för ett område som ingår i

- 1) ett naturvårdsprogram som statsrådet godkänt,
- 2) ett område av en naturtyp som skyddats med stöd av naturvårdslagen (1096/1996) eller en förekomstplats för en art som kräver särskilt skydd och på vilken ett sådant förbud som avses i 29 § 1 mom. eller 47 § 2 mom. naturvårdslagen gäller,
- 3) ett landskapsvårdsområde enligt naturvårdslagen, eller
- 4) ett rekreations- eller skyddsområde som reserverats i en landskapsplan eller en regionplan enligt byggnadslagen (370/1958).

Utlåtande behövs dock inte, om byggandet grundar sig på ett undantagsbeslut av den regionala miljöcentralen eller ett undantagsbeslut av kommunen i det fall att den regionala miljöcentralen har gett utlåtande om den ansökan som beslutet avser. Med stöd av 1 mom. 4 punkten behövs utlåtande inte heller, om en generalplan med rättsverkningar eller en detaljplan är i kraft på området. Den regionala miljöcentralen skall ge sitt utlåtande inom tre månader.

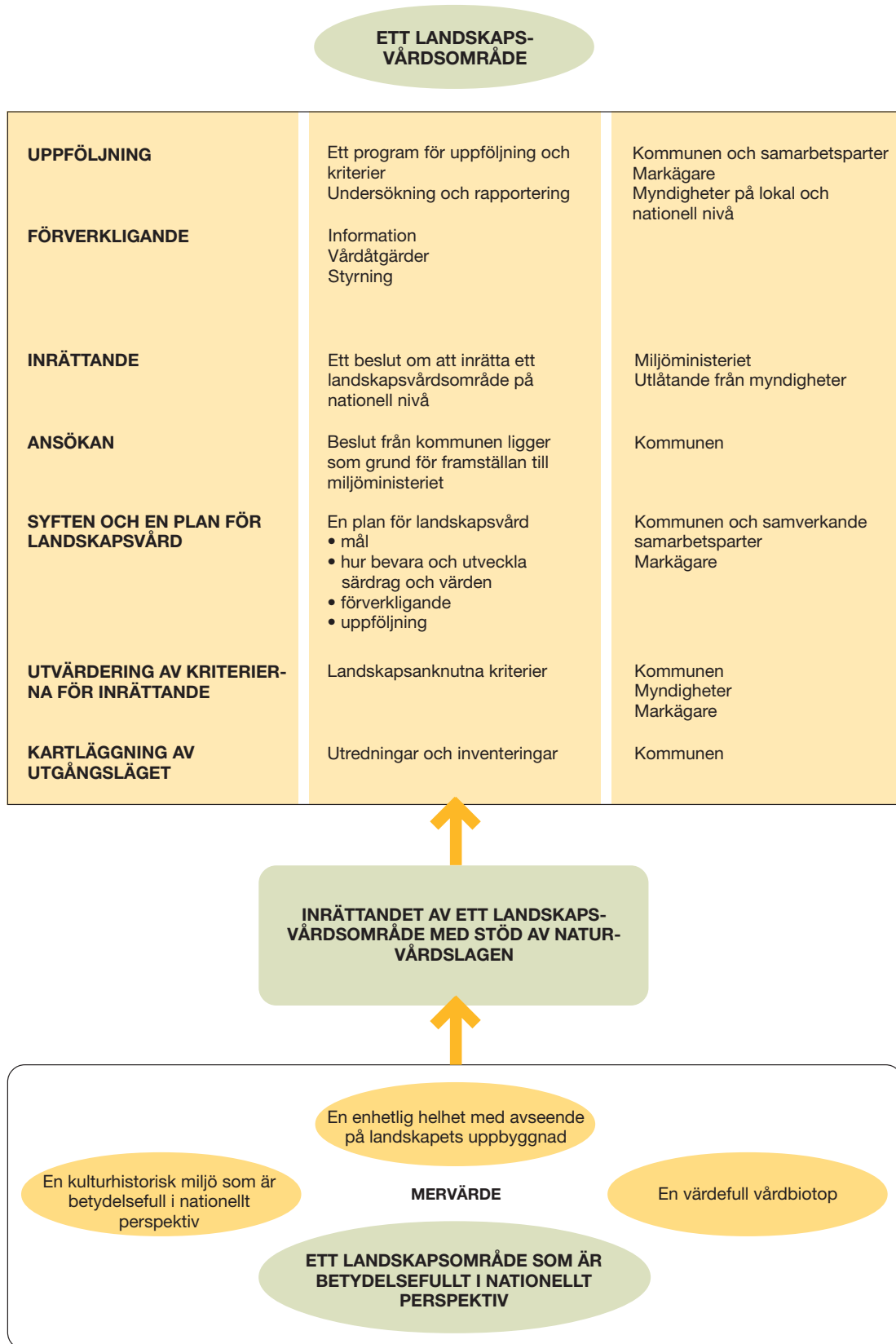
3.5 KAAVIO

MAISEMA-ALUEEN PERUSTAMINEN

3.5 SCHEMA

INRÄTTANDE AV ETT LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDE

4 MAISEMANHOITOSUUNNITELMA PLANEN FÖR LANDSKAPSVÅRD

4.1 SUUNNITELMAN TAVOITTEET

Maisemanhoitosuunnitelmassa painotetaan suuria kokonaisuuksia ja keskitytään maiseman olennaisten piirteiden säilyttämiseen ja kehittämiseen, missä maatalouden ja perinteisen viljelyelinkeinon jatkuminen on ratkaisevassa asemassa. Maisemanhoitosuunnitelman yhtenä tavoitteena onkin tukea saaristomaatalouden elinvoimaisuutta, sen kehittämistä ja lisätä mahdollisuuksia sivuelinkeihin.

Maisemanhoitotoimenpiteillä pyritään ohjaamaan kulttuuri- ja luonnonmaiseman hoitoa kestäväällä tavalla muutoksille herkässä saaristomaisemassa. Tavoitteiden ja hoitotoimien on oltava realistisia ja alueella toimivien tavanomaisilla työmenetelmillä toteutettavissa. Tehtävien toimenpiteiden vaikutusta on kyettävä arvioimaan. Seuranta varten on laadittava erillinen kriteeristö ja ohjelma.

Rakennetun ympäristön hoidon ohjaaminen on osaltaan ratkaistu oikeusvaikutteisella osayleiskaavalla, mutta se on ohjauksena mahdollisesti liian yleispiirteinen pienipiirteisen saaristoympäristön ohjauksessa. Maisemanhoitosuunnitelman tulee täydentää osayleiskaavaa. Maisema-alueen pienipiirteisen luonnon ja kulttuurimaiseman piirteiden säilyttämistä tulisi tukea myös mm. tarkempia määräyksiä sisältävällä rakennusjärjestyksellä. Rakennusjärjestystä tulisiikin uusia Skarlandetin osalta.

Suunnitelma osoittaa periaatteet valtakunnallisesti merkittävän omaavan alueen ominaispiirteiden hoidon ohjaamiseen. Keskeisiä hoidettavia kokonaisuuksia ovat kulttuurimaisemavyöhyke sekä rantojen muutosalueet. Kulttuurimaisemapainotteiseen vyöhykkeeseen kuuluvat kyläalueet, asutus, tiestö sekä pelto- ja niittyalueet reunavyöhykkeeseen. Luonnonalueisiin ja kulttuurimaiseman vaihtumisvyöhykkeeseen kuuluvat metsät, metsälaitumet ja rantojen muutosalueet fladat, kluuvit ja vesialueet.

4.1 SYFTET MED PLANEN

Syftet med planen är att betona stora helheter och att fokusera på särdrag i landskapet på ett sätt som bevarar jordbrukets och traditionella odlingsnäringars livskraft. Ett av syftena med planen för landskapsvård är att utveckla skärgårdsjordbruket samt att öka möjligheterna för personer att sysselsätta sig med binärningar i anslutning till jordbruket.

Åtgärderna är dimensionerade så att kultur- och naturlandskapet vårdas på ett hållbart sätt i en skärgårdsmiljö som är känslig för förändringar. Målen och vårdåtgärderna bör vara realistiska och gå att verkställa med beprövade metoder i den miljö som de är avsedda för. Åtgärdernas effekt skall gå att utvärdera. Särskilda kriterier och ett särskilt program krävs för uppföljningen.

I den gällande delgeneralplanen finns bestämmelser för hur man i framtiden skall bygga på Skarlandet. Delgeneralplanen är eventuellt alltför allmän till sin karaktär för att passa den småskaliga skärgårdsmiljön. Planen för landskapsvård kompletterar därför delgeneralplanen. För att bevara den småskaliga naturens och kulturlandskapets drag borde en byggnadsordning med noggrannare bestämmelser fastställas för Skarlandet.

Planen anger principerna för vård av områdets och landskapets särdrag. Helheter av betydelse i sammanhanget är kulturlandskapet samt stränderna, som långsamt förändras till följd av landhöjningen. Till kulturlandskapet hör bycentra, bosättning, vägar samt åkrar och ängar med sina kantzoner. I övergången mellan naturområdena och kulturlandskapet finns skogar och skogshagar liksom landhöjningsområdets flador, glon och övriga vatten.

4.2 MAISEMANHOITOSUUNNITELMAN PERIAATERATKAISU

Skärlandetin maisema-alueen perustamisen tavoitteena on edistää alueen maaseutuelinkeinoja kestävästi sekä säilyttää, kehittää ja hoitaa Skärlandetin luonnon- ja kulttuurimaiseman kauneutta, historiallisia ominaispiirteitä ja maatalous- ja kylämaisemaan liittyviä muita erityisiä arvoja.

Maisema-alueen perustamispäätöksen ja toteutuksen tueksi on laadittu maisemanhoitosuunnitelma. Suunnitelmassa kuvataan luonnonsuojelulain 15§:ssä edellytetyjä maisema-alueen arvoja ja alueen suojelua ja hoidon tavoitteita. Lain mukaan perustamispäätökseen voidaan sisällyttää maiseman olennaisten piirteiden säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä. Skärlandetin maisema-alueen perustamispäätökseen ei kuitenkaan sisällytetä määräyksiä vaan yleisiä ohjeita. Paikkakohtaisia suosituksia maiseman säilyttämiseksi, hoitamiseksi ja kehittämiseksi annetaan erillisessä maisemanhoitosuunnitelmassa. Maisemanhoitosuunnitelmassa on alueittaiset hoito-ohjeet. Hoito-ohjeita ja muita suosituksia tarkennetaan kymmenen hoitokortin avulla.

4.2 PRINCIPLÖSNINGEN FÖR PLANEN FÖR LANDSKAPSVÅRD PÅ SKÄRLANDET

Syftet med planen för landskapsvård är att på ett hållbart sätt främja landsbygdsnärningarna på Skärlandet samt att bevara, utveckla och vårda natur- och kulturlandskapets skönhet, vissa historiska särdrag samt annat som karakteriserar trakten och dess natur- och kulturlandskap. En plan för landskapsvård stödjer beslutet om att inrätta ett landskapsvårdsområde och de rekommenderade skötselåtgärderna. Planen upptar mål för skötsel och skydd samt specifika landskapsvärden på Skärlandet, vilka enligt 15 § i naturvårdsförordningen är en förutsättning för ett landskapsvårdsområde. Naturvårdslagen gör det möjligt att i sammanhanget utfärda bestämmelser om sådana åtgärder som syftar till att bevara de väsentligaste dragen i landskapet. För Skärlandets del koncentrerar man sig på allmänna instruktioner. Skärlandets plan för landskapsvård omfattar konkreta anvisningar för att bevara, vårda och utveckla vissa regionala objekt. Tio skötselkort med vårdanvisningar och övriga rekommendationer ingår i planen.

Suunnitelman sisällölliset tavoitteet

- valtakunnallisen maisema-alueen perustaminen
- saariston kulttuuri- ja luonnonmaiseman hoito kestäväällä tavalla
- saaristomaatalouden elinvoimaisuuden edistäminen ja elinkeinojen kehittäminen
- pysyvän asumisen ja loma-asumisen ohjaaminen kulttuurimaisemaan sopeuttaen
- muun yhdyskuntarakentamisen ohjaaminen kulttuurimaisemaan sopeuttaen
- luonnonsuojelu- ja Natura-alueiden kytkeminen osaksi maisema-alueita
- maiseman kauneuden ylläpitäminen ja lisääminen
- maiseman muutosprosessien huomioiminen hoidon toteutuksessa
- maisemarakenteen olennaisten tekijöiden huomioiminen (*hoitokortit*)
- hoitokortit kuvaavat kohteittain yleispiirteisesti tyypillistä tilannetta ja tavoitetilaa
- hoitokorttien toimenpiteitä voidaan soveltaa muissa vastaavissa hankkeissa

Suunnitelman tekniset tavoitteet

- havainnollinen aineisto viranomaisille ja maanomistajille
- paikkatietotekniikalla laadittu suunnittelukartta
- toteutuksen ja seurannan järjestämistä helpottava suunnitelmamateriaali

Alueen ongelmia

- osayleiskaavan mukainen mittava loma-asuminen
- rakennusjärjestyksen niukat määräykset maisema-alueella
- loma-rakentamisen vaikutukset
- maastonmuokkaus, tiet, rakennustyylit ja -tavat
- saaristomaisemaan sopimaton rakennustyylit
- liikenteen lisääntyminen

Alueeseen kohdistuvia uhkia

- rakennuspaine osayleiskaavan maa- ja metsätalousalueille
- rakentamisen ohjauksen resurssit
- rakentamisen puutteellinen ohjaus
- alueen luonteeseen huonosti sopivat vapaa-ajan hankkeet
- liikenteen lisääntyminen
- silta ja muut pienimuotoista maisemaa muuttavat hankkeet
- meriveden likaantuminen
- ruoppaukset flada-alueilla
- elinkeinojen nopeat muutokset
- maatalouden kannattavuuden heikkeminen
- maatalousympäristön viljelemättömyys ja rappeutuminen
- peltoviljelyn väheneminen
- laidunnuksen väheneminen, karjan pidon loppuminen
- peltojen metsittyminen
- avoimen pelto- ja laidunalueiden väheneminen
- uusien toimintojen soveltuminen saariston erityisoloihin

Planens innehållsliga mål

- att inrätta ett landskapsområde på nationell nivå
- att vårda kultur- och naturlandskapet på ett hållbart sätt
- att främja ett livskraftigt jordbruk och att utveckla näringarna i skärgården
- att styra den permanenta bosättningen och semesterbosättningen så att de anpassas till kulturlandskapet
- att styra och anpassa övrigt byggande till kulturlandskapet
- att sammanlänka naturskyddsområden och områden i nätverket Natura med landskapsvården
- att upprätthålla och främja naturens skönhet
- att beakta att landskapet är stätt i förändring när vårdåtgärder genomförs
- att beakta de viktigaste faktorerna i landskapets uppbyggnad (skötselkortet)
- skötselkortet beskriver för varje särskild del det som är typiskt och det som man strävar efter
- åtgärderna i skötselkortet kan tillämpas i övriga, motsvarande projekt

Planens tekniska mål

- att för myndigheter och markägare presentera ett översiktligt arbetsmaterial
- en planeringskarta som har gjorts upp med hjälp av geografisk informationsteknik (GIS)
- att tillhandahålla material som har tagits fram med tanke på planering, genomförande och uppföljning

Problem på området

- omfattande semesterbosättning i enlighet med delgeneralplanen
- bestämmelserna om byggnadsordningen är inte särskilt omfattande på landskapsvårdsområdet
- semesterbyggandets påverkan
- att forma terrängen och vägarnas sträckning efter semesterbyggandets behov
- en byggnadsstil som inte har anpassats till landskapet i skärgården
- den ökande trafiken

Hot som riktar sig mot området

- ett tryck att bygga nytt på de jordbruks- och skogsområden som delgeneralplanen omfattar
- knappt tilltagna resurser för att styra byggandet
- verksamhet och projekt som lämpar sig dåligt för områdets karaktär och förhållandena i skärgården
- den ökande trafiken
- Skärlandets färjförbindelse ersätts med en bro
- tekniska konstruktioner som t.ex. master, kraftledningar och vindkraftverk är störande element i det småskaliga landskapet
- havsvattnet smutsas ner
- muddringar i flador
- de snabba förändringarna i näringarna
- försvagad lönsamhet inom jordbruket
- de negativa konsekvenserna av avbruten odling för lantbruksmiljön
- åkrarna odlas inte
- färre betande djur och avtynande djurhållning
- skog börjar växa på åkrarna
- färre öppna åker- och betesmarker

4.3 MAISEMA-ALUEEN OMINAISPIIRTEET JA ARVOT, JOIDEN SÄILYTTÄMISEKSI JA KEHITTÄMISEKSI MAISEMA-ALUE PERUSTETAAN

Skärlandet on eteläistä saaristoa ja maankohoamisrannikkoa. Alue kuuluu hemiboreaalseen tammivyöhykkeeseen. Alue on monipuolinen, pienipiirteinen ja muutoksille herkkä. Rannat ovat laajaa fladaja kluuvialueiden mosaiikkia. Maankohoamisen vuoksi luonnonmaisema on pysyvässä, vaikkakin hitaassa muutostilassa.

Skärlandet on myös hyvä esimerkki Suomenlahden sisäsaariston saaristomaatalousalueesta. Alueella on ollut pysyvää asutusta useiden vuosikatojen ajan. Maisema-alueen pellot tilakeskuksineen muodostavat kulttuurimaiseman ydinalueen. Peltojen ja metsän rajavyöhykkeet ovat selviä ja kasvillisuudeltaan monilajisia. Maisema-alueen rantavyöhykkeellä on laajoja rantaniittyjä. Alueella on myös laajoja metsälaitumia.

Alueella on esihistoriallisen ja historiallisen ajan kiinteitä muinaisjäännöksiä. Tunnetut kohteet sijaitsevat metsissä ja peltojen saarekkeilla. Sekä luonnonolojen että kulttuuristen ominaispiirteiden vuoksi maisema-alueella on valtakunnallisesti ja seudullisesti arvotettuja alueita ja kohteita. Maisema-alueen keskeiset osat ovat valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaista valtakunnallisesti merkittävää maisema-alueita. Alueella on laajoja valtakunnallisesti arvokkaita rantalaitumia ja hakamaita. Natura 2000 -alueeseen kuuluu rantojensuojeluohjelman lisäksi merialueita. Alueen eteläpuolella alkaa Tammissaaren saariston kansallispuisto.

Maankohoamisrannikon flada-alueiden, rantaniittyjen, metsälaitumien ja niiden kasvillisuuden säilymiselle on tärkeää laidunnuksen jatkuminen. Luonnon- ja kulttuurimaiseman säilymistä uhkaavat mm. maatalouden yleiset epävarmat tulevaisuudennäkymät, lisääntyvän loma-rakentamisen ja asumisen sopeuttaminen perinteiseen saaristorakentamiseen sekä kasvava autoliikenne maisema-alueen halki.

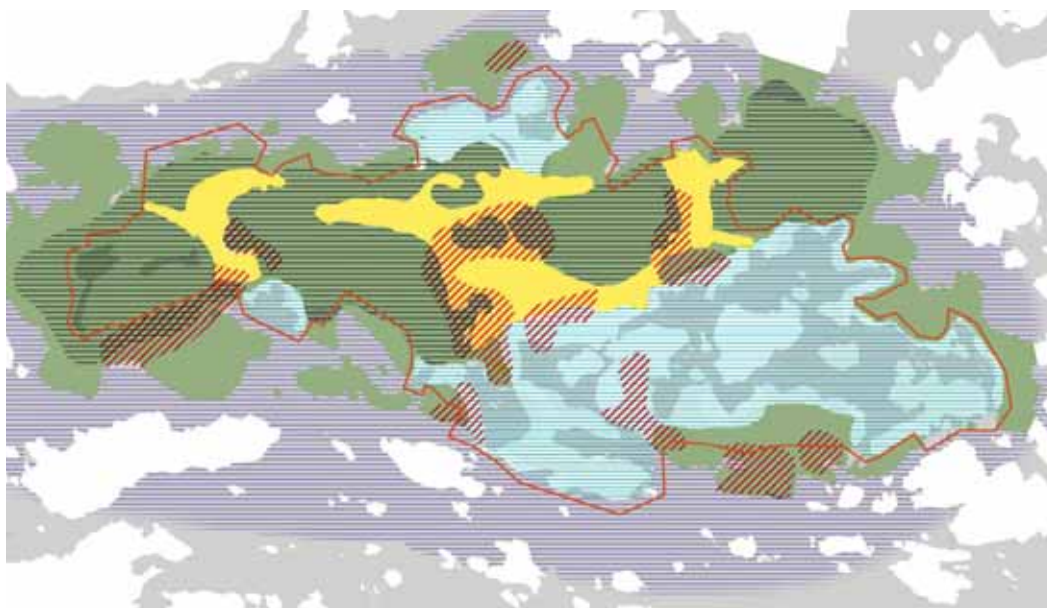
4.3 LANDSKAPSVÄRDSOMRÅDET KARAKTERISERAS AV VISSA SÄRDRAG OCH SPECIELLA VÄRDEN

Skärlandet hör till den södra skärgården och den är en del av en kusttrakt med landhöjning. Området ingår i den hemiboreala ekzonen. Landskapet är mångsidigt, småskaligt och känsligt för förändringar. Fladorna bildar ett omfattande mosaikmönster. Landhöjningen gör att naturlandskapet genomgår en permanent men långsam förändring.

Skärlandet är ett föredömligt exempel på hur jordbruk har bedrivits i Finska vikens inre skärgård. Permanent bosättning har funnits i sekler. Åkrarna med sina driftscentra är kärnan i planen för landskapsvård. Kantzonerna intill åkrarna och skogen är tydligt avgränsbara och här finns en mångsidig växtlighet. Omfattande ängar finns längs stränderna. Skogsbetesmarker finns också på ön.

Fasta fornlämningar från förhistorisk och historisk tid finns också. I skogarna och på åkerholmarna finns avgränsbara objekt från forntiden. Särdragen i natur- och kulturlandskapet gör att området på ett nationellt och regionalt plan anses värdefullt. Enligt statsrådets principbeslut är de centralaste delarna på landskapsvårdsområdet värdefulla på ett nationellt plan. Speciellt gäller det här strandbetena och hagmarkerna. Utöver de områden som strandskyddsprogrammet omfattar hör vissa havsområden till nätverket Natura 2000. I söder möter Ekenäs skärgårds nationalpark.

För att bevara växtligheten bl.a. längs fladorna på tillandningsmarken är det viktigt att djuren får beta här. Betande djur gör också att strandängarnas och skogsbetenas mångsidiga växtlighet bevaras. Bl.a. de allmänt osäkra framtidsutsikterna inom jordbruket och den ökande biltrafiken är hot. I framtiden måste man också beakta hur man kan anpassa det ökande fritidsbyggandet och bosättningen till det traditionella mönstret för byggande i skärgården.

0 1 2 3 km

KAAVIO SKÄRLANDETIN OMINAISPIIRTEISTÄ

SCHEMA ÖVER SÄRDRAG I SKÄRLANDET

LUONTOVYÖHYKE

Muutostilan alainen rantaniittyjen ja saarten vyöhyke

Avovesi, merivyöhyke

Metsäinen selännealueen vyöhyke

KULTTUURIVYÖHYKE

Viljelypeltojen vyöhyke

Asutuksen vyöhyke

NATURZON

Zon av strandängar och holmar under förändring

Öppet vatten, havszon

Zon av högre beläget skogsområde

KULTURZON

Odlingszon

Bosättningszon

KAAVIO VALTAKUNNALLISTA ARVOA TUOTTAVISTA OMINAISUUKSISTA

Keskeisiä luonnon ominaispiirteitä

- Hemiboreaalista tammivyöhykettä

Tammi ja metsälehmus
Harvinaisia ja uhanalaisia lajeja

- Suomenlahden saaristo

Saaristomaisuus - kasvupaikkojen osittain jyrkkäräinen vaihtelu

- Kalkkikalliot ja kalkkiesiintymät

Harvinaisia ja uhanalaisia lajeja
jyrkkäräinen vaihtelu

Keskeisiä kulttuurimaiseman ominaispiirteitä

- Maankohoamisrannikkoa
Muutosprosessin jatkuvuus

Maisematilojen selvärajaisuus (saarisuus)
Maiseman pienipiirteisyyttä, vaihtelevuus
Tilakeskusten sijainti selännesaarekkeiden laidalla

- Pitkä asutushistoria

Kiinteitä muinaisjäänöksiä esihistorialliselta ja historialliselta ajalta
Vanhat tilakeskukset ja rakennukset
Monipuolinen maankäyttö: pysyvän asumisen ja loma-asutuksen lomittuminen

- Maankohoamiskehityksen hyödyntäminen asutuksessa ja elinkeinoissa

Yli 400 vuoden yhtämittainen viljely- ja laidunnushistoria
Monipuoliset saaristoelinkeinot
Metsä- ja rantalaitumien runsaus
Rantaniittyjen laidunnusperinne
Niittyjen muuttaminen vaihteittain pelloksi

Vanhojen torppien muuttuminen loma-asunnoksi
Rantojen käyttö loma-asutukseen

Huom! Monet luonnon- ja kulttuurimaiseman ominaispiirteet kytkeytyvät toisiinsa

SCHEMA ÖVER EGENSKAPER SOM GENERERAR VÄRDE PÅ NATIONELL NIVÅ

Framträdande särdrag i naturen

- Hemiboreal ekzon

Ek och skogslind
Sällsynta och utrotningshotade arter

Skärgårdsnatur-biotoper med stor variation

- Finska vikens skärgård

Omfattande flador och glon
Strandängarnas successionsutveckling
Artrika och varierande biotoper
Växtligheten indelad i zoner
Karg och frodig terräng avlöser varandra
Kulturen inverkar på naturen, hur utnyttja landhöjningen i jordbruket
Många arter av sjöfåglar

- Kalkberg och kalkförekomster

Sällsynta och utrotningshotade arter
Skarpa avgränsningar i terrängen

Viktiga särdrag i kulturlandskapet

- Kust med landhöjning.
Förändringsprocessen fortsätter

Landskapet går tydligt att avgränsa
(havet som avgränsare)
Det omväxlande landskapets småskalighet
Driftscentren kantar högre partier i landskapet

- Lång bosättningshistoria

Fasta fornlämningar från förhistorisk och historisk tid
Gamla driftscentra och byggnader
Mångsidig markanvändning: permanent bosättning och semesterbosättning avlöser varandra

- Att utnyttja landhöjningen när man uppför bostadsbyggnader samt när näringarna utvecklas

Oavbruten odlings- och beteshistoria sedan 400 år tillbaka
Mångsidiga skärgårdsnärings
En mångfald av skogs- och strandbeten
Strandängarna har traditionellt varit betesmark
Att stegvis omvandla ängarna till åker

Gamla torp används som fritidsbostäder
Längs stränderna uppförs semesterbostäder

Obs. Många särdrag i natur- och kulturlandskapet står i samband med varandra

Naturskyddslag §32: Skönhet, historiska särdrag, övriga speciella värden

4.4 SUUNNITELMA

Maisema-alueen hoitosuunnitelmassa annetaan ohjeita sekä kulttuurimaiseman että luonnonmaiseman hoitoon. Hoitosuunnitelman pohjana on maiseman perusrunko, alueen ekologia, maankäytön historia, sen merkit maisemassa sekä alueen nykytila.

Suunnitelma on laadittu kartalle (1:20 000), johon hoidettavat alueet on merkitty. Hoitoalueiden sijaintia on havainnollistettu myös kahdessa viisitoilmakuvassa. Hoitotoimet esitetään tarkemmin kymmenessä hoitokortissa, joiden ohjeet ovat yleispiirteisiä, mutta tukevat nykyisten toimenpiteiden jatkamista tai tarpeellisia muutoksia.

Hoitokorteissa esitetään kuvaus osa-alueiden tai kohteiden nykytilasta, hoidon tavoitteista sekä suositusluonteiset hoidon periaatteet. Hoitokortit ovat osa maisemanhoitosuunnitelman karttaa ja tarkentavat sen selityksiä. Hoitokorttien sisältö on samansuuntainen eteläisen saariston osayleiskaavan määräysten kanssa.

Alueen maatalousvaltaisuuden vuoksi suunnitelmassa korostuu viljelyalueiden ja mm. niittyjen ympäristönhoito. Peltojen säilyminen viljelyssä on keskeistä tälläkin maisema-alueella. Alue menettäisi suuren osan näkyvistä ominaispiirteistään, jos pääosin pienialaisia peltoja esim. metsitettäisiin.

Luonnon oma maisemaa muovaava ja maisemakuvassa näkyvä maankohoaminen on Skärlandetille tyypillinen piirre. Maankohoaminen jatkuu ja uusia maa-alueitapaljastuu myös tulevaisuudessa veden alta. Flada-alueet ja kluuvit laajentavat maadunniantialaa ja luovat uusia laidunnukseen soveltuvia alueita. Alueen luonnonmaisema saa jatkuvasti kulttuurisia painotuksia laidunnuksen ulottuessa monille merestä paljastuneille rantaniittyille. Tätä vuosisataista kehitystä tuetaan ja ohjataan.

Pitkään jatkuneen laidunnuksen aikaan saamat niityt, kedot ja metsähakamaat pyritään suunnitelmassa säilyttämään laidunnettavina alueina. Uusia laidunnusalueita, niittyjä tai peltoja ei ole esitetty suunnitelmassa otettavaksi käyttöön. Toimivien maatilojen alueella on kuitenkin mahdollista aloittaa laidunnus uusilla rantaniittyillä, umpeenkasvavilla fladaalueilla tai metsissä sijaitsevilla laidunmailla viljelijän omien tarpeiden

4.4 PLANEN

Planen för landskapsvård omfattar instruktioner för att vårda kultur- och naturlandskapet. När planen har tagits fram har man beaktat landskapets struktur, ekologin, markanvändningens historia, spåren av markanvändningen i landskapet samt nuläget.

Planen har gjorts upp på en karta (1:20 000), där de områden som skall skötas har märkts ut. Två snedflygbilder åskådliggör vårdområdenas omfattning. Vårdåtgärderna presenteras mera i detalj på tio skötselkort. Anvisningarna på skötselkorten är generella till sin natur: i somliga fall överensstämmer de med tidigare skötselplaner och i somliga fall föreslås ändringar.

På skötselkorten presenteras en beskrivning av nuläget inom ett visst delområde eller för ett visst objekt. Vidare presenteras målen för vården och praktiska rekommendationer för den. Skötselkorten är en del av den karta som hör till planen för landskapsvård och de preciserar teckenförklaringarna på kartan. Innehållet i skötselkorten överensstämmer med bestämmelserna i delgeneralplanen för den södra skärgården.

Jordbrukets dominerande roll bland näringarna beaktas i planen som betonar vården av odlingsmark och ängar. Att rekommendera är att åkrarna på Skärlandet odlas också i fortsättningen. En stor del av särdragen går förlorade om Skärlandets åkrar, som i de flesta fall är små till arealen, blir skog.

Landhöjningen, som kontinuerligt formar landskapet, är ett typiskt drag för Skärlandet. Landhöjningen fortsätter oavbrutet och mark som tidigare låg under vatten blottas. Skärlandets kulturlandskap utvidgas när strandängar som tidigare varit täckta av vatten blir betesmark. Planen stödjer och styr den här utvecklingen, som har pågått i sekler.

Utgångspunkten är att djuren också i fortsättningen får gå på bete på Skärlandets ängar, torrängar, hagmarker och skogsbeten. Nya betesmarker, ängar eller åkrar har inte anvisats i planen. Allt efter behov kan man släppa ut betesdjur på nya strandängar, skogsbeten och intill flador som håller på att växa igen. På ängarna kan man avlägsna träd och buskar. Instruktionerna på skötselkorten

mukaan. Niittyalueita voidaan poistaa puustoa ja pensaikkoo. Laidunnukseen voidaan ottaa erityisesti peltojen ja metsien reunavyöhykkeillä hoitokorttien ohjeiden mukaan.

Koska alueella on oikeusvaikutteinen yleiskaava, rakentamisen ohjaukseen annetaan ainoastaan yleisiä ohjeita. Suunnitelmassa suositellaan kuitenkin rakennusjärjestyksen uusimista maisema-alueen rakentamista ja piha-alueiden järjestelyjä selvemmin ohjaavaksi sekä erillisten rakentamishojeiden laatimista alueelle. Kaupungin on syytä tehostaa maisema-alueella lomaa-asumisen ohjaustaparemmiin saariston erityispiirteisiin sopeutuvaksi. Vaikka pääosa kaavan loma-alueista on rajattu maisema-alueen ulkopuolelle, ranta-alueiden maankäytöllä ja ympäristökulttuurilla on merkittävä suora ja välillinen vaikutus maisema-alueen näkyvien ominaispiirteiden säilymiseen. Suunnitelmassa kiinnitetään huomiota maisemakuvaan ja erityiskohteisiin maisemassa. Alueen rakennetulle ympäristölle, päätieverkoston lähimaisemalle ja arvokkaille luonnonerityiskohteilla on annettu erityisiä hoitoohjeita.

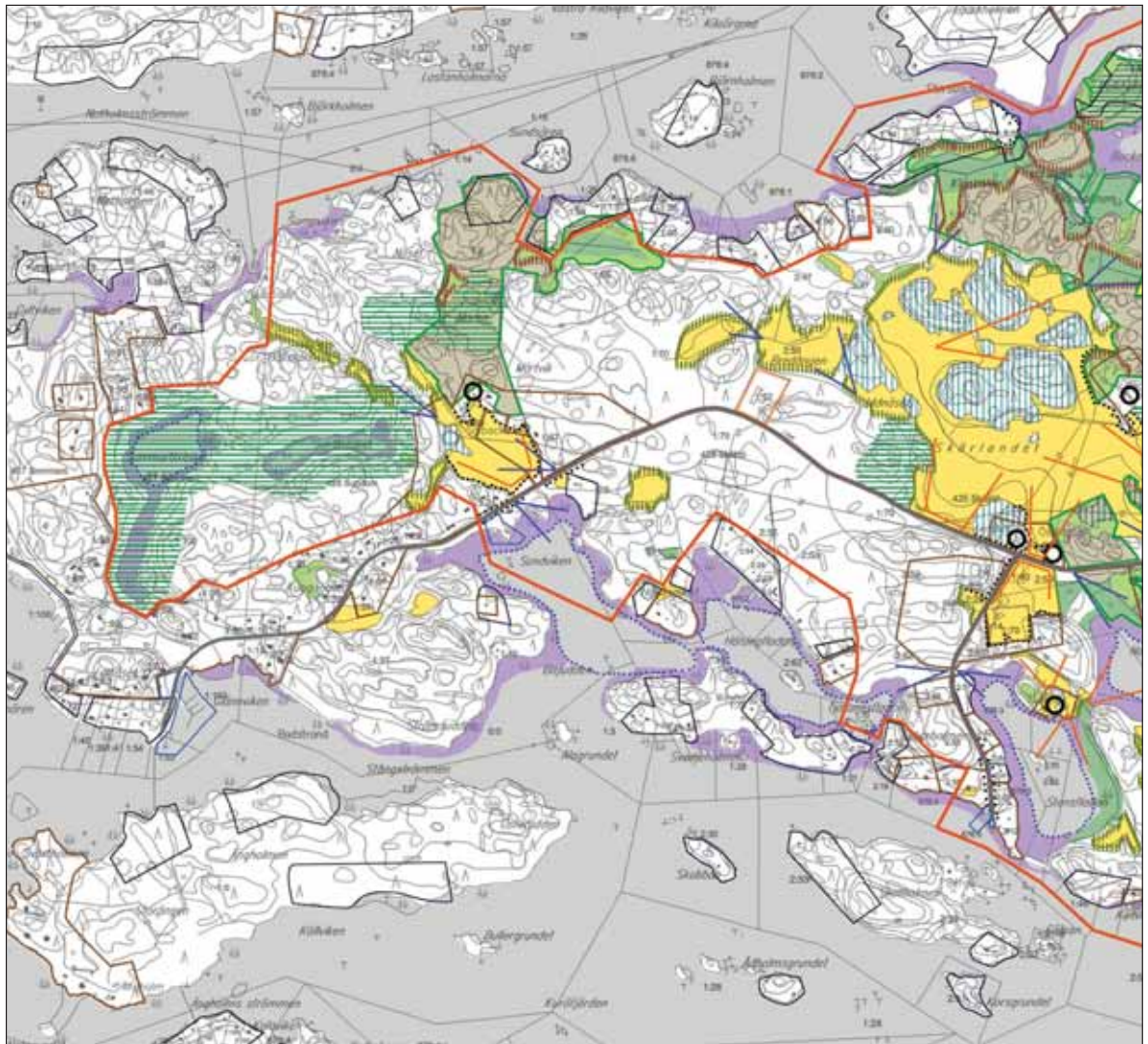
Maisema-alueen perustaminen voi herättää laajaa kiinnostusta tutustua alueeseen. Suunniteltomana matkailu voi kuitenkin aiheuttaa häiriötä alueella ja aiheuttaa mm. vaaratilanteita kapeilla teillä pysäköitäessä. Maisema-alueen statuksen hyödyntäminen ja matkailun ohjauksen on tärkeä jatkosuunnittelun kohde. Maisema-alueen perustaminen antaa erinomaisia mahdollisuuksia elinkeinotoiminnan monipuolistamiseen alueella. Maatilamatkailua, ratsastusta, ohjattuja luontoretkeä on mahdollista järjestää maisema-alueella nykyistä enemmän. Eräs helposti toteutettava hanke on "maisemareitin" perustaminen alueelle. Suunniteltua reittiä pitkin liikkuen on mahdollista tutustua alueen keskeisiin erityiskohteisiin. Maisemareitin lähtöpisteenä voi toimia esimerkiksi Skäldön koulu. Reitin tulee olla yksityiskohtaisesti suunniteltu. Se on varustettava opastauluin, jossa käyvät ilmi reitin kohteet, pysähdyspaikat ja mahdollisuudet liikkumiseen jalan tai autolla. Reittiä varten ei tarvitse raivata uusia teitä. Reitti tulee suunnitella yhtenäiseksi viitoitukseltaan. Sen jätehuollosta on huolehdittava. Suunnittelu tulee tehdä yhteistyössä asukkaiden ja erityisesti maanomistajien kanssa.

anger hur man förbereder kantzonen längs åkrar och skogar för betesgång.

Endast allmänna anvisningar för byggnadsverksamheten ingår i planen för landskapsvård p.g.a. att det på Skärlandet finns en gällande generalplan. För att bättre övervaka byggandet är det önskvärt att Ekenäs stad förnyar sin byggnadsordning. Att rekommendera är att byggnadsordningen innehåller noggrannare bestämmelser och instruktioner om hur man bygger på ett landskapsvårdsområde och hur man formar gårdstun. Separata byggnadsanvisningar för Skärlandet kunde tas fram. Då skulle t.ex. de nya semesterbyggnaderna bättre kunna anpassas till förhållandena i skärgården. Generalplanens områden för fritidsbosättning ligger utanför landskapsvårdsområdet. Markanvändningen längs stränderna är i alla fall viktig när man vill bevara landskapets särdrag. Också den allmänna miljön påverkas direkt och indirekt. Planen beaktar landskapsbilden och specialobjekten i landskapet. Speciella anvisningar har tagits fram för att vårda den byggda miljön, huvudvägarnas näromgivning och värdefulla naturobjekt i landskapet.

Beslutet att inrätta ett landskapsvårdsområde kan hos många väcka ett intresse att besöka Skärlandet. Tillströmmande besökare förorsakar eventuellt störningar och faromoment om de parkerar sina bilar intill de smala vägarna. I fortsättningen bör man fundera på hur områdets status bäst kan utnyttjas och hur man kan påverka turisttillströmningen. Det kommer i fortsättningen att bli möjligt att bredda näringsverksamheten på Skärlandet. Gårdsturism, ridning och guide naturutflykter är exempel på aktiviteter som kan byggas ut i framtiden. En "landskapsrutt", d.v.s. ett promenadstråk som förbinder de viktigaste specialobjekten, kan dras upp. Det är relativt enkelt att använda existerande vägar för det här syftet och därför behöver inga nya vägar anläggas. Förslagsvis börjar ruten vid skolan i Skäldö. Ruten bör förses med enhetliga skyltar som anger färdmål, rastplatser och om besökarna kan ta sig fram längs ruten till fots eller med bil. Viktigt är att se till att sophämtningen fungerar längs ruten. Önskvärt är att öns invånare och speciellt markägarna engageras i planeringen.

MAISEMANHOITOSUUNNITELMA PLAN FÖR LANDSKAPSVÅRD

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ, HOITOKORTTI 1

- Maatilat, ympärivuotinen asutus
- Muu ympärivuotinen asutus
- Loma-asutus
- Pienteollisuusalue

TIET JA TIEMAISEMA, HOITOKORTTI 2

- Venesatamat
- Päätieverkosto ja ympäristö

PELTO, HOITOKORTTI 3

- Viljellyt peltoalueet

METSÄT, HOITOKORTTI 4

- Metsäselänneet ja rantametsät
- Metsäsaarekkeet

REUNAVYÖHYKKEET, HOITOKORTTI 5

- Pellon ja metsän reunavyöhyke
- Laidunnetun alueen avoimen ja metsälaitumen raja
- Rakennetun ympäristön ja kulttuurivyöhykkeen raja

BEBYGGD MILJÖ, SKÖTSELKORT 1

- Gårdar, bosättning året om
- Övrig bosättning året om
- Fritidsbosättning
- Område med småindustri

VÄGAR OCH LANDSKAP, SKÖTSELKORT 2

- Båthamnar
- Nätverket för de viktigaste vägarna och deras omgivning

ÅKRAR, SKÖTSELKORT 3

- Odlad åkermark

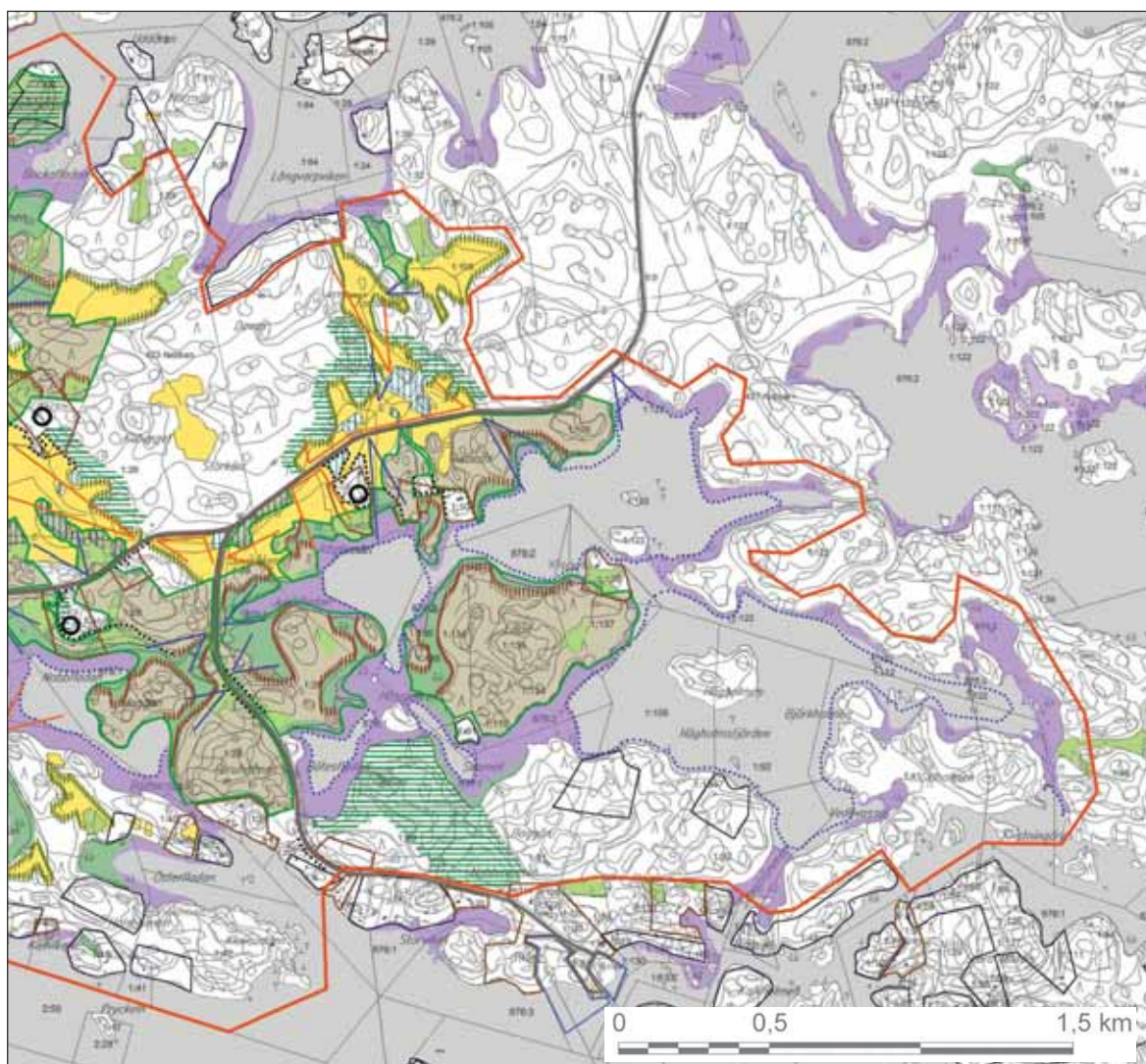
SKOGAR, SKÖTSELKORT 4

- Skogiga, högre belägna partier och skog längs stränderna
- Skogsholmar

KANTZONER, SKÖTSELKORT 5

- Kantzonen mellan åker och skog
- Kantzonen av öppna betesmark och skogsbetes
- Avgränsning av byggd miljö och odlingsområde

HAKAMAAT JA METSÄLAITUMET, HOITOKORTTI 6A, 6B

- Laidunnetut hakamaat ja metsäalueet
- Laidunnusalueen rajaus

NIITYT JA KEDOT, HOITOKORTTI 7A, 7B

- Tuoreet tai kuivat niityt ja kedot

RANTANIITYT, HOITOKORTTI 8A, 8B

- Maatunaniityt ja umpeen kasvavat fladat
- Rantaniityt, fladat
- Tulevat kluuvifladat ja kluuvit

MAISEMAKUVA, HOITOKORTTI 9

- Säilytettävä maisemallisesti tärkeä avoin tai puoliaavoin linja
- Avattava maisemallisesti tärkeä näkymälinja

ERITYISKOhteet, HOITOKORTTI 10

- Arvokkaat kulttuuri- ja luonnonmaiseman kohteet

HAGMARKER OCH SKOGSBETEN, SKÖTSELKORT 6A, 6B

- Hagmark med betande djur och skogsområden
- Betesmarkens avgränsning

ÄNGAR OCH TORRÄNGAR, SKÖTSELKORT 7A, 7B

- Friska eller torra ängar

STRANDÄNGAR, SKÖTSELKORT 8 A, 8 B

- Upplandningsängar och flador som håller på att växa igen
- Strandängar, flador
- Glön och flador som håller på att bildas

LANDSKAPSBILDEN, SKÖTSELKORT 9

- En siktlinje som är viktig i landskapet och som bör bevaras öppen eller halvöppen
- En siktlinje som bör öppnas för att den är viktig i landskapet

SPECIALOBJEKT, SKÖTSELKORT 10

- Objekt i kulturlandskapet och i naturen

Viistoilmakuva 1. Skäldön kyläympäristö kuvattuna Stensfladanin suunnalta etelästä pohjoiseen.

Snedflygbild 1. Omgivningarna kring byn Skäldö avbildade i syd-nordlig riktning sett från Stensfladan.

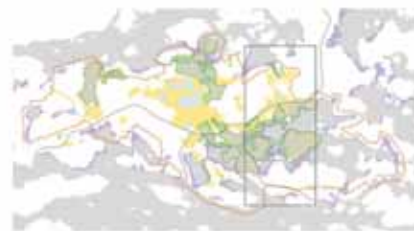
MAISEMANHOITOSUUNNITELMAN HAVAN- NOLLISTAMINEN VIISTOILMAKUVIEN AVULLA

SNEDFLYGBILDER ILLUSTRERAR PLANEN FÖR LANDSKAPSVÅRD

	Pellot Åkrar
	Laidunnusalueen raja Avgränsning för betesmark
	Laidunnetut rantaniityt Strandängar med betande djur
	Uudet muodostuvat flada-alueet Flador som håller på att bildas
	Laidunnetut niityt ja kedot Ängar och torrängar
	Luonnon ja kulttuurimaiseman erityiskohteet Specialobjekt i naturen och i kulturlandskapet
	Peltojen reunavyöhykkeet Åkrarnas kantzoner
	Kulttuuriympäristön reunavyöhykkeet Kulturmiljöns kantzoner
	Laidunnetun alueen reunavyöhykkeet Kantzoner kring mark med betande djur
	Tieympäristö ja reunavyöhykkeet Vägar och kantzoner
	Karjatila Kreatursgårdar
	Avattava näkymä Vy som bör öppnas
	Avoimena säilytettävä näkymä Vy som bör bevaras öppen

Viistoilmakuva 1 / Snedflygbild 1.

Viistoilmakuva 2 / Snedflygbild 2.

Aluiden hoito-ohjeet ks. hoitokortit 1-10.

Skötselrekommendationer för Skär-
landet finns på skötselkorten (1-10).

Viistoilmakuva 2. Bötesfladan ja Juvikfladanin ympäristö kuvattuna lounaasta koilliseen.

Snedflygbild 2. Omgivningarna kring Bötesfladan och Juvikfladan avbildade i sydväst-nordostlig riktning.

Viistoilmakuvissa esitetään alueen ominaispiirteitä sekä tärkeitä näkymälinjoja hoitokorttien mukaisilla merkinnöillä. Skäldön poikkeuksellisen laajalla peltoaukealla on tärkeä maisemakuvalinen merkitys Skärlandetissa. Peltoalueelta on laajat näkymät merialueen tavoin, kun muutoin saaristossa näkymälinjat ovat maaston pienipiirteisyyden vuoksi rajattuja. Peltoympäristön avoimuus on tärkeää säilyttää.

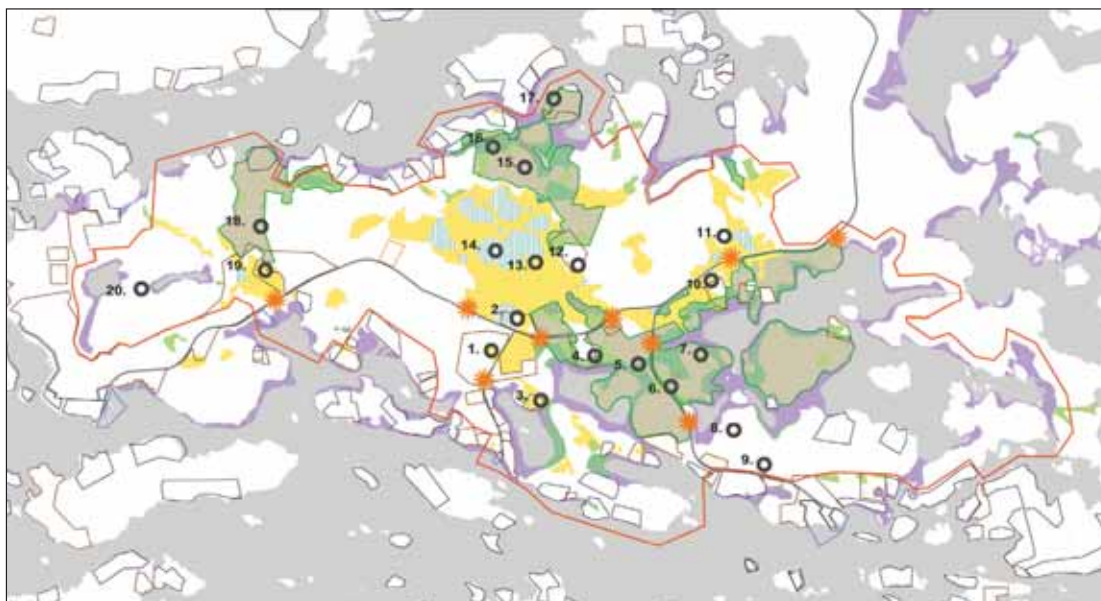
Myös pienet tien varteen sijoittuvat peltoalueet, niityt tai kedot ovat tärkeitä näkymäyhteyksiä ympäristöön ja paikoitellen myös merelle. Niitä on suositeltavaa pitää avoimina. Monin paikoin näkymyyttä on tarpeellista parantaa sekä maiseman että liikenneturvallisuuden takia teiden reuna-alueilla puustoa ja pensaikkoa harventamalla.

Meri on Skärlandetin tiemaisemassa pääasiassa näkymättömissä. Pienet merenlahdelmat, jotka ulottuvat sisemmäs saareen, ovat enimmäkseen umpeen kasvavia fladoja. Luontaisen kehityksen vuoksi fladat maatuvat vähitellen ja muuttuvat sitten rantaniityiksi ja niityiksi. Alueiden avoimena pysymiseksi on laidunnuksen jatkaminen tärkeää. Alueita lienee tulevaisuudessa mahdollista ottaa myös viljelykäyttöön.

På snedflygbilderna presenteras särdragen i trakten och viktiga siktlinjer, som anges med samma tecken som finns på skötselkortet. Den öppna åkern på Skäldö är exceptionellt stor och betydelsefull för landskapet på Skärlandet. Vyerna över den öppna åkern är en kontrast till den småskaliga terrängen, som begränsar siktlinjerna. Det är viktigt att bevara de öppna åkrarna.

Längs vägarna öppnar små åkrar, ängar och torrängar viktiga siktgläntor mot omgivande miljöer och ställvis mot havet. Att rekommendera är att åkrarna, ängarna och torrängarna hålls öppna. På sina ställen kan man förbättra vyerna genom att gallra träden och buskarna intill vägarna. Det gynnar landskapet och förbättrar trafiksäkerheten på vägarna.

Från vägarna på Skärlandet är det svårt att se havet. Vissa flador tränger i alla fall långt in i Skärlandet. Successionen leder till att fladorna så småningom blir tillandning och därefter strandängar och ängar. Landskapet hålls öppet om djurfortsättningsvis får beta här. I framtiden torde det vara möjligt att börja odla på de här markerna.

ALUEEN ERITYISIÄ MAISEMAKOHTTEITA

- Maisemakohte
- Kaunis maisema, tienvarren pysähdyspaikka

1. Skåldön koulu
2. Västergård ja Östergårdin tila
3. Åkernäs in tila, entisen kyläkaupan ympäristö, Stensfladan
4. Nabbenin karjatila ja laidunalueet
5. Nabbfladan ja Maggon rantaniityt
6. Metsälaidunalueita ja vanhojen torppien pihapiirit
7. Juvikfladan ja Bötesfladanin rantaniityt ja linnusto-alueet
8. Bötesberget-vuori
9. Nabbmossenin suoalue
10. Grevön tila, laidunalueet ja vanhat tam met
11. Metsälehmusesiintymät, kiinteät muinaisjäännekohteet
12. Backan tila ja vanhat rakennukset
13. Backan tilan ruispellot ja ruiskaunokit
14. Kiinteät muinaisjäännekohteet
15. Backan metsälaitumet
16. Backan rantaniityt ja laidunalueet
17. Kalkholmenin kalkkikiedot
18. Marenin suoalue
19. Sondsundsängin (Solbackan) tila
20. Sommaröträsket- ja Sundträsket-järvien virkistys-alueet, Sommaröträsket -kluuvijärvi

SPECIELLA OBJEKT I LANDSKAPET

- Objekt vid landskapsrutten
- Vacker landskapsvy, rastplats vid vägen

1. Skolan på Skåldö
2. De fungerande gårdarna Västergård och Östergård
3. Gården Åkernäs och omgivningen kring den forna bybutiken samt Stensfladan
4. Kreatursgården Nabben med omgivande betesmarker
5. Nabbfladan och strandängarna på Maggo
6. Marker med skogsbetesmark och gårdstun kring gamla torp
7. Strandängarna och fågelområden kring Juvikfladan och Bötesfladan
8. Bötesberget
9. Nabbmossen
10. Gården Grevö med omgivande betesmarker och gamla ekar
11. Växtplatser för skogslind och fasta fornlämningar
12. Gården Backa och gamla byggnader
13. Rågäkrar och blåklint på gården Backa
14. Fasta fornlämningar
15. Skogsbetesmarker kring gården Backa
16. Strandängar och betesmarker kring gården Backa
17. Torrängar med kalkförekomster på Kalkholmen
18. Maren's kärr
19. Sondsundsängs gård (Solbacka)
20. Områden för friluftsliv kring Sommaröträsket och Sundträsket samt Sommaröträskets

Skäldön kylän tienvarsimaisemaa.

Landskapsvy vid vägen i Skäldö by.

4.5 MAISEMA-ALUETTA KOSKEVAT HOITOOHJEET - HOITOKORTIT

Maisemanhoitosuunnitelmaan liittyvissä hoitokorteissa annetaan ohjeita maisema-alueen hoitamiseksi. Hoitokorteissa kuvataan kymmentä keskeistä osa-aluetta, joiden hoidolla voidaan edesauttaa luonnonmaiseman ja kulttuurimaiseman keskeisten ominaispiirteiden ja arvojen säilymistä ja kehittymistä.

Hoitokortit käsittelevät rakennettua ympäristöä, tieympäristöä, peltoja, metsiä, reunavyöhykkeitä, hakamaita ja metsälaitumia, rantaniittyjä, niittyjä ja ketoja, maisemakuvaa sekä maisema-alueen erityiskohteita. Kolme korttia (hakamaat ja metsälaitumet, rantaniityt, niityt ja kedot) on jaettu a- ja bosioihin. Erityiskohteina on käsitelty luonnonmaiseman erityisiä maamerkkejä tai paikkoja sekä ihmisen toiminnan tuloksena syntyneitä kulttuurimaisemakohteita kuten kiinteitä muinaisjäänöksiä ja vanhoja rakennuspaikkoja.

Hoitokorteissa esitetään lyhyesti kunkin osa-alueen tai kohteen nykytila ja ominaispiirteet. Näille on määritetty hoitotavoitteet sekä suositukset hoitotoimenpiteiksi. Kohteita on kuvattu havainnollisilla kuvapareilla jonkin esimerkkikohteen maiseman nykytilasta ja hoidon vaikutuksesta siihen ympäristöön.

Hoitokorteissa on erityisesti korostettu muutamia seikkoja kuten sitä, että alueilla liikkumista välteään raskailla koneilla routa-ajan ulkopuolella. Lisätietona hoitokortit tarjoavat esimerkkejä aiheeseen liittyvästä kirjallisuudesta.

4.5 SKÖTSELREKOMMENDATIONER OCH SKÖTSELKORT FÖR SKÄRLANDET

Skötselkortet i planen innehåller skötselrekommendationer för Skärlandet. Rekommendationerna för tio delområden gör det möjligt att bevara och utveckla natur- och kulturlandskapets särdrag på Skärlandet.

Skötselkortet omfattar bebyggd miljö, vägar, åkrar, skogar, kantzoner, hagmarker och skogsbetesmarker, strandängar, torrmarksängar, landskapsbild samt specialobjekt i landskapet. Tre skötselkort (hagmarker och skogsbetesmarker, strandängar, torrmarksängar) har delats in i en a- och en b-del. Specialobjekten omfattar bl.a. landmärken eller övriga urskiljbara platser i naturlandskapet. Vidare omfattar de objekt i kulturlandskapet som mänsklig verksamhet har gett upphov till, t.ex. fasta fornlämningar och ställen som byggnader har funnits på.

Nuvarande situation och särdragen för varje delområde presenteras i korthet på skötselkortet. Vidare definieras de mål som man har ställt upp för värden och de rekommenderade åtgärder. Två bilder i bredd illustrerar nuläget respektive den inverkan som rekommenderade åtgärder har.

Nertill på skötselkortet finns information om bl.a. de stöd som myndigheterna beviljar för landskapsvård. Vidare finns på skötselkortet exempel på litteratur som ansluter sig till ämnet.

Perinteiset aidat sopivat luontevasti rajaamaan laidunmaita.
Gärdsgårdar i traditionell stil lämpar sig för att hägna in betesmarker.

Grevön tilan vanha saunarakennus.
Den gamla bastubyggnaden på Grevö gård.

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

- Asuinrakennukset ja pihapiirit
- Rakenteet
- Rakennetun ympäristön reunavyöhykkeet

NYKYTILA JA OMINAISPIIRTEET

Väestön toimeentulo Skärlandetissa perustui 1900-luvulle asti kalastukseen, talonpoikaismerenkulkuun, pienimuotoiseen viljelyyn ja karjanhoitoon. Lähialueen saarilta tunnetaan vanhoja luotsitiloja ja satamapaikkoja. Skärlandetin keskeisiä alueita on viljelty yhtäjaksoisesti ilmeisesti keskiajalta lähtien. Maisema-alueella sijaitsee harvassa yksittäistaloja ja taloryhmiä. Viiden toimivan maatalon tilakeskukset sijaitsevat metsäsaarekkeilla, "saaren rannassa" peltojen reunassa. Päätilat on mainittu jo 1500-luvun kirjallisissa lähteissä. Skäldön kylässä sijaitsevat Östergårdin sekä Västergårdin tilakeskukset, 1900-luvun alun kaksi koulurakennusta ja seurantalo sekä entinen kauppa. Pieni osa Västergårdin päärakennusta on 1700-luvulta ja osa Nabbenin taloa 1800-luvun alusta. Backan ja Grevön päärakennukset ovat 1800-luvulta. Maatilojen pihapiireissä on jäljellä myös joitakin 1800-luvun talusrakennuksia. Kaikkien tilojen rakennuskanta on materiaaliltaan, tyyllisesti ja ajallisesti vaihtelevaa.

Taloukskeskuksia ympäröivät luonnonmukaiset pihalueet, joilla kasvaa mm. kookkaita tammia, muita jalopuita ja omenapuita. Asuinpaikoilla on arvokkaita kulttuurinsuosijakasveja ja viljelyjäänteitä. Vanhaa, osin piilossa olevaa kulttuurimaisemaa ovat torpien ja muiden asumusten paikat ja kivijalat, kellarit, kivirauniot, aitojen ja muiden rakenteiden jäänteet sekä esimerkiksi kalkkikivilouhokset. Nykyinen loma-asuminen ja osayleiskaavaan merkityt uudet rakennuspaikat muodostavat erillisen, tiiviin vyöhykkeen saaren polveileville rannoille ja viereisille saarille. Myös joitakin entisiä torppia käytetään loma-asuntoina. Rungas loma-asutus on rantapuuston ja polveilevan rantavyöhykkeen ansiosta osittain näkymättömissä, mikä on sen kirjavan rakennustavan vuoksi eduksi

HOIDON TAVOITE- JA HOITOTOIMEENPITEET

Keskeiset viljelyalueet ja peltojen kivikko- ja metsäsaarekkeet jätetään rakentamisen ulkopuolelle. Tilakeskuksissa uudisrakennukset pyritään sijoittamaan olemassa olevan rakennuskannan yhteyteen. Vanhat puu- ja kivirakenteiset talusrakennukset ja rakennelmat pyritään säilyttämään, vaikka nykyinen käyttö loppuisi. Kaupunkimaiset rakennus- tai piharatkaisut eivät sovellu maisema-alueelle. Asuin- ja talusrakennusten uudis- ja korjausrakentamisen rakennustavassa noudatetaan saariston rakennusperinteeseen tyyliltään, mittakaavaltaan, materiaaleiltaan ja värykseltään sopivia ratkaisuja. Suositeltavia ovat pitkänomaiset, kapearunkoiset ja harjakattoiset rakennukset, joissa on niukasti ulokkeita. Tiiliverhoilu, aumakatot tai laajat lasipinnat ovat vieraita maaseutumaisella alueella. Uudisrakentaminen tulee sopeuttaa maastoon, jonka voimakasta muuttamista on vältettävä.

Tilakeskukset rajataan pelloista puuryhmillä suosien paikan luontaisia jalopuulajeja kuten tammea. Metsän reunavyöhykkeitä hoidetaan puoliavoimena. Pihalueiden reunat voidaan niittää 1-2 kertaa kesässä. Säilyttämällä talusrakennuksia ympäröivä pihakenttä avoimena voidaan turvata kulttuurikasvillisuuden viihtyminen asutussa ympäristössä. Myös muilla rakennuspaikoilla ja pihapiireissä säästetään ja käytetään hyväksi olemassa olevaa kasvustoa, maaston luontaisia muotoja ja kallio- ja maaperän vaihtelua. Pihapiirit voidaan rajata saariston luontaiseen kasvillisuuteen ja maisemaan sopivilla, vapaasti sijoitettavilla puu- ja pensasryhmillä. Uudet pihapiirit rajataan tiestä lehtipuuistutuksilla ja tarvittaessa matalin puusin pystysäleaidoin. Raunioituneilla asuinpaikoilla puustoa poistetaan säilyttäen vanhat kulttuurikasvit, kuten omenapuut, syreenit ja ruusut.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

Uusi rakentaminen ja muu maankäyttö sopeutetaan saaristomaisemaan. Vanhat rakennelmat, kuten kiviaidat ja kellarit säilytetään ja ne pyritään kunnostamaan. Kiinteät muinaisjäännökset hoidetaan ainoastaan museoviraston luvalla ja sen ohjeiden mukaan.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

- *Saaristonmaiseman rakentamisen opas*. Liite eteläisen saariston osayleiskaavaan. Tammisaaren kaupunki 1989.
- *Kulttuuriperinnön vaaliminen*. Museoviraston korjauskortisto 1994.
- *Ympäristökeskuksen avustukset rakennusperinnön hoitoon*: <http://www.ymparisto.fi/aluekayt/kulttymp/avustus.pdf>
- *Maatalous- ja metsätalousministeriön perinneympäristön hoitoavustus*: <http://www.mmm.fi/tuet/>

BYGGD MILJÖ

- Bostadshus och gårdstun
- Byggnader och konstruktioner
- Kantzoner intill bebyggd miljö

NULÄGE OCH SÄRDRAG

Fram till 1900-talet livnärde sig invånarna på Skärlandet på fiske, småskaligt jordbruk och boskapskötsel. Somliga jordbrukare ägnade sig åt sjöfart. På närbelägna öar finns rester av gamla lotsgårdar och hamnplatser. De centralaste delarna av Skärlandet har uppenbarligen odlats utan avbrott ända sedan medeltiden. Det är långt mellan husen och husgrupperna. Gårdscentren för de fem gårdarna som är i aktiv odling, är belägna på skogsholmar intill åkrarnas kanter. De största gårdarna har nämnts i skrift redan på 1500-talet. Östergårds och Västergårds gårdscentra finns i byn Skäldö liksom de två skolbyggnaderna från början av 1900-talet. Ett föreningshus och en byggnad som har tjänstgjort som butik finns också i byn. En del av Västergårds huvudbyggnad härstammar från 1700-talet och en del av huvudbyggnaden på Nabben daterar sig till början av 1800-talet. Huvudbyggnaderna på Backa och Grevö är från 1800-talet. På somliga gårdstun finns ekonomibygnader som härstammar från 1800-talet. Byggnadsbeståndet på gårdarna varierar till sitt material, sin stil och enligt tidsepok.

Gårdstun i ursprungligt skick med bl.a. resliga ekar, andra ädla lövträd och äppelträd omger driftscentren. Värdefulla, kulturgynnade växter och förvildade, forna odlingsväxter finns på boplatserna. På platser där torp och andra byggnader har funnits finns bl.a. byggnadernas stenfötter, källare, stenruiner, rester av gårdsgårdar och andra konstruktioner samt t.ex. stenbrott för att utvinna kalksten. Nuvarande semesterbosättning och de nya byggplatser som har märkts ut i delgeneralplanen går att urskilja som en separat zon längs öns varierande stränder och på holmarna intill. En del gamla torp används som semesterhus. Strändernas trädvegetation och den oregelbundna strandlinjen döljer delvis de talrika semesterhusen, vilket är bra med avseende på det brokiga byggnadsättet.

VÄRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Inga byggnader bör uppföras på de viktigaste odlingsmarkerna och inte heller på åkrarnas stenrösen och skogsholmarna. Att rekommendera är att nya, planerade byggnader i anslutning till driftscentren uppförs intill det existerande byggbeståndet. Gamla driftscentra och konstruktioner av trä och sten bör bevaras även om deras nuvarande verksamhet upphör. Byggkonstruktioner som för tankarna till stadsmiljö lämpar sig inte på ett område för landskapsvård. När nybyggnader uppförs eller när t.ex. gamla bostadshus och ekonomibygnader restaureras bör man beakta skärgårdens byggtradition (stil, dimensioner, material och färger). Att föredra är långsmala byggnader med sadeltak och få tillbyggnader, t.ex. burspråk, i stommen. Ytor som är överdragna av tegel lämpar sig inte i landsbygdsmiljö. Samma gäller valmtak och större glasinramningar. Nybyggnaderna bör anpassas till terrängen, som inte i nämnvärd omfattning formas om.

Grupper av träd bildar en naturlig avgränsning mellan gårdscentren och åkrarna. Ädla lövträd med naturlig växtplats i omgivningen, t.ex. ek, gynnas. Skogens kantzoner hålls till hälften öppna. Att rekommendera är att höet slås på gårdstunens kanter en eller två gånger per sommar. Kulturväxter trivs när man ser till att gårdsplanen intill ekonomibygnaderna hålls öppen. Också på andra platser där byggnader uppförs och på gårdstun strävar man efter att bevara existerande växtarter och terrängens naturliga formationer. Grupper av träd och buskar, som smälter in i skärgårdens flora och landskap, är att rekommendera om man vill märka ut gårdstun. Lövträd gynnas när nya gårdstun avgränsas från vägen. Vid behov uppförs låga spjalstaket av trä runt gårdstunet. På ställen där bosättning tidigare har funnits, men som nu har fått förfalla, fälls träd med urskiljning: gamla kulturväxter, t.ex. äppelträd, syrener och rosor får stå kvar.

OBSERVERA

Nya byggnader och annan markanvändning bör anpassas till skärgårdsmiljön. Man bör sträva efter att bevara och iståndsätta gamla byggnader, gårdsgårdar av sten samt källare. Av Museiverket krävs tillstånd för skötsel av fasta fornlämningar. Museiverket instruerar också i deras vård.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Handledning för byggande i skärgårdsmiljö. Bilaga till strandgeneralplanen för Ekenäs södra skärgård. Ekenäs stad 1989.

Hidekmark m.fl.: *Så renoveras torp och gårdar.* Gummerssons tryckeri AB, Falköping 1982.

Kulttuuriperinnön vaaliminen. Museoviraston korjauskortisto 1994.

Miljöcentralens bidrag för vård av byggnadsarv: <http://www.ymparisto.fi/aluekayt/kulttymyp/avustus.pdf>

Jord- och skogsbruksministeriets bidrag för vårdbiotoper: <http://www.mmm.fi/tuet/>

HOITOKORTTI 1 SKÖTSELKORT 1

Rakennetun ympäristön ominaispiirteitä

Pysyvä asutus ja loma-asutus

- pitkä asutushistoria
- vanhat maatilat
- vanhat monirakennuksiset tilakeskukset
- monipuolinen maankäyttö: maatalouden, asumisen ja loma-asutuksen lomittuminen

Karakteristiskt för bebyggd miljö

Permanent bosättning och fritidsbosättning

- lång bosättningshistoria
- gamla gårdar
- gamla driftscentra som består av flera byggnader
- mångsidig markanvändning: lantbruk samsas med boende året om och semesterfirarnas boende

Västergård ja Östergård Skåldön kylässä

Västergård och Östergård i byn Skåldö

Backan tila

Backa gård

Grevön tilan pihapiiriä

En del av gårdstunet på Grevö gård

Skåldön koulu

Skåldö skola

Teiden ja satamien ominaispiirteitä

- vanhat tielinjaukset noudattavat maaston korkeus-suhteita ja vanhoja kiinteistörajoja
- teiden profiilit kylämiljööseen sopivia
- vanhat tilus- ja metsätiet
- tienvarsilla vaihtelevat ja monipuoliset näkymät

Karakteristiskt för vägar och hamnar

- sträckningen på gamla vägar följer höjdförhållandena i terrängen och forna tiders fastighetsgränser
- vägarnas profiler har anpassats till bymiljön
- gamla vägar till ägor och skogar
- varierande och mångsidiga vyer

Lisääntyvä autoliikenne aiheuttaa ongelmia kevyen liikenteen turvallisuudelle ja vähentää kyläasutuksen asumisviihtyvyyttä.

Den ökande biltrafiken äventyrar den lätta trafikens säkerhet och minskar på trivseln i omgivningen.

Tien reunavyöhykkeellä on vanhoja maisemapuita ja kallioita; pensaikon harvennustarvetta on kaikilla alueen tienvarsilla.

Gamla landskapsträd och bergsknallar finns på vägens kantzon; på vägrenarna behövs gallring av buskarna.

Myös lehdettömään aikaan tienvarren näkymät ovat sulkeutuneet ja näkymät esimerkiksi merelle peittyneet.

Också under de årstider då träden inte bär löv skymms vyerna från vägrenen. Vyerna är slutna från vägrenen t.ex. i havets riktning.

Tilustiet mukailevat maastonmuotoja ja kiinteistörajoja. Ne voivat olla osa alueelle suunniteltua maisemareittiä.

Vägarna till ägorna formar sig efter terrängen och fastighetsgränserna. De kunde bli en del av den planerade landskapsrutten.

TIET JA SATAMAT

- Vanha Skåldön maantie
- Pelto-, metsä- ja tilustiet
- Venesatamien ympäristö

NYKYTILA JA OMINAISPIIRTEET

Saarelle on lossiyhteys. Läpiajoliikenne Skärlandetin maisema-alueen ja saaren kautta on vilkasta erityisesti kesäaikana. Liikennettä aiheuttaa ympäröivän saariston laaja loma-asutus ja sitä palvelevat monet Skärlandetissa sijaitsevat venesatamat. Satamien yhteydessä on asfaltoituja pysäköintialueita. Yleinen venesatama on Baggössa, jossa on myös kalasatama. Skärlandetista on myös talvitietyhteyksiä muualle saaristoon. Yleiskaavan uudet rakennuspaikat lisäävät kiinteistökohtaisten teiden määrää. Erillisiä kevyen liikenteen väyliä tai yhteyksiä saarella ei ole.

Tielinjaukset noudattavat useissa kohdin maaston korkeussuhteita ja pienipiirteistä saaristomaisemaa. Skåldöntie ja Baggön tie on asfaltoitu ja niissä on avoojat. Päätien varsilla kasvaa pääosin sekametsää, jota on hoidettu tavanomaisena talousmetsänä. Monin paikoin tien reunametsä on vesakoitunutta ja umpeen kasvavaa. Skåldöntieltä avautuu joitakin näkymiä keskeisille pelloille, Skåldön kyläkeskukseen ja rakennusryhmien suuntaan, mutta merimaisema ja avoimet rantaniityt näkyvät tielle vain paikoitellen. Tienvarsipensaikko peittää näkyvistä myös jalopuita, pilarimaisia katajia, kallioita, puuaitoja ja muita maisemaa rikastuttavia yksityiskohtia.

Tienpientareilla kasvaa tavanomaisen kasvillisuuden ohella kulttuurinsuosijakasveja ja vanhoja hyötykasveja, kuten mali, kumina, ukkomansikka, hakarasara ja saksanhanhikki. Kauniskukkainen ruusu-rohko esiintyy runsaana.

HOIDON TAVOITE JA HOITOTOIMENPITEET

Saaristo-oloihin soveltuvat huonosti toiminnat, jotka aiheuttavat jatkuvaa raskasta liikennettä. Nykyisiä teitä ei oikaista eikä levennetä autoliikenteen tarpeisiin. Liikenteen sujuvuutta voidaan ohjata mm. nopeusrajoituksin. Skåldöntiestä ja siitä haarautuvista teistä kehitetään saarelle maisemareitti. Kevyen liikenteen tarpeisiin voidaan tehdä pieniä pysähtymispaikkoja, joista avautuu pelto- tai merimaisema. Kiinteistöille rakennettavat tiet ja liikennöinti sopeutetaan tarkoin saariston pienipiirteeseen, kallioiseen maastoon. Maaston louhimisen välttämiseksi tulee pyrkiä ratkaisuihin, joissa useampi kiinteistö käyttää samaa tietä.

Pääteiden tienvarsipuustoa ja pensaikkoa harvennetaan ja raivataan suunnitelmallisesti. Toimenpiteillä on tarkoitus avata näkymiä flada-alueille ja merelle sekä tuoda esiin maisema-alueen moni-ilmeistä kulttuuri- ja luonnonmaisemaa, yksittäisiä kohteita ja puuryhmiä. Tien lähellä olevia kallioita, vanhoja rakenteita, puuryhmiä ja muita erikoiskohteita tuodaan myös esiin. Puustoa harvennetaan kunkin kasvupaikan ominaisuuksien mukaan jalopuita, puuryhmiä ja yksittäispuita suosien. Erityisesti tammien näkymistä tieympäristössä parannetaan. Näkymä pidetään auki tai harvapuustoisena muutaman vuoden välein toistuvilla harvennuk-silla.

Satamat ovat saariston rakennetun ympäristön näkyviä käyntikortteja. Maankäytön tavoitteena ovat hyvin järjestetyt, tehokkaat, maa-alaa ja luontoa säästävät ratkaisut. Järjestelyjä varten tehdään yksityiskohtaiset toteutus- ja hoitosuunnitelmat. Pengerrykset ja muut rakenteet tehdään viimeistellysti. Kasvillisuudesta ja siisteydestä huolehditaan säännöllisesti.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

Tienvarsipensaikkoa raivataan ja näkymiä avataan lahdelmiin, flada-alueille ja yksittäisiin maisemaa rikastuttaviin kohteisiin. Maisemareitti ja sen viitoitus informaatiotauluineen suunnitellaan yhtenäiseksi.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

- *Tiemaisema kuuluu kaikille*. Puuston ja pensaikon hoito-opas. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio. Helsinki. 2003.

VÄGAR OCH HAMNAR

- Skåldö gamla landsväg
- Åker-, skogs- och lägenhetsvägar
- Miljön kring hamnarna

NULÄGE OCH SÄRDRAG

Skärlandet har färjförbindelse med fastlandet. Trafiken genom Skärlandets landskapsområde är livlig speciellt sommartid, vilket har att göra med den omfattande semesterbosättningen i den omgivande skärgården. Båtagare som bor på andra, närliggande holmar har båtplats på Skärlandet, dit de kommer för att ta sig ut till sina sommarvisten. Asfalterade parkeringsplatser omger båthamnarna. På Baggö finns en allmän båthamn, och här finns också en fiskehamn. Från Skärlandet finns också vägförbindelse vintertid till andra holmar. Generalplanens bestämmelser om nya byggrätter ökar för sin del behovet av att dra nya vägar till fastigheterna. Leder eller förbindelser som är avsedda för lätt trafik finns inte på Skärlandet.

Vägarna har dragits upp så att de i många fall följer höjdförhållandena i terrängen och det småskaliga skärgårdslandskapet. De viktigaste vägarna på Skåldö och Baggö är asfalterade och de kantas av öppna diken. Blandskog växer intill den mest trafikerade vägen. Blandskogen har vårdats som vanlig ekonomiskog. På många ställen växer sly, som gör att skogen växer igen. Från vägen på Skåldö finns på sina ställen utsikt över större åkrar, Skåldös byacentrum och vissa byggnadsbestånd. Havet och de öppna strandängarna syns bara ställvis från vägen. Buskarna längs vägen gör att det är svårt att få syn på ädla lövträd, pelarenar, berg, inhägnader av trä och andra detaljer som berikar landskapet.

Utöver vanliga växter finns på vägrenarna kulturbundna växter och gamla nyttoväxter, t.ex. malört, kummin, parksmultron, piggstarr och tysk fingerört. Den vackert blommande åkervädden finns i rikliga mängder.

VÄRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Verksamhet som leder till regelbunden, tung trafik lämpar sig dåligt för förhållandena i skärgården. De nuvarande vägarna bör inte rätas ut eller breddas. Med hastighetsbegränsningar kan trafiken regleras. Vägen genom Skåldö och dess förgreningar lämpar sig som landskapsrutt för Skärlandet. Små rastplatser med utsikt över åker eller hav anläggs för lätt trafik. Vägarna till fastigheterna, och trafiken på de här vägarna, anpassas noggrant till den småskaliga och bergiga terrängen i skärgården. I syfte att begränsa sprängningsarbetenas omfattning bör man för vägarbetenas del sträva efter lösningar som förbinder flera fastigheter med samma väg.

Träden och buskarna längs de viktigaste vägarna bör gallras och röjas planerligt. Syftet med åtgärderna är att öppna vyerna i riktning mot fladorna och havet samt att få det mångfasetterade kultur- och naturlandskapet, enskilda objekt samt grupper av träd att framträda bättre. Också bergsknallar som kantar vägarna, gamla byggnader, trädgrupper och andra specialobjekt bör kunna urskiljas bättre i omgivningen. Träd och buskar gallras så att ädla lövträd, grupper av träd och enskilda träd gynnas i enlighet med de krav som ställs på deras växtplatser och växtplatsernas egenskaper. Speciellt bör man gynna förekomsten av ekar intill vägarna. Gallring som utförs med några års mellanrum gör dels att vyerna hålls öppna, dels att trädbestånden inte blir alltför tät.

Hamnarna är de synliga visitkortet för skärgårdens byggda miljö. Planerna för markanvändningen syftar till att möjliggöra välarrangerade och effektiva lösningar, som beaktar markarealen och naturen. Detaljerade planer för verkställighet och skötsel bör göras upp. Bl.a. vägbranterna bör anpassas till omgivningen. Växtligheten längs vägarna och i hamnarna bör regelbundet ses över. Vidare ser man till vägnas och hamnarnas allmänna intryck är fördelaktigt.

OBSERVERA

Buskarna längs vägrenen bör gallras och vyerna i riktning mot små vikar, flador och enskilda objekt, som berikar landskapet, bör öppnas. Landskapsrutten och den information som finns på informationstavlorna bör förenhetligas.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Tiemaisema kuuluu kaikille. Puuston ja pensaikon hoito-opas. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio. Helsinki. 2003.

PELLOT

- Viljelyt pellot ja kesannot
- Avo-ojat, peltotiet ja peltojen metsäsaarekkeet

NYKYTILA JA OMINAISPIIRTEET

“Meri ja saaret” näkyvät edelleen Skärlandetin viljelymaisemassa. Saarta halkaiseva peltovyöhyke, sen reunametsät, kallioiset metsäsaarekkeet sekä tilakeskukset ovat saaren keskeinen kulttuurimaisemakokonaisuus. Skärlandetissa on ollut peltoja ja hakamaita jo 1500-luvulla. Fladojen ja kluuvien savi- tai hieta-pohjaiset rantaniityt ovat maankohoamisen ja osittain ojituksen seurauksena vähitellen muuttuneet kiinteäksi viljelykelpoiseksi maaksi ja kehitys jatkuu edelleen. Kun nykyiset pellot olivat vielä avoveden peitossa, pellot ja rantaniityt sijaitsivat silloisen vesialueen ja metsien välissä. Nyt nämä alueet ovat maan kohottua reuna-metsissä ja paikoin edelleen laidunkäytössä. Lähes kaikki viljelykelpoinen maa on otettu käyttöön, ja flada- ja kluuvialueiden rannat laidunnetaan laajalti.

Peltojen kallioiset metsäsaarekkeet ja puuryhmät ovat ominaisia viljelymaisemalle. Pellot ovat syntyvastaan johtuen usein tasaisia. Erilliset metsiköiden rajaamat peltolaikut ovat luonteenomaisia. Skåldön peltoaukea on saaristo-oloissa harvinaisen yhtenäinen ja laaja, mutta siinäkin on saaristolle luonteenomaista pienipiirteisyyttä. Viljelykelpoisen alueen rajallisuuden vuoksi eläimiä on laidunnettu kautta vuosisatojen metsissä ja merenrantaniityillä, ja peltoja on varsin vähän laidunkäytössä.

Hiekkaperäisillä pelloilla viljellään ruista ja jäykemmillä mailla vehnää. Ruista maisema-alueella on viljelty pitkään, mistä syystä pellonreunoilla ja hiekkaperäisillä pelloilla tavataan muualla Suomessa vahvasti taantuneita vanhakantaisia rikkakasveja kuten peltorusojuuri, luoho ja ruiskaunokki.

HOIDON TAVOITE JA HOITOTOIMENPITEET

Pellot ovat keskeisiä Skärlandetin kulttuurimaisemakokonaisuuden osa-alueita. Pellot pyritään pitämään viljeltyinä keskeisiltä osiltaan. Niitä viljellään paikallisen hyvän viljelytavan mukaisesti. Avo-ojia säilytetään, koska ne rikastavat maisemakuvaa ja lisäävät monimuotoisuutta. Pelloille ei rakenneta.

Siemenviljana alueella käytetään paikallisia ruis- ja vehnälaajikkeita ja puhdistamatonta siemenainesta, mikä samalla turvaa peltorusojuuren ja ruiskaunokin säilymisen alueella. Näiden rikkakasvikantojen säilyttämistä edistää viljely kokonaan ilman torjuntakäsittelyjä. Rikkakasvien torjunta-aineiden käyttöä vältetään erityisesti pientareilla ja reunavyöhykkeillä. Pientareiden kasvillisuuden annetaan kukkia ja siementää, ja piennarkasvilisuus niitetään vasta kesän lopulla.

Jos pelto poistuu aktiivisesta viljelystä, peltolohkoja hoidetaan nurmikesantona, niitynä tai laidunmaana. Peltojen reunavyöhykkeen puustoa ja pensaikkoa hoidetaan pienipiirteisenä ja tyypillisen monilajisena (ks. hoitokortti 5). Tavoitteena on myös avartaa reunavyöhykettä ja saada sen erityispiirteitä ja -kohteita näkyviin. Reunavyöhykkeitä voidaan ottaa myös laidunnuskäyttöön. Pelto- ojen pensaikkoa raivataan tarvittaessa. Pieniä puuja pensasryhmiä tai yksittäispuita voidaan jättää maisemapuiksi.

Peltoympäristön tilusteiden hoidossa otetaan huomioon maastoon ja maisemakuvaan sopeutuminen. Pelto- oiden vesakonraivauksessa säilytetään yksittäisiä puu- tai pensasryhmiä.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

Viljelijä voi saada maatalouden ympäristötuen erityistukea peltoympäristön hoitoon ja kehittämiseen, kuten viljojen ja nurmien maatiaislajikkeiden tai vanhojen kauppalajikkeiden säilyttämiseen, metsäsaarekkeiden ja reunavyöhykkeiden hoitoon, luonnonlaitumien hoitoon ja laidunnukseen sekä perinteisten rakenteiden ja rakennelmien hoitoon.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

- *Maatalouden ympäristötuet*: <http://www.mmm.fi/tuet/>
- *Maatilan luonnonhoito*. Opas arkipäivän töihin. Maa- ja metsätalousministeriö. 2002.
- *Viljelyalueiden luonto*. Maa- ja metsätalousministeriö. 1997.

ÅKRAR

- Odlad åkermark och trädesmark
- Öppna diken, åkervägar och skogsholmar på åkrarna

NULÄGE OCH SÄRDRAG

“Havet och skärgården” är fortfarande synliga element i Skärlandets odlingslandskap. En åkerzon klyver ön. Skogarna som kantar åkrarna, åkerns bergiga skogsholmar och öns driftscentra utgör en helhet i kulturlandskapet. Redan på 1500-talet fanns det åkrar och hagmarker på Skärlandet. Strandängarna intill fladorna och glona har p.g.a. landhöjningen och delvis p.g.a. dikning så småningom blivit fast, odlingsbar mark. Fladornas och glonas botten består av lera eller fin sand. Den här utvecklingen, d.v.s. att ny mark uppstår, pågår fortsättningsvis. När de nuvarande åkrarna låg under vatten omfattade den odlingsbara marken området mellan skogen och det dåvarande vattenområdet. I takt med landhöjningen har skogarna som kantar åkrarna breddats. På somliga ställen används tillskottet av mark fortsättningsvis som betesmark. Nästan all odlingsbar mark har tagits i bruk och i många fall används stränderna intill flador och glon som betesmark.

Bergiga skogsholmar och grupper av träd karakteriserar odlingslandskapet. Åkrarna är p.g.a. sin tillblivelsehistoria ofta jämna. Separata åkerlappar som omges av skog är andra karakteristiska element. Den öppna åkern på Skåldö är ovanligt enhetlig och vidsträckt jämfört med skärgården som helhet. Åkern är småskalig, vilket är vanligt i skärgården. Den begränsade tillgången på odlingsbar mark har gjort att djur i flera sekler har fått beta i skogen och på skogsängarna. Åkrarna används sparsamt för djurens betesgång.

På sandiga åkrar odlas råg och på fastare åkermark odlas vete. Sedan urminnes tider har råg odlats på Skärlandet. Till följd av rågodlingen växer här längs åkerkanterna och på åkrar med sandblandad jord ängsväxter som är på tillbakagång i landet i övrigt. Det här gäller t.ex. sminkrot, åkerven och blåklint.

VÄRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Åkrarna är viktiga element i Skärlandets kulturlandskap. Därför är det viktigt att se till att de odlas och att det sker enligt beprövade, lokala odlingsmetoder. De öppna diken bör i de flesta fall bevaras: diken berikar landskapsbilden och ökar mångfalden. Ingenting bör byggas på åkrarna.

Lokala råg- och veteslag och orensat fröämne används som utsäde. Då tryggas förekomsten av sminkrot och blåklint, som gynnas av att grödan inte behandlas med bekämpningsmedel. På åkerrenar tillåts växterna blomma och sätta frö. Växterna på dikesrenarna slås först i slutet av sommaren.

Om åkrarna inte längre odlas aktivt bör åkerskiftena ligga i trädesvall eller så sköts de som ängar eller betesmarker. Träd- och buskvegetationen på åkerns kanter bör vara småskalig och artrik för att överensstämma med de egenskaper som karakteriserar skärgårdslandskapet (se skötselkort 5). Syftet är att öppna kantzonen och få dess speciella kännetecken att framträda bättre i landskapet. Kantzonerna kan också användas som betesmark. Buskarna i åkerns diken röjs vid behov. Små grupper av träd och buskar eller enstaka träd lämnas vid behov kvar som landmärken.

Gårdarna i åkerns omgivning sköts så att terrängen och landskapsbilden i övrigt beaktas. När sly längs åkervägarna och åkerdiken röjs, bevaras enstaka grupper av träd och buskar.

OBSERVERA

En jordbrukare kan erhålla specialstöd inom lantbrukets miljöstöd för att vårda och utveckla åkermiljön, t.ex. sädeslag och vall av lantsort eller för att bevara gamla handelssorter. Miljöstödet specialstöd betalas för vård av skogsholmar och kantzoner, för vård av naturbetesmarker och djurens betesgång samt för vård av traditionella byggnader och hus.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Lantbrukets miljöstöd: <http://www.mmm.fi/tuet/>

Naturen i odlingslandskapet. Jord- och skogsbruksministeriet. 1997.

Maatilan luonnonhoito. Opas arkipäivän töihin. Maa- ja metsätalousministeriö. 2002.

HOITOKORTTI 3 SKÖTSELKORT 3

Peltojen ominaispiirteitä

- keskeistä kulttuurimaisemavyöhykettä
- osoitus yli 400 v. jatkuneesta saaristomaa-taloudesta
- aluksi rantaniittyjä
- harvinaista piennar- ja rikkaruohokasvilajistoa
- pieni- ja vaihtelevat peltokuviot

Karakteristiskt för åkrarna

- en viktig kulturlandskapszon
- ett tecken på att jordbruk har funnits i skärgården i sekler
- till en början strandängar
- sällsynta åkerogräs och växter på åkerrenarna
- småskaliga och varierande åkerstycken

Rukiin viljelyllä on Skåldössä pitkät perinteet. Skåldön peltoaukeat ovat saaren suurimmat.

Råg har länge odlats på Skåldö. De öppna åkerfälten på Skåldö är de största på ön.

Pellot ja tilustiet muodostavat myös kaunista maisemakuvaa.

Åkrarna och vägarna till ägorna inverkar för sin del gynnsamt på landskapsbilden.

Sondsundängin peltomaisemaa.

Åkerlandskap på Sondsundsäng.

Maankohoamisen merkit näkyvät edelleen maisemassa: tasaiset pellot, jotka ovat entistä vesialuetta, rajautuvat jyrkkäreunaisesti metsäsaarekkeista, jotka aiemmin ovat olleet saaria ja luotoja.

Landhöjningen avspeglar sig fortsättningsvis i landskapet. Åkrarna, som tidigare täcktes av vatten, är jämna. Skogsholmarna, som i forna tider var öar och holmar, avtecknar sig tydligt i landskapet.

Metsien ominaispiirteitä

- saaren sisäosien metsiä hoidetaan pääosin talousmetsinä
- pienet metsäkuviot, rehevien ja karujen metsätyyppien vuorottelu
- rantametsät, kallioselänteiden metsät, kallionaluslehdot
- metsäsaarekkeet

Karakteristiskt för vågar och hamnar

- skogarna i de inre delarna av ön sköts i huvudsak som ekonomiskog
- små skogsfigurer: skogstyper på frodiga växtplatser varierar med skogstyper på karga växtplatser
- strandskogar, hällemarksskogar, lundar nedanför bergsbranter
- skogsholmar

Eri-laisten metsätyyppien runsas vaihtelu ja kuvioiden pienenalaisuus ovat luonteenomaisia alueelle. Metsätyyppit vaihtelevat kallioselänteiden karuista metsätyypeistä rantojen reheviin lehtomaisiin metsätyypeihin.

Olika typer av skog avlöser varandra och småskalighet karakteriserar området. På högre belägna områden är skogen karg. Längs stränderna bildar skogen frodiga lundar.

Tuoretta kangasmetsää.

Färsk moskog.

Mäntymetsää rantaniityn tuntumassa.

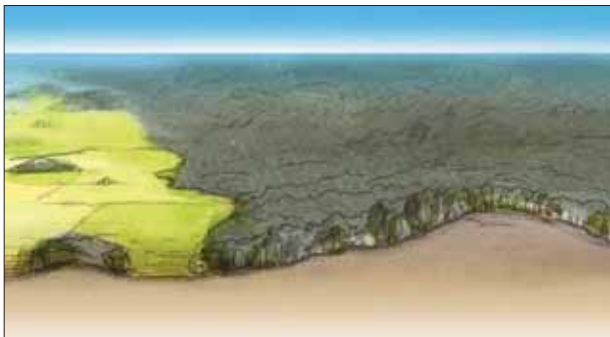
Tallskog intill en strandäng.

Rantojen tervaleppäkasvustot ovat paikoin runsaat.

Klibbal förekommer ställvis rikligt längs stränderna.

METSÄT

- Talousmetsät ja rantametsät
- Metsäsaarekkeet
- Kalliometsät ja suot

NYKYTILA JA OMINAISPIIRTEET

Skärlandetin metsät kohoavat muusta ympäristöstä selvärajaisesti selänneinä "saarina", joita ne ovat aiemmin olleetkin. Metsäiset harjanteet vaimentavat tuulisuutta ja muodostavat kehysten ja rajat peltojen ja niittyjen luonnehtimalle kulttuurimaisemalle. Metsiköt ovat hyvin pienikuvioisia ja metsätyypiltään vaihtelevia, vaikkakin kalliopohjaista karua männikköä on runsaasti. Puusto on kauttaaltaan suhteellisen nuorta, yleensä alle 100 v. Puunmyynti on yksi maatilojen tulonlähde.

Maisema-alueen metsät ovat tyypillistä ja tavanomaista sisäsaariston talousmetsää. Selännealueet ovat karua ja kuivaa puolukka-kanervatyypin mäntymetsää. Mustikatyyppin kuusi- ja sekahavumetsää on Skäldön pohjois- ja itäosissa. Pääasiassa kuivilla kallioilla ja kallioisilla saarilla kasvaa tervaleppä, pihlaja, kataja ja myös kitukasvuja mäntyjä. Rantavyöhykkeellä on pienialaisia tervaleppälehtoja. Paikoitellen kallionotkoja ja metsien reunavyöhykkeitä rikastavat jalopuukasvillisuus ja lehtolaikut, joissa kasvaa tammia. Alueella on myös pelto, jolle on istutettu vuorijalavaa.

Fladojen ja rantaniittyjen reunoilla on reheviä kuusi- ja tervaleppävaltaisia rantametsiä, joista osa on myös kulttuurivaikutteista laidunnusalueita. Osa aiemmista fladoista ja kluuvijärvistä on kehittynyt pienialaisiksi soiksi.

Luonnon- ja kauneusarvoiltaan erityisiä kohteita ovat korkeat kalliot ja jyrkänteet, kuten Bötesberget ja Vargberget sekä luonnontilaiset suot kuten Nabbmossen.

HOIDON TAVOITE JA HOITOTOIMENPITEET

Metsänhoidon tavoitteena on kestävä puuntuotanto, joka säilyttää metsien monimuotoisuuden. Metsätaloustoimissa turvataan pienialaiset erityisen tärkeät elinympäristöt kuten esimerkiksi kallionaluslehdot, ja myös muut arvokkaat elinympäristöt säästetään. Kaikille hakkuu-aloille jätetään säästöpuita. Suurikokoiset lehtipuut ja männyt voidaan jättää yksittäispuiksi, muut puut puuryhmiksi. Jos avohakkuu maisema-alueella on välttämätöntä, alueet pidetään pieninä ja näkyvät ja maastonmuodot otetaan huomioon. Kallioalueet jätetään talousmetsänhoidon ulkopuolelle. Erityisesti asutuksen läheisyydessä ja laajalle näkyvillä alueilla metsiä hoidetaan maisemapainotteisesti suosien monilajisuutta, pidentettyä kasvukiertoa ja yksittäispuita ja puuryhmiä säästetään. Tammen taimettumista edistetään.

Metsän reunavyöhykkeiden hoidon tavoitteena on monikerroksisen ja -lajisen rakenteen edistäminen (latvus ja pensaskerroksen sekä kenttä- ja varpukerroksen vaihtelu). Aluskasvillisuuden kehittymistä ohjataan valo- ja varjopaikkoja sekä avoimia ja tiheämpiä alueita vuorottelemalla. Metsien reuna- ja vaihettumisvyöhykkeet toimivat mm. lajien leviämistienä eri laidunalueiden välillä. Reunavyöhykkeillä suositaan monilajisuutta. Niittyja ketomaiset kasvillisuuskuviot otetaan hoidossa erityisesti huomioon, niitä ei peitetä esim. raivausrisuilla ja niiden umpeenkasvu estetään säännöllisesti vesomalla tai niittämällä. Metsäisillä rannoilla edistetään monikerroksisen puuston kehittymistä, poikkeuksena laidunalueiden rantapuusto, jonka metsänreunaa voi harventaa tai harkitusti jopa avohakata avoimen niityn laajentamiseksi.

Raskailla koneilla liikkumista vältetään routakauden ulkopuolella.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

Talousmetsien maisemanhoidon kannalta merkittäviä metsän kunnostustöitä voidaan tehdä Kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisina luonnonhoitohankkeina metsäkeskuksen ohjauksessa. Metsien biologisen monimuotoisuuden säilyttämisestä aiheutuvien menetysten korvaamiseen voi saada Kestävän metsätalouden rahoituslain mukaista ympäristötukea. Natura-alueella olevia metsiä ei kuitenkaan hoideta hoitokortin 4 mukaisesti. Kiinteät muinaisjäännekohteet hoidetaan ainoastaan museoviraston luvalla ja ohjeiden mukaan.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

Kestävän metsätalouden rahoituslain ympäristötuki: <http://www.mmm.fi>

Maatalous- ja metsätalousministeriön ympäristötuet: <http://www.mmm.fi/tuet/>

SKOGAR

- Ekonomiskogar och skogar längs stränderna
- Skogsholmar
- Skogar intill berg och kärr

NULÄGE OCH SÄRDRAG

Skogarna på Skärlandet, som närmast är skogsholmar, avgränsas tydligt från den övriga omgivningen. De skogbevuxna, högre belägna områdena omger och ramar in kulturlandskapets åkrar och ängar. Vidare lindrar de skogbevuxna partierna den inverkan som de starka vindarna har. Skogsområdena är små till ytan och här växer olika trädslag. Tallskog på hällmark är en välrepresenterad naturtyp. Skogsbeståndet är genomgående relativt ungt, vanligen yngre än 100 år. Virkesförsäljning är en inkomstkälla för gårdarna.

Landskapsområdets skogar är typiska och sedvanliga ekonomiskogar i innerskärgråden. På högre belägna, karga platser finns tallskog av lingon- och ljungetyp. Granskog och blandbarrskog av blåbärstyp finns i de norra och östra delarna av Skäldö. På torra berg och bergiga holmar växer rönn, en och klenvuxna tallar. På fuktigare platser växer klibbal i klungor. Ädla lövträd och ekdungar, som berikar landskapet, finns sparsamt i bergssvackor och skogarnas kantzoner. På en åker har man planterat skogsalm.

Intill fladorna och strandängarna växer frodiga strandskogar med gran och klibbal. En del av dem är kulturpåverkade betesmarker. Som ett resultat av successionen är somliga tidigare flador och glon numera kärr.

Höga berg och stup, t.ex. Bötesberget och Vargberget, anknyter till speciella natur- och skönhetsvärden. Värdefulla är myrar i orört skick, t.ex. Nabbmossen.

VÅRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Syftet med skogsvården är en hållbar virkesproduktion, som bevarar skogarnas mångfald. I de åtgärder som vidtas i ekonomiskogen bör man sträva efter att bevara viktiga nyckelbiotoper, t.ex. lundar under bergstup. På alla hyggen bör man lämna kvar enstaka träd. Storvuxna lövträd och tallar får stå kvar som enstaka träd, men övriga trädslag bör få stå kvar i grupper. Om kalhuggning görs på landskapsområdet bör man avverka skog bara på begränsade områden och då beakta vyerna i omgivningen och terrängens form. Bergiga områden sköts inte på samma sätt som ekonomiskog. Speciellt i närheten av bosättning och på platser som syns långt, bör skogen skötas på ett sätt som beaktar landskapet, d.v.s. flera trädslag får växa tillsammans och träden får bli äldre innan de avverkas. Vid avverkning låter man grupper av träd stå kvar liksom träd som växer ensamma. Speciellt bör man gynna en förnyring av ekarna.

Syftet med skötseln av skogens kantzoner är att skapa varierande kronskikt och artrikedom, d.v.s. man bör se till att det i kantzonen finns buskar och träd samt mark- och risvegetation. För att öka variationen i fältskiktet bör det dels finnas platser som ljuset når ner till, dels mera skuggade platser, d.v.s. ställen som täcks av tätare busk- och trädvegetation. Längs skogsbrynen sprider sig arterna från en betesmark till en annan. Arternas mångfald bör därför gynnas i kantzonen. Växter som trivs på ängar och torra ängar bör skyddas när man planerar och genomför olika vårdåtgärder: man bör t.ex. undvika att täcka de här växterna med det ris som röjs från kantzonen. Regelbunden röjning av sly och slätter håller kantzonen öppna. På skogbevuxna stränder gynnar man en variation i trädbeståndet. Träden längs betesmarkernas stränder kan dock gallras och de här stränderna kan t.o.m. kalhuggas om det görs med eftertanke i det fall att man vill förstora den öppna ängens yta.

Stora och tunga maskiner bör inte utnyttjas i skogen under tider då marken inte är frusen.

OBSERVERA

För den som vill värna om landskapet ger lagen om finansiering av hållbart skogsbruk möjlighet att under skogscentralernas tillsyn restaurera ekonomiskogar. Det miljöstöd som utbetalas enligt lagen om finansiering av hållbart skogsbruk avser att täcka förlusterna i samband med bevarandet av skogarnas biologiska mångfald. Skogar som hör till nätverket Natura 2000 sköts inte i enlighet med skötselkort 4. Museiverkets tillstånd och instruktioner behövs för att sköta fasta fornlämningar.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Miljöstöd enligt lagen om finansiering av hållbart skogsbruk: <http://www.mmm.fi>

REUNAVYÖYKE

- Metsän ja pellon reuna
- Rakennetun alueen kulttuurikasvien reunavyöhyke
- Ojien tai purojen varret

NYKYTILA JA OMINAISPIIRTEET

Reunavyöhykkeet ovat kasvullisia vaihtumisvyöhykkeitä esimerkiksi metsän ja pellon, rantaniityn, vesialueen, asutuksen tai tien välissä. Reunavyöhykkeen leveys vaihtelee maastosta riippuen muutamasta metristä pariinkymmeneen metriin. Reunavyöhykkeen ominaisuuksiin ja monipuolisuuteen vaikuttavat mm. topografia, maaperä, ilmansuunnat, vesisuhteet, metsänhoito ja laidunnus. Reunavyöhykkeillä on tärkeä merkitys tuulisuuden vaimentajina sekä luonnon monimuotoisuuden, kylä- ja maisemakuvan sekä asutuksen viihtyisyyden kannalta. Reunavyöhykkeet vaikuttavat luonnon monimuotoisuuteen, kylä- ja maisemakuvaan sekä asuinympäristön viihtyisyyteen. Reunavyöhykkeet myös vaimentavat tuulisuutta.

Skärlandetissa luontaisia reunavyöhykkeitä on runsaasti ja ne ovat selkeästi erilaistuneita kasvupaikasta riippuen. Reunavyöhykkeet osoittavat myös maankäytön kehitystä ja ovat tärkeitä kyläkuvan ja kulttuurimaiseman kannalta. Luonnontilaisten niittyjen ja metsän reuna-alueilla on monilajisia puoliavoimia ympäristöjä.

Reunavyöhykkeen hoidolla voidaan luoda hyvät olosuhteet monipuoliselle aluskasvillisuudelle ja hyönteislajistolle. Reunavyöhykkeitä erottuvat kalliopaljastumat, yksittäispuit, vanhat asuinpaikat ym. tuovat esiin kunkin paikan erityisiä ominaisuuksia ja rikastavat maisemaa. Umpeen kasvavat reunavyöhykkeet sen sijaan yksipuolistuvat lajistoltaan ja maisemakuvaltaan ja toimivat heikommin lajien leviämisympäristönä.

HOIDON TAVOITE JA HOITOTOIMENPITEET

Reunavyöhykkeiden hoidolla monipuolistetaan ja eheytetään maisema- ja kyläkuva, lisätään luonnon monimuotoisuutta sekä erotetaan ja suojataan eri toimintoja. Metsän, pellon, niityn tai laitumen sekä tienvarsien reunavyöhykkeiden puusto ja pensaikko pidetään saaristolle tyypillisenä monilajisena ja pienipiirteisenä. Reunojen kasvillisuutta hoitamalla luodaan paikoin avoimia niitty laikkuja, paikoin tiheäkasvuisia kohtia, joissa vuorottelee monipuolista, eri-ikäistä ja -kerroksellista puu-, pensas- ja ruoholajistoa. Kiviä, kallioreunoja, kiviaitoja ja muita maaston erikoisuuksia voidaan tuoda näkyviin reunavyöhykkeitä harventamalla. Reunavyöhykkeellä kasvavia yksittäispuita, kuten tammia, mäntyjä ja katajia voidaan korostaa maisemapuina ympäröivää puustoa harventamalla. Puustossa suositaan erityisesti jalopuita kuten tammia ja metsälehmäksiä sekä haapoja, pihlajia ja pajuja. Pensaista suositaan taikinanmarjaa ja muita herukkapensaita, kuusamia, paatsamia ja pensasruusuja. Katajaryhmät ja pylväsmäiset katajat säilytetään aina ja tarvittaessa niiden ympäriltä harvennetaan muuta puustoa.

Peltojen reunavyöhykkeitä voidaan hoitaa esim. raivamalla pajutiheikköjä, harventamalla kuusia ja/tai laiduntamalla. Luonnontilaisten niittyjen laiduntaminen auttaa puuston ja pensaikon kasvun kurissa pysymistä. Asutuksen ja muun alueen välisellä reunavyöhykkeellä suositaan myös kulttuurikasveja, kuten hedelmäpuita ja -pensaita, syreeniä ja muita saaristoalueen perinteisiä koristepensaita. Rantapuuston hoidossa otetaan huomioon niiden sisämaan tuulisuutta vähentävä merkitys.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

Juuriston säästämiseksi liikutaan raskailta työkoneilla vain roudan aikana. Pellon ja metsän välisen reunavyöhykkeen hoitoon voi saada maatalouden ympäristötuen erityistukea. Ympäristötukea voi saada myös Kestävän metsätalouden rahoituslain perusteella. Tien reunavyöhykkeiden hoito katso hoitokortti 2.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

- *Kestävän metsätalouden rahoituslain ympäristötuki:* <http://www.mmm.fi/>
- *Maatalouden ympäristötuet:* <http://www.mmm.fi/tuet/>
- *Maatalousalueiden luonnon monimuotoisuuden yleissuunnitteluopas/ Handbok i översiktsplanering av naturens mångfald i jordbruksområden.* Helsinki. Ympäristöministeriö. 2002.

KANTZONER

- Skogs- och åkerkanter
- Kantzoner med kulturväxter intill byggd miljö
- Dikesrenar och bäckkanter

NULÄGE OCH SÄRDRAG

Kantzoner fungerar som övergångszoner t.ex. mellan skog och åker, strandäng, ett vattenområde, bosättning eller en väg. Bredden på kantzonen varierar från några meter till cirka tjugo meter beroende på terrängen. Topografin, jordmånen, väderstrecken, vattenförhållandena, skogsvården och djurens betesgång påverkar kantzonerens egenskaper och biodiversitet. Träden på en kanton dämpar vindens inverkan. Hur en betraktare gestaltat en by eller ett landskap och hur trivsam omgivningen är beror ofta på kantzoner.

På Skärlandet finns rikliga mängder naturliga kantzoner och de är sinsemellan olika beroende på växtplats. Kantzonerna avspeglar markanvändningens historia och de är viktiga med avseende på byns och kulturlandskapets inramning. Artrika, halvöppna miljöer av olika slag finns på zoner som omger ångar och skog.

Genom att vårda kantzoner skapar man goda förutsättningar för ett mångsidigt fålskikt och insektrikedom. Kantzonerna karakteriserar och berikar landskapet: längs kantzoner går det att urskilja berghällar, solitärträd, forna boställen m.m. Kantzoner som håller på att växa igen utarmar däremot artrikedomen och försämrar landskapsbilden. Igenvuxna kantzoner fungerar inte heller som spridningsvägar för olika arter.

VÅRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Kantzoner vårds för att ett landskap och en by skall få en enhetlig och artrik inramning. Vården syftar till att öka naturens mångfald och också till att skilja åt och skydda olika mänskliga aktiviteter i omgivningen. Man bör sträva efter att bevara träd och buskar av olika slag som växer intill skog, åker, äng, betesmark eller längs vägrenar och som karakteriserar en småskalig skärgårdsnatur. När växterna i kantzoner vårds är resultatet öppna gläntor och ställen med tätare vegetation: här växer en mångfald träd, buskar och gräs i olika ålder och i olika skikt. En gallring av kantzoner gör att bergsknallar, bergskanter, inhägnader av sten och andra egenheter i naturen syns bättre. Enstaka träd i landskapet, t.ex. ek, tall och en, framträder bättre om de omgivande träden i kantzonen gallras. Ädla lövträd, t.ex. ek och skogslind, samt asp, rönn och vide bör gynnas liksom måbär och övriga vinbärsbuskar, try, brakved samt buskros. Grupper av en och pelarfornade enar bör alltid bevaras. Vid behov gallrar man andra träd runt enarna.

Att röja täta videsnår, att gallra granbestånd och att ha djur på bete är åtgärder som lämpar sig i kantzoner. När djuren får gå på bete på naturängarna kommer buskar och träd inte att dominera. Intill bosättning gynnar man kulturväxter, t.ex. fruktträd och –buskar, syren och andra traditionella arter som hör hemma i skärgården. När träden längs stränderna vårds beaktar man den dämpande effekt som träden har på vindstyrkan högre upp på land.

OBSERVERA

För att rotsystemet inte skall ta skada är det att rekommendera att man rör sig med tunga arbetsmaskiner i kantzoner bara under sådana tider som marken är frusen. Specialstöd inom lantbrukets miljöstöd betalas ut för skötsel av en kanton mellan åker och skog. Lagen om finansiering av hållbart skogsbruk möjliggör för sin del utbetalning av miljöstöd. För vård av vägens kantzoner se skötselkort 2.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Miljöstöd enligt lagen om finansiering av hållbart skogsbruk: <http://www.mmm.fi>

Jordbrukets miljöstöd: <http://www.mmm.fi/tuet/>

Handbok i översiktsplanering av naturens mångfald i jordbruksområden. Helsingfors. Miljöministeriet. 2002.

Reunavyöhykkeiden ominaispiirteitä

- suojaava vaikutus
- alueen erilaisten reunavyöhykkeiden moninaisuus
- avoimen, puoliavoimen ja suljetun reuna vaihtelu monipuolistaa maisemaa ja elinympäristöjä
- reunavyöhykkeiden erikoiskohteet

Karakteristiskt för kantonerna

- skyddar
- kantonerna är varierade och mångsidiga
- de öppna, halvöppna och slutna kanterna avlöser varandra, vilket gör landskapet och livsmiljöerna mångsidiga
- specialobjekten på kantonerna

Peltoa ja metsää rajaavaa umpeen kasvanutta reunavyöhykettä. Maisemakuvaltaan yksitoikkoista, tasaikäistä vyöhykettä, jota harventamalla voitaisiin lisätä näkymiä ja myös uusia lajien elinympäristöjä.

Igenvuxen kanton som gränsar mot åker och skog. Bristen på variation i trädens ålder gör landskapsbilden enformig. Gallring gör att vyerne framträder bättre samtidigt som nya livsmiljöer uppstår.

Reunavyöhykkeen puustoa harkitusti harventamalla voitaisiin saada näkyviin aiempien saarien rantakallioita ja niillä nykyisin kasvavia katajia ja mäntyjä.

Om man gallrar med måtta får man bergig strand att framträda på de tidigare holmarna. De enar och tallar som växer här syns då också bättre.

Laidunnus reunavyöhykkeellä pitää pensoittumisen kurissa, aukottaa tiivistä aluetta ja luo uusia pienbiotooppeja.

Betesgång på kantonen gör att buskarna inte växer alltför tätt. Vegetationen syns bättre och nya småbiotoper uppstår.

Laidunnettu tai raivaamalla hoidettu reunavyöhyke luo maisemakuvaan monipuolisuutta ja vaihtelevuutta.

En betad eller gallrad kanton gör landskapsbilden mångsidig och omväxlande.

Metsälaitumien ja hakamaiden ominaispiirteitä

- metsälaidunnuksella on alueella pitkät perinteet ja luontaiset edellytykset
- pitkään jatkunut laidunnusperinne
- laitumien ja hakamaiden monimuotoisuus
- laidunalueilla on monipuolinen, erityinen kasvi-, eläin- ja hyönteislajisto

Karakteristiskt för skogsbeten och hagmarker

- betesgången har långa traditioner
- naturliga förutsättningar för betesgång finns fortfarande
- vegetationen på betesmarkerna och hagmarkerna är mångsidig
- många slags växter, djur och insekter trivs på betesmarkerna

Nabbenin tilan hevosia metsälaitumella.

Betande hästar på Nabbens marker.

Laidunnetun ja laiduntamattoman metsän ero näkyy selvästi. Laidunnuksella vaikeastikin hoidettavat alueet pysyvät avoimina.

Skillnaden mellan betad och icke betad skog syns tydligt. Betande djur ser till att också svårskötta platser hålls öppna.

Puuston väljennys ja pienien aukkioiden avaaminen edistää niitylajien hyvinvointia. Metsälaidun muuttuu valoisaksi hakamaaksi.

Växterna på ängen trivs när träden växer glest. Skogsbetesmarken blir en hagmark när den får mera ljus.

Nuorkarjaa haassa.

Unga nötkreatur på bete.

HAKAMAAT JA METSÄLAITUMET

- Laidunnetut hakamaat
- Laidunnetut metsät ja rantametsät

NYKYTILA JA OMAISPIIRTEET

Hakamaat ja metsälaitumet ovat puustoisia laidun-alueita, joissa kenttäkerroksessa vallitsevat niittykasvit. Hakamaalla tarkoitetaan laidunalueita, joka on puoliavoin ja valoisa, ja jossa puuston latvuksen peittävyys on alle 30 %. Metsälaitumilla latvusten peittävyys on yli 30 %. Avoniittylajiston lisäksi hakamailla ja metsälaitumilla esiintyy niille ominaista lajistoa, mm. hyönteisiä, puiden runkojen jäkälää, lannassa kasvavia sammalia ja sieniä, kololintuja sekä lepakoita. Jos laidunnus loppuu, alue metsittyy ja sille ominainen lajisto katoaa.

Skärlandetin hakamaat ja metsälaitumet ovat valtakunnallisessa perinnemaisemaintoinnissa todettu valtakunnallisesti arvokkiksi. Hakamaita ja metsälaitumia on Skärlandetissa runsaasti, koska viljelyyn sopivaa maata on ollut vähän eikä sitä ole ollut tarkoituksenmukaista käyttää laitumiksi. Joitakin alueita on laidunnettu yhtäjaksoisesti vuosisatojen ajan. Alueen haat ja metsälaitumet ovat enimmäkseen karuja, melko tiheäpuustoisia, ja niiden kenttäkerros on varjostuksen takia melko harvaa. Lajisto on silti edustavaa ja monipuolista. Yleisesti esiintyvät kissankäpälä, hina, jäkki, ahomansikka, valkolehdokki, kissankello, virnasara, tuoksusimake, lampaannata, aho-orvokki, rohtotädyke, mäkikuisma, pukinjuuri, mäkivirvilä, päivänkakkara, ruusuorho ja huopakeltano, vain paikoitellen esiintyviä harvinaisuuksia ovat soikkokaksikko, suippoliiskaorapihlaja, metsänemä, keväthanhikki, ketoneilikka, pihakurjenpolvi ja ketonoidanlukko.

Laidunten tavallisia ei-toivottuja umpeenkasvulajeja, kuten hietakastikka, nokkonen, juolavehna, nurmipuntarpää ja vadelma, esiintyy Skärlandetin luonnonlaitumilla vain vähän.

Alueiden puustoa on hoidettu yleensä talousmetsänä. Tämä näkyy monin paikoin puuston tasaikäisyytenä, yksipuolisuutena sekä vanhojen puiden ja lahopuiden vähäisyytenä. Metsälaitumet ovat havupuuvaltaisia, mutta hakamailla lehtipuita on enemmän. Hakojen puustossa on vanhoja koivuja ja mäntyjä, paikoin haapaa ja raitaa sekä yksittäispuina tammia

ja omenapuita. Paikoin on pieniä tervaleppähakoja, joiden kenttäkerros muistuttaa rantaniityn kasvillisuutta. Suurella osalla hakamaita kasvaa mänty- ja kuusitaimikkoo laikkuna, jotka uhkaavat varjostuksellaan kenttäkerroksen monimuotoisuutta.

Backan Kalkholmen on lajistoltaan erityinen metsälaidun maaperän kalkkipitoisuuden takia. Eräitä siellä kasvavia lajeja ei tavata muualta Skärlandetista, kuten keväthanhikki, ketokäenminttu, litteänurmikka ja tähtitalvikki. Nabbenin laitumella on myös pieni kalkkisuoninen kallio, jolla kasvaa ahopellavaa. Backan, Nabbenin, Sondsundängin ja Grevön tilojen metsälaitumilla esiintyy metsätyyppejä tervaleppälehdosta kuivan puolukkatyyppin (VT-) männikköön. Nabbenin metsälaitumet sijaitsevat näkyvästi saaren päätien läheisyydessä.

HAGMARKER OCH SKOGSBETEN

- Hagmark med betande djur
- Skogar och skogsbevuxna stränder med betande djur

NULÄGE OCH SÄRDRAG

Hagmarkerna och skogsbetena är trädbevuxna betesmarker med ängsväxter i fältskiktet. Med hagmark avses betesmark som är halvöppen och ljus: mindre än 30 % av markens yta täcks av trädskronorna. På skogsbeten täcker trädskronorna mera än 30 % av markens yta. Utöver ängsarter finns här även för hagmarker och skogsbeten specifika arter, som insekter, lavar på trädens stammar samt mossor och svampar, vilka trivs i betesdjurens spillning. Vidare finns här hålhäckande fåglar och fladdermöss. Om djurens betesgång slutar tar skogen överhanden och skogsarter börjar dominera.

Hagmarkerna och skogsbetena är talrika på Skärlandet. De har i en inventering av Finlands vårdbiotoper konstaterats värdefulla på nationell nivå. Mark som har lämpat sig för odling har det inte funnits mycket av på Skärlandet, och därför har det inte varit ändamålsenligt att använda den odlingsbara marken som betesmark. Somliga marker har djuren däremot fått beta fritt på i sekler. På Skärlandet är hagmarkerna och skogsbetena till största delen karga och träden växer relativt tätt, vilket gör att fältskiktet är glest. Trots det är arterna många. Kattfot, knägräs, stagg, smultron, nattviol, liten blålocka, pillerstarr, vårbrodd, fårsvingel, hundviol, ärenpris, äkta johannesört, bockrot, prästkrage, åkervädd och gråfibbla är vanliga arter. Tvåblad, spetshagtorn, skogsfru, vårfingerört, ängsnejlika, sparvnäva och låsbräken är rariteter som förekommer sparsamt.

Bergrör, nässla, kvickrot, ängskavle och hallon, vilka är typiska arter när en betesmark börjar växa igen, förekommer sparsamt på Skärlandets naturbetesmarker.

Skogsbeståndet i trakten har vanligen vårdats som ekonomiskog: på sina ställen är träden jämgamla, beståndet är ensidigt och det finns få gamla respektive murkna träd. Skogsbetena domineras av barrträd. I hagmarkerna växer mera lövträd. På hagmarkerna växer gamla björkar och tallar, ställvis asp och sälg. Ek och äppelträd framträder som enstaka träd i landskapet. På sina ställen finns små hagar med klippal med liknande vegetation i hagens fältskikt som på strandängen. Ställvis växer tall- och granplantor tätt i hagmarkerna. Deras skugga hotar fältskiktets artrikedom.

Ett skogsbete med säregna arter finns på Backa på Kalkholmen, där jordmånen är kalkrik. Vårfingerört, harmynta, berggröe och ögonpyrola går inte att finna på Skärlandet på andra ställen än på Kalkholmen. På betesmarken på Nabben finns ett litet berg med en kalkådra där vildlin växer. Skogstyperna på skogsbeten som hör till Backa, Nabben, Sondsundsäng och Grevö varierar från klippalslundar till tallskog av lingontyp. Skogsbetena på Nabben ligger på en synlig plats intill öns huvudväg.

HAKAMAAT JA METSÄLAITUMET

- Laidunnetut hakamaat
- Laidunnetut metsät ja rantametsät

HOIDON TAVOITE JA HOITOTOIMENPITEET

Tavoitteena on säilyttää alueelle tyypilliset hakamaat ja metsälaitumet sekä pyritään lisäämään hakamaiden pinta-alaa laidunnusta jatkamalla. Nykyisiä metsälaitumia voidaan kehittää hakamaiksi harventamalla puustoa tai palauttamalla niityiksi poistaen puusto kokonaan. Toimenpiteiden tavoitteena on valoisuutta lisäämällä monipuolistaa, säilyttää ja voimistaa niitylajistoa. Myös puuston vaihtelevuutta ja lahoppuun määrää lisätään.

Laiduneläimiksi sopivat nautakarja, lampaat tai hevonen (laidunkausi touko-syyskuussa). Alueilla pyritään niin voimakkaaseen laidunnukseen, että sänkikorkeus on muutamia senttejä ja varvikko alle 10 cm korkuista. Jos alue on laaja eläinmäärään nähden, aidataan metsähaka lohkoihin, joita laidunnetaan yksi kerrallaan. Alueesta voidaan aidata pois myös tiheäpuustoisimmat ja karuimmat metsäosat, jolloin parhaiden laidunosien laidunnuspaine saadaan kasvamaan.

Hakamaan valoisuus (<30 % peitto) saadaan aikaan puustoa harventamalla, jolloin puiden etäisyys toisistaan on vähintään 1,5 x latvuksen halkaisija. Harven-

nuksessa vältetään tasarakenteisen metsän syntymistä, jossa puut olisivat tasavälein. Hakkuussa säästetään paikoin tiheäköjä puuryhmiä ja paikoin taas avataan isompia puuttomia aukkoja. Työ aloitetaan olevia aukkoja laajentamalla.

Lehtipuita suositetaan metsien puustona. Alikasvokseen levinneet nuoret kuuset ja kuusen taimet poistetaan kokonaan tai harvennetaan tuntuvasti. Lahot pysty- ja maapuut jätetään paikoilleen. Samoin periaattein laidunnettavien rantametsien tervalepikkoa ja vesaikkoa voidaan paikoin harventaa ja paikoin jättää kasvamaan tiheikköinä.

Eläinten jaloittelutarhoja (hevoset, naudat) ei pitäisi kuitenkaan sijoittaa monimuotoisiin puustokohteisiin, koska on vaarana, että arvokkaita puita ja kasvillisuutta tuhoutuu pienissä tarhoissa.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

Maastossa liikutaan raskailla koneilla vain routa-aikaan.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

- *Maatalous- ja metsätalousministeriön perinnebiotooppien hoitokortit*: <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>
- *Maatalous- ja metsätalousministeriön ympäristötuet*: <http://www.mmm.fi/tuet/>
- *Ångar: om naturliga slättermarker i odlingslandskapet*. LTs förlag. Stockholm 1988
- *Eläimet luonnon- ja maisemanhoitajina*. Maa- ja metsätalousministeriö. 1997.
- *Työtä perinnemaisemien parhaaksi*. Varsinais-Suomen Luonnonsuojelupiiri. Turku. 2003.
- *Restaurering av ängs- och hagmarker*. Naturvårdsverket. Solna. 1991.
- *Saariston laitumet. Skärgårdens betesmarker*. Metsähallitus. Helsinki. 2000.
- *Perinnemaisemat – maaseudun rikkaus*. Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki. 1997.
- *Uudenmaan perinnemaisemat*. Suomen ympäristökeskus. Uudenmaan ympäristökeskus. Helsinki 2000.

HAGMARKER OCH SKOGSBETEN

- Hagmark med betande djur
- Skogar och skogsbevuxna stränder med betande djur

VÅRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Syftet är att bevara existerande hagmarker och skogsbeten som är typiska för Skärlandet. Det sker genom att låta djuren beta på dem. Förhoppningsvis ökar hagmarkernas yta när djurens betesgång fortsätter. Om man vill öka hagmarkens areal gallras trädbeståndet på skogsbetena. Träden kan avlägsnas helt och då är resultatet en äng. Den ökade ljusmängden gör att ängsväxterna trivs och artrikedomen ökar. Man bör också öka antalet trädslag och andelen murkna träd.

Nötkreatur, får eller hästar lämpar sig som betesdjur. Betesperioden är maj-september. Betesgången bör vara så omfattande att stubben är några centimeter hög och risvegetationen kortare än 10 cm. Om djuren är få i förhållande till betesarealen delas skogshagen in i skiften. Djuren får beta på ett skifte i taget. Att rekommendera är att skogspartier där träden växer jämförelsevis tätt, och som är relativt karga, omgärdas för att hålla betande djur utanför. Då ökar betetrycket på de bästa betesmarkerna.

Genom att gallra trädbeståndet så att täckningsgraden blir < 30 % får man in mera ljus i hagmarken. Det förutsätter att avståndet mellan träden är större än 1,5 x träd Kronornas genomsnittliga diameter. I gallringen ser man till att det inte blir jämna mellanrum mellan träden i hagmarken. Ställvis får träden stå i täta klungor, ställvis öppnas större luckor i trädbeståndet. Då börjar man med att utvidga existerande gläntor.

Lövträd gynnas. Unga granar och granskott som har slagit rot i undervegetationen avlägsnas helt eller gallras kännbart. Murkna, rotstående träd och lågor får bli kvar. Klibbal och sly på skogsbevuxna stränder med betande djur gallras gärna ställvis. På andra ställen tillåts klibbalarna och slyet bilda klungor.

Rasthagar för djur (hästar, nötkreatur) borde inte uppföras på ställen med mångsidigt trädbestånd. Värdefulla träd och värdefull växtlighet riskerar att ta skada i små inhägnader.

OBSERVERA

Tunga arbetsmaskiner bör användas bara då marken är frusen.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Jord- och skogsbruksministeriets skötselkort för vårdbiotoper: <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>

Jord- och skogsbruksministeriets miljöstöd: <http://www.mmm.fi/tuet/>

Ångar: om naturliga slättermarker i odlingslandskapet. LTs förlag. Stockholm 1988.

Djur som natur- och landskapsvårdare. Jord- och skogsbruksministeriet. 1997.

Työtä perinnemaisemien parhaaksi. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri. Turku. 2003.

Restaurering av ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket. Solna. 1991.

Leif Lindgren: Skärgårdens betesmarker. Edita 2000.

Vårdbiotoperna – en rikedom på landsbygden. Jord- och skogsbruksministeriet. Helsingfors. 1997.

Ångar, hagmarker och skogsbeten i Nyland. Finlands miljöcentral. Nylands miljöcentral. Helsingfors 2000.

HOITOKORTTI 6b
SKÖTSELKORT 6b

Laidunnetun metsän reuna-alueita.

Kanten på en betad skog.

Laidunnus lisää metsäpohjan monimuotoisuutta.

Betesgång ökar biodiversiteten.

Laidunnettua metsähakamaata.

Betad hagmark.

Laidunnuksen ulkopuolelle voidaan rajata mm. tammien taimikot. Laidunnusalueen rajaamiseen voi käyttää perinteisiä aitamalleja.

Gårdsgård i traditionell stil är ett bra sätt att skydda unga ekar från betande djur.

Niittyjen ja ketojen ominaispiirteitä

- pitkään jatkunut yhtäjaksoinen laidunnusperinne näkyy maisemakuvassa erityisenä kasvi-, eläin- ja hyönteislajistona
- niittyihin liittyvät vaihtelevat reunavyöhykkeet

Karakteristiskt för torrmarksängar

- växt-, djur- och insektarter av ovanligare slag trivs i landskap med oavbruten, långvarig betesgång
- varierande kantzoner intill ängarna

Jäkki (kuvassa) ja hina ovat maisema-alueen niittyjen tunnusomaisia heinäkasvi.

Stagg (på bilden) och knägräs är väl representerade på ängarna.

Furuholmissa niitylajisto on rikkaimmillaan entisillä torpan paikoilla. Tällä matalaksi laidunnetulla niityllä kasvaa mm. ketopiipoa, mäkikattaraa, kuminaa ja hietalemmikkiä.

På Furuholm är ängen artrikast på den plats där det tidigare har funnits ett torp. På den här betade ängen växer bl.a. knippfryle, luddlosta, kummin och vårförgätmigej.

Nabbenin pajamäen jäkkiä kasvavaa ketoa on laidunnettu yhtäjaksoisesti satoja vuosia.

En hagmark med stagg på smedsbacken på gården Nabben har betats oavbrutet i sekler.

Nabbenin hakamaan ja rantaniityn välistä kuivaa niittyä.

En torr äng mellan en hagmark och en strandäng på Nabben.

NIITYT JA KEDOT

- laidunnetut niityt

NYKYTILA JA OMINAISPIIRTEET

Skärlandetissa sijaitsevat Uudenmaan edustavimmat perinnebiotooppi- ja laidunnusalueet. Niitä on laidunnettu tai niitetty vuosisatojen ajan. Niittyjen erityisyydet ovat kalkkikalliokedot ja jäkkiniityt. Maisema-alueella on myös pienialaisia laiduntamattomia luonnonniittyjä.

Tuoreet niityt ja kuivat niityt eli kedot ovat laidunnettuja, puuttomia alueita meriveden ulottumattomissa. Yksittäisiä puita voi esiintyä. Kuivat tai tuoreet niityt ovat melko pienialaisia aukioita hakamaan yhteydessä tai rantaniityn reunassa. Osa niistä on entisiä peltoja, joita on viljelty viimeksi 20 - 200 vuotta sitten. Valtaosa maisema-alueen niityistä on kasvillisuudeltaan monimuotoisia. Backan ja Nabbenin vanhojen torppien ympäristössä on edustavia monilajisia niittyjä.

Niittyjä valtaavia voimakaskasvuisia lajeja kuten hietakastikkaa tai nokkosta ei juuri esiinny maisema-alueella.

Edustavimmillaan maisema-alueen niittyjen lajisto on rikasta, kasvipeite on mattomaista, lyhyeksi kaluttua ja se koostuu perinteisistä niitykasveista. Runsaasti esiin-

tyviä heiniä ovat hina, jäkki ja matalanurmikka, puna- ja lampaannata, tuoksusimake ja nurmirölli sekä saroista virna- ja hakarasara. Uhanalainen ketopiippo on Skärlandetissäkin harvinainen, nurmipiippo hyvin tavallinen. Niittyjen muita lajeja ovat keltamatara, ahomansikka, kissankello, pikkuaho-orvokki, pukinjuuri, hopeahanhikki, ketoneilikka, keltamaksaruoho, rohto-, nurmi- ja kevättädyke, siankärsämö, ahdekaunokki, huopakeltano ja ahosuolaheinä.

Kauan laidunnettuja, niityiksi muuttuneita peltoja on esim. Nabbenin ja Sondsundsängenin laitumilla. Niissä vallitsevana on usein nurmilauha, joka ei maistu hyvin eläimille ja muodostaa sen tähden mättäistä kasvustoa. Kuivemmat pellonosat ovat nurmiröllivaltaisia ja matalaksi laidunnettuja. Tällaisista kuivemmista aloista kehittyvät vähitellen arvokasta ja monilajista pienruohoniittyä.

Jos laidunnus loppuu, niityt metsittyvät ja niitykasvit häviävät metsäkasvien tieltä. Hyönteisistä erityisesti perhoset suosivat niittyjä.

TORRMARKSÄNGAR

- Betesängar

NULÄGE OCH SÄRDRAG

De mest representativa vårdbiotoperna och betesmarkerna i Nyland finns på Skärlandet. Dessa har hävdats i sekler. Specialiteter bland ängarna är kalkpåverkade hållmarkstorrängar och staggängar. Landskapsområdet omfattar också små obetade naturängar.

Torrmarksängarna är trädlösa, betade områden som havsvattnet inte når upp till och som djuren betar på. Enstaka träd kan finnas. På Skärlandet är ängarna små, öppna områden intill hagmarkerna eller i kanten av en strandäng. En del av dem är åker som för cirka 20 – 200 år sedan odlades. De flesta ängarna på Skärlandet har mångsidig växtlighet. Kring de gamla torpen i Backa och Nabben finns representativa ängar med en mångsidig flora.

Berggrör eller brännässla, som sprider sig på ängar bara de har tillfälle till det, finns ytterst sparsamt på landskapsområdet.

På Skärlandets mest representativa ängar är växttäcknet artrikt, tätt, väl avbetat och det består av hävdbetingade ängsväxter. Här finns rikliga mängder knägräs, stagg

och smågröe, röd- och fårsvingel, vårbrodd och rödven. Bland starrväxterna finns pillerstarr och piggstarr i rikliga mängder. Knippfryle, som är en utrotningshotad art, är sällsynt också på Skärlandet. Däremot är ängsfryle vanligt.

Gulmåra, smultron, kattfot, ängsviol, bockrot, silverfingerört, ängsnejlika, gul fetknopp, ärenpris, teveronika, vårveronika, rölleka, rödklint, gråfibbla och bergsyra är exempel på ängsarter.

På Nabben och Sondsundsängen finns åkermark som djuren har betat på i långa tider och som har blivit ängar. Här dominerar ofta tuvtäteln. Djuren gillar inte tuvtäteln, som därför bildar höga tuvor. Rödven dominerar ofta torrare åkeravsnitt, som har betats av. Dyliga torrare arealer blir så småningom värdefull och mångsidig lågortsäng. Om djuren inte längre betar ängar börjar träd växa på dem och ängsväxter ger vika för skogsväxter. Bland insekterna trivs speciellt fjärilarna på ängar.

NIITYT JA KEDOT

- Laidunnetut niityt

HOIDON TAVOITE JA HOITOTOIMENPITEET

Niittyjen kokonaisala pyritään säilyttämään ja ottamaan käytöstä pois jääneitä uudelleen laidunnukseen. Hyvän hoidon tuloksena niitylajien määrä on yli 20 kpl/m². Vaateliimmat niitylajit tarvitsevat säilyäkseen laidunnusta tai niittoa. Niityt hoidetaan avoimina ja harva- puustoisina. Jäkkinäniityt ovat erityisen arvokkaita ja harvinaisia niitytyyppisiä, ja varjostava puusto on niiltä pyrittävä säännöllisesti poistamaan.

Niityjä valtaavien voimakaskasvuisten lajien kuten hietakastikan ja nokkosten kasvupaikkoja raivataan. Laidunnuksen pitää olla riittävän voimallinen niin, että sänkkikorkeus laidunkauden päättyessä on noin 3 cm. Laiduneläiminä pidetään nautakarjaa, lampaita tai hevosia. Laidunkausi on touko-syyskuu. Jos laidunnus on liian kevyttä, kasvuston voi niittää. Niitetty heinä korjataan pois. Hyvällä niityllä voi kuitenkin pitää yhden välivuoden laidunnuksessa 4-5 vuoden välein.

Laidunnuksen voi näillä alueilla myös toisinaan aloittaa vasta myöhemmin kesällä. Laidunnuksen keventäminen on eduksi mm. hyönteisille. Valoisuuden lisää-

miseksi niityä rajaavaa metsänreunaa voi harventaa, jopa hakata avoimeksi, jolloin avoniitty laajenee.

Niityillä ei suositeta uudisojitusta ja olemassa olevat ojat pidetään kunnossa vain, mikäli niityn yläpuolinen alue sitä vaatii. Pellon ja luonnonlaitumen aitaaminen yhdeksi laidunlohkoksi voi aiheuttaa rehevöitymistä, kun ravinteita siirtyy eläinten lannassa kylvöurmesta luonnonlaitumelle. Tällöin tyypillinen niitylajisto kärsii. Skärlandetissa tätä ongelmaa on esiintynyt vain mieluisimpien oleskelu- ja lepopaikkojen lähetyillä. Pellon aitaamista samaan laidunlohkoon luonnonlaitumen kanssa tulee välttää.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

Laidunnuksen ja hoitoon voi saada maatalouden ympäristötuen erityistukea. Kalkkikallioketoja laidunnetaan, mutta valoisuusoloja ei pidä äkillisesti muuttaa.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

- *Maatalous- ja metsätalousministeriön perinnebiotooppien hoitokortit:* <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>
- *Maatalous- ja metsätalousministeriön ympäristötuet:* <http://www.mmm.fi/tuet/>
- *Ångar: om naturliga slåttermarker i odlingslandskapet.* LTs förlag. Stockholm 1988
- *Eläimet luonnon- ja maisemanhoitajina. Maa- ja metsätalousministeriö.* 1997.
- *Työtä perinnemaisemien parhaaksi.* Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri. Turku. 2003.
- *Restaurering av ångs- och hagmarker.* Naturvårdsverket. Solna. 1991.
- *Saariston laitumet. Skärgårdens vetesmarker.* Metsähallitus. Helsinki. 2000.
- *Uudenmaan perinnemaisemat.* Suomen ympäristökeskus. Uudenmaan ympäristökeskus. Helsinki 2000

ÄNGAR OCH TORRMARCKSÄNGAR

- Ängar som fungerar som betesmark

VÅRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Att rekommendera är att ängarnas totalareal bevaras och att djurens betesgång återupptas på ängar där den har upphört. God vård resulterar i drygt 20 ängsarter/m². De mest krävande ängsarterna fordrar betesgång eller slåtter. Ängarna bör hållas öppna och träd bör förekomma sparsamt. Staggångarna är speciellt värdefulla och sällsynta ängstyper. Skuggande träd på staggångarna avlägsnas regelbundet.

Bergör och brännässla röjs. I egenskap av tåliga växter börjar de i annat fall lätt dominera över mindre tåliga växter. Betesgången bör vara tillräckligt effektiv: så att vid betesperiodens slut är stubben cirka 3 cm hög. Nötkreatur, får eller hästar lämpar sig som betesdjur.

Betesperioden varar från maj till september. Om betesgången inte är tillräckligt effektiv är det bäst att ängen slås och att höet transporteras bort. På en bra äng kan man dock med 4-5 års intervaller göra ett avbrott i betesgången för ett år åt gången. Dessutom kan man på en dylik äng tidvis inleda betesgången senare på

sommaren än vanligt. Bl.a. insekterna har nytta av att betesgången mildras. För att öka ljusmängden kan man gallra skogen intill ängen. Man kan t.o.m. avverka en del av skogsbrynet i syfte att förstora den öppna ängen.

Ängarna bör inte dräneras. Existerande diken hålls i skick bara om området ovanom ängen kräver det. Önskad kvävetillförsel kan bli följden av att en åker och en naturbetesmark sammanförs i ett betesskifte. Näringsämnen transporteras då i djurens avföring från odlad vall till naturbetesmark, vilket gör att typiska ängsarter lider. På Skärlandet har det här problemet påträffats bara i närheten av sådana platser där betesdjuren vistas. Att rekommendera är att inte sammanföra en åker och en naturbetesmark till ett betesskifte.

OBSERVERA

Specialstödet inom lantbrukets miljöstöd betalas för djurens betesgång och för vård av betesmarker. Djuren kan också släppas ut på bete på kalkpåverkade hållmarkstorrängar. Man bör inte ändra på betesmarkens ljusförhållanden i alltför snabb takt.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Jord- och skogsbruksministeriets skötselkort för vårdbiotoper: <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>

Jord- och skogsbruksministeriets miljöstöd: <http://www.mmm.fi/tuet/>

Ängar: om naturliga slåttermarker i odlingslandskapet. LTs förlag. Stockholm 1988.

Djur som natur- och landskapsvårdare. Jord- och skogsbruksministeriet. 1997.

Restaurering av ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket. Solna. 1991.

Skärgårdens betesmarker. Forststyrelsen. Helsingfors. 2000.

Ängar, hagmarker och skogsbeten i Nyland. Finlands miljöcentral. Nylands miljöcentral. Helsingfors 2000.

Työtä perinnemaisemien parhaaksi. Varsinais-Suomen luonnonsuojelupiiri. Turku. 2003.

Ohdakkeet ja ohdakeperhoset ovat yleinen näky loppukesällä Skärlandetin laidunmailla.

I slutet av sommaren är tistlar och tistelfjärilar en vanlig syn på betesmarkerna på Skärlandet.

Skärlandetin niittyä.

Äng på Skärlandet.

Kissankäpälä viihtyy laidunnetulla niityllä.

Kattfot gynnas av bete.

Jäkki muodostaa paikoin tiheitä heinätuppaita niitylle.

Ställvis bildar staggen täta tuvor på ängen

Rantaniittyjen ominaispiirteitä

- Suomenlahden sisäsaariston maankohoamis-rannikolle ja sukkessiolle ominaisia
- erityinen kasvi-, eläin- ja hyönteislajisto
- fladojen, kluuvijärvien ja –soiden rantaniityt ja kasvillisuuden vyöhykkeisyys
- linnuston suosimia kosteikkoalueita
- laidunnettuina kauniita kulttuurimaisemaalueita

Karakteristiskt för strandängarna

- egenskaper som ansluter sig till landhöjningen i Finska vikens inre skärgård och till successionen
- speciella växt-, djur- och insektarter
- strandängarnas vegetation intill flador, glon och glockärr är indelade i zoner.
- fåglarna trivs på våtmarkerna
- kulturlandskapen är vackra när djuren får gå på bete där

Tervaleppä, joka ei maistu laiduntavalle karjalle, pyrkii leviämään rantaniityllä. Umpeenkasvun torjumiseksi lepät on vesottava muutaman vuoden välein.

Klibbalen breder ut sig på strandängen för att betande djur inte gillar den. För att hindra att strandängen växer igen är det att rekommendera att albeståndet röjs med några års intervaller.

Iso- ja pikkurantasappi ovat tyypillisiä Skärlandetin rannoilla keskikesällä kukkivia kasveja.

Stor och liten kustarun, som blommar på högsommaren, karakteriserar Skärlandets stränder.

Rantavyöhyke tarjoaa mieleenpainuvia näkymiä. Maaperän laatu, kosteusolot ja laidunnus erottuvat rantaniityn eri kasvillisuusvyöhykkeissä.

Strandzonen erbjuder anslående vyer. Kvaliteten på jordmån, fuktförhållandena och djurens betesgång går att urskilja i strandängens olika växtzoner.

RANTANIITYT

- Fladat ja maatumarannat
- Laidunnetut rantaniityt
- Rannan reunavyöhyke

NYKYTILA JA OMINAISPIIRTEET

Maankohoamisen ja rantojen alavuuden seurauksena Skärlandetissa on runsaasti rantaniittyjä. Rantaniittyjä on sekä maisema-alueen pohjois- että eteläosassa. Maankohoamisen kautta muodostavat fladojen esiasheet ja fladat lisäävät huomattavasti rantaniittyjen alaa tulevaisuudessa. Suurin osa fladojen rantaniityistä on laidunnettuja alueita. Rantaniitty on laidunnettu, puuton alue, joka sijaitsee alaveden ja ylaveden välissä. Maan jatkuvasti kohotessa rantaniityn ylimmät osat alkavat kasvaa metsää, ja uutta niittyä syntyy merestä maatumalla.

Skärlandetin merenrantaniittyjen kasvillisuus on selvästi vyöhykkeistä. Alimpana, tavallisesti matalan veden verhoamassa osassa niittyä kasvaa mm. merisara, sinikaisla, rönsyrölli, merikaisla ja isomaltsa. Erikaisuutena on rannikkovesikuusi. Tämän vyöhykkeen kasvillisuus voi olla aukkoista eli saramättäiden väleissä on avointa lietepintaa. Nämä niitynosat ovat kahlaajalinnuille mieluista ruokailualueita. Järviruoko on hyvin laidunnetuilta rantalaitumilta syöty miltei pois, sen esiintyminen rajoittuu aivan avoveden reunaan kapeaksi nauhaksi. Hylätyillä laitumilla järviruoko levittäytyy melko nopeasti laitumen märimpiin osiin ja vähitellen myös kuivempiin. Järviruoko on laitumilla runsaana esiintyessään rikkaruoho, joka tukahduttaa muun kasvillisuuden. Esim. vaateliäs merisara häviää nopeasti ruo' on tieltä.

Laitumen keskiosassa on vallitsevina lajeina esim. rönsyrölli, meriluikka ja suolavihvilä. Paikoitellen kasvaa tupassaraa, suolamaalaikuissa luhtavillaa, kuivemmillä kohdilla punanataa. Muita lajeja ovat merirannikki, suo-orvokki, rantaluhtalitukka, meri- ja hentosuolake sekä meriratamo. Monesti pehmeäpohjaisissa kohdissa karja on tallannut pinnan voimakkaasti mätästäväksi. Mättäillä kasvaa merirannikkia, rantamataraa ja rantasappia.

Laitumen yläosat ovat monilajista ranta-alueita. Kosteus vaihtelee; korkeimman veden aikana meri voi kohota tänne asti, mutta kesällä tämä ylin osa voi olla hyvinkin kuivaa. Rannan yläreunan kasvillisuudessa onkin mukana kuivan kedon lajeja.

Laitumen yläreunan hieta- ja turvepohjaisilla paikoilla esiintyy nurmilauhavaltaista kasvillisuutta, jossa nurmilauhan lisäksi esiintyy mesiangervoa, rohto- ja merivirmajuurta ja muita tavanomaisempia rantakasveja. Rantojen yläreunan moreeni- ja kivikkopohjaiset alueet ovat erityisiä kohtia rantalaitumella, joilla esiintyy niittyhumalan, rantasappien ja rätvänän kukkaloistoa.

Nämä alueet edustavat luontotyypiltään runsaslajisia jäkkiniittyjä, joiden tyyppilajeja ovat jäkin lisäksi herneja hirssisara, jokapaikansara, meriratamo ja hina. Muita lajeja ovat iso- ja pikkurantasappi, niittyhumala, rätvänä, silmäruoho, hetekaali, käärmeenkieli, keto- ja hopeahanhikki, nyylä- ja rentohaarikko, oja- ja siänkär-sämö, ruoholaukka, ahdekaunokki, nurmihärkki, sarjakeltano, syysmaitainen, rantapiharatamo, keltamaksaruoho, suolasolmukka, valkoapila, rohtotädyke, ahoorvokit, solmuvihvilä ym. Uhanalainen joughiluikka, jolla on Skärlandetissa vahva kanta, kasvaa juuri näillä osilla rantalaidunta, seuranaan usein siroherne- ja hirssisara. Punanata ja suolavihviläkin voivat esiintyä paikoitellen vallitsevina rantaniityn yläreunassa.

Rantaniityt ovat arvokkaita linnuille, erityisesti kahlaajille pesimäalueina. Myös niiden hyönteis- ja nilviäismaailma on rikas. Erityiskohteena ovat niittyjen allikot, joista veden haihtuessa muodostuu suolamaata. Suolamaan merkinä Skärlandetissa on luhtavillakasvustoja.

STRANDÄNGAR

- Flador och upplandningsstränder
- Strandängar med betande djur
- Stränderna kantzoon

NULÄGE OCH SÄRDRAG

En strandäng är en trädlös betesäng i strandzonen. Strandängen översvämmas regelbundet. Landhöjningen och de låglänta stränderna gör att det finns ett flertal strandängar i Skärlandets nordliga och sydliga delar. Landhöjningen bidrar till att det kontinuerligt uppkommer flador med intill liggande strandängar. Strandängarnas yta ökar därför avsevärt i framtiden. De flesta strandängarna på Skärlandet är betade. Allt efter som tillandning uppstår börjar skog växa på strandängens högsta delar. Den mark som landhöjningen blottar blir ny äng.

Växtligheten på Skärlandets strandängar är tydligt indelad i zoner. På ängens lägsta delar, d.v.s. den del som oftast ligger under vatten, finns norskstarr, blåsäv, krypven, havssäv och spjutmålla. En kuriositet är mellanhästsavens. I den här zonen finns eventuellt öppningar i vegetationen, d.v.s. slam syns mellan starttuvorna. Vadarfåglar trivs i den här zonen, som erbjuder dem föda. Vass finns det knappast alls på väl avbetade strandbeten. Vassen bildar här en tunn remsa intill det öppna vattnet. Men på övergivna beten breder vassen ut sig relativt snabbt. Först erövrar den betesmarkens våtare avsnitt och sedan de torrare avsnitten. Vass kväver annan växtlighet, och när den växer tätt på beten är den att betrakta som ett ogräs. T.ex. norskstarr, som är en krävande art, drar sig snabbt undan vassen.

Krypven, agnsäv och salttåg dominerar i betesmarkens mitt. Ställvis finns här styltstarr. Ängsull förekommer på salthaltiga våtor. Rödsvingel växer på torrare platser. Strandkrypa, kärrviol, kärrbräsa, havs- och kärrsälting samt gulkämpar är övriga arter. Boskapen har trampat strandängens mjuka yta så att den ställvis är tuvig. Strandkrypa, vattenmåra och kustarun växer på tuvorna.

På strandängens övre avsnitt växer många arter. Fukttigheten varierar: när vattennivån är som högst kan havet nå ända upp till de övre avsnitten. På sommaren däremot är de här högst belägna partierna ibland mycket torra. Växterna representerar arter som trivs på torra ängar.

På strandängens högre belägna partier med mo och torv dominerar tuvtåteln. Vidare finns här älggräs, läke- och strandvänderot och andra vanligare strandväxter. Ställen i strandbetets övre partier, där marken består av morän och sten, är speciella med sin blomsterprakt. De här ställena representerar den artrika staggängen där det utöver stagg förekommer en bred skala arter,

d.v.s. ärt- och hirsstarr, hundstarr, gulkämpar och knägräs. Övriga arter är kustarun och dvärgarun, brunört, blodrot, ögontröst, källört, ormtunga, gåsört, silverfingerört, knut- och krypnarv, nysört, rölleka, gräslök, rödklint, hönsarv, flockfibbla, höstfibbla, strandgroblad, gul fetknopp, saltarv, vitklöver, ärenpris, hundviol, ryltåg mm. Tagelsäv, som på det hela taget är en utrotningshotad art, finns på Skärlandets staggängar. Ofta växer tagelsäv tillsammans med liten ärtstarr och hirsstarr. Rödsvingel och salttåg dominerar ställvis på strandängens övre partier.

Strandängarna är värdefulla för fåglarna. Vadare häckar gärna här. Insekt- och molluskarter finns det också gott om. Ängarnas våtor är speciella: när vattnet avdunstar uppstår salthaltig jord. Ängsull, som man påträffar på Skärlandet, trivs i salthaltig jord.

RANTANIITYT

- Fladat ja maatumaniityt
- Laidunnetut rantaniityt
- Rannan reunavyöhyke

HOIDON TAVOITE JA HOITOTOIMENPITEET

Fladat ovat sellaisenaan arvokkaita luonnontilaisia rantaniityjä. Rantaniityt ovat yksi maisema-alueen parhaista luonnonarvoista. Niiden kokonaisala säilytetään tai sitä pyritään lisäämään. Laidunnusta voidaan laajentaa osalle nykyään laiduntamattomista alueista. Maan kohotessa muodostuvien uusien flada-alueiden ja kluuvijärvien rantaniityjä voidaan myös ottaa laidunnuskäyttöön.

Hoidolla tavoitellaan tilaa, jossa niitty on avoin, laajaa-lainen ja kasvillisuudeltaan alueelle tyypillinen. Hyvällä niityllä ei ole puita, pensaita tai ruovikkoa. Rantaniityn keskellä sijaitsevat yksittäiset puut ja jopa sähköpylväät ovat haitaksi. Ne toimivat petolintujen, erityisesti varisten väijymispaikkoina, joista ne helposti voivat havaita maalintujen pesät. Mm. useiden kahlaajien pesintä onnistuu vain laajoilla avoimilla rantaniityillä.

Jos ranta jää laiduntamatta, kuiviin osiin kasvaa runsaasti puustoa kuten tervaleppää, pajua ja muita rantaniityn pioneerikasveja. Kosteisiin niityn osiin leviää ruovikko, joka tukahduttaa vähitellen matalamman laidunkasvillisuuden ja heikommin kasvupaikasta kilpailevat kasvilajit.

Tavoitteeseen päästään voimakkaalla laidunnuksella. Sopivalla laidunnusteholla sänkikorkeus on alle 5cm. Rantaniityille parhaiten soveltuvia laiduneläimiä ovat naudat tai hevoset, jotka käyttävät koko rantaniityn kuivia ja kosteita alueita laiduntamiseen. Ne syövät kasvillisuutta myös lähes vesirajaan asti. Laidunkausi kestää toukokuusta syyskuuhun. Karjan tallatessa maata se rikkoutuu, mikä edistää suolamaiden ja kasvivyöhykkeiden syntymistä. Karjan tallaamassa rantaniityn maaperässä viihtyy moni arvokas rantaniityn kasvilaji.

Aitaukset ulotetaan vesirajaan asti, jotta eläimet pääsevät laiduntamaan myös matalaan rantaveteen. Rantaniityjä ei ojiteta avo- eikä salaojilla. Olemassa olevat ojat voidaan pitää kunnossa. Ojanreunat pidetään kuitenkin pensaattomina säännöllisillä raivauksilla.

Rantaniityä rajaavan metsän reunaa voi harventaa, josisain tapauksissa jopa hakata avoimeksi, jolloin avoniitty laajenee. Varsinkin parhaille laaja-alaisille rantaniityille työntyvät metsäniemekkeet ja -kiilat on hyvä poistaa.

Tervaleppien kantovesat vesotaan vähintään 5 vuoden välein. Tervaleppien kantovesat vesotaan vähintään 5 vuoden välein.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

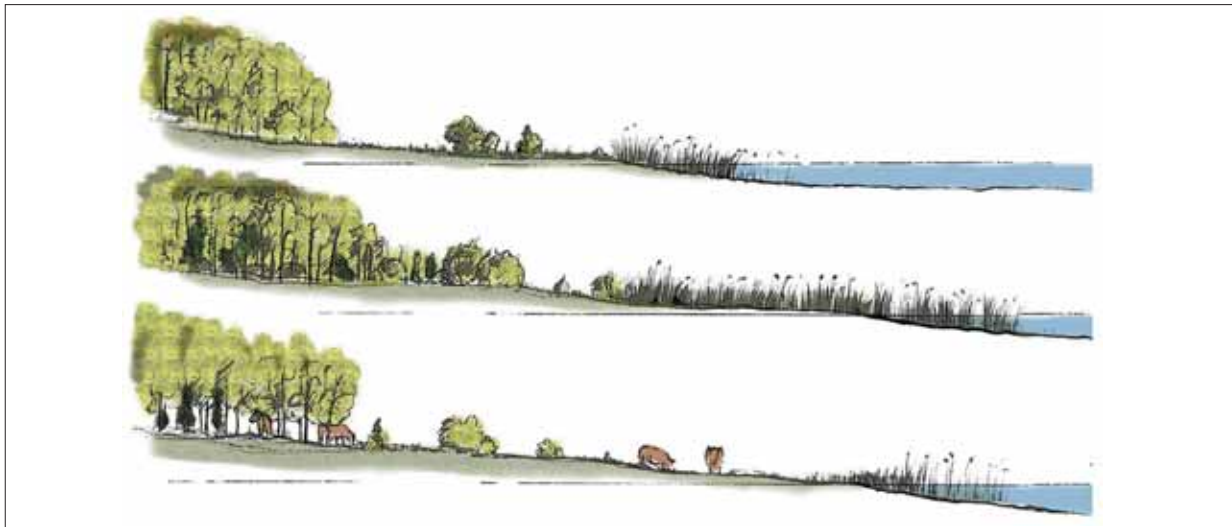
Suolamaalaukset ja vesilammikot säilytetään. Alueella ei tehdä ojitusta.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

- *Maatalous- ja metsätalousministeriön perinnebiotooppien hoitokortit:* <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>
- *Maatalous- ja metsätalousministeriön ympäristötuet:* <http://www.mmm.fi/tuet/>
- *Eläimet luonnon- ja maisemanhoitajina.* Maa- ja metsätalousministeriö. 1997.
- *Havsstrandsängar.* Stockholm. 1986.
- *Perinnemaisemat – maaseudun rikkaus.* Maa- ja metsätalousministeriö. Helsinki. 1997.

STRANDÄNGAR

- Flador och upplandningsängar
- Strandängar med betande djur
- Strändernas kantzon

VÅRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Ett av de mest representativa naturvärdena på Skärlandet är fladorna intill strandängarna. Man bör sträva efter att bevara eller öka strandängarnas totalareal. Djurens betesgång kan utvidgas till att omfatta sådana strandängar som djuren inte betar på nu. De nya strandängarna, som uppstår på tillandningsmarken intill flador och glon, kan också användas som betesmark för djur.

Åtgärder bör sättas in för att strandängarna hålls öppna, vidsträckta och typiska med avseende på växtligheten. På en bra äng finns inga träd, buskar eller vassruggar. Enstaka träd eller t.o.m. elstolpar på en äng, har en negativ effekt på ängens fågelliv. Rovfåglar, speciellt kråkor, sitter i träden och stolparna för att spana in fågelbon på marken. Många fåglars, t.ex. vadares, häckning lyckas bara på vidsträckta, öppna strandängar.

Om djuren inte går på bete på strandängen tar olika träd strandängens torrare avsnitt i besittning. Klibbal, vide och övriga pionjärarter etablerar sig framgångsrikt på strandängen. Utan betande djur sprider sig vassruggarna på strandängarnas fuktigare partier. Så småningom dominerar vassruggarna över mindre

tåliga växter som inte är så framgångsrika i kampen om en växtplats.

Vårdens syfte nås med intensivt bete. När betesgången är effektiv är stubben kortare än 5 cm. Nöt kreatur och boskap lämpar sig bäst som betesdjur: de betar av växtligheten på strandängens torra och fuktiga partier. De når också ner till ställen nära havsbrynet eller vattnet. Betesperioden är från maj till september. Boskapen trampar upp marken, som luckras upp, vilket främjar uppkomsten av salt mark och växtzoner. I den uppluckrade jorden trivs många värdefulla arter som är karaktäristiska för strandängarna.

Inhägnaderna skall nå vattenbrynet. Då kommer boskapen åt att vada i det låga strandvattnet. Strandängarna behöver inte dräneras med vare sig öppna diken eller täckdiken. Existerande diken kan hållas i skick. Buskar och sly på dikesrenarna röjs regelbundet.

Man kan gallra skogsbrynet intill strandängen. I somliga fall kan träden i skogsbrynet intill strandängen avverkas helt: den öppna ängen blir då större. Det är bra att avlägsna trädbevuxna flikar och skogspartier, som gärna kilar in sig på strandängen och som gör anspråk på dess bästa delar. Nya skott som skjuter ut på klibbalens stubbar bör avlägsnas med minst fem års intervaller.

OBSERVERA

Man bör bevara ställen med salt jord och våtor. Ingen dränering behövs.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Jord- och skogsbruksministeriets skötselkort för vårdbiotoper: <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>

Jord- och skogsbruksministeriets miljöstöd: <http://www.mmm.fi/tuet/>

Djur som natur- och landskapsvårdare. Jord- och skogsbruksministeriet. 1997.

Havsstrandsängar. Stockholm. 1986.

Vårdbiotoperna – en rikedom på landsbygden. Jord- och skogsbruksministeriet. Helsingfors. 1997.

HOITOKORTTI 8b
SKÖTSELKORT 8b

Laidunnettua rantaniittyä Nabbenin tilan mailla.
Vesialue on näkyvissä matalan kasvillisuuden ansiosta.

Betad strandäng på gården Nabben.
Den låga vegetationen gör att vattnet syns.

Laidunnus muokkaa rantamaastoa ja luo kasvillisuudelle
sopivia uusia kasvupaikkoja.

De betande djuren formar strandens terräng.
Växterna får här lämpliga, nya växtplatser.

Rantaniityn ja rantametsän välimaastoa.

I övergången mellan strandäng och skogbevuxen strand.

Maisemakuvan ominaispiirteitä

- ihmisen toiminnan, elinkeinojen ja luonnonedellytysten yhteisvaikutuksen tulos
- Suomenlahden sisäsaariston ja maankohoamisrannikon maisemakuvalle on ominaista mm. maisematilojen selvät rajat, maiseman vaihtelevuus ja pienipiirteisyys sekä monipuolisuus

Karakteristiskt för landskapsbilden

- resultatet av mänsklig verksamhet, näringarna i trakten och naturförhållandena
- skarpa, geografiska avgränsningar, omväxlande landskap, småskalighet och mångsidighet karakteriserar landskapsbilden i Finska vikens inner-skärgård och kusten med landhöjning

Östergårdin tila.

Åker på Östergårds marker.

Rantavyöhykkeellä näkymät vaihtelevat avoimista suljettuihin.

I strandzonen växlar öppna och slutna vyer.

Grevön karjaa kahlaamassa maatalouskeskuksen läheiseltä hakamaalta Lillön saareen laitumille.

Boskap från Grevö vadar i vattnet när de tar sig till betesmarken på Lillön.

Skåldön kylä kaakko-luodesuunnassa. Maisema-alueen suurin yhtenäinen peltoaukea, rakentaminen sijoittuu metsiköiden ja selänteiden (entisten saarien) reunoille.

Byn Skåldö i sydost-nordvästlig riktning. Den mest vidsträcktta enhetliga åkern syn på bilden. Byggnaderna kantar skogspartierna och kullar.

MAISEMAKUVA

- Saaristomaisuus, pienipiirteisyys ja monimuotoisuus
- Vaihtelevat näkymät
- Avoimen ja suljetun tilan vaihtelu

NYKYTILA JA OMINAISPIIRTEET

Maisemakuva on ympäristömme näkyvä osa. Näkyvään maisemaan vaikuttavat eri aikoina tapahtuneet ja tapahtuvat ihmisen toiminta ja luonnonprosessit.

Skärlandet on maisemakuvaltaan sisäsaaristomaisen pienipiirteinen ja monimuotoinen, paikoin sokkeloinen. Tämä johtuu edelleen jatkuvasta maankohoamisesta, vaihtelevasta topografiasta ja merestä vapautuvan maan tarkasta hyödyntämisestä vuosisatojen ajan. Erityisesti saaren eteläosan rantavyöhykkeet ovat kuroutuvien saarien, fladojen, kluuvijärvien, lahtien, maatumia-alueiden ja kalliopaljastumien rikkonainen kokonaisuus, mistä syystä myös kasvillisuus on erityisen vaihtelevaa. Maisema on vivahteikas ja tarjoaa muuttuvia näkymiä. Näkymät ovat melko lyhyitä ja rajattuja johtuen "saarisuudesta", maaston korkeuseroista ja avoimen ja metsäisen alueen runsaasta vaihtelusta.

Maisema-alueen pohjois- ja keskiosissa on peltovyöhyke. Peltoja reunustavat ja jakavat selvärajaiset kallioiset ja usein karuhkot metsä- ja pensassaarekkeet ja selänteet. Selänteet kasvavat metsää. Monirakennuksiset tilakeskukset sijoittuvat viljelyalueiden ja metsän rajaan sopuuhaisesti. Uusi rakentaminen alkaisi heikentää maisemakuvaa. Rantavyöhykkeen runsas loma-asutus erilaisine piharakennelmineen on suuri vastakohta saaren sisäosien rakennetulle ympäristölle. Maisemakuvaa muuttaa nopeasti lisääntyvä loma-asutus ja muu rakentaminen, metsänkäsitely ja muutokset maataloudessa.

HOIDON TAVOITE JA HOITOTOIMENPITEET

Pienipiirteinen ja monimuotoinen maisemakuva pyritään säilyttämään. Se edellyttää yksityiskohtaista ohjausta ja neuvontaa erityisesti asutuksen ja muun rakentamisen sijoittamisessa ja pihojen järjestelyissä saaristomaisemaan sopivaksi (hoitokortti 1). Lomarakentamisen ohjausta tehostetaan.

Näkymät pääteiltä säilytetään ja avataan keskeisille pelto- ja ranta-alueille (hoitokortti 2). Tienvarsimaisema pidetään peltojen, niittyjen ja merenlahtien poukamien yhteydessä puoliavoimena tai avoimena. Avoin viljelymaisema säilyy, kun viljelyä jatketaan. Maisemakuvaan vaikuttaa myös reunavyöhykkeiden ja metsäsaarekkeiden hoito (hoitokortti 4). Peltomaiseman reuna-alueet, pelto-ojat ja tilusteiden puu- ja pensaskasvillisuutta hoidetaan hoitokortin 5 mukaan.

Metsälaitumien ja rantaniittyjen säilyminen avoimena riippuu laiduntamisen intensiteetistä. Perinteiset laidun-alueet pyritään säilyttämään laidunnettuina. Uusia fladojen rantaniittyjä voidaan alkaa laiduntaa. Talousmetsien käsittelyssä noudatetaan hyvän metsänhoidon periaatteita, suositaan harvennushakkuuta ja luontaista uudistamista.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

Maatalouden ympäristötuen erityistukea voi saada mm. maiseman kehittämiseen ja hoitoon. Katso myös hoitokortit 1, 2, 4 ja 5.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

- *Perinnebiotooppien hoitokortit:* <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>
- *Maatalouden ympäristötuen erityistuet:* <http://www.mmm.fi/tuet/>
- *Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt.* Museoviraston rakennushistoriallisen osaston julkaisu 16. Helsinki 1993.

LANDSKAPSBILDEN

- Karakteristiska drag i skärgården: småskalighet och biodiversitet
- Varierande vyer
- Öppna partier i landskapet växlar med mindre öppna

NULÄGE OCH SÄRDRAG

Landskapsbilden är den synliga delen av vår omgivning. Människans verksamhet och naturens processer under olika epoker avspeglar sig i landskapsbilden.

Skärlandet, som är en del av innerskärgården, är landskapsmässigt småskaligt och mångskiftande. Ställvis är landskapsbilden labyrintartad. Det här beror på landhöjningen, den omväxlande topografin och på att människor under sekler har bemödat sig om att noggrant ta tillvara den tillandning som uppstår när havsvattennivån sjunker. Utmärkande för strandzonerna i Skärlandets södra del är att de bildar en splittrad helhet, vilket gör att växtligheten är speciellt mångskiftande på de öar som håller på att bildas intill fladorna, glona och i vikarna, samt på tillandningsmarken och på bergiga områden. Landskapet är varierande och erbjuder variationsrika vyer. Skärgårdens speciella karakteristiska, höjdskillnader i terrängen och växlingen mellan öppna och skogbeklädda partier gör att vyerna är ganska begränsade på Skärlandet.

I landskapsområdets norra och centrala delar finns en åkerzon, som omges och delas in av skogsholmar och terrängformationer, som ofta är karga, bergiga och tydligt avgränsade. Skog växer på de högre belägna partierna. Driftscentren, som ofta består av flera byggnader, ligger harmoniskt inskjutna mellan odlingarna och skogskanten. När nya byggnader uppförs bör man beakta den inverkan som de har på landskapsbilden. De talrika fritidshusen med gårdsbyggnader av olika slag på strandzonen står i stor kontrast till den byggda miljön i Skärlandets innersta delar. Den snabbt ökande fritidsbosättningen och annan byggverksamhet förändrar landskapsbilden i snabb takt. Skogsvården och förändringarna i jordbruket påverkar för sin del också landskapet.

VÅRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Man bör sträva efter att bevara den småskaliga och mångskiftande landskapsbilden. Det förutsätter styrning och rådgivning på detaljplanet speciellt när man planerar att uppföra nya hus och byggnader (skötselkort 1). Noggrannare övervakning krävs när semesterbosättning uppförs.

Vyerna från huvudvägarna bevaras och öppnas i riktning mot viktiga åkrar och stränder (skötselkort 2). Vyerna från vägarna i åkrarnas, ängarnas och havsvikarnas riktning hålls öppna eller halvöppna. Det öppna odlingslandskapet syns när åkrarna odlas. Kantzonernas och skogsholmarnas skötsel inverkar också på landskapsbilden (skötselkort 4). Rekommendationer för hur man bör sköta åkerlandskapets kantzoner och åkerdiken samt träd och buskar intill de vägar som leder till gårdarna finns på skötselkort 5.

Betesgångens intensitet inverkar på hur väl skogsbetena och strandängarna hålls öppna. Man bör sträva efter att sköta traditionella betesmarker med betesgång. Strandängarna intill fladorna kan bli ny betesmark. När ekonomiskogar sköts bör man tillämpa principerna för god skogsvård, gynna gallringshyggen och en naturlig förnyring av trädbeståndet.

OBSERVERA

Specialstöd inom lantbrukets miljöstöd utbetalas bl.a. för att utveckla och vårda landskapet. Se också skötselkort 1, 2, 4 och 5.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Jord- och skogsbruksministeriets skötselkort för vårdbiotoper: <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>

Jord- och skogsbruksministeriets miljöstöd och dess specialstöd: <http://www.mmm.fi/tuet/>

Rakennettu kulttuuriympäristö: Valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistoriallisen osaston julkaisu 16. Helsinki 1993..

ERITYISKOHTEET

- Kulttuurimaiseman kohteet
- Luonnonmaiseman kohteet

NYKYTILA JA OMINAISPIIRTEET

Luonnon- ja kulttuurimaiseman erityiskohteet lisäävät Skärlandetin maisema-alueen omaleimaisuutta.

Lukuisat tunnetut esihistoriallisen ja historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset ovat osoitus alueen pitkästä kulttuurisesta vaikutuksesta. Ne ovat pääasiassa kivilatomuksia, -raunioita tai hautamuodostelmia. Niitä ole erikseen maastoon merkitty, eivätkä ne ole vielä museoviraston hoidon piirissä.

Kylätontit ja käytöstä poistuneet rakennukset, rakennuspaikat ja pihapiirit ympäristöineen ovat myös tärkeä osa kulttuurimaiseman historiaa. Tilustiet ja maantiet osoittavat usein vanhojen kiinteistörajojen sijainnin.

Maisema-alueen ominaislaatua korostavat lukuisat pienialaiset luontokohteet ja luonnonmuodostumat kuten avokalliot, siirtolohkareet, rantojen silokalliot ja kosteikot. Korkeat kallionselänteet ja lakialueet kuten Bötet ovat mosaiikkimaisen maiseman maamerkkejä.

Skärlandetille ominaisia laajempia luonnonmaiseman erityiskohteita ovat fladat, fladoista kuroutuneet kluuvijärvet, kuten Sommaröträsket- ja Sundträsket ja saman kehityskulun seurauksena syntyneet suot Maren ja Nabbmossen.

Jalopuumetsiköt ja iäkkäät, kookkaat yksittäispuut ovat osa alueen arvokasta hoidettavaa ja suojeltavaa maisemaa. Vanhat puuyksilöt ja pienet jalopuuesiintymät (tammi, metsälehmus, vuorijalava) sekä kalliokattajikot kuuluvat alueen maiseman olennaisiin piirteisiin.

HOIDON TAVOITE JA HOITOTOIMENPITEET

Tavoitteena on säilyttää ja hoitaa saaristolle ominaisia kulttuurimaiseman ja luonnonmaiseman kohteita vuosisatoja jatkuneen asutuksen ja monivaiheisen luonnon kehityksen merkkeinä. Useat alueen erityiskohteet ovat lailla suojattuja (kuten luonnonsuojelulaki, muinaismuistolaki), joka ohjaa niiden hoitoa ja käyttöä.

Sekä kulttuurimaiseman että luonnonmaiseman kohteiden ja alueiden nykytila ja tarvittavat hoitotoimet on tarpeen erikseen kartoittaa. Kunnostus ja hoito suunnitellaan niitä ohjaavien lakien puitteissa.

Muinaisjäännökset ovat muinaismuistolain alaisia. Museovirasto ohjaa niiden hoitamista erityisellä sopimuksella.

Rakennusten ja rakenteiden jäänteet ja paikat, kuten vanhat pihapiirit, kivijalat, tulisijat, kellarit, pajat ja kivi-aidat säilytetään ja suojataan mahdollisuuksien mukaan uudelta maankäytöltä. Rakennusten ja rakennuspaikkojen ympäristössä säästetään kulttuuriperäistä kasvilisuutta kuten vanha omenapuut, ruusut ja humala sekä esim. suuret pihapuut. Vanhoja kiviaitoja ja niiden perustuksia voidaan raivata esiin. Vanhojen teiden sijainti, linjaus ja tasaus säilytetään.

Flada- ja kluuvialueet ovat pääosin luonnonsuojelualueita, joiden hoitoa ja käyttöä ohjaavat niiden perustamispäätökset. Metsien erityiskohteita hoidetaan pääosin metsälain mukaisina erityisen arvokkaina elinympäristöinä.

ERITYISESTI HUOMATTAVAA

Maatalouden ympäristötuen erityistukea voi saada perinteisen maatalouden ja karjatalouteen liittyvien rakennelmien kunnostamiseen sekä peltomaiseman monimuotoisuuden kehittämiseen ja hoitoon. Metsätalouden ympäristötukea voi saada mm. metsälain mukaisten erityisen tärkeiden elinympäristöjen erityispiirteiden säilyttämiseen. Kiinteät muinaisjäännökset hoidetaan ainoastaan Museoviraston luvalla ja sen ohjeiden mukaan. Katso hoitokortit 1-9.

LISÄTIETOJA JA KIRJALLISUUTTA

- *Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas*. 2002: Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisu, sarja B n:o 64
- *Perinnebiotooppien hoitokortit*: <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>
- *Maatalouden ympäristötuen erityistuet*: <http://www.mmm.fi/tuet/>
- *Hiidenkiuas ja tulikukka. Opas arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon*. Museovirasto. 1999. Jyväskylä
- *Riukuaita ja pärekatto: opas perinteisestä rakentamisesta*. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö. 2001.

SPECIALOBJEKT

- Objekt i kulturlandskapet
- Objekt i naturen

NULÄGE OCH SÄRDRAG

Specialobjekten i natur- och kulturlandskapet ökar landskapsområdets särdrag på Skärlandet. Fasta fornlämningar från förhistorisk och historisk tid har identifierats här. De är tecken på ett kulturellt inflytande, som har pågått i långa tider. Fornlämningarna är främst stenläggningar, -ruiner och gravformationer. De har inte märkts ut i terrängen och Museiverket har inte fattat beslut om deras vård.

Tomterna i byarna och byggnader som inte längre används, bygplatser samt gårdstun inklusive omgivningar är också viktiga delar av kulturlandskapets historia. Vägarna till ägorna och landsvägarna har dragits så att de följer gränserna mellan fastigheterna.

Talrika naturobjekt och olika formationer i naturen, t.ex. kala berg, flyttblock, strändernas rundhällar och våtmarker, är utmärkande för landskapsområdet. De högre belägna back- och bergskrönen, t.ex. Bötet, är landmärken i den mosaikformade terrängen.

Mera framträdande och omfattande specialobjekt på Skärlandet är fladorna, av dem utvecklade glona, t.ex. Sommaröträsket och Sundträsket samt av glona genom försumpning uppkomna kärr Maren och Nabbmossen.

Bestånden av ädla lövträd samt enstaka, ålderstigna träd i landskapet är en del av det landskap som bör vårdas och skyddas. Gamla, resliga träd och de begränsade förekomsterna av ädla lövträd (ek, skogslind, skogsalm) samt enbuskarna som växer på berg, hör till de väsentliga dragen i landskapet.

VÅRDENS SYFTE OCH REKOMMENDERADE ÅTGÄRDER

Syftet är att sköta de objekt som karakteriserar kultur- och naturlandskapet och som kännetecknar skärgården. De bör bevaras som tecken på bosättning och den mångskiftande utveckling som naturen har genomgått under sekler. Många specialobjekt har skyddats i lag (t.ex. naturvårdslagen, fornminneslagen). I lagen finns bestämmelser om deras skötsel och användning.

Det finns ett behov av att kartlägga dels det skick som objekten och områdena i kultur- och naturlandskapet befinner sig i, dels erforderliga skötselbehov. Restaurering och skötsel planeras inom ramen för gällande lagar.

Fornminnena lyder under fornminneslagen. Museiverket ombesörjer deras skötsel med ett separat avtal.

Rester av byggnader och konstruktioner samt de platser som de i tiderna har uppförts på, t.ex. gamla gårdstun, stenfötter, eldstäder, källare, verkstäder och gårdsgårdar av sten bevaras och skyddas i mån av möjlighet för ny markanvändning. I byggnaders och byggens omgivningar bevarar man kulturanknuten växtlighet, t.ex. gamla äppelträd, rosor och humle samt storvuxna träd som växer på gårdstun. Gamla stenläggningar och murar kan röjas fram. Gamla vägar bör få ha kvar sin sträckning och sitt höjdläge.

Fladorna och glona är till övervägande del naturskyddsområden. De bör skötas och användas på ett sätt som överensstämmer med bestämmelserna för naturskyddsområden. De flesta specialobjekt i skogarna sköts enligt skogslagens bestämmelser för speciellt värdefulla livsmiljöer.

OBSERVERA

Specialstöd inom lantbrukets miljöstöd utbetalas för vård av byggnader i anslutning till traditionellt jordbruk och kreaturskötsel samt för att utveckla och vårda åkerlandskapets mångfald. Skogsbrukets miljöstöd utbetalas enligt skogslagen bl.a. för att bevara speciellt viktiga livsmiljöers särdrag. Museiverkets tillstånd och instruktioner behövs för att vårda fasta fornlämningar. Se skötselkorten 1-9.

YTTERLIGARE INFORMATION OCH LITTERATUR

Jord- och skogsbruksministeriets skötselkort för vårdbiotoper: <http://www.mmm.fi/perinnebiotoopit/>

Jord- och skogsbruksministeriets miljöstöd och dess specialstöd: <http://www.mmm.fi/tuet/>

Kiinteiden muinaisjännösten hoito-opas. 2002: Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja, sarja B n:o 64.

Hiidenkiuas ja tulikukka. Opas arkeologisen kulttuuriperinnön hoitoon. Museovirasto. 1999. Jyväskylä.

Riukuaita ja pärekatto: opas perinteisestä rakentamisesta. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö. 2001.

Erityiskohteiden ominaispiirteitä

- Kulttuuri- ja luonnonmaiseman erityisiä alueita ja kohteita
- kiinteät muinaisjäännökset
- vanhat rakennusten paikat ja pihapiirit
- kellarit, pajat, ladot, kiviaidat
- kallioselänteiden lakialueet, suot, kosteikot
- avokalliot, silokalliot, siirtolohkareet, puut

Karakteristiskt för specialobjekten

- Speciella områden och objekt i kultur- och naturlandskapet
- fasta fornlämningar
- ställen intill byggnader och på omgivande gårdstun
- källare, smedjor, lador, gårdsgårdar av sten
- bergskullarnas krön, kärr, våtmarker
- blottade bergshällar, rundhällar, flyttblock, träd

Grevön tilan pihapiirissä ja metsän reunavyöhykkeillä vanhat tammets ovat arvokas osa saariston maisemaa.

Gamla ekar på gårdstun och längs skogsbryn på Grevö är en värdefull del av skärgårdens landskap.

Vanhoja latoja on enää vähän jäljellä.

Det finns bara ett fåtal gamla lador i landskapet.

Vanhat talousrakennukset, kiviaidat ja latomukset kannattaa säilyttää ja kunnostaa merkkeinä alueen toiminnan vaiheista ja vanhoista työtavoista.

Det lönar sig att bevara och rusta upp gamla driftscentra, gårdsgårdar av sten och stenläggningar: de är en länk till gamla tider och till forna tiders arbetssätt.

Bötet on ympäristöstä kohoava korkea kalliovuori ja toimii maisemassa maamerkinä.

Bötet är ett högt berg som fungerar som ett landmärke i landskapet.

5 MAISEMA-ALUEEN TOTEUTUS HUR PLANEN FÖR LANDSKAPSVÅRD FÖRVERKLIGAS

5.1 RAJAUS

Maisema-alue on rajattu käsittämään keskeisen osan Skärlandetin pääsaarta mukaan lukien sillä toimivat karjatilat ja pääasialliset pysyvä asutuksen kohteet, maatalousalueet ja metsävaltaiset alueet. Maisema-alueen ulkopuolelle on rajattu suurimmat loma-asutuksen keskittymät rannoilla, isot satamat, uusi asuntoalue ja ne talousmetsät, jotka eivät ole pelto- tai niittyalueiden läheisyydessä.

Maisema-alueeseen kuuluu valtaosa Skärlandetin pääsaaresta sekä Sundomin, Skäldön, Backan, Nabbenin, Grevön, Kopparön ja Sommarön kylistä. Keskeinen osa Skäldöstä on Eteläisen saariston osayleiskaavassa ja Uudenmaan maakuntakaavaehdotuksessa luokiteltu arvokkaaksi kulttuurimaisema- ja maisemakokonaisuudeksi.

Alueen kaakkoisosien rajaus noudattaa rantojensuojeluohjelman ja Natura 2000 ehdotuksen mukaisia rajauksia. Vastaavasti lännessä Sommaröträsket ja Sundträsket -järvien alueet ovat mukana rantojensuojeluohjelman ja Natura 2000 mukaisen rajauksen sekä osayleiskaavan virkistysalueerajauksen (VR) perusteella.

Tällä maisema-alueen rajauksella jonkin verran laajennetaan ja muutoin tarkennetaan valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaista valtakunnallisesti merkittävän maisema-alueen rajausta. Rajauksessa on otettu periaatepäätöstä huomattavasti paremmin huomioon alueen olot, kuten maisemarakenne, maastomuodot, maisemakokonaisuus sekä luonnon- ja kulttuurimaiseman erityispiirteet.

5.2 TOTEUTTAMINEN JA AJOITUS

Maisema-alueen perustamispäätös ohjaa erityisesti eri viranomaisten toimintaa alueella. Kaupunki ja muut viranomaistahot ottavat toimissaan maisema-alueen tavoitteet huomioon ja pyrkivät edistämään niiden toteuttamista mm. ohjaamalla alueelle yhteiskunnan ympäristönhoitoon ja rakennetun ympäristön kunnostukseen varattuja avustuksia ja tukia.

Oikeusvaikutteinen osayleiskaava ohjaa maankäyttöä ja toimintojen sijoittumista alueella. Rakennusjärjestyksellä ohjataan osaltaan rakentamista ja hyvää rakennustapaa alueella. Luonnon suoje-

5.1 AVGRÄNSNING

Landskapsområdet har avgränsats till att omfatta den centrala delen av Skärlandet inklusive verksamma kreatursgårdar samt objekt med permanent bosättning, jordbruks- och skogsområden. Utanför landskapsområdet finns de största koncentrationerna av fritidsbostäder längs stränderna, stora hamnar, ett nytt bostadsområde och ekonomiskogar som inte ligger intill åkrar eller ängsmark.

Skärlandets centralaste delar samt delar av byarna Sundom, Skäldö, Backa, Nabben, Grevö, Kopparö och Sommarö hör till landskapsområdet. I delgeneralplanen för den södra skärgården och i förslaget till landskapsplan för Nyland har Skärlandet klassificerats som en värdefull helhet med avseende på kulturlandskapet och det övriga landskapet.

Avgränsningen i sydost överensstämmer med avgränsningen i strandskyddsprogrammet och förslaget till nätverket Natura 2000. På motsvarande sätt följer Sommaröträskets och Sundträskets avgränsning i väst strandskyddsprogrammet och nätverket Natura 2000 samt delgeneralplanens avgränsning för ett fritidsområde.

Med den här avgränsningen för landskapsområdet utvidgar man och preciserar den avgränsning som statsrådet har gjort för Skärlandets landskapsområde, d.v.s. ett landskapsområde som är viktigt på ett nationellt plan. Den aktuella avgränsningen beaktar bättre än statsrådets principbeslut de lokala förhållandena, t.ex. landskapets uppbyggnad, formationerna i terrängen, landskapets helhet och natur- och kulturlandskapets särdrag.

5.2 FÖRVERKLIGANDE OCH TIDSRAMAR

Beslutet om att inrätta ett landskapsvårdsområde är normgivande speciellt för olika myndigheter. Staden och övriga myndigheter beaktar målen för landskapsområdet i sin verksamhet och strävar efter att förverkliga dem bl.a. genom att bevilja samhällliga medel och bidrag för miljövård och för restaurering av byggd miljö.

Delgeneralplanen med rättsverkan inverkar på markanvändningen och andra åtgärder. Med byggnadsordningen inverkar man på var och hur byggnader uppförs och främjar god byggpraxis. De beslut som fattades när man inrättade natur-

lualueiden hoitoa ja käyttöä ohjaavat niiden perustamispäätökset.

Maisema-aluepäätös ja sen pohjaksi laadittu maisemanhoitosuunnitelma hoitokortteineen antavat kaavaa täydentäviä ja tukevia ohjeita rakennetun ympäristön ja muun ympäristön käsittelyyn. Jos yleiskaavaa muutetaan, maisema-aluepäätöstä voidaan käyttää laadittavan kaavan tavoitteiden yhtenä perustana. Myös rakennusjärjestystä muuttettaessa tai poikkeamislupakäsittelyissä on maisemanhoitosuunnitelmalla viranomaisten päätöksiä osaltaan ohjaava vaikutus. Viranomaisten on esimerkiksi katsottava, että mastojen, linjojen ja johtojen sijoittelussa, tien linjaus- tai korkeusasemien muutoksissa ja muissa maisema- tai toimenpidelupaa vaativissa toimenpiteissä maisema-aluepäätös otetaan huomioon.

Maisemanhoitosuunnitelmaa toteuttavat myös maanomistajat. Toteuttaminen on vapaaehtoista. Alueella vakiintuneet toiminnat voivat jatkua. Maisemanhoitosuunnitelmasta ja alueesta tehdyistä päätöksistä ei aiheudu valtiolle tai kunnalle korvasvelvoitetta.

Neuvonnalla, talkoilla ja muulla informaatiolla voidaan lisätä tietoa alueen arvoista ja halukkuutta hoidon toteuttamiseen. Toteuttamiseen on mahdollista saada taloudellista tukea mm. maatalouden ympäristötukivoista, maaseudun kehittämisvaroista, metsäntalouden ympäristötukivoista sekä ympäristöministeriön ja museoviraston rakennusten hoitoavustuksista.

Toteuttamisesta on syytä laatia erillinen toteutusohjelma yhdessä maanomistajien ja mahdollisten pitkäaikaisten rahoittajien kanssa.

skyddsområden styr naturskyddsområdenas skötsel och användning.

Beslutet om att inrätta ett landskapsvårdsområde och den plan som ligger som grund för beslutet inklusive skötselkortet, kompletterar delgeneralplanen och är vägledande för den byggda miljön och övrig miljö. Om ändringar görs i delgeneralplanen kan myndigheterna hänvisa till beslutet om att inrätta ett landskapsområde och använda grunderna för det här beslutet i sitt arbete med delgeneralplanen. Också när ändringar görs i byggnadsordningen eller när undantagstillstånd behandlas bör myndigheterna beakta planen för landskapsvård. Myndigheterna bör beakta beslutet om att inrätta en plan för landskapsvård när t.ex. master, linjer och elledningar placeras ut i landskapet. Samma gäller om man vidtar åtgärder som kräver tillstånd av myndigheterna, t.ex. rätar ut en vägs sträckning eller ändrar på en vägs höjdförhållanden.

Markägarna förverkligar för sin del planen för landskapsvård. Det här sker på frivillig grund. Pågående verksamhet kan fortgå. Staten eller en kommun är inte ersättningskyldig för beslut som går att hänföra till planen för landskapsvård och det område som planen täcker.

Med rådgivning, frivilligt talkoarbete och övrig information strävar man efter att öka informationen om betydelsefulla värden och beredvilligheten att förverkliga skötselåtgärderna. Miljöstöd inom jordbruket, medel för att utveckla landsbygden, miljöstöd inom skogsbruket samt värdbidrag som miljöministeriet och Museiverket betalar ut för byggnader, är exempel på ekonomiskt stöd som betalas ut för att förverkliga målen i planen för landskapsvård.

Att rekommendera är att markägare och eventuella, långvariga finansiärer deltar i arbetet med att göra upp ett separat program för landskapsvårdsområdets skötsel.

5.3 TOTEUTUKSEN SEURANTA

Skärlandetin maisema-alueen vaikutuksia on tarpeellista järjestää seuranta. Maisema-alueen luonnon- ja kulttuurimaiseman ominaispiirteiden säilymistä, kehittämistä ja toteuttamista ehdotetaan seurattavaksi ja tuloksia arvioitavaksi erillisen seurantaohjelman avulla. Seurantajärjestelmä ehdotetaan valmisteltavaksi ja toteutettavaksi yhteistyössä Tammisaaren kaupungin, maaja metsätalouden toimijoiden ja viranomaisten sekä alan tutkimuslaitosten kanssa. Seurannan pohjaksi on tarpeen laatia kriteeristö, jolla voidaan mitata alueen ominaispiirteiden ja muiden erityisten arvojen säilymistä ja kehitystä sekä hoitotoimenpiteiden toteutusta.

Seurantakriteeristö ehdotetaan laadittavaksi hoitokorttien mukaisille ominaispiirteille ja kulttuuri- ja luontotyypeille. Kohteiden hoidossa voidaan seurata erityisesti alueen kulttuuristen, biologisten, ekologisten ja maisemallisten seikkojen kehittymistä. Alueella asuvien ja toimivien osallistuminen kriteerien valintaan on tärkeää.

Näkymiä Skärlandetin flada-alueilta ja rantaniityiltä.

Vyer från fladorna, strandängarna och gården Grevö på Skärlandet.

6 PERUSTAMISEN JA HOIDON VAIKUTUSARVIOINTI EN VÄRDERING AV KONSEKVENSER

6.1 MAISEMA-ALUEEN PERUSTAMISEN JA HOIDON VAIKUTUKSET

Maisema-alueella voi olla positiivinen vaikutus alueen kehitykseen ja sosiaalisiin suhteisiin, koska maisema-alueen perustaminen on tunnustus alueella toimineille pitkäjänteisestä tavasta hoitaa luonnonympäristöä ja rakennettua ympäristöä.

Taloudelliset vaikutukset

Maisema-alueen perustaminen ei velvoita alueen maanomistajia ylimääräisiin hoito- ja ylläpito-toimenpiteisiin, vaan maisemanhoitosuunnitelmalla ehdotetaan jatkettavaksi tai tehostettavaksi toimenpiteitä, joita alueella muutoinkin tehdään maatalouden, metsänhoidon ja maisemanhoidon yhteydessä. Maatalouden maiseman kehittämisen ja hoidon kustannuksiin, luonnonlaitumien laidunnuskustannuksiin, monimuotoisuuden lisäämiseen peltoympäristössä sekä esimerkiksi vanhojen viljalajikkeiden viljelyyn viljelijä voi saada mm. maatalouden ympäristötuen erityistukea.

Perinteisen maatalouden rakennelmien kunnostamiseen voi saada mm. maa- ja metsätalousministeriön perinneympäristön vaalimisavustuksia. Talousmetsien hoidon kannalta tärkeitä kunnostustöitä voidaan rahoittaa kestävänsä metsätalouden rahoituslain mukaisilla metsäluonnonhoitohankkeilla. Rakennusten kunnostamiseen ja rakennusperinnön hoitoon voi saada alueellisten ympäristökeskusten avustuksia.

Alueesta laadittu maisemanhoitosuunnitelma on hyvä pohja erillisen tilakohtaisen suunnitelman laatimisella tukihakemusta varten. Alueen perustamisella voi vaikuttaa myönteisesti suoraan maanviljelijöiden ja maanomistajien talouteen.

Ekologiset vaikutukset

Maisema-alueen perustamisen tavoitteena on luonnon- ja kulttuurimaiseman ominaispiirteiden ja muiden erityisten arvojen säilyttäminen ja hoitaminen. Hoitotoimenpiteillä pyritään mm. edistämään saariston satoja vuosia jatkunutta viljely- ja laidunnuskäytäntöä.

Viljelyn, karjatalouden ja laidunnuksen jatkuminen on tärkeää alueen biologiselle monimuotoisuudelle. Laiduntaminen auttaa hakamaiden ja metsälaitumien sekä flada- ja kluuvialueiden kasvillisuuden ja eliöstön säilymistä ja monipuolistaa niitä.

6.1 KONSEKVENSER AV INRÄTTANDET OCH SKÖTSELN AV ETT LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDET

Ett landskapsvårdsområde har eventuellt en gynnsam effekt på den allmänna utvecklingen och de sociala förhållandena. Beslutet om att inrätta ett landskapsvårdsområde är därför att betrakta som ett erkännande för de personer som på längre sikt har arbetat för naturen och den byggda miljön.

Ekonomisk verkan

Inrättandet av ett landskapsområde förpliktigar inte markägarna till extra åtgärder för skötsel och underhåll. Åtgärder som har vidtagits inom jordbruket, skogsvården och landskapsvården före landskapsvårdsområdet inrättades, tas upp i planen. Specialstödet inom lantbrukets miljöstödet utbetalas till odlare bl.a. för att täcka kostnader för vård och utvecklande av jordbrukslandskapet, för betesgång på naturbetesmarker, för en ökning av åkerns biologiska mångfald och för odling av gamla sädeslag.

För att restaurera byggnader inom traditionellt lantbruk kan odlare ansöka om jord- och skogsbruksministeriets stöd för vårdbiotoper. Enligt lagen om finansiering av hållbart skogsbruk kan odlare få bidrag för att restaurera skogsnatur i ekonomiskog. De regionala miljöcentralerna kan bevilja stöd för den som iståndsätter gamla byggnader och värnar om byggnadsarvet.

Planen för landskapsvård är en god grund för odlare att bygga på när de gör upp en separat, gårdsspecifik plan för att ansöka om t.ex. lantbrukets miljöstödet.

Ekologisk verkan

Syftet med att grunda ett landskapsvårdsområde är att bevara och sköta särdragen och övriga speciella drag i naturen och i kulturlandskapet. Skötselåtgärderna syftar bl.a. till att främja sådan odlings- och betespraxis som har pågått i skärgården i sekler.

För den biologiska mångfalden är det viktigt att odlingen, kreatursskötseln och betesgången fortsätter. Betesgången bidrar till att bevara floran och faunan på hagmarker och skogsbeten samt intill flador och glon. Floran och faunan blir också mångsidigare.

Reunavyöhykkeiden hoito ja metsänhoito lisää laajemminkin alueen biologista monimuotoisuutta. Maisemanhoitosuunnitelman toteutuminen vaikuttaa myönteisesti alueen ekologiaan.

Kulttuuriset vaikutukset

Maisema-alueen perustaminen tukee Skärlandetin kulttuurimaiseman säilymistä ja kehittymistä. Maisema-alue yhdistää Tammisaaren eteläisen saariston rantayleiskaavan luokittelemat kulttuuriarvojen ja maisema-arvojen mukaiset alueet. Maisema-alue kattaa keskeiset osat Skärlandetin saaren luonnonja kulttuurimaisemaa.

Suunnitelman hoito-ohjeissa kiinnitetään huomiota maatalouden, viljelymaiseman ja asutun ympäristön moninaiisiin ominaispiirteisiin. Erityiskohteiden hoidossa korostetaan myös käytöstä poistuneiden rakennusten ja rakenteiden hoitoa ja maisemaan helposti "piiloutuvien" ominaisuuksien merkitystä. Alueen historiallisen kerroksisuuden korostaminen voi vaikuttaa myönteisesti toimintaan alueella myös jatkossa.

Skötseln av kantzoner och skogsvård ökar på ett mera omfattande plan den biologiska mångfalden. Områdets ekologi påverkas gynnsamt av att planen för landskapsvård verkställs.

Kulturell verkan

Inrättandet av ett landskapsvårdsområde stödjer bevarandet och utvecklandet av Skärlandets kulturlandskap. Landskapsvårdsområdet sammanför områden vars kulturvärden och landskapsvärden har klassificerats som betydande i strandgeneralplanen för den södra skärgården i Ekenäs. Landskapsvårdsområdet omfattar de centrala delarna av Skärlandets natur- och kulturlandskap.

I planens skötselanvisningar beaktas lantbrukets, odlingslandskapets och den byggda miljös särdrag. Att sköta hus och byggnader som inte längre är i bruk är viktigt liksom att värna om sådana egenskaper som en betraktare kanske inte i första hand upptäcker. Att betona traktens historiska skikt kan inverka gynnsamt på den framtida verksamheten på Skärlandet.

Sosiaaliset vaikutukset

Tiedon lisääntyminen vaikuttaa suhtautumisessa ympäristön hoitoon. Maisema-alueen perustamisella ei ole nopeita vaikutuksia alueella pysyvästi asuviin tai lomaileviin. Maisema-alueen perustaminen voi pidemmällä aikavälillä nostaa alueen imagoa ja tunnettavuutta paikallisesti, seudullisesti ja myös valtakunnallisesti, koska Skärlandet on ensimmäisiä luonnonsuojelulla perustettavia maisema-alueita Suomessa. Perustamisesta seuraava alueen arvostuksen nousu voi lisätä alueella asuvien kiintymystä seutuun ja innostaa heitä huolehtimaan ympäristöstä yhä paremmin.

Mahdollisuudet erilaisten yhteiskunnan ympäristöön kohdistamien rahoitusmuotojen saamiseen voivat parantua. Alueen kiinnostavuus voi tuoda mahdollisuuksia lisäelinkeinoihin. Näillä on merkitystä maatalouselinkeinojen kehittämiseksi, mikä osaltaan voi kannustaa jatkamaan maanviljelyä. Mm. maatilamatkailua voidaan kehittää matkailun lisääntyessä alueella.

Suunnitelmassa esitetään, että asutuksen ja muun toiminnan ympäristöön sovittamista ohjataan nykyistä tehostetummin mm. uudistettavaksi ehdotetun rakennusjärjestyksen ja neuvonnan avulla. Tämä voidaan kokea omia ideoita rajoittavaksi.

Välillisesti alueen perustaminen voi lisätä matkailua mm. alueesta uutisoitaessa.

Maisemakuvalliset vaikutukset

Maisema-alueen perustamispäätökseen sisältyy hoito-ohjeisto maiseman olennaisten piirteiden säilyttämiseksi. Maisemanhoitosuunnitelmalla pyritään edistämään alueen maisema-arvoja ja alueelle ominaisen maisemakuvan säilymistä ja kehittymistä.

Maatalous- ja viljelymaiseman hoitoa ohjaavat toimenpiteet antavat tilaa maatalouselinkeinon harjoittamiselle maiseman olennaisten arvojen ja piirteiden kehittämisen rinnalla. Perinteisen laiduntamisen jatkuminen nykyisessä laajuudessaakin vaikuttaa myönteisesti alueen maisemakuvaan. Puuston ja kasvillisuuden hoito, näkymien avaaminen ja erityisesti teiden ympäristöhoito voi kohentaa maisemakuvaa suuresti.

Social verkan

Ökad information kan påverka människors inställning till miljövård positivt. De som är permanent bosatta på Skärlandet eller de som tillbringar sin semester på ön kommer inte att på kort sikt registrera förändringar till följd av beslutet om att inrätta ett landskapsvårdsområde. På längre sikt kan beslutet höja områdets image och göra det känt på lokal, regional och nationell nivå. Skärlandet är ett av de första landskapsvårdsområdena i Finland som grundas enligt naturvårdslagen.

Möjligheterna för odlare att få samhällelig finansiering för olika objekt i miljön kan förbättras. Ett ökat intresse för Skärlandet gör eventuellt binärningar av olika slag, t.ex. gårdsturism, mera lönsamma. Binärningarna är betydelsefulla för att utveckla lantbruket, vilket för sin del kanske sporrar odlare att fortsätta med lantbruket.

I planen rekommenderas att man effektivare än hittills beaktar omgivningen bl.a. när man uppför nya byggnader. En ny byggnadsordning och ökad rådgivning är medel för att bättre värna om miljön, vilket av somliga kanske upplevs som en begränsande faktor. När medierna informerar om att ett landskapsvårdsområde har grundats ökar eventuellt turisttillströmningen till Skärlandet.

Inverkan på landskapsbilden

I beslutet om att inrätta ett landskapsvårdsområde ingår skötselplaner för att bevara områdets väsentligaste drag. Planen för landskapsvård har gjorts upp i syfte att främja landskapsanknutna särdrag och för att bevara och utveckla landskapsbilden.

Det är möjligt för odlare att fortsätta med lantbruksnäringen parallellt med rekommendationerna i planen. Områdets landskapsbild utvecklas positivt även om ingen utvidgning av betesgången planeras, d.v.s. om betesgången får fortsätta i sin nuvarande omfattning. Landskapsbilden förbättras t.o.m. avsevärt om trädbeståndet och vegetationen sköts och om vyerna öppnas. Speciellt viktigt är att sköta vägnas omgivning.

Maisema-alueen perustaminen ei vaikuta suoraan maankäyttöön, koska sitä ohjataan yleiskaavalla ja rakennusjärjestyksellä. Suunnitelma vaikuttaa merkittävästi alueen maisemakuvaan, jos kaupungin rakennusjärjestys uusitaan ja alueelle laaditaan rakentamista ja ympäristön järjestelyjä selkeämmin ohjaava rakentamishoje. Loma-asumisen ohjaamisella, vaikka se pääosin sijoittuu maisema-alueen ulkopuolelle, vaikuttaa suuresti myös maisema-alueen ympäristön kehittämiseen.

Beslutet om att inrätta ett landskapsvårdsområde inverkar inte direkt på markanvändningen, som styrs av generalplanen och byggnadsordningen. Planen inverkar märkbart på landskapsbilden om stadens byggnadsordning förnyas och om man gör upp nya byggnadsinstruktioner, som på ett tydligare sätt än tidigare beaktar arrangemangen kring byggandet och miljön. Även om fritidsbosättningen i huvudsak finns utanför landskapsvårdsområdet så inverkar bestämmelserna om den i hög grad på hur omgivningen kring landskapsområdet utvecklas.

6.2 SUUNNITELMAN VAIKUTUS NATURA-ALUEISIIN

Maisema-alueella sijaitsee Kopparöfladan-Stensfladan-Nabbfladan rantojensuojeluohjelman mukainen alue, joka on ehdolla Natura 2000 alueeksi sekä Sommaröträsket-Sundträsket -järvi-alueen Natura 2000 alueympäristöineen. Maisema-alueen perustaminen ei vaaranna Naturan arvoja eikä edellytä varsinaista 65 §:n mukaista Natura-arviointia.

Natura 2000 -alue FI0100005 (Tammisaaren ja Hangon saariston ja Pohjanpitäjänlahden merensuojelualue) sijaitsee osittain maisemanhoitosuunnitelman alueella. Tähän alueeseen kohdistuvat lukuisat maisemanhoitosuunnitelman hoito-ohjeet.

6.2 PLANENS INVERKAN PÅ NÄTVERKET NATURA

Området Kopparöfladan–Stensfladan–Nabbfladan, som finns i strandskyddsprogrammet och som man har föreslagit att skall ingå i nätverket Natura 2000, finns på landskapsvårdsområdet liksom sjöområdet Sommaröträsket–Sundträsket. Att inrätta ett landskapsvårdsområde äventyrar inte värdena i nätverket Natura och förutsätter ingen egentlig Natura bedömning enligt § 65. Planen upptar inga förändringar i markanvändningen eller speciella skötselåtgärder för de områden inom nätverket Natura som hör till landskapsvårdsområdet .

Ett område med koden FI0100005 (ett havsskyddsområde i Ekenäs och Hangö skärgård och Pojo viken) sammanfaller delvis med planen för landskapsvård. Många skötselåtgärder i planen för landskapsvård omfattar det här området.

TAULUKKO: MAISEMA-ALUEELLA OLEVIEN NATURA 2000 -LUONTOTYYPPIEN PINTA-ALA, EDUSTAVUUS JA LUONNONTILA SEKÄ MAISEMANHOITOSUUNNITELMAN VAIKUTUS NIIHIN.

Luontotyyppi	Pinta-ala		Edustavuus		Luonnontila	
	ha					
1150 *	235,1 ha	0	A	0	I	0
1630 *	15,4 ha	+	A	0	I	0
3160	4,1 ha	0	C	0	I	0
6270 *	3,1 ha	+	A-B	+	II-I	+
6230 *	0,3 ha	+	B-C	+	II-I	+
6430	3,0 ha	-	D	0	II-III	0
9010 *	115,6 ha	0	C	0	III	0
9070	64,5 ha	-	A-B	+	II	+
91D0 *	2,6 ha	0	B	0	I	0
0	43,4 ha	0				

* -merkityt ovat erityisen tärkeitä luontotyyppiä.

Suunnitelman vaikutukset:

A erinomainen
- vähentää, heikentää
0 ei vaikutusta
+ lisää, parantaa

I erinomainen
B hyvä
C merkittävä
D ei merkittävä

II hyvä
III kohtalainen

91D0 Puustoiset suot
1150 * Rannikon laguunit
1630 * Itämeren boreaaliset rantaniityt
3160 Humuspitoiset järvet ja lammet
6270 * Fennoskandian runsaslajiset kuivat ja tuoreet niityt

6230 * Runslajiset jäkkiniityt
6430 Kosteaa suurruohokasvillisuus
9010 * Luonnonmetsät
9070 Hakamaat
0 Alueet, jotka eivät edusta mitään luontotyyppiä

90 PERUSTAMISEN JA HOIDON VAIKUTUSARVIOINTI EN VÄRDERING AV KONSEKVENSER

Alueella esiintyy yhdeksää luontodirektiivin luontotyyppiä, joista kuusi on erittäin tärkeitä. Suunnitelman vaikutusta suojeltaviin luontotyyppiin arvioidaan oheisessa taulukossa. Kaikkien erityisen tärkeiden luontotyyppien pinta-alat lisääntyvät sekä edustavuus ja luonnontila paranevat tai pysyvät ennallaan. Sen sijaan hakamaan pinta-ala voi lievästi pienentyä, jos siitä ohjeen mukaisesti raivataan osia avoniityksi. Tätä alan pienenemistä korvaa hakamaiden edustavuuden ja luonnontilan voimakas parantuminen. Myös suuruuhostojen ala saattaa pienentyä, jos rantaniittyjä laajennetaan. Alueen kosteat suuruuhostovustot ovat kuitenkin luonnonsuojelullisesti selvästi vähemmän merkityksellisiä kuin alueen rantaniityt, joten kokonaisvaikutus on myönteinen.

På området finns nio naturtyper som naturdirektivet omfattar. Av dem är sex speciellt viktiga och deras areal blir större. I tabellen på nästa uppslag bedöms planens inverkan på de naturtyper som skyddas. Naturtypernas representativitet ökar och deras naturtillstånd förbättras eller förändras inte jämfört med tidigare. Däremot minskar eventuellt hagmarkernas yta något om man enligt rekommendationerna röjer delar av hagmarkerna så att de blir öppen äng. Den här minskningen i hagmarkernas areal kompenseras av att hagmarkernas representativitet ökar betydligt och av att hagmarkernas naturtillstånd förbättras avsevärt. Högrötsvegetationens areal minskar eventuellt om strandängarna utvidgas. De fuktiga bestånden av högrötsvegetation är dock med tanke på natur-

TABELL: OMRÅDEN INOM NÄTVERKET NATURA 2000 SOM SAMMANFALLER MED LANDSKAPSOMRÅDET OCH DE HÄR OMRÅDENAS AREAL, REPRESENTATIVITET OCH NATURTILLSTÅND SAMT DEN INVERKAN SOM PLANEN FÖR LANDSKAPSVÅRD HAR PÅ DEM.

Naturtyper	Areal		Representativitet		Naturtillstånd	
	ha					
1150 *	235,1	0	A	0	I	0
1630 *	15,4	+	A	0	I	0
3160	4,1	0	C	0	I	0
6270 *	3,1	+	A-B	+	II-I	+
6230 *	0,3	+	B-C	+	II-I	+
6430	3,0	-	D	0	II-III	0
9010 *	115,6	0	C	0	III	0
9070	64,5	-	A-B	+	II	+
91D0 *	2,6	0	B	0	I	0
0	43,4	0				

* speciellt viktiga naturtyper

Planens inverkan:

A utomordentlig
- minskar, försvagar
0 ingen inverkan
+ ökar, förbättrar

I utomordentlig
B god
C avsevärd
D inte avsevärd

II bra
III tillfredsställande

91D0 Skogsbevuxen myr
1150 * Kustnära laguner
1630 * Boreala havsstrandängar av Östersjötyp
3160 Naturliga dystrofa sjöar och småvatten
6270 * Artrika torra-friska låglandsgräsmarker av fennoskandisk typ

6230 * Artrika stagg-gräsmarker på silikatsubstrat
6430 Högrötsängar
9010 * Västliga taiga
9070 Trädklädda betesmarker av fennoskandisk typ
0 Representerar ej någon naturtyp

Alueella esiintyy useita lintudirektiivilajeja. Kulttuuriympäristön pesimälajeihin vaikutukset ovat myönteisiä. Harmaapäätikka hyötyy hakamaiden lehti- ja lahoppuuston suosimisesta. Pikkulepinkäinen viihtyy pellonlaitojen puoliavoimissa pensastoissa. Muuttoaikana alueella levähtävät kahlaajat, suokukko, vesipääsky ja liro, hyötyvät rantaniittyjen hyvästä hoidosta ja pinta-alan lisääntymisestä. Sen sijaan suunnitelmalla ei ole vaikutusta metsien pesimälajien elinoloihin. Näitä ovat palokärki, pyy, kangaskiuru ja kehrääjä. Samoin alueen vesilintuihin, kuten räyskään, lapin- ja kalatiiraan, sekä muuttoaikana levähtäviin vesilintuihin suunnitelmalla ei juuri ole vaikutuksia.

Maisema-alueen perustamisen kokonaisvaikutukset luonnonarvoihin sekä luontotyyppien ja lajien suotuisaan suojelun tasoon ovat myönteisiä. Maisema-alueen perustamista varten laaditun maisemanhoitosuunnitelman tavoitteet vastaavat alueen luontotyyppien ja lajien ekologisia vaatimuksia.

Maisemanhoitosuunnitelman mukainen maiseman hoito ja maankäyttö eivät ole ristiriidassa Natura 2000 -alueen suojeluarvojen eikä luontotyyppien ja lajien suotuisa suojelun tason säilyttämisen kanssa..

skyddet betydligt mindre betydelsefulla än strandängarna. Därför är den totala inverkan av åtgärderna positiv.

Här finns många fågelarter som fågeldirektivet omfattar. Effekterna på de arter som häckar i kulturlandskapet är gynnsamma. Gråspetten trivs om man gynnar lövträd och murkna träd på hagmarkerna. Törnskatan trivs i halvöppna buskar intill åkerkanterna. Under flyttningen påträffas här vadare, brushane, smalnäbbad simsnäppa och grönbena, vilka gynnas av att strandängarna sköts och breder ut sig. Däremot inverkar planen inte på fåglar som häckar i skogen. Bland dem finns spillkråka, järpe, trädlärka och nattsjärna. Sjö- och måsfåglar, t.ex. skrântärna, silvertärna och fisktärna, vilka söker föda på Skärlandet påverkas inte. Samma gäller sjöfåglar som uppehåller sig här en kort tid under sin flyttning.

Beslutet om att grunda ett landskapsvårdsområde är positivt med tanke på naturvärdena, naturtyperna och arternas skydd. Planen för landskapsvård, som ansluter sig till ansökan, fyller för Skärlandets del kraven på naturtyper samt kraven på arternas ekologi.

7 LÄHTÖTIEDOT BASUPPGIFTER

7.1 SKÄRLANDETTIN MAISEMA-ALUETTA KOSKEVAT SUUNNITELMAT JA PÄÄTÖKSET

7.1.1 Valtakunnalliset alueiden käyttö- tavoitteet (VAT)

Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueiden käyttötavoitteista tuli voimaan 1.6.2001. VAT:n ohjausvaikutus tapahtuu pääasiassa maakunta-kaavoituksen kautta.

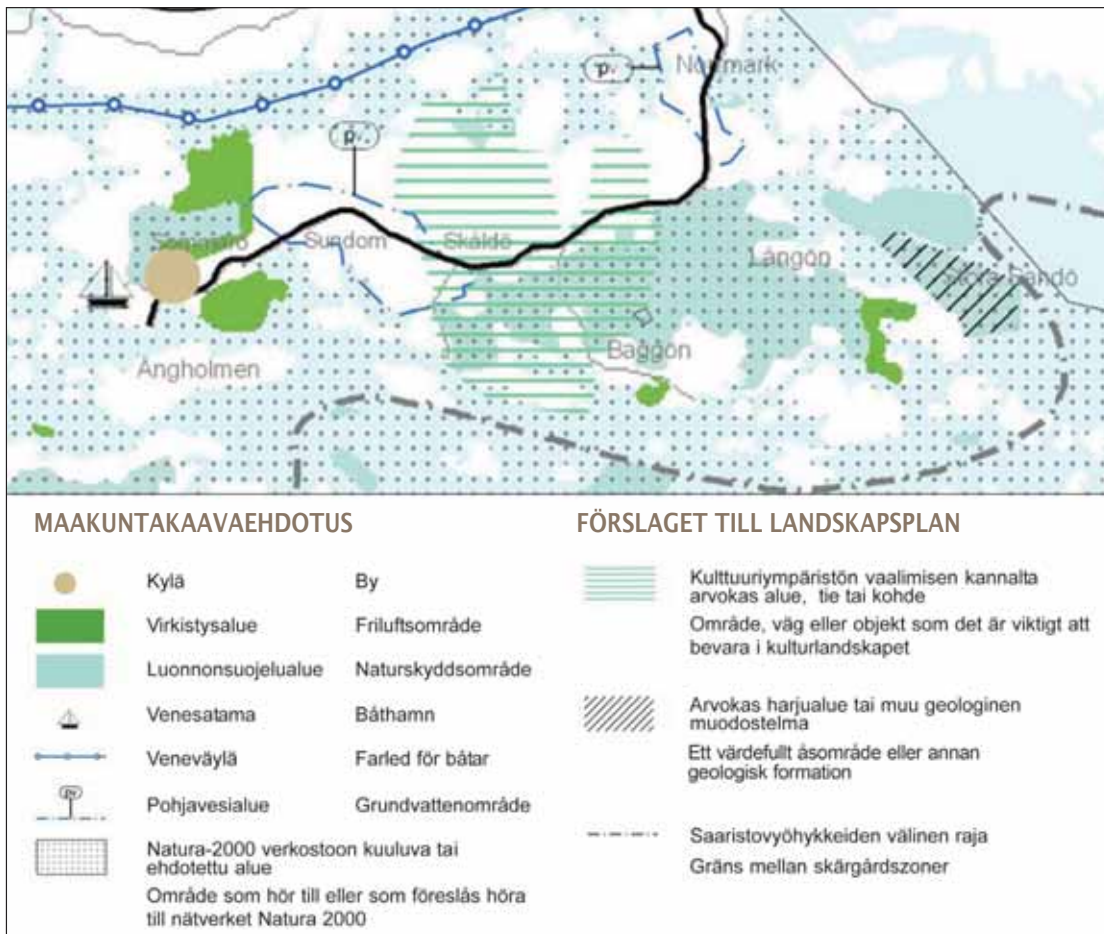
Luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityisiin aluekokonaisuuksiin kuuluvat mm. Saaristomeri ja maankohoamisrannikko, joiden säilymistä em. merkittävänä aluekokonaisuus edistetään alueiden käytöllä. Yleistavoitteiden mukaan, jotka on tarkoitettu käytettäväksi maakuntakaavassa, yleispiirteisessä kaavoituksessa maankohoamisrannikolla otetaan huomioon maankohoamisen taloudelliset ja ympäristölliset vaikutukset olemassa olevaa rakennetta uudistettaessa ja uutta suunniteltaessa. Rakentamisen sijoittelussa turvataan maankohoamisrannikolle ominaisten luonnon kehityskulkujen alueellinen edustavuus.

7.1 PLANER OCH BESLUT SOM OMFATTAR SKÄRLANDETTIS LANDSKAPSVÅRDSOMRÅDE

7.1.1 Riksomfattande mål för områdesanvändningen

Statsrådets beslut om målen för områdesanvändning trädde i kraft 1.6.2001. Landskapsplanläggningen berörs mest av de här målen.

Skärgårdshavet och landhöjningskusten har klassificerats som speciella områdeshelheter. För att bevara dem har planer gjorts upp för deras användning. När planerna förnyas och nya planer görs upp beaktar man landhöjningens följder för ekonomin och miljön. Om detta finns allmänna bestämmelser i landskapsplanen. När byggnader planeras och bygglov beviljas bör man se till att representativa landhöjningsområden bevaras. Byggnaderna placeras så att olika faser i landhöjningskustens utveckling framträder.

Kulttuuri- ja luonnonperintöä, virkistyskäyttöä ja luonnonvaroja koskevissa erityistavoitteissa todetaan, että alueiden käytön tavoitteissa on varmistettava valtakunnallisesti merkittävien kulttuuri- ja luonnonperintöarvojen säilyminen. Kaikissa kaavoissa alueidenkäytön suunnittelun lähtökohdina otetaan huomioon viranomaisten laatimat inventoinnit (valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet YM 66/1992, valtakunnallisesti arvokkaat kulttuurihistorialliset ympäristöt MV 16/1993, valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelukokonaisuudet, SM 1/1983). Skärlandetin maisema-alueita koskevat ko. valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, ja ne on maakuntakaavaehdotuksessa otettu huomioon.

7.1.2 Maakuntakaava

Alue kuuluu Uudenmaan liiton alueeseen. Läntisen Uudenmaan maakuntakaava (Hanko, Inkoo, Karjaa, Kirkkonummi, Pohja, Siuntio, Tammissaari) on vahvistettu 2002. Uudenmaan liitto laatii parhailaan MRL:n mukaista maakuntakaavaa koko Uudenmaan alueelle. Maakuntakaavaehdotus on ollut nähtävillä vuoden 2003 lopulla. Maakuntakaavaehdotuksessa maisema-alueen keskeiset osat on osoitettu merkinnällä "kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta tärkeä alue". Läntiset Sommarön suo- ja järvi-alueet ovat virkistysalueita ja osittain suojelualuetta. Rantavyöhykkeen flada-alueet ja niihin liittyvät saaret ovat Natura 2000-verkostoon kuuluvia ja ehdotettuja alueita. Flada-alue on luonnonsojelualuetta.

7.1.3 Eteläisen saariston rantayleiskaava

Maisema-alueella on voimassa itäisintä osaa lukuun ottamatta oikeusvaikutteinen rantayleiskaava. Eteläisen saariston rantayleiskaava on vahvistettu Uudenmaan ympäristökeskuksessa 7.3.2002.

Eteläisen saariston rantayleiskaava on jaettu luonnontieteellisin perustein neljään saaristovyöhykkeeseen. Jako on tehty 1900-luvun alussa, ja sitä on täydennetty ja korjattu vuonna 1994. Saaristo jaetaan seuraaviin vyöhykkeisiin:

- mannervyöhyke
- sisäsaaristo
- ulkosaaristo
- merivyöhyke.

Enligt landskapsplanen strävar man efter att bevara nationellt värdefulla kultur- och naturvärden som hör ihop med vårdbiotoper, friluftsliv och naturresurser. När man planerar områdesanvändningen utgår man från inventeringar som myndigheterna har gjort (landskapsområden som är viktiga på ett nationellt plan enligt miljöministeriet 66/1992, kulturhistoriska miljöer som är viktiga på ett nationellt plan enligt Museiverket 16/1993, förhistoriska helheter som skyddas och som är viktiga på ett nationellt plan enligt inrikesministeriet 1/1983). De riksomfattande målen för områdesanvändning omfattar Skärlandets landskapsvårdsområde och de har beaktats i förslaget till landskapsplan.

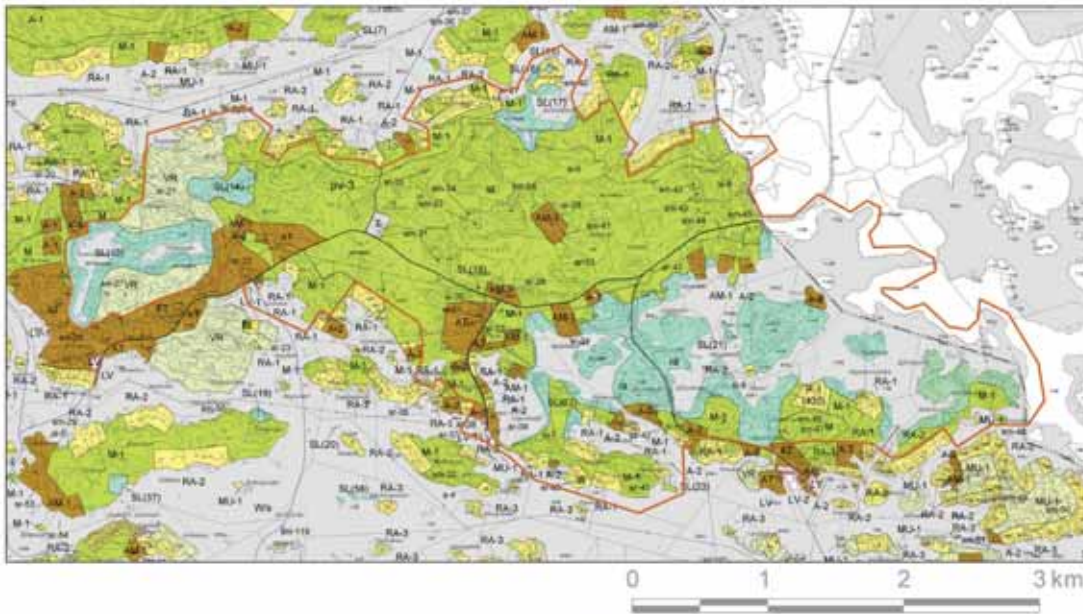
7.1.2 Landskapsplanen

På området gäller landskapsplanen för västra Nyland (Hangö, Ingå, Karis, Kyrkslätt, Pojo, Sjundeå, Ekenäs), som har stadfäst 2002. Nylands förbund håller som bäst på med att göra upp en landskapsplan enligt markanvändnings- och bygglagen. Landskapsplanen omfattar också Skärlandet. Förslag till landskapsplanen har ställts till påseende i slutet av 2003. Skärlandets mest centrala områden har betecknats som viktiga med tanke på kulturmiljön eller landskapet. Kärren och sjöarna på Sommarös västra del är friluftsområden och delvis ett skyddat område. Havsområdena, fladorna intill stränderna och de öar som finns kring fladorna, hör till nätverket Natura 2000. De är områden som man har föreslagit att skall ingå i nätverket. Kring somliga flador har naturskyddsområden inrättats.

7.1.3 Strandgeneralplanen för den södra skärgården

Med undantag för landskapsvårdsområdets östra del finns en gällande strandgeneralplan för området. Strandgeneralplanen för den södra skärgården har fastställts av Nylands miljöcentral (7.3.2002). Utgående från naturvetenskapliga kriterier har strandgeneralplanen för den södra skärgården delats in i fyra skärgårdszoner. Indelningen gjordes i början av 1900-talet och den kompletterades år 1994. Zonerna är:

- fastlandet
- innerskärgården
- ytterskärgården
- havszonen

ETELÄISEN SAARISTON RANTAYLEISKAAVA

Maisema-alue rajattu punaisella.

ETT UTDRAG UR STRANDGENERALPLANEN FÖR DEN SÖDRA SKÄRGÅRDEN

Landskapsvårdsområdet har ringats in med rött.

OSAYLEISKAAVAN MUKAINEN ASUTUS MAISEMA-ALUEELLA

- Pysyvä asutus, maatilat
- Muu pysyvä asutus
- Loma-asutus

BOSÄTTNING PÅ LANDSKAPSVÅRDS-OMRÅDET ENLIGT DELGENERALPLANEN

- Permanent bosättning, gårdar
- Övrig permanent bosättning
- Semesterbosättning

OSAYLEISKAAVA

Maisema-alueelle sijoittuvat luonnonsuojelualueet, luonnonsuojelualueet ja luonnonsuojelukohteet ja rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaat suojelukohteet

DELGENERALPLANEN

Naturskyddsområden, naturskyddsobjekt och skyddsobjekt som är bygg- eller kulturhistoriskt värdefulla.

Maisema-alueella olevat luonnonsuojelualueet (SL)**Landskapsvårdsområdet omfattar följande naturskyddsområden**

SL (13)	Sommarö-och Sundträsket	Träskområde
SL (14)	Skärlandet; Maren	Myrområde
SL (15)	Kalkholmen	Torräng med värdefull vegetation
SL (16)	Kalkholmen	Kalkberg med sällsynta växter som trivs endast på kalkrika områden
SL (17)	Backafladan	Lokalt värdefull flada
SL (18)	Skåldö by, Östergård	Ett mycket sällsynt ogräs; Lithospermum arvense, sminkrot
SL (21)	Stenfladan-Juvikfaldan	Nabbens betesmark, fladaområde
SL (22)	Österfladan	En av betesverksamhet påverkad strandäng, representativ vegetation, sällsynt växt
SL (23)	Grönudden	Fågelbestånd

Luonnonsuojelukohteet (sl)**Naturskyddsobjekt**

sl-6	Betesmark, nationellt värdefull kulturbiotop	Nationellt sett värdefull kulturbiotop Backa, delar av Backas marker	
sl-7	Flera sällsynta arter, ovanligt riklig förekomst av kärlväxter på berget vid Stensfladans mynning.	Utsiktsberg, landskapsmässigt objekt, skall inte bebyggas, kunde fredas	Skåldö, Stenfladan & Nabbfladan
sl-8	Högt berg med enastående utsikt	Landskapsmässigt värdefullt område, bevaras obebyggt	Nabben, Baggö/Bötet
sl-9	Lindförekomst		Grevö, Skärlandet, Gumnä & Vargberget

Rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaat suojelukohteet (sr)**Bygg- eller kulturhistoriskt värdefulla skyddsobjekt**

sr-27	Backa, Furuholmen	Inre skärgårdshemman, boningshuset troligen från 1800-talet
sr-28	Skärlandet, Backa hemman	Hemman från början av 1800-talet
sr-29	Skärlandet, Västergård karaktärsbyggnad	Traditionell västnyländsk bondgård
sr-30	Skärlandet, Pippingska skolan	Skolbyggnad från 1902
sr-31	Skärlandet, Internatsbyggnaden	Byggnad ursprungligen ämnad som lägre folkskola från början av seklet
sr-32	Skärlandet, Skärhalla	Föreningshus i jugendstil
sr-33	Skärlandet, Skåldö by	Kulturlandskap av riksomfattande betydelse
sr-34	Nabben	1700-tals skärgårdshemman
sr-35	Skärlandet	Nationellt värdefullt landskapsområde
sr-36	Svedjeholmen	Två bostadshus, ursprungligen skärgårdsstugor
sr-37	Skallholmen	Husgrupp, kulturlandskap
sr-38	Skåldö, Lekarholmen vid Handel	Bildar tillsammans med bybutiken ett homogent kulturlandskap
sr-39	Skåldö handel	F.d. handelsbod, byggd 1904
sr-40	Skåldö, Källviken	Torp från slutet av 1800-talet, inbäddat i en vacker, typisk inre skärgårdsnatur
sr-41	Österfladan	Kulturlandskap i den inre skärgården
sr-42	Nabben, Strömbacka	Skärgårdshemman från sekelskiftet, två boningshus och en fin grupp av strandbodar
sr-43	Nabben, Grevö	Jordbrukslägenhet från slutet av 1800-talet

7.1.4 Tammisaaren itäisen saariston rantayleiskaava

Tammisaaren itäisen saariston rantayleiskaavoitus on aloitettu vuonna 1996. Kaavaluonnosta on tarkoitettu käsitellä vuoden 2004 aikana. Itäisen saariston rantayleiskaava koskee vain pientä osaa maisema-alueetta.

7.1.5 Rakennusjärjestys

Tammisaaren kaupungin rakennusjärjestys on hyväksytty kaupunginvaltuustossa 12.11.2001. Saariston rakentamishojeiksi on laadittu Saaristomaisemaan rakentamisen opas (julkaistu Tammisaaren eteläisen saariston rantayleiskaavan liitteinä).

7.1.6 Suojelualueet

Natura 2000-alueet

Maisema-alueen kaakkoisosa on Natura 2000-alue Valtioneuvoston päätöksellä 20.8.1998. Suomen ehdotus Natura 2000-verkostoksi sisältää Stensfladanin-Nabbfladanin-Juvikfladanin-Kopparöfladanin rantojensuojeluohjelman alueen, ympäröivät vesialueet ja Sommaröträsket-Sundträsket -alueen ympäristöineen. Skärlandet in Natura-alueet sisältyvät Tammisaaren ja Hangon saariston sekä Pohjanpitäjänlahden merensuojelualue-nimiseen Natura 2000 -alueeseen FI0100005.

Perustetut luonnonsuojelualueet

Luonnonsuojelualue LUO 300 / 22.11.1993, käsittää Lillön saaren keskiosan. Ranta-alueet on ostettu valtiolle. Nabbenin alueelle on 25.3.2004 perustettu luonnonsuojelualue päätöksellä LUO 332. Suojelualueen pinta-ala 48,6 ha.

7.1.7 Periaatepäätökset, ohjelmat ja inventoinnit

Skärlandet in keskeinen alue kuuluu valtioneuvoston periaatepäätöksen 5.1.1995 luetteloontakunnallisesti arvokkaista maisema-alueista.

Museoviraston ja Ympäristöministeriön inventoinnissa 1993 "Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt" on mukana Skäldön kulttuurimaisema.

7.1.4 Strandgeneralplanen för Ekenäs östra skärgård

Planläggningen för strandgeneralplanen för Ekenäs östra skärgård inleddes år 1996. Meningen är att utkastet till strandgeneralplan behandlas år 2004. Strandgeneralplanen för Ekenäs östra skärgård omfattar bara en liten del av landskapsvårdsområdet.

7.1.5 Byggnadsordningen

Stadsfullmäktige godkände byggnadsordningen för Ekenäs stad 12.11.2001. Handledning för byggande i skärgårdsmiljö är en skrift med instruktioner för byggande (den har publicerats som en bilaga till strandgeneralplanen för Ekenäs södra skärgård).

7.1.6 Skyddsområden

Områden inom nätverket Natura 2000

Landskapsvårdsområdets sydöstra delar hör enligt statsrådets beslut den 20.8.1998 till nätverket Natura 2000. Finlands förslag till områden inom nätverket Natura omfattar strandskyddsprogrammet för Stensfladan-Nabbfladan-Juvikfladan-Kopparöfladan samt de omgivande vattnen och Sommaröträsket-Sundträsket med omgivning. Natura områdena på Skärlandet ingår i ett havsskyddsområde i Ekenäs och Hangö skärgård samt Pojoviken. De finns i nätverket Natura 2000 under beteckningen FI0100005.

Naturskyddsområden

Naturskyddsområdet LUO 300/22.11.1993 omfattar den centrala delen av Lillön. Staten har köpt upp strandområdena. På Nabben har ett naturskyddsområde LUO 332 grundats 25.3.2004. Dess areal är 48,6 ha.

7.1.7 Principbeslut, program och inventeringar

Skärlandet in viktiga delar hör till statsrådets förteckning från 5.1.1995 som omfattar landskapsområden som är viktiga på nationell nivå.

Skäldö kulturlandskap finns med på Museiverkets och miljöministeriets inventering från år 1993 över kulturhistoriskt värdefulla miljöer i ett landsomfattande perspektiv.

Valtakunnallinen rantojensuojeluohjelma vuodelta 1990 käsittää Sommaröträsket-Sundträsketin alueen ympäristöineen sekä Kopparöfladan-, (myös Lillö), Stensfladan-Nabbfladan -alueet ympäristöineen.

Uudenmaan perinnemaisemat-inventointi (Alueelliset ympäristöjulkaisut 178, SYKE 2002) kirjaa alueelta useita merkittäviä perinnebiotooppeja.

7.1.8 Muinaismuistolain mukaiset kohteet

Alueella tunnetaan 17 kiinteää muinaisjäännettä. Muinaisjäännekset on rauhoitettu suoraan muinaismuistolain nojalla.

Det landsomfattande strandskyddsprogrammet från år 1990 omfattar Sommaröträsket-Sundträsket med omgivning samt Kopparöfladan- (också Lillön)-Stensfladan-Nabbfladan med omgivning.

En inventering av vårdbiotoperna i Nyland (regionala miljörapporter 178, Finlands miljöcentral 2002) beskriver många betydelsefulla vårdbiotoper.

7.1.8 Objekt enligt lagen om fornminnen

På området finns 17 fasta fornlämningar. Fornlämningarna har fredats med stöd av lagen om fornminnen.

7.2 MAANOMISTUS

Pääosa maisema- alueen asuin- ja loma-asuntojen rakennuspaikoista on yksityisessä omistuksessa. Samoin suurin osa pelto- ja metsäalueista sekä rantalaitumista on yksityisten viljelijöiden omistuksessa.

Maataloutta ja karjanhoitoa harjoittavat tilat

- Backa
- Nabben
- Östergård
- Sondsundsäng
- Grevö

Tammisaaren kaupunki omistaa Skåldön uudemman koulun pihapiireineen ja valtaosan Sundomin kylässä sijaitsevista luonnonsuojelu- ja virkistysalueista. Alue rajautuu Baggön satama-alueeseen. Suojelualueet ovat pääosin yksityisomistuksessa. Eri säätiöt ja yhdistykset omistavat pieniä alueita Skåldön, Sundomin ja Kopparön alueella sekä alueen länsiosassa olevan teollisuusrakennuskiinteistön. Valtio omistaa Lillön saaren rannat.

7.2 MARKÄGOFÖRHÅLLANDEN

Merparten av den mark som bostads- och fritidshusen har uppförts på är i privat ägo. Största delen av åkrarna och skogarna samt strandbetena ägs av traktens odlare.

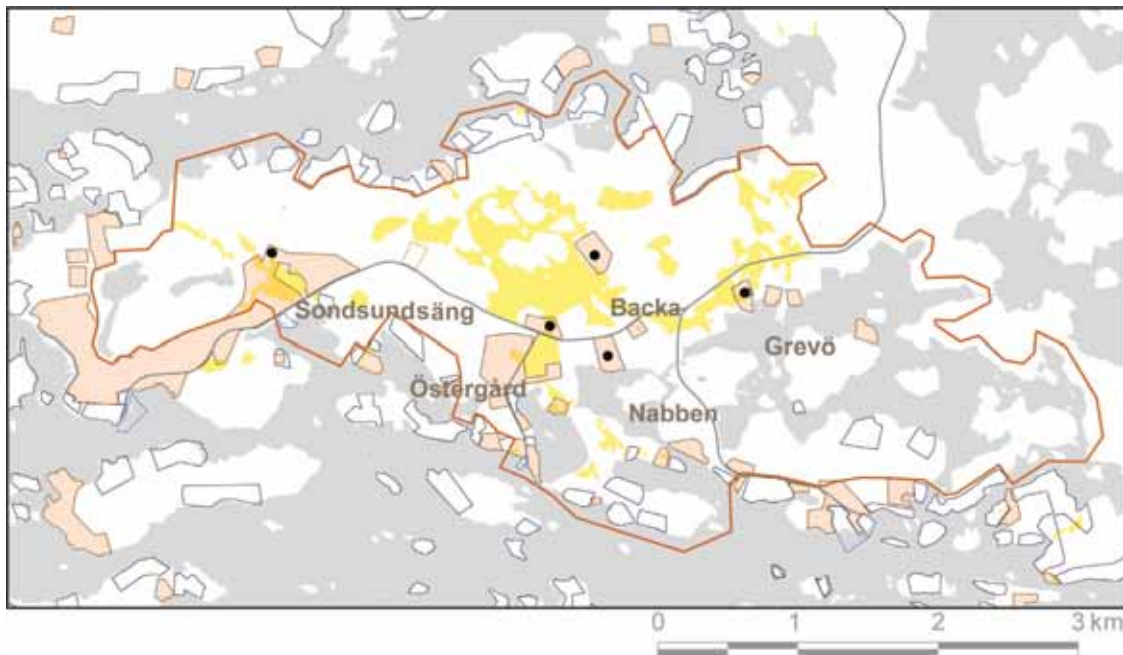
Gårdar med lantbruk och boskapsskötsel

- Backa
- Nabben
- Östergård
- Sondsundsäng
- Grevö

Ekenäs stad äger Skåldö skola samt merparten av naturvårds- och friluftsområdena i Sundom by. Området gränsar till Baggö hamnområde. Skyddsområdena ägs i de flesta fall av privatpersoner. Olika stiftelser och föreningar äger små områden på Skåldö, Sundom och Kopparö samt industribyggnadsfastigheten i områdets västra del. Staten äger Lillöns stränder.

KARJA- JA VILJELYTILAT MAISEMA-ALUEELLA

GÅRDAR MED LANTBRUK OCH BOSKAPSSKÖTSEL

7.3 SUUNNITTELUALUEEN LUONTO JA MAISEMA

7.3.1 Maiseman yleispiirteet

Suomenlahden rannikkoseutua luonnehtivat pienipiirteisyys ja laaja vyöhykkeellinen saaristo. Saaristo voidaan jakaa avoimeen ulkosaaristoon, sisäsaaristoon sekä mannerrannikkoon. Sisäsaaristossa maan osuus pinta-alasta on suurempi kuin meren, ja kulttuurivaikutus näkyy ympäristössä selvästi. Sisäsaaristoon kuuluva Skärlandet muistuttaa mannerrannikkoa metsineen, asutuksineen ja peltoineen. Skärlandet on suurimpia saaria Tammisaaren laajassa saaristossa.

Maiseman hallitseva yleispiirre on mosaiikkimainen saaristomaisuus. Alueella näkyy maankohoamisen jatkuminen ja siitä seuraava luonnon- ja kulttuurimaiseman vaihteleva monimuotoisuus. Metsät ja peltojen metsäsaarekkeet näyttävät edelleen saarilta, ja niiden välissä laikkuina olevat tasaiset pellot muistuttavat meren läsnäolosta ja maankohoamisesta. Maa kohoaa alueella noin 3,6 mm vuodessa eli noin 36 cm sadassa vuodessa.

Merestä paljastuvan pohjamaan painanteissa on pääasiassa savi-, lieju- ja mutakerroksia, paikoin ne ovat kallioisia tai hiekka- ja sorapohjaisia. Rantavedet ovat matalia ja karikkoisia. Rantavyöhykettä hallitsevat fladojen ja kluuvien eri kehitysvaiheet. Myös saaren sisäosien maatuneet alueet ovat maankohoamishistoriasta johtuen edelleen saaristomaisen pienipiirteisiä ja vaihtelevia.

Skärlandetin maisema-alue on edustava esimerkki sisäsaariston saaristomaatalouden muokkamasta maisemasta. Alueella on viisi aktiiviviljelyssä olevaa maatilaa sekä parikymmentä muuta ympärivuotista asuntoa. Maatilojen monirakennuksiset talouskeskukset sijaitsevat peltojen vieressä saarimaisilla kumpareilla tai metsäselänteiden reunassa.

Saaren keskiosat ovat olleet yhtäjaksoisesti ainakin yli 400 vuotta maa- ja metsätalouskäytössä. Skärlandetin valtakunnallisesti arvokkaan maisema-alueen ytimen muodostavat Nabbenin, Backan ja Grevön laitumet ovat Uudenmaan laajimpia, edustavimpia ja maisemallisesti komeimpia luonnonlaitumia. Laajat nautakarjalaitumet liittyvät läheisesti Skärlandetin muihin rantalaitumiin ja muodostavat näiden kanssa ainutlaatuisen kokonaisuuden. Suurin osa Nabbenin laitumista sisältyy rantojen-

7.3 PLANERINGSOMRÅDETS NATUR OCH LANDSKAP

7.3.1 Allmänna drag i landskapet

Småskalighet och en omfattande skärgård karakteriserar skärgårdsområdet vid Finska vikens kust. Skärgården består av yterskärgården, innerskärgården och fastlandskusten. I den inre skärgården är andelen land större än andelen hav och kulturens inverkan är tydlig. Skärlandet hör till innerskärgården men påminner med sina skogar, sin bosättning och sina åkrar om fastlandskusten. Skärlandet är en av de största öarna i den vidsträckta skärgården utanför Ekenäs.

Skärgården bildar en mosaik i landskapet och ger det en speciell särprägel. Landhöjningen med sin rika mångfald i natur- och kulturlandskapet präglar trakten. Åkrarnas skogsholmar ser ut som öar. De jämna åkrarna ligger utspridda och bildar fläckar i landskapet. De påminner om landhöjningen och om det faktum att många platser tidigare var täckta av vatten. I detta nu höjer sig landytan cirka 3,6 mm om året, d.v.s. 36 cm på hundra år.

I de sänkor som landhöjningen blottlägger finns alvskikt som till största delen består av lera, gyttja och slam. Ställvis finns berg eller skikt av sand och grus. Strandvattnena är grunda och här finns grund och blindskär. Fladornas och glonas olika utvecklingsskeden dominerar strandzonen. Skärlandets centrala delar, som uppkommit genom landhöjningen, är småskaliga och varierande.

Skärlandet karakteriseras av ett landskap som har formats av de betingelser som gäller för jordbruk i innerskärgården. Fem gårdar med aktivt jordbruk finns på ön. Året om bosättning finns på cirka tjugo andra ställen. Gårdarnas driftscentra består oftast av flera byggnader på holmlika kullar intill åkrarna eller i kanten av skogklädda, högre partier i landskapet.

Öns centrala delar har åtminstone i drygt 400 års tid kontinuerligt använts för jord- och skogsbruk. Betesmarkerna på Nabben, Backa och Grevö är de mest representativa och landskapsmässigt mest anslående naturbetesmarkerna i Nyland. Vidsträckta beten för nötkreatur finns intill strandängarna och tillsammans bildar betena och strandängarna en enastående helhet. De flesta betesmarker på Nabben och Grevö ingår i strandskyddsprogrammet samt förslaget till nätverket Natura 2000.

suojeluohjelmaan sekä Natura 2000 -ehdotukseen.

Maisema-alueeseen sisältyvillä pohjoisilla ranta-alueilla on jonkin verran olevaa ja kaavoitettua loma-asutusta, kaakkoiset ranta-alueet ovat liki rakentamattomat. Pääosa loma-asutukseen kaavoitetuista rannoista ja muusta asutuksesta on rajattu maisema-alueen ulkopuolelle.

7.3.2 Luontotekijöitä

Kallio- ja maaperä

Tammisaari kuuluu Etelä-Suomen graniittialueeseen, joka on runsaiden ruhjeiden ja murros-laaksojen halkomaa vyöhykettä. Tämä näkyy sokkeloisena saaristona ja kapeina ja pitkinä vesialueina saarten lomassa.

Kallioperä Skärlandetin alueella on noin 1890-1800 miljoonaa vuotta sitten syntyneitä metamorfisia kiviä tai syväkiviä kuten graniittia, granodioriittia sekä kvartsiittia. Niitä läpäisevät länsi-itäsuuntaiset gabrodioriitti- ja graniittivyöhykkeet. Syväkiviin ja metamorfisiin kiviin liittyy myös paikoin pienialaisia emäksisiä esiintymiä ja kalkkipitoisia suonia kuten Kalkholmenilla Backafladanin ympärillä. Kalliope-
rällä on vaikutusta myös alueen niittyjen ja ketojen eliölajiston rikkauteen. Merenrannassa kalliot ulottuvat usein aivan vesirajaan asti.

Itämeri on maankohoamisen takia ollut enimmäkseen regressiivinen, eli vedenpinta on laskenut ja uutta maata paljastunut. Mannerjään sulamisen eri vaiheissa vesi peitti Uudenmaan rannikkoa ja laaksoihin on kerrostunut eri-ikäisiä ja -laatuisia hienoja aineksia, mm. savea ja silttiä. Itämeren historiassa n. 7500 vuotta sitten käynnistyneen Litorinameren kehityksen eri vaiheet ovat Tammissaaren maiseman kannalta mielenkiintoisimmat, sillä ensimmäiset kallio-laet pilkistivät vedestä n. 7000 v. sitten ja nykyisin mantereena olevat alueet alkoivat vähitellen kohota vedestä.

Karjaa-Tammisaari -alueella Litorinameren korkeimman vaiheen eli Litorina I -vaiheen rantavalleja (7500v. sitten) löytyy maisemassa nykyisen +38,5 m korkeustasolta. Skärlandetin alueen korkeimmat kohdat (+25-35m mpy) ovat paljastuneet meren alta Litorina II-IV -vaiheiden aikana (6800-4800 vuotta sitten). Tuolloin pieninä saarina paljastuneet alueet ovat nykyisin huuhtoutuneita karuja kallio-saarekkeita, joita peittää ohut moreenikerros.

På stränderna i norr finns i viss mån semesterbosättning, som myndigheterna har beviljat tillstånd för. I sydost finns stränder nästan helt utan byggnader. Den största delen av de stränder som har reserverats för semesterbosättning ligger utanför landskapsområdet. Samma gäller övrig bosättning.

7.3.2 Naturförhållanden

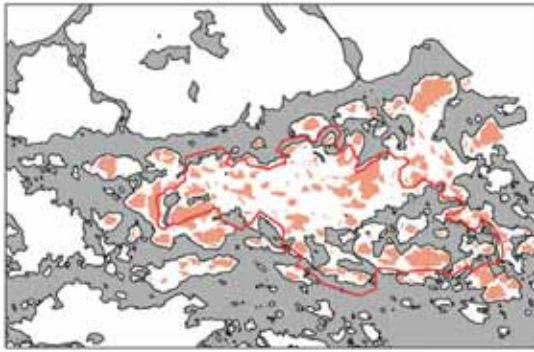
Berggrund och jordmån

Ekenäs hör till ett granitområde i södra Finland och här finns många krosszoner och dalar som har bildats i berggrundens sprickzoner. Det här återspeglar sig i en labyrintartad skärgård med smala och långa vattenområden som omger holmarna och öarna.

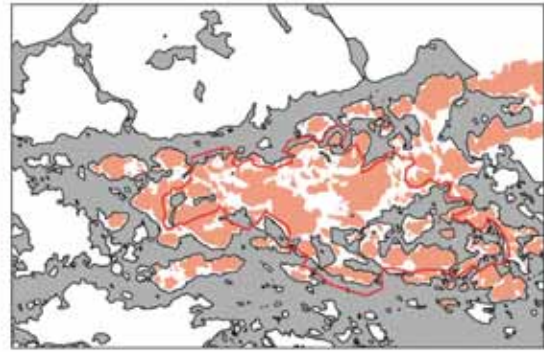
Berggrunden och jordmånerna på Skärlandet består av metamorfa eller djupbergarter, t.ex. granit, granodiorit och kvartsit, som uppstod för 1890-1800 miljoner år sedan. Mellan dem finns i västöstlig riktning zoner av gabbrodiorit och granit. Småskaliga, basiska förekomster och kalkrika ådror finns i djupbergarterna och i de metamorfa klipporna t.ex. kring Backafladan på Kalkholmen. Berggrunden inverkar också på artrikedomen på ängarna och torrängarna. Havsstränderna är ofta klippiga.

Landhöjningen har gjort att Östersjön till största delen har varit regressiv, d.v.s. att vattennivån har sjunkit och nya landområden har framträtt. När inlandsisen etappvis smalt täcktes Nylands kust av vatten i utvecklingens olika stadier. I dalarna finns finkornigt, sedimenterat material av olika slag, bl.a. lera och silt. Den utveckling som satte igång för Litorina-havets del för cirka 7 500 år sedan är den mest intressanta för landskapet i Ekenäs: de första bergsformationerna höjde sig ovanom vattenytan för cirka 7 000 år sedan. De trakter som numera är fastland började så småningom också framträda.

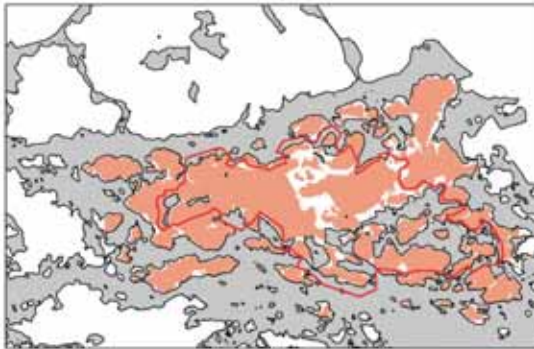
De strandvallar som hör till Litorina I -skedet (för 7 500 år sedan), d.v.s. i det skede när Litorina-havets vattennivå var som högst i trakterna kring Karis och Ekenäs, finns i det nuvarande landskapet på en höjd om +38,5 meter ovanom havsytan. De högst belägna ställena på Skärlandet (+25 till +35 meter ovanom havsytan) har blottlagts under skedena II-IV i Litorina-havets utveckling (för 6800-4800 år sedan). De områden som då framträdde som små holmar är numera karga bergsklippor som täcks av ett tunt moränskikt.

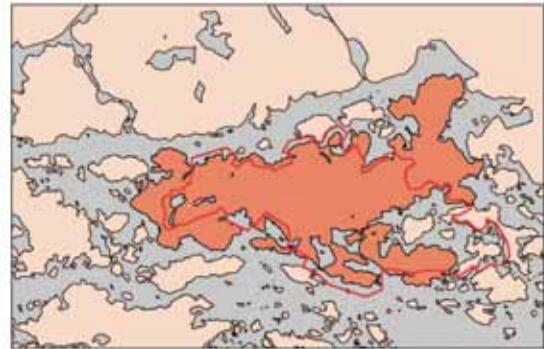
N. 850 eKR. / CIRKA 850 f.Kr.

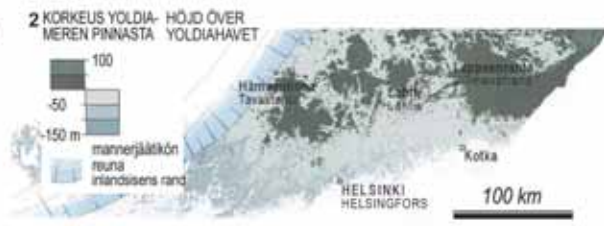
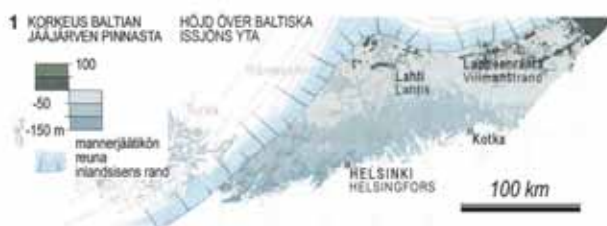
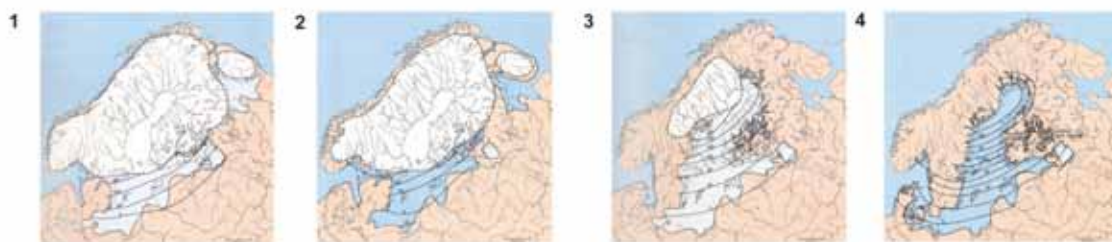
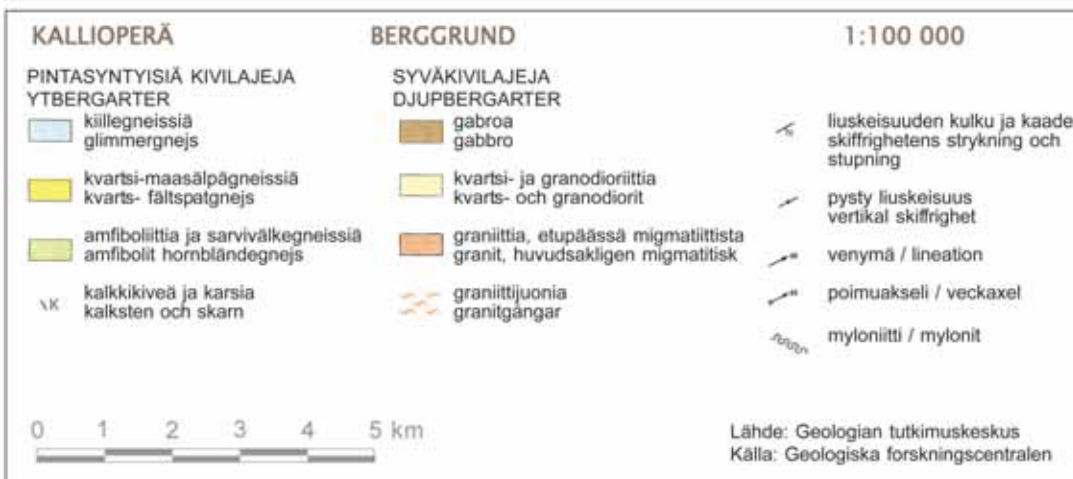
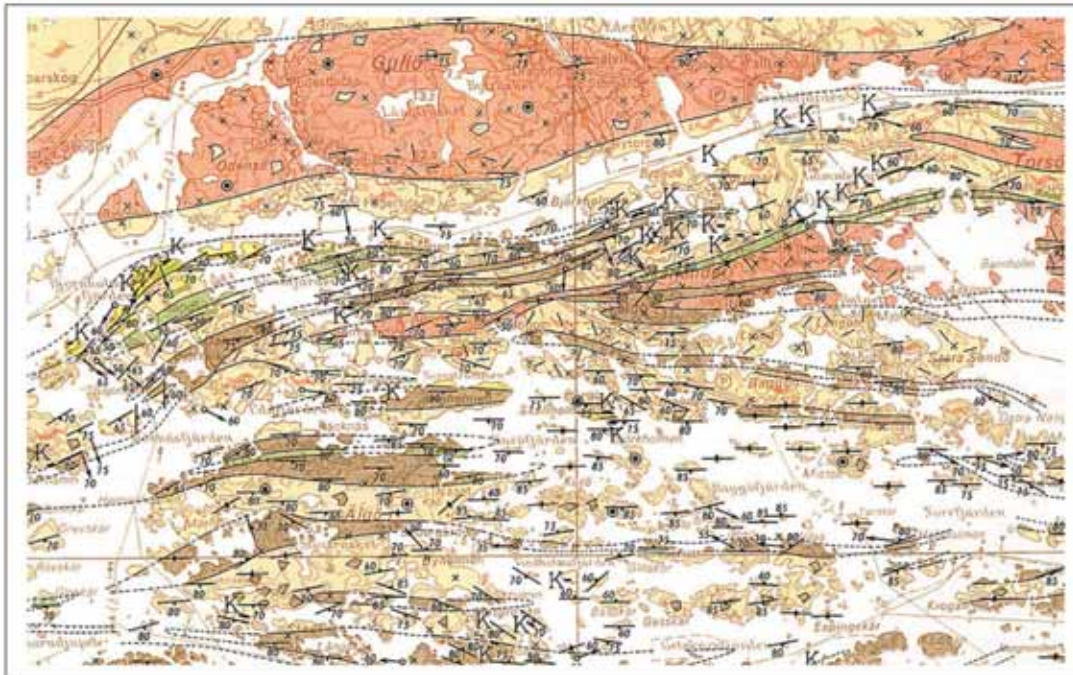
N. 600 jKR. / CIRKA 600 E.Kr.

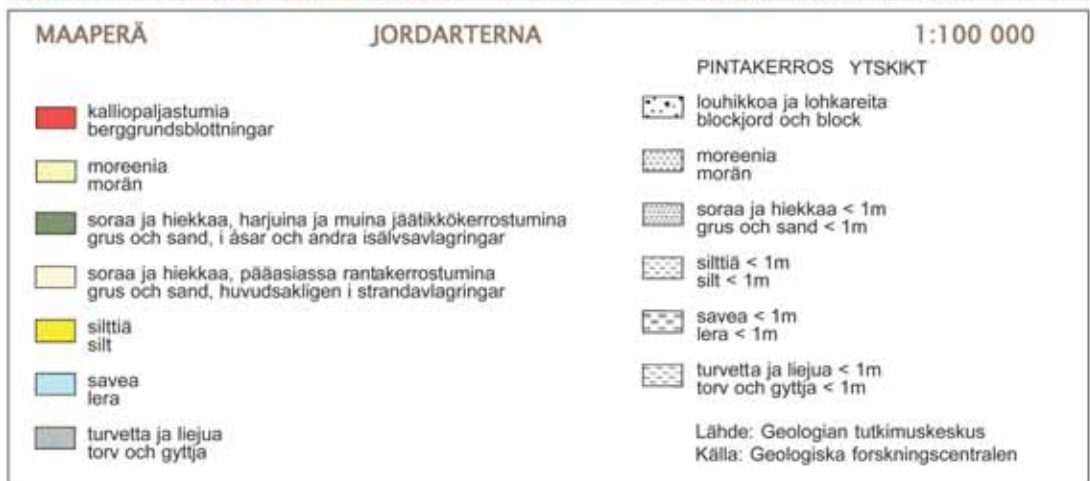
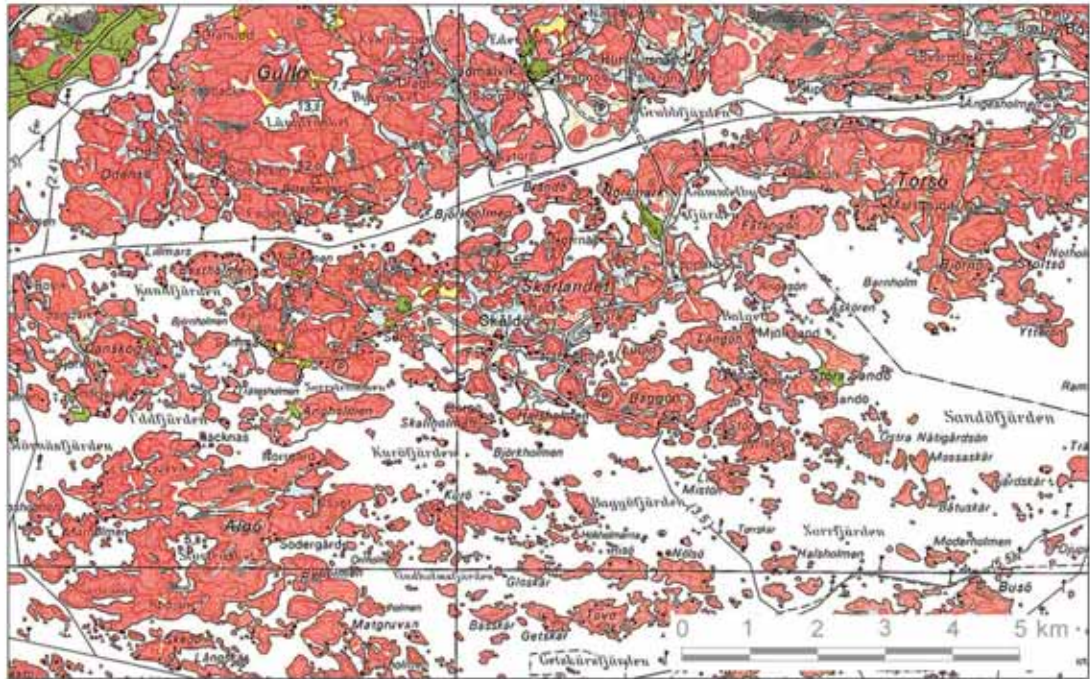
1300-LUVULLA / PÄ 1300-TALET

Maankohoaminen ja rannansiirtyminen maisema-alueella viimeisten kolmen vuosituhannen aikana.

2000-LUVULLA / PÄ 2000-TALET

Landhöjningen och strandförskjutningen på landskapsområdet under de tre senaste årtusendena.

Itämeren vaiheet

1. Baltian jääjärvi n. 10 500 - 10 200 v. sitten
2. Yoldiameri n. 10 000 v. sitten
3. Ancyclusjärvi n. 9000 v. sitten
4. Litorinameri n. 7500 - 7000 v. sitten.

Östersjöns skeden

1. Baltiska issjön, för cirka 10 500 - 10 200 år sedan
2. Yoldiahavet, för cirka 10 000 år sedan
3. Ancyclus-sjön, för cirka 9 000 år sedan
4. Litorina-havet, för cirka 7 500 - 7 000 år sedan

Nykyiset yli +10 m mpy alueet olivat maa-alueita paljastuivat vedestä noin 850 eKr. Vuonna 600 jKr rantaviivan muodostivat nykyisen +5 m mpy yläpuoliset alueet. Vielä 1300-luvun alussa valtaosa nykyisistä Skäldön pelloista oli veden alla tai veden huuhtomia alavia rantaniittyjä. Rantaviiva oli nykyisen noin +2,5 m mpy tienoilla. Alueen rantavyöhyke on hitaassa, mutta jatkuvassa muutoksessa maankohoamisesta johtuen.

Skärlandetissa peruskallioita peittää ohut maaperäkerros. Maaperä on epätasaista pohjamoreenia, jossa kalliopaljastumia on runsaasti. Moreenise-länteet ovat usein karuja. Kallioisten alueiden väliin jäävät alavat kohdat ovat veteen kerrostunutta savikkoa tai silttiä ja paikoin reunaosiltaan hiekkaa tai hietaa. Suurin osa savialueista on otettu viljelykäyttöön ja raivattu pelloiksi. Turvetta esiintyy vain pieninä aloina kallioiden notkelmissa ja soistuneissa kohdissa. Alavat ja maatuvat lahdet ovat pääosin ruovikkoisia savikkomaita.

Topografia

Kallioperän ruhjeisuus, suuntautuneisuus ja pinta-maakerrosten paksuus sekä maaston korkeiden ja alavampien osien vaihtelu määrittävät maaston perusrakenteen ja muodot. Maankohoaminen muuttaa ja korostaa maaston korkeustasoja. Matalat lahdet muuttuvat vähitellen kiinteäksi maaksi kuroutuessaan ensin flada- ja sitten kluuvialueiksi ja lopulta rantaniittyvaiheen jälkeen kiinteäksi maaksi. Maisemaa leimaa monin paikoin jatkuva rantavyöhykkeen muutos.

Skärlandetin korkeimmat kohdat ovat noin +25 – +35 mmpy. Korkeimmat alueet ovat kalliisia, entisiä saaria ja veden voimakkaasti huuhtomia alueita. Valtaosa saaren peltoalueista sijaitsee vanhan merenpohjan alavilla alueilla +1 – +2,5 m mpy. Monin paikoin 0 – +2 m mpy alueet ovat rantametsää, rantaniittyjä ja laidun-alueita. Nykyisten tilakeskusten alueella on ollut asutusta jo 1600-luvulla. Tilakeskukset sijoittuvat +5 – +10 m mpy oleville alueille.

De marker som nu ligger på en nivå som är högre än +10 meter ovanom havsytan är land som trädde fram ur havet cirka 850 år f.Kr. År 600 e.Kr. bestod strandlinjen av områden som numera ligger på en höjd om +5 meter ovanom vattenytan. Ännu i början av 1300-talet täcktes merparten av åkrarna på Skäldö av vatten eller så var de låglänta strandängar. I början av 1300-talet låg strandlinjen på en nivå som numera motsvarar cirka +2,5 meter ovanom havsytan. Landhöjningen gör att strandzonen förändras sakta och oavbrutet.

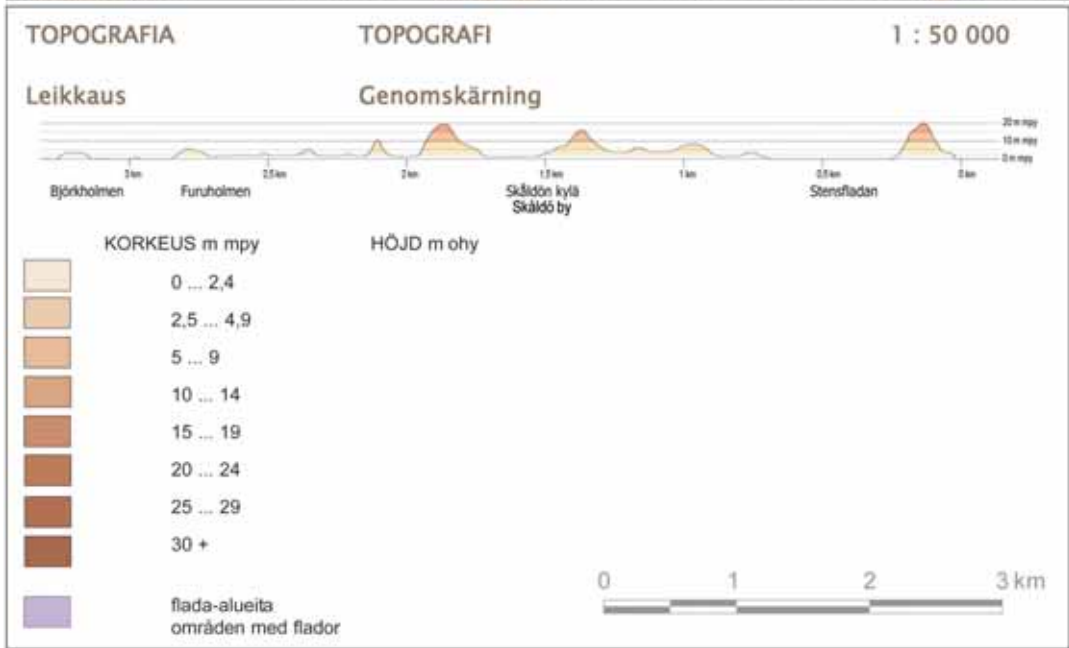
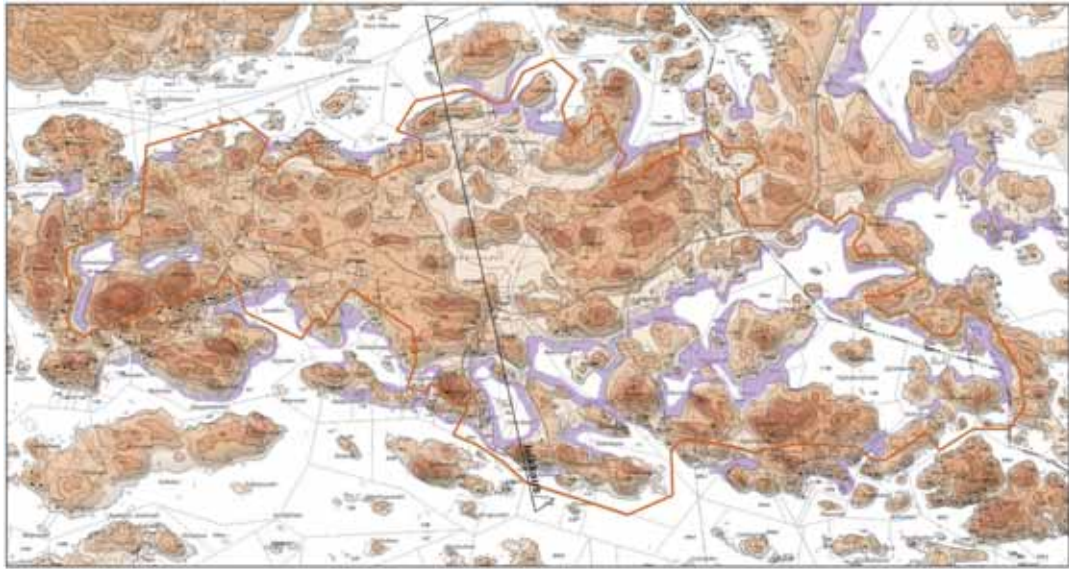
Ett tunt skikt av jordmån täcker urberget på Skärlandet. Jordmånen är ojämn bottenmorän med rikliga mängder av blottlagt berg. De högra moränpartierna är i många fall karga. De låglänta marker, som ligger mellan bergiga partier består av sedimenterad lera eller silt. I kanterna finns ställvis sand eller fin sand. En stor del av de låglänta områdena är röjd åkermark som odlas. Torv finns i begränsad omfattning i dalsänkor och på sumpiga ställen. De låglänta vikar som håller på att bli upplandningsmark har till större delen vassbevuxna lerbottnar.

Topografi

Terrängens grundstruktur och dess form bestäms bl.a. av det sätt på vilket berggrunden har krossats och spritt sig i omgivningen samt den riktning och form som berggrunden då har fått. Vidare inverkar tjockleken på jordskikten närmast markytan och variationen mellan höga och låglänta delar i terrängen på terrängens grundstruktur. Landhöjningen framhäver nivåskillnaderna i terrängen. Grunda vikar blir så småningom fast mark: efter att ha blivit flador och glon blir de strandängar och till slut fast mark. På många ställen finns i landskapet en strandzon som förändras oavbrutet.

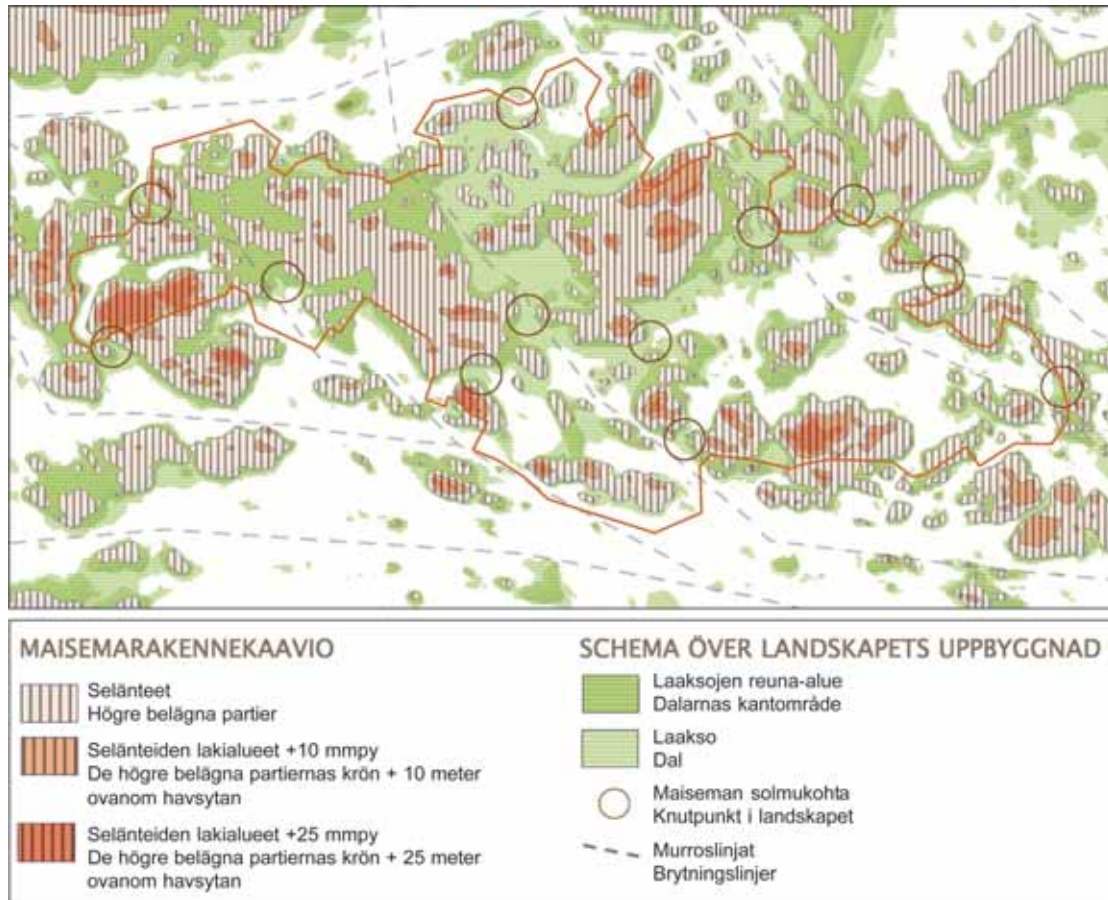
De högsta ställena på Skärlandet ligger cirka +25 – +35 meter ovanom havsytan. De här ställena har varit holmar: de är bergiga och vattnets spolande effekt går att spåra. Merparten av åkrarna på ön ligger på låglänt mark, som tidigare var havsbotten, på en höjd om +1 – +2,5 meter ovanom havsytan. På många ställen finns strandskog, strandäng och betesmark på en höjd om +0 – +2 meter ovanom havsytan. Kring gårdarnas driftscentra kan man spåra bosättning så långt tillbaka som till 1600-talet. Driftscentren ligger på en höjd om +5 – +10 meter ovanom havsytan.

Nabbenin laidunnusalueita ja fladaa.

Betesmark och flador på Nabben.

Vesisuhteet ja fladojenn kehitys

Maisema-alueella on merivesi- ja murtovesialueita sekä makeanveden alueita. Maisema-alueelle sijoittuvien Sommaröträsketin ja Sundomträsketin ja sekä muutaman lammen valuma-alueet ovat pieniä. Virtavesiksi voitaneen katsoa pienet pelto-ojat ja kanavat.

Meriveden korkeus vaihtelee keskimäärin 110 cm vuodessa. Rannikon lähellä ja lahtien poukamissa suolapitoisuus on pienempää kuin avomerelle mentessä. Meriveden laatu on yleensä hyvä tai tyydyttävä. Vesiä kuormittavat kesämökkiasutus ja vesiliikenne. Varsinaisia rantapelloja alueella ei ole.

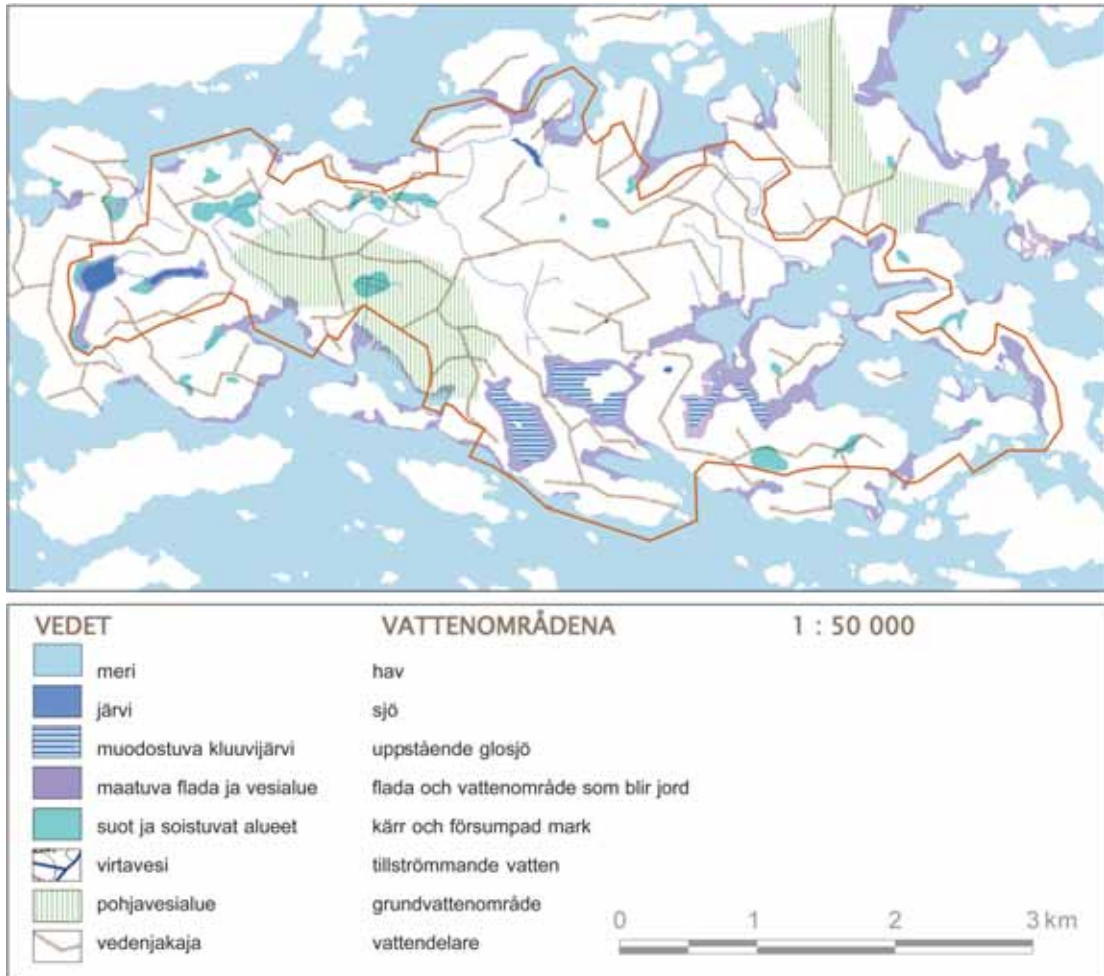
Sundomin ja Skåldön kylien välisellä rajalla on pohjavesialue, joka on luokiteltu Uudenmaan ympäristökeskuksessa luokkaan muu pohjavesialue, III luokka. Pohjavesialuetta ei ole tutkittu ja sen hyödyntämiskelpoisuuden arviointi vaatii lisätutkimuksia vedensaantiedellytysten ja veden laadun selvittämiseksi.

Vattenförhållanden och fladornas utveckling

Områden med bräckt och sött vatten finns på Skärlandet. Sommaröträskets och Sundomträskets samt somliga andra träskers avrinningsområden är små. Små åkerdiken och kanaler transporterar tillströmmande vatten.

Havsvattennivån varierar i snitt med 110 cm per år. I kustens närhet och i vikarna är salthalten lägre än på öppet hav. Havsvattnets kvalitet är vanligen god eller tillfredsställande. Sommarbosättning och vattentrafik belastar vattena. Egentliga strandåkrar finns inte.

På gränsen mellan byarna på Sundom och Skåldö finns ett grundvattenområde, som enligt Nylands miljöcentral klassificeras som "Övrigt grundvattenområde, klass III". Grundvattenområdet har inte undersökts och för att kunna bedöma om vattnet går att använda bör man utreda om vatten finns i tillräckliga mängder och hurdant det är till sin kvalitet.

Maisema-alueen rannat ovat lahtien ja fladojen (Stensfladan eli Åkernäsfladan, Nabbfladan, Bötesfladan, Juvikfladan) vahvasti liuskoittamia eli rantavyöhykettä on suhteessa alueen kokoon huomattavan paljon. Lahdensuulle muotoutuva maakohtouma tekee lahdesta suojaisen fladan esiasteen. Merenpoukama alkaa muuttua varsinaiseksi fladasteeksi, kun maa kohoaa edelleen.

Kun fladan ja meren välinen yhteys heikkenee, alueet muuttuvat kluuvifladaksi ja useimmiten ne ruovikoituvat. Kehitysprosessin viimeisessä vaiheessa muodostuu kluuvi, joka on yhteydessä mereen vain myrskyjen ja korkean veden aikaan. Kluuvi voi joskus maan kohoamisen seurauksena kehittyä suoksi. Fladoista umpeenkuroutuvat kluuvijärvet muodostavat vähemmänsuolaisia ja lopulta make-an veden altaita saaristoon.

Landskapsområdets stränder domineras av vikar och flador (Stensfladan d.v.s. Åkernäsfladan, Nabbfladan, Bötesfladan, Juvikfladan), vilket innebär att strandzonens areal är stor i förhållande till området i övrigt. Uppkomsten av en bottentröskel vid vikens mynning gör viken till ett skyddat förstadium av en flada.

När förbindelsen mellan fladan och havet försvagas uppstår gloflador med tät vassbestånd. Resultatet är till slut ett glo som står i förbindelse med havet bara då det stormar och under tider av högvatten. Landhöjningen gör att gloet ibland blir ett kärr. Salthalten i vattnet i glosjöarna, som fladorna senare blir, sjunker. Till slut bildar glosjöarna bassänger med sött vatten i skärgården.

Vattnets klarhet och mängden solljus är bestämmande för hur makrovegetationen utvecklas i fladorna. I grunda vikar med klart vatten när

Fladojen makrokasvillisuuden kehitystä ohjaa veden kirkkaus ja auringonvalon määrä, joka ulottuu matalissa kirkkaissa lahdissa pohjaan asti. Punanäkinparrat ja muut isot pohjakasvit levittäytyvät rantavyöhykkeeltä koko fladan alueelle. Lahti on ravinteikas ympäristö, mutta vyöhykeinen kasvillisuus toimii ravinteiden sitojana. Fladoissa rehevöityminen on siten vähemmän ongelmana. Huuhtoutuvat ravinteet rehevöittävät ja samentavat kuitenkin herkästi fladojen vesiä, jolloin makrokasvillisuus myös muuttuu lisääntyvän kasviplanktonin myötä. Fladan ekosysteemi häiriintyy erityisen herkästi pohjan ruoppauksien ja jopa vilkkaan moottoriveneilyn takia. Tämä voi ilmetä mm. kasvillisuusmuutoksina paljon alkupeleistä häiriökohtaa laajemmalla alueella.

Ilmasto

Lounainen rannikkoseutu on merellinen ja lämpötilaltaan tasainen. Rannikkoseuduilla termisen kasvukauden pituus on pidempi kuin muualla Suomessa eli 170-180 vrk. Meren läheisyydessä lämpötilan vuorokautinen ja vuotuinen vaihtelu on vähäisempää kuin kauempana mantereella. Alkukevällä kasvukauden kehitys on suuressa osassa rannikkoseutua hieman hitaampaa kuin Manner-Uudellamaalla. Loppukesällä lämmin merivesi vaikuttaa kasvukautta pidentävästi. Alue on runsassateista. Vuoden keskilämpötila on noin +5°C, joka on keskimäärin 2-3°C korkeampi kuin muualla maan eteläosissa.

Vallitsevat tuulet ovat lounaasta ja lännestä. Maaston suuntautuneisuus ja metsäpeitteiset selänneet ohjaavat ja vaimentavat merituulten vaikutusta. Topografia vaikuttaa merkittävästi alueen pienilmastoon.

Kasvillisuus

Skärlandet kuuluu rannikon hemiborealiseen eli tammivyöhykkeeseen. Vyöhykkeellä on enemmän lehtimetsävyöhykkeen eläin- ja kasvilajistoa kuin muualla borealisessa vyöhykkeessä. Pienialaiset metsäkuviot, kallioketojen ja lehtolaikkujen runsaslukuisuus, fladojen ja kluuvien rantaniityt ja rakennettujen alueiden kulttuuribiotoopit muodostavat suotuisan ympäristön lukuisille kasvi- ja eläinlajeille. Fladat ja kluuvit ovat erityisiä lajirikkaita kasvupaikkoja.

Pellot sijaitsevat keskitetysti Skäldön alueella. Asutusalueet ja kylät ovat pääosin puustoisia.

solljuset botten. Rödstråse och övriga stora bottenväxter sprider sig från strandzonen i fladan. En vik är en näringsrik omgivning, men vegetationen binder näringsämnen. Eutrofiering är därför ett mindre problem i flador. Det kan i alla fall gå så att näringsämnen sköljs ut och gör vattnet i fladorna grumligt. Makrovegetationen ändrar då också karaktär p.g.a. de ökande mängderna växtplankton. Ekosystemet i en flada störs om botten muddras. Livlig båttrafik kan för sin del också leda till störningar i ekosystemet. Följden kan vara förändringar i växtligheten på ett område som till sin storlek vida överskrider det område där störningarna ursprungligen ägde rum.

Klimat

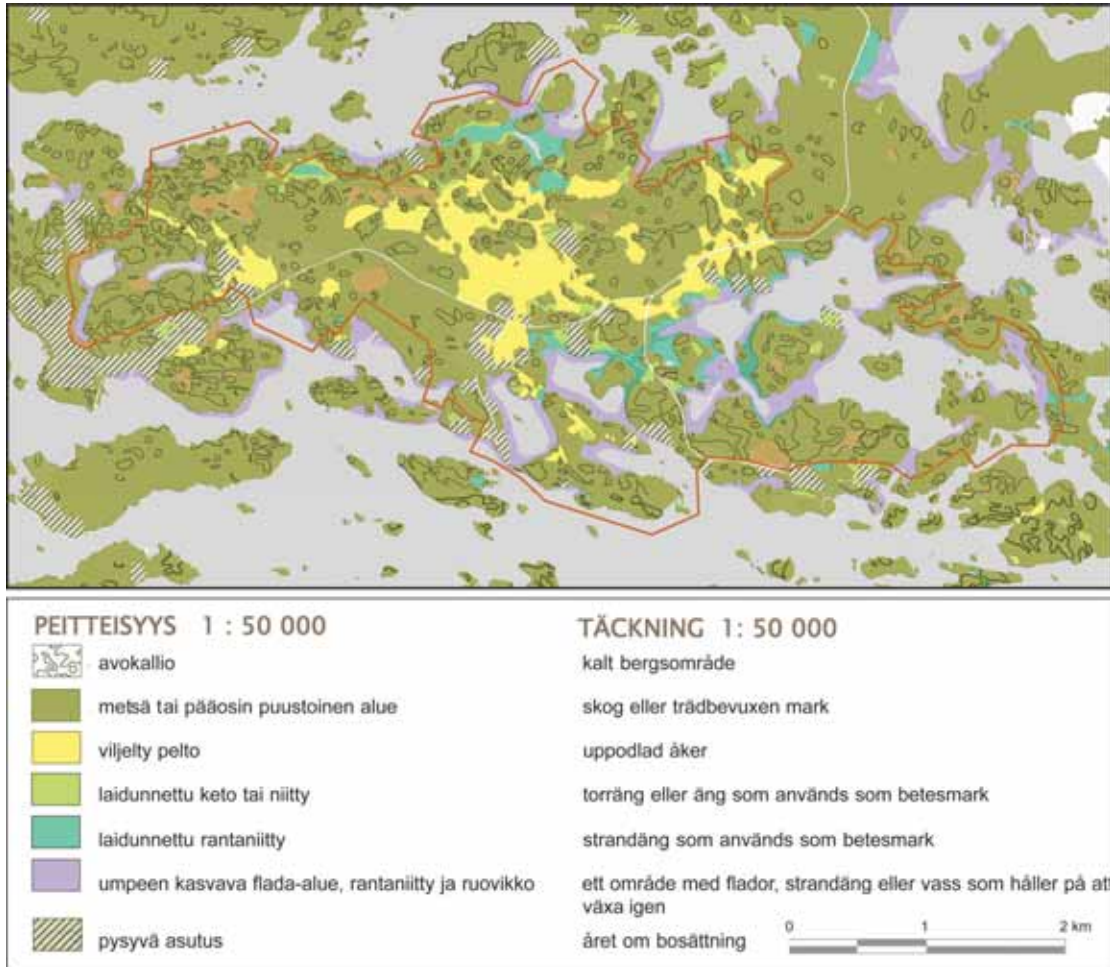
Kusten i sydost har havsklimat. I förhållande till det övriga Finland är den termiska växtperioden längre i kusttrakten, d.v.s. 170–180 dagar. Intill havet är temperaturens växlingar per dygn och år mindre än på fastlandet. I början av våren utvecklas växtperioden något långsammare i skärgårdstrakten än i norr om liggande fastlandsområden i Nyland. Det varma havsvattnet förlänger växtperioden i slutet av sommaren. Det regnar rikligt. Medeltemperaturen ligger på cirka + 5° C, vilket är 2-3° C högre än i övriga delar av södra Finland.

De förhärskande vindarna är sydvästliga och västliga. Terrängens riktning och de skogbevuxna högre partierna styr och hämmar havsvindarnas effekt. Topografin inverkar avsevärt på mikroklimatet.

Flora

Skärlandet ingår i den hemiboreala zonen, d.v.s. sydvästra Finlands ekzon. Här finns flera representanter för lövträdszonens flora och fauna än på andra ställen inom den boreala zonen. Ett flertal växt- och djurarter trivs bl.a. i de kulturbiotoper som byggd miljö utgör och som finns på Skärlandet. Ypperliga omgivningar är också små, skogbevuxna platser, bergiga torrängar, trädungar, strandängar längs flador och glon, vilka på sina ställen dominerar landskapet på Skärlandet. Fladorna och glona är speciellt artrika växtplatser.

Åkrarna är koncentrerade på Skäldö. Bosättningsområdena och byarna är ofta trädbevuxna. Känslan av öppenhet i landskapet förstärks av strandängarna längs kusten samt av ängarna och vattenområdena.

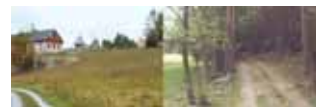
Peltojen ohella avoimia alueita ovat rannikon rantaniitty, ruovikot ja niityt sekä vesialueet.

Maisema-alue on suurelta osin metsäistä. Varsinainen metsäkasvillisuus on tavanomaista. Selännteillä on paljon karua ja kuivaa puolukkakanervatyypin mäntymetsää. Mustikkatyypin kuusi- ja sekahavumetsää on Skäldön pohjois- ja itäosissa. Kallioisilla alueilla ja saarilla kasvaa pääasiassa tervaleppää, pihlajaa, katajaa ja myös jonkin verran mäntyä. Rantavyöhykkeellä on myös tervaleppälehtoja. Paikoitellen metsien reunavyöhykettä rikastuttavat jalopuukasvillisuus ja lehtolaikut, joissa esiintyy metsälehmusta ja tammea. Varsinainen metsäkasvillisuus on tavanomaista. Alueen sammal-, sieni-, kääpä- ja jäkälälajistoa ei ole systemaattisesti inventoitu.

Maankohoamisen johdosta lahdet mataloituvat ja rantoja reunustava ruovikkoalue siirtyy pidem-

Skogbevuxen mark finns det gott om på landskapsområdet. Skogsväxterna avviker inte från de normala. Högre belägna partier domineras av karg och torr tallskog av lingon-ljungtyp. I norr och öst finns på Skäldö granskog av blåbärstyp. På karga holmar växer i huvudsak tall, rönn och en. Klippal växer längs stränderna. Ädla lövträd och trädgångar med skogslind och ek berikar på sina ställen skogarnas kantzoner. De egentliga skogsväxterna avviker inte från det normala. Förekomsten av mossor, svampar, tickor och lavar har inte systematiskt inventerats.

Landhöjningen gör att vikarna blir grundare och de vassruggar som kantar stränderna flyttar sig längre ut mot havet. Jordmånen, havsvattennivåns höjd och vattnets salthalt gör att arterna är knutna till zoner. Tillandningen och vikarnas igenväxt leder till att arterna anpassar sig till nya förhållanden. Väx-

mälle merelle päin. Kasvilajisto on vyöhykeistä maaperän, veden korkeuden ja suolapitoisuuden takia. Maan kohotessa ja lahtien kasvessa umpeen tapahtuu lajien sopeutumista uusiin olosuhteisiin.

Merestä kohoavilla saarilla ja uudella rantaviivalla kasvillisuus kehittyy suksession kautta. Maadun- taalueille kehittyy arvokkaita luontotyyppejä kuten tuoreita tai kuivempia rantaniittyjä, kosteikkoja ja ruohostoja. Laidunnus estää rantojen ruovikoitumista ja pensoittumista. Maankohoamisen myötä rantakosteikoista ja allikoista voi kehittyä soita. Kosteikkokasvillisuutta ja pieniä suoalueita muodostuu myös ylempänä kallioiden välisiin notkoihin.

Suunnittelualueella sijaitsee kolme Uudenmaan perinnemaisemainventoinnissa valtakunnallisesti arvokkaaksi luokiteltua laidunalueita: Backan, Nabbenin ja Lillön saaren laitumet sekä kaksi pienialaista paikallisesti merkittävää rantaniittyä Österfladan ja Åkernäs. Näiden yhteisala on 112 ha. Lisäksi alueella on 58 ha valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokasta laidunalueita, joita ei em. inventoinnissa ole mainittu: Grevön Skärlandet ja Åkernäs. Näiden yhteisala on 112 ha. Lisäksi alueella on 58 ha valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokasta laidunalueita, joita ei em. inventoinnissa ole mainittu: Grevön Skärlandet ja Åkernäs. Näiden yhteisala on 112 ha. Lisäksi alueella on 58 ha valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokasta laidunalueita, joita ei em. inventoinnissa ole mainittu: Grevön Skärlandet ja Åkernäs. Näiden yhteisala on 112 ha.

Perinnemaisemainventoinnin tietojen mukaan alueella on siis lähes viidesosa Uudenmaan laidun- netuista perinnebiotoopeista, ja jos inventoinnin ulkopuolelle jääneet alueet lasketaan mukaan kohoaa vastaava osuus noin neljäsosaan. Laitu- mien kokonaisala jakautuu eri laiduntyyppeihin seuraavasti: metsälaidunta ja hakaa on 76 % (137 ha), rantalaidunta 17 % (31 ha) ja kuivanmaan niittyä 7 % (12 ha). Yhdessä Skärlandet ja Åkernäs. Näiden yhteisala on 112 ha.

Rantaniittyjen kasvillisuus on usein heinä- ja sara- kasvivaltaista, runsaimpina lajeina suolaviihvilä, meriluikka, rönsyröllä ja tupassara. Näiden lomassa esiintyy joukko vaateliaita ja harvinaisia lajeja kuten punakaisla, merisara, hirssisara, siroherne- sara, iso- ja pikkurantasappi, hetekaali, suomen- suolasänkiö, käärmeenkieli, mietotatar, hentosuolake sekä jouliluikka.

ternas succession går tydligt att spåra på de öar som har uppstått ur havet och längs strandlinjen. På uppländningsmarken finns värdefulla natur- typer, t.ex. friska eller torra ängar, fuktområden eller högrötsvegetation. Djurens betesgång gör att vass och buskar inte växer längs stränderna. Landhöjningen gör att våtmarker och gölar längs stränderna eventuellt blir kärr. Våtmarksväxtlighet och mindre kärr bildas också i sänkor mellan marker som ligger på en högre höjd.

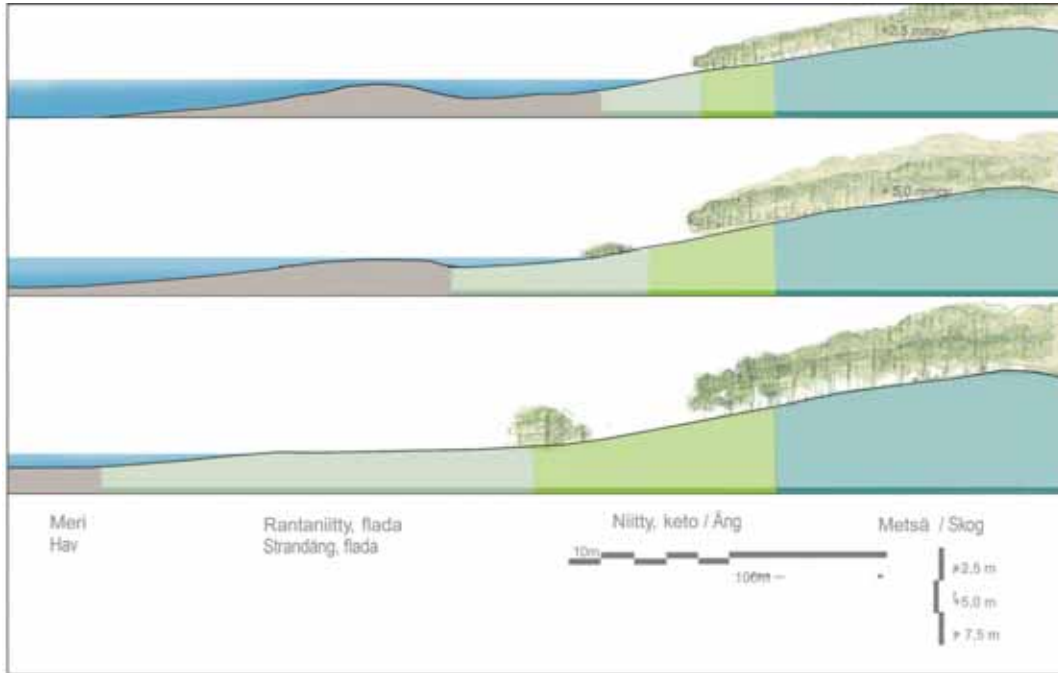
Planeringsområdet omfattar tre betesmarker i Nyland som i en inventering av vårdbiotoper har klassificerats som värdefulla i nationellt perspektiv, d.v.s. Backa, Nabben och betesmarkerna på Lillön. Vidare finns här två mindre strandängar, d.v.s. Österfladan och Åkernäs, som är viktiga på ett regionalt plan. Sammantaget är det fråga om 112 ha. Därtill finns här 58 hektar värdefull betesmark som är viktig nationellt eller regionalt och som inte har tagits upp i den inventering som nämns ovan, d.v.s. betesmarkerna på den del av Grevö som vetter mot Skärlandet, Klockarängen på Backa, den norra delen av Juvikfladan på Nabben samt hela Sondsundsängen. Vidare finns här cirka 10 hektar övriga värdefulla skogs- och hagmarker. De naturliga betesmarkernas totalareal är 180 hektar.

Enligt inventeringen av vårdbiotoper omfattar området närmare en femtedel av alla vårdbiotoper som används som betesmark i Nyland. Om de områden som faller utanför inventeringen räknas med så blir andelen cirka en fjärdedel. Betes- markernas totalyta fördelar sig på olika betes- marker på följande sätt: 76 % skogsbetesmark och hagmark (137 ha), 17 % strandbeten (31 ha) och 7 % torräng (12 ha). Betesmarkerna på Skärlandet är en unik, värdefull, representativ och mångskif- tande helhet.

Gräs och starr dominerar på strandängarna: mest finns här salttåg, agnsäv, krypven och styltstarr. Men här finns också mera krävande och fordrande arter, t.ex. rödsäv, norskstarr, hirsstarr, kustarun, liten ärtstarr, dvärgarun, källört, finsk rödtoppa, ormtunga, rosenpilört, kärrsälting och tagelsäv.

Många av de arter som växer på de öppna ängarna är betydelsefulla och sällsynta: på torra ängar växer piggstarr, knägräs, ängsnejlika, gråbinka, gulmåra, knippfryle, vårförgätmigej, stagg, svart- kämpar, vårveronika och sparvvicker. Andra ängs-

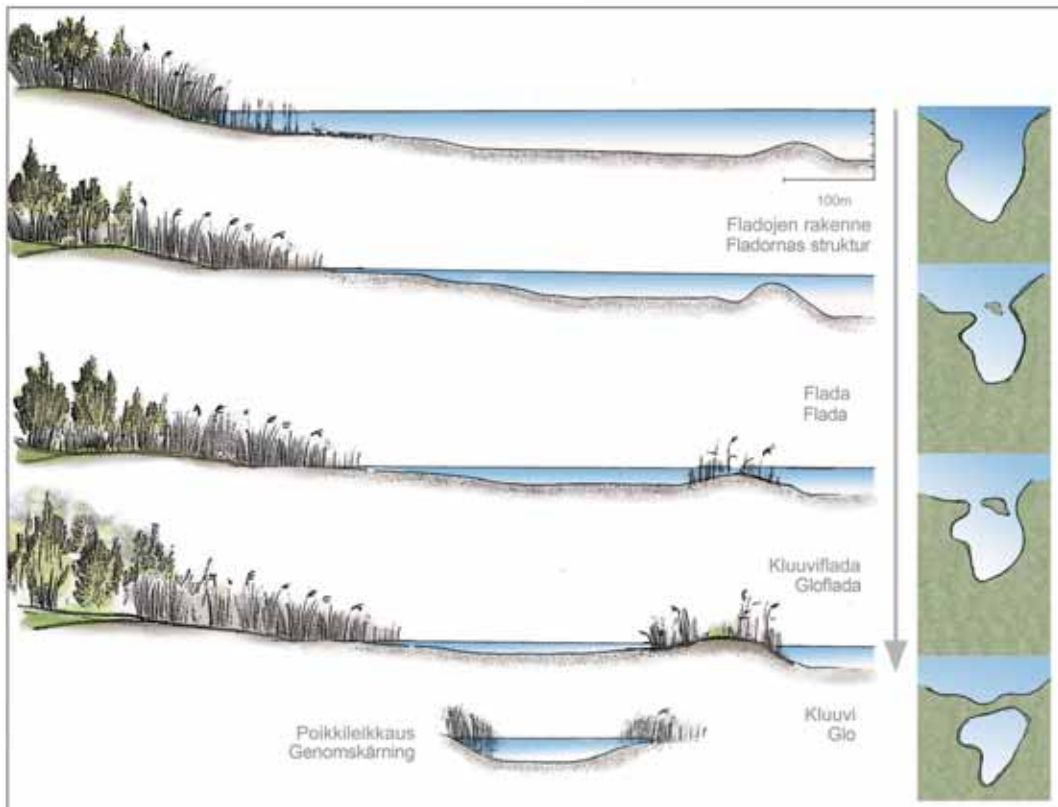

**KAAVIO MAANKOHOAMISEN
VAIKUTUS RANTANIITYN KEHITYKSEEN**

**SCHEMA ÖVER LANDHÖJNINGENS INVERKAN
PÅ STRANDÄNGENS UTVECKLING**

Maan kohotessa rantaniittyjen ja niittyjen osuus kasvaa.

Vid landhöjning ökar andelen strandängar och ängar.

KAAVIO FLADAN KEHITYKSESTÄ

SCHEMA ÖVER UTVECKLING AV EN FLADA

Avoniittyjen lajistoon kuuluu suuri joukko huomion-arvoisia ja harvinaisia lajeja. Esimerkkinä kuivilla kedoilla kasvavat hakarasara, hina, ketoneilikka, ketokarvaskallioinen, keltamatara, ketopiippo, hietalemmikki, jäkki, heinäratamo, kevättädyke ja mäkivirvilä. Tuoreilta niityiltä löytyy mm. harmaa- ja laskospoimulehtiä, mäkikauraa, niittyluhtalittukkaa ja pihakurjenpolvea.

Hakamailla kasvaa usein samaa lajistoa kuin avoniityillä. Ruusuruoho viihtyy tienreunojen lisäksi haoissa ja saattaa siellä paikoin olla myös valtalajina. Silmällä pidettävän ketonoidanlukon esiintymät ovat hakamailla. Uhanalaisen (VU) suippoliuskaorapihlajan ainut uusmaalainen esiintymä on Sondsundängin haassa ja toisaalla samassa haassa kasvaa muitakin lounaisia lajeja, mm. kevätesikko ja ahopellava.

Maa- ja kallioperässä esiintyy kalkkia erityisesti Backan Kalkholmenilla ja vähäisempinä suonina muuallakin. Näillä sijoilla viihtyvät mm. kissankäpälä, litteänurmikka, keväthanhikki, nylähaarikko ja ketokäenminttu. Kalkholmenin kalkkikallioke-doilla esiintyy edellisten lisäksi myös harvinainen mäkirikko. Läheisen metsälaitumen suurharvinaisuudet metsänemä ja kaljumäntykukka ovat esiintymisessään oikullisia – ne voivat viettää vuosikautia maanalaista elämää juurakkona kasvattamatta lainkaan maanpäällistä versoa. Viimeksi ne onkin havaittu 1980-luvulla.

Jalopuista metsälehmusta esiintyy muutamassa kohdassa metsänreunoissa pieninä metsikköinä ja yksittäispuina hakamailla. Se on ilmeisen alkuperäinen ja alueelle luontaisesti levinnyt. Vuorijalava on saarilla istutusperäinen ja nuori tulokas. Tammikin saattaa alun perin olla istutusperäinen. Vanhimmat tammet kasvavat talojen pihapiireissä ja ne ovat ainakin parisataavuotiaita.

Skärlandetin peltojen erikoisuuksiin kuuluvat harvinaiset rikat luoho ja ruiskaunokki sekä hyvin harvinainen, vaarantunut peltorusojuuri. Asuinpaikkojen liepeillä esiintyy vanhoja viljelyjään-teitä, esim. kuminaa, ukkomansikkaa, koiruohoa sekä humalaa. Viimeksi mainittua löytää usein vanhojen, jo 1700-luvun karttoihin merkittyjen humalistojen kohdista. Teiden varsilla runsaina kasvavat saksanhanhikki ja ruusuruoho ovat ilmeisesti kulkeutuneet tänne Virosta, jonne Skärlandetin talonpojilla oli tiiviit kauppa-suhteet jo 1500-luvulla.

växter är bl.a. sammetsdaggekåpa, trubbdaggekåpa, luddhavre, ängsbräsma och sparvnäva.

I hagmarkerna växer ofta samma arter som på de öppna ängarna. Åkervädd trivs på vägarnas kanter och i hagar, där den ställvis dominerar. I hagmarker finns låsbräken, som är en hänsynskrävande art. I en hage på Sondsundsäng finns de enda förekomsterna i Nyland av den utrotningshotade spetsagtornen. På ett annat ställe på Sondsundsäng finns andra sydvästliga arter, t.ex. gullviva och vildlin.

I jordmånen och berggrunden finns kalkförekomster speciellt på Backa på Kalkholmen. Mera sparsamma kalkförekomster finns också på andra ställen. På kalkrik mark trivs bl.a. kattfot, berggröe, vårfingerört, knutnarv och harmynta. På Kalkholmens bergiga torrängar trivs dessutom den sällsynta grusbräcken. På skogsbetesmarken nära intill växer skogsfru och kal tallört, vilka är stora rariteter. De är nyckfulla arter: i årtal tillbringar de ett liv under jorden utan att producera skott på markytan. Senast observerades de på 1980-talet.

Ädla lövträd i form av skogslind växer ställvis i klungor längs skogskanterna. På hagmark växer skogslind som enstaka träd. Skogsalm har planterats på holmarna. Eken är eventuellt också planterad. De äldsta ekarna växer på gårdstunen och de är åtminstone några hundra år gamla.

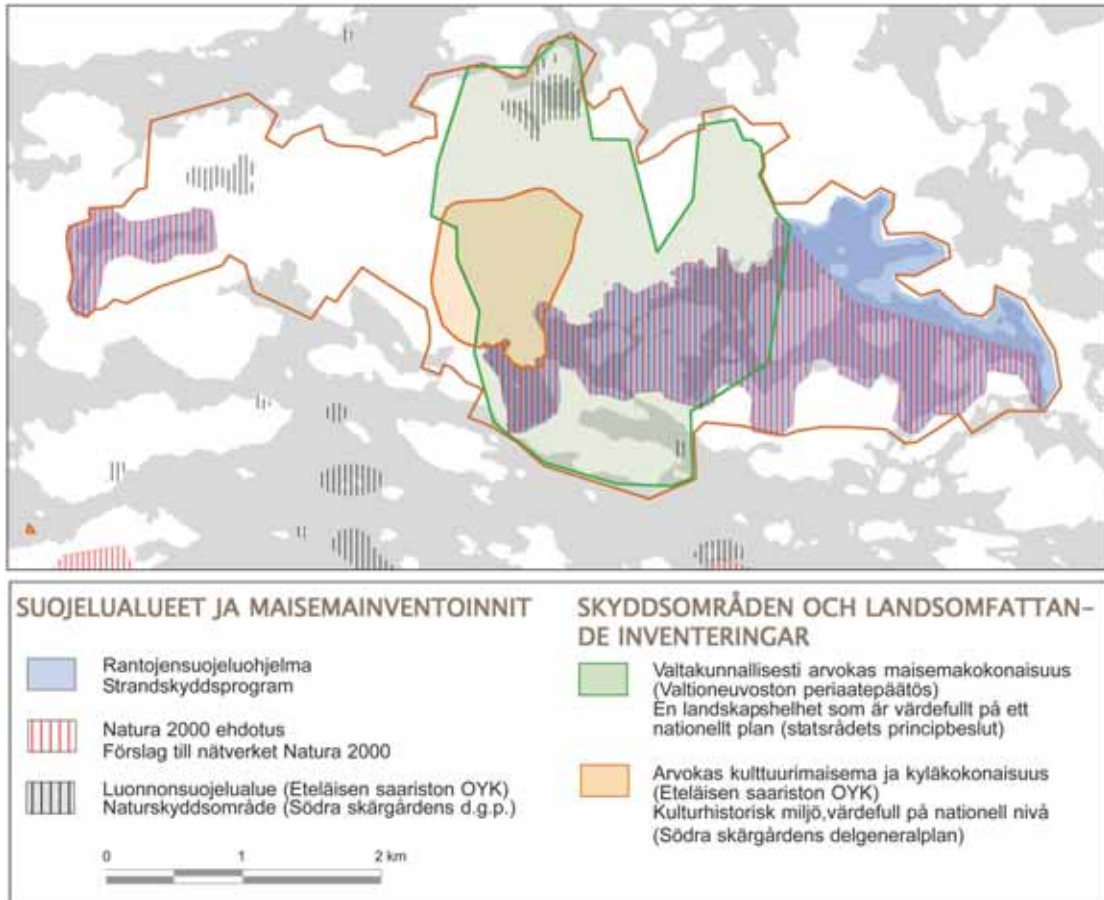
Sällsynta ogräsväxter finns på Skärlandets åkrar, bl.a. åkerven och blåklint samt sminkrot, som är en mycket sällsynt och utrotningshotad art. Intill bosättning finns rester av odlade växter, t.ex. kummin, parksmultron, malört och humle. Humle härstammar från humlegårdar, som har märkts ut på kartor som daterar sig till 1700-talet. Längs vägarnas kanter finns tysk fingerört och åkervädd i rikliga mängder. Ursprungligen härstammar de troligtvis från Estland, som bönderna på Skärlandet hade livliga handelsförbindelser med redan på 1500-talet.

Fauna

Den omfattande fladan på Skåldö, som är en helhet bestående av Stensfladan-Nabbfladan-Juvikfladan-Kopparöfladan, är mycket representativ för kustområdet. Här kan man tydligt se landhöjningen och dess olika skeden. Sjöfåglar slår sig ner här för att leta efter föda: änder, dykänder och grågäss skådas ibland i hundratal. När vatten-

Skärlandetin maisema-alueella on rannikkoalueen edustavimpiin kuuluva Skäldön flada-alue. Se koostuu Stensfladanin-Nabbfladanin-Juvikfladanin-Kopparöfladanin muodostamasta kokonaisuudesta, jossa maatumisen eri vaiheet ovat hyvin edustet-tuina. Alue on myös merkittävä vesilintujen levähdys- ja ruokailualue. Parhaimmillaan alueella levähtää sadoittain sorsia, sotkia ja merihanhia. Matalanveden aikaan alueen lietteiköt ovat myös satojen lirojen ja suokukkojen ruokailu-alueita. Muuttoaikoina alueella tavataan myös vesipääskyä. Pesimälajistoon kuuluvat mm. heinätavi, pikkutikka ja harmaapäätikka.

Alueella esiintyy runsaana kolme lepakkolajia: vesisiippa, pohjanlepakko sekä isosiippa ja viikisiippa. Lepakoiden suosima alue perustuu avonaiseen saalistamiseen soveltuvaan laidun-alueeseen ja harvaan sijoittuviin lentopuihin sekä suojapaikkoja tarjoaviin vanhoihin rakennusten jäänteisiin.

Myös hyönteis- ja perhoslajiston kannalta monipuolinen heinä- ja ruohokasvillisuus luo edelly-

nivän är låg söker sig hundratals grönbenor och brushanar till de uppslammade ställena i jakt efter föda. Simsnäppor söker sig hit när de flyttar. Årta, mindre hackspett och gråspett hör till de häckande arterna.

Tre fladdermusarter finns i rikliga mängder, d.v.s. vattenfladdermus, nordisk fladdermus samt Brandts fladdermus. Dessutom har mustaschfladdermus observerats. Fladdermöss söker sig gärna till öppna betesmarker med enstaka s.k. flygträd som lämpar sig för jakt på föda. Fladdermössen trivs i gamla byggnader och konstruktioner dit de söker sig för att finna skydd.

Dagfjärilar av många slag trivs på ställen där det finns gräs och hö. De vidsträckta betesmarkerna och den kontinuerliga betesgången gör att insekter som är beroende av naturliga betesmarker högst sannolikt är väl representerade. T.ex. de flesta dyngbaggar kräver oavbruten och relativt omfattande betesgång för att kunna överleva som arter. Dyngbaggar av mera krävande art klarar sig

tykset monipuoliselle päiväperhosesiintymälle. Laitumien laajuuden ja katkeamattoman laidunjakumon takia on todennäköistä, että luonnonlaitumista riippuvainen hyönteislajisto on alueella hyvin edustettuna. Esimerkiksi useimmat lantakuoriaiset vaativat jatkuvaa ja kohtalaisen mittavaa laidunusta säilyäkseen, lisäksi niistä vaatelaiimmat eivät pysty menestymään peltolaitumilla. Hyönteislajistoa on alueella tutkittu vain vähän.

Matalat lahdet ja fladojen lämpimät vedet tarjoavat runsaan pohjakaasuvillisuuden ja vähäsuolaisuuden puolesta arvokkaita kutupaikkoja ahvenille, hauille ja muille makeassa vedessä paremmin viihtyville kaloille. Fladoja luonnehditaan kalojen "lastenkamariksi", koska niiden poikastuotto on ympäröivää merialuetta paljon suurempi ja niillä on kutualueena merkitystä laajalle merialueelle.

7.3.3 Kulttuurimaiseman historiaa

Kiinteät muinaisjäännökset

Maisema-alueelta tunnetaan 17 kiinteää muinaisjäännökstä. Muinaisjäännöksiä on sekä esihistorialliselta että historialliselta aikakaudelta. Useiden kohteiden ajoitus on määrittämättä. Alueen muinaisjäännökset ovat kivilatomuksia, kiviraunioita ja hautamuodostelmia. Muinaisjäännökset sijoittuvat nykyisen + 10-35 m mpy korkeudelle peltojen keskellä oleville metsäsaarekkeille ja metsäselänteille.

Helsingin yliopiston *Merellinen ympäristö*-projektissa on kartoitettu Länsi- ja Keski-Uudenmaan rannikon ja saariston rautakautista ja keskiaikaista kulttuuriperintöä. Skärlandetin kiinteiden muinaisjäännösten osalta projekti ei tuonut lisätietoa.

Maankäytön ja asutuksen vaiheita

Tammisaaren saaristo lienee saanut pysyvää asutusta keskiajalla. Silloin alue kuului Pohjan pitäjään, joka käsitti nykyiset Pohjan ja Tammisaaren sekä Karjaan, Karjalohjan ja Kiskon alueet. Varhaisimmat maininnat ovat vuoden 1451 veroluettelossa, jossa mainitaan "Skaeryebol" eli Saariston verokunta, johon Skärlandetkin kuului. Sata vuotta myöhemmin 1551 löytyy tulliasiakirjoista ensimmäinen maininta yksittäisestä Skärlandetin maatilasta Kopparöstä. Muiden talojen tai kylien nimet Grevö, Backa, Nabben ja Skäldö mainitaan ensi kerran vuoden 1574 maankirjoissa. 1500-luvun lopussa alueella oli 10 maatilaa. Veroluetteloiden

inte på åkerbetesmark. Man har bara i ringa grad undersökt insektarterna på området.

Fisk söker sig till det varmare vattnet i grunda vikar och flador för att leka. Abborre, gädda och fiskar som trivs i vatten med låg salthalt och rik bottenvegetation söker sig hit. Fladorna betecknas som en "barnkammare" för flera fiskarter: yngelproduktionen är avsevärt bättre här än i det omgivande havet, dit fisken i ett senare skede söker sig.

7.3.3 Kulturlandskapets historia

Fasta fornlämningar

På landskapsområdet har man identifierat 17 fasta fornlämningar, som härstammar dels från förhistorisk tid, dels från historisk tid. Många objekt har man ännu inte daterat. Det är fråga om stenslägningar, stenruiner och gravformationer på skogsholmar och på skogbeklädda högre partier i åkrarnas mitt på en höjd om +10 – +35 meter ovanom havsytan.

Kulturarvet från järnåldern och medeltiden längs kusten och i skärgården i västra och mellersta Nyland har kartlagts av Helsingfors universitet (projektet *Vårt Maritima Arv*). Projektet gav ingen tilläggsinformation om Skärlandets fasta fornlämningar.

Olika skeden i markanvändningen och bosättningen

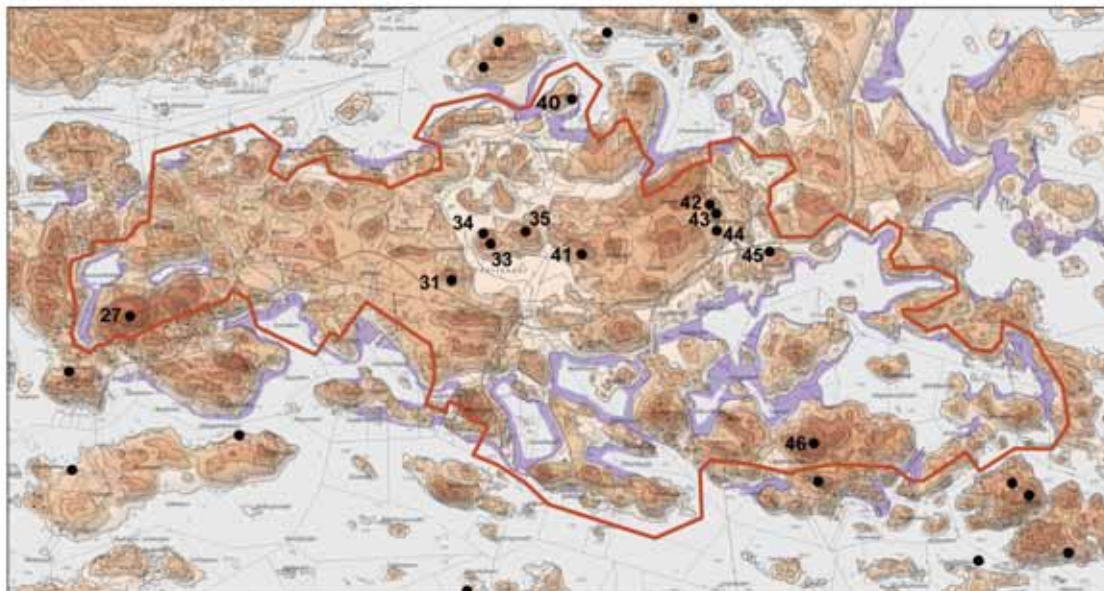
Troligen fick Ekenäs skärgård sin permanenta bosättning under medeltiden. Då hörde Ekenäs skärgård till Pojo socken, som omfattade nuvarande Pojo och Ekenäs samt Karis, Karislojo och Kisko. Tidigast nämns Ekenäs skärgård i skatteförteckningen år 1451. Skärlandet tillhörde "Skaeryebol", d.v.s. skärgårdens skattekommun. Hundra år senare, d.v.s. 1551, nämns Kopparö i tulldokument som en av gårdarna på Skärlandet. I mantalslängderna från år 1574 omnämns för första gången andra hus eller byar, exempelvis Grevö, Backa, Nabben och Skäldö. I slutet av 1500-talet fanns 10 gårdar på Skärlandet. Skatteförteckningarna ger en fingervisning om att invånarantalet var 40 – 80.

På 1600-talet fanns på Skärlandet 15 skattehemman som betalade skatt till kronan (Backa 1 hemman, Grevö 2 hemman, Kopparö 3 hemman, Nabben 2 hemman, Skäldö 3 hemman, Sundom

MAISEMA-ALUEELLA OLEVAT KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET

FASTA FORNLÄMNINGAR PÅ LANDSKAPS-OMRÅDET

KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET

- kiinteä muinaisjäänös
- maisema-alueen rajaus

FASTA FORNLÄMNINGAR

- fast fornlämning
- landskapsområdets avgränsning

sm-27	Skårlandet, Sommarö	Stenröse	
sm-31	Skåldö, Westergård	Stensättning	Historisk lämning, osäker e
sm-32	Skåldö, Skallholmen	Gropar i stenåker	Osäker eller odaterad lämning
sm-33	Backa	Röse	Osäker eller odaterad lämning
sm-34	Backa	Röse	Osäker eller odaterad lämning
sm-35	Backa	Röse	Osäker eller odaterad lämning
sm-36	Backa, Björkholmen	Gravsättning	Förhistorisk lämning
sm-37	Backa, Björkholmen	Gravsättning	Förhistorisk lämning
sm-38	Backa, Högholmen	Röse (odlingsröse)	Historisk lämning
sm-39	Backa, Brändö	Stenhög	Osäker eller odaterad lämning
sm-40	Backa, Kalkholmen	Kalkugnar	Historisk lämning
sm-41	Backa, Backa	Gränsröse	Historisk lämning
sm-42	Grevö, Vargberget	Röse	Osäker eller odaterad lämning
sm-43	Grevö, Vargberget	Stensättning	Osäker eller odaterad lämning
sm-44	Grevö, Vargberget	Röse	Osäker eller odaterad lämning
sm-45	Grevö, Gumnäs	Odlingsröse	Historisk lämning
sm-46	Grevö, Baggön	Gropar i stenåker	Osäker eller odaterad lämning

Maisema-alueen kiinteät muinaisjäänökset. Luettelomerkinnät Eteläisen saariston yleiskaavasta

Fasta fornlämningar på landskapsområdet. Beteckningarna är från generalplanen för den södra skårgården.

perusteella arvioituna alueella eli tuolloin 40-80 asukasta.

1600-luvulla Skärlandetin kylissä oli 15 kruunun alaista verotilaa (Backa 1 tila, Grevö 2 tilaa, Kopparö 3 tilaa, Nabben 2 tilaa, Skåldö 3 tilaa, Sundom 2 tilaa, Sommarö 2 tilaa). Luontaistalouden aikakaudella mm. aatelittomat virkamiehet hankkivat omistukseensa lisämaita saaristosta ja maaseudulta. Tällaisia taloja oli Skåldössä kolme sekä Grevössä ja Nabbenissa yksi talo. Lisäksi Baggön niittyjä käyttivät ja viljelivät lampuodit heinän korjuuseen. Läänityslaitoksen aikaan 1600-luvun alussa tiloja ja taloja liitettiin yhteen. Skärlandetissa läänitykseen joutuivat Backa, Nabben, Skåldöstä kaksi tilaa sekä Grevö. Kruunu perui myöhemmin läänitykset. Ruotujakolaitos jakoi 1600-luvun lopussa tiloille tehtäviä, jolloin myös Skärlandetiin perustettiin ns. akumenttiiloja (Backa, Skåldö, Sundom, Nabben) ja ratsu-mestarin etutiloja. 1700-luvulla aateliston vaikutus alkoi heikentyä seudulla ja monet vanhat omistussuhteet muuttuivat.

Suuren pohjan sodan seurauksena suuri osa saaristoa oli tyhjentyneet asukkaista. Vielä 1730-luvun alussa eräät saariston kylät olivat autioina tai veronmaksukyvyttömiä, kuten Sommarö ja Nabben.

Skåldön kylä

Skåldön väljästi rakennettu kylä sijaitsee Skärlandetin saaren keskiosassa. Saaren suurimmat yhtenäiset peltoaukeat sijaitsevat Skåldössä. Pellot viettävät loivasti etelään meren maatumarantaan saakka sekä pohjoisen suuntaan metsäselänteille. Hyvin hoidetut, lähekkäin rakennetut Östergårdin ja Västergårdin talouskeskukset sijaitsevat peltojen keskellä kumpareella Skåldön tien varressa. Tilat ovat kylän kantatiloja vuoden 1769 karttatietojen mukaan. Taloja ympäröivät tuolloin laajat niittyalueet. Pellot ulottuivat etelässä lähes rantaan saakka, jossa oli myös satama. Niittyjen yhteydessä oli useita hakamaita. Marenin suoalue oli silloin kluuvijärvi. Åkernäs sekä Björkholmenin ja Halsholmenin välinen alue olivat avoimia salmia. Kantatilojen nykyiset päärakennukset ovat mahdollisesti 1800-luvun loppupuolelta. Suurten lehtipuiden reunustamissa tilakeskuksissa on lukuisia talousrakennuksia pääasiassa 1900-luvulta.

2 hemman, Sommarö 2 hemman). Under natura-hushållningens tid skaffade sig bl.a. icke-adliga ämbetsmän tilläggsmark från skärgården och landsbygden. På Skåldö fanns tre hus och på Grevö respektive Nabben ett hus som räknas som dylika ämbetsmannaförvärv. Landbönderna använde och odlade dessutom ängarna på Baggö för att här skörda hö. I början av 1600-talet förenades hus och gårdar när systemet med förläningar togs i bruk. Backa och Nabben på Skärlandet och två gårdar på Skåldö samt Grevö blev kronans förläningar. I ett senare skede frångick man systemet med förläningar. När systemet med en indelt armé etablerades i slutet av 1600-talet tilldelades gårdarna vissa uppgifter. Somliga gårdar på Skärlandet blev augmentshemman (Backa, Skåldö, Sundom, Nabben) och egentliga rusthåll. På 1700-talet försvagades adelns inflytande i trakten, vilket ledde till nya ägarförhållanden.

Som en följd av det stora nordiska kriget (1700 – 1721) tömdes en stor del av skärgården på sina invånare. Ännu i början på 1730-talet var somliga byar öde eller så kunde myndigheterna av andra orsaker inte uppbära skatt. Detta gällde t.ex. Sommarö och Nabben.

Skåldö by

Byn Skåldö med sina utspridda byggnader är belägen i de innersta delarna av Skärlandet. De största och mest sammanhängande öppna åkrarna finns på Skåldö. Åkrarna är långsluttande i sydlig riktning ända fram till landhöjningsstranden. Driftscentren på Östergård och Västergård är välskötta och ligger i en klunga mitt i åkermark på en liten kulle intill Skåldövägen. Gårdarna är stamgårdar i byn enligt kartuppgifter från år 1769. Stora ängar omgav då husen. I söder sträckte sig åkrarna ända ner till stranden där det fanns en hamn. Intill ängarna fanns flera hagmarker. Maren var då ett glo och det som nu är Åkernäs var en öppen vik. Området mellan Björkholmen och Halsholmen var likaledes en öppen vik. Stamgårdarnas nuvarande huvudbyggnader härstammar troligen från slutet av 1800-talet. Till driftscentren, som omges av stora lövträd, hör ekonomibyggnader varav de flesta är från 1900-talet.

Keskiaikaisten kylien sijainti Skärlandetissa
(lähde: Merellinen Perintömmen -hanke, Helsingin yliopisto).

Byar från medeltiden på Skärlandet
(källa: projektet Vårt Maritima Arv, Helsingfors universitet).

KESKIAIKAISSET KYLÄN PAIKAT SKÄRLANDETIS
(Merellinen perintömmen -hanke, Helsingin yliopisto)

MEDELTIDA BYAR PÅ SKÄRLANDET
(projektet Vårt Maritima Arv, Helsingfors universitet)

Backa	Taloluku 2, maininta 1500-luvulta Kartta vuodelta 1769	2 hus, nämns på 1500-talet Karta från 1769
Sommarö	Taloluku 2, vanhin maininta 1544 Kartta vuodelta 1765	2 hus, nämns 1544 Karta från 1765
Ängholm	Taloluku ei tiedossa, vanhin maininta 1588 Kappeli 1600-luvun lopulta 1800 asti	ovisshet om antal hus, omnämns 1588 ett kapell från slutet av 1600-talet till år 1800
Sundom	Taloluku 3, Kartta vuodelta 1749	3 hus Karta från år 1749
Skåldö	Taloluku 6 Kartta vuodelta 1749 ja 1769	6 hus Karta från år 1749 och 1769
Nabben	Taloluku 2 Kartta vuodelta 1769	2 hus Karta från år 1769
Kopparö	Taloluku 4 Kartta vuodelta 1692 ja 1781	4 hus Karta från år 1692 och 1781

Skåldöstä alkoi muodostua 1800-luvun lopulla yksi Tammisaaren saariston kulttuurikeskuksista koulun rakentamisen myötä. Tammisaaren maalaiskunnan ensimmäinen koulu toimi Västergårdin tilalla 1800-luvun lopulta vuoteen 1902, jolloin Skåldön hirsinen koulutalo valmistui. Uusi kaksikerroksinen alakoulu rakennettiin 1930-luvulla. Siinä toimi myös oppilasasuntola. Kalkkihiekkatiilestä rakennetussa koulurakennuksessa on klassismin vaikutteita. Molemmat koulut sijaitsevat lähellä saaren etelärantaa. Kylän asemaa kulttuurikeskuksena vahvisti myös Ekenäs skärgårds hembygdsföreningin ansiosta kylään 1906 talkoilla rakennettu seurantalo Skärhalla. Hirrestä rakennettua, puuvuorattua jugendtyylistä rakennusta jatkettiin vuonna 1951. Rakennusta on korjattu tämän jälkeen vielä pariin otteeseen. Seurantalon lähellä on 1700-luvulla sijainnut mahdollinen sotilastorppa. Väljään kyläkokonaisuuteen kuuluu myös 1904 rakennettu entinen kyläkauppa. Kylän eteläosassa Halsholmenilla Källvikenissä on mm. 1800-luvun lopulta peräisin oleva torppa.

Skåldön talojen tai kylien nimet Grevö, Backa, Nabben ja Skåldö mainitaan ensi kerran vuoden 1574 maankirjoissa. Backan tila ja päärakennus on sijainnut nykyisellä paikallaan luultavasti 1760-luvulla, jolloin se oli kylän ainoa talo. Tuolloin talon ympärillä olivat laajat niittyalueet, ja pellot olivat pienialaisia laikkuja. Tilan kaksikerroksinen päärakennus on rakennettu 1700-luvun lopulta tai 1800-luvun alussa. Tilakeskuksessa on syytinkirakennus 1910-luvulta sekä vanha pitkänurkkainen luhti. Furuholmenin itäpuolella on 1800-luvulta oleva torppa, joka on kuulunut Backan tilaan. Björkholmenin itäpuolen saaristolaistilalla on päärakennus ja jugendhuvila. Nabbenin muodostivat Östergårdin ja Västergårdin tilat, jotka myöhemmin yhdistettiin yhdeksi tilaksi. Nykyinen asuinrakennus lienee entinen Västergård. Taloja ovat ympäröineet laajat niittyalueet. Pellot ulottuivat etelässä miltei rantaan saakka, jossa oli satama. Grevön tila on peräisin 1800-luvulta.

När en skola uppfördes på Skåldö i slutet av 1800talet blev Skåldö ett kulturbärande element i Ekenäs skärgård. Den första skolan i Ekenäs landskommun var inhyst på Västergård från slutet av 1800-talet till år 1902. Efter det startade skolverksamheten på Skåldö i ett hus uppfört av stock. På 1930-talet uppfördes en ny skola i en byggnad med två våningar med anslutande elevhem för de lägre klasserna. Skolbyggnaden av kalkstenstegel bär vissa spår av klassicismen inom byggkonsten. Den gamla och den nyare skolbyggnaden finns i närheten av öns södra strand. Byns ställning i kulturellt avseende stärktes ytterligare av föreningshuset Skärhalla, som uppfördes gemensamt av frivilliga krafter år 1906. Initiativtagare var Ekenäs skärgårds hembygdsförening. Föreningshuset, som är uppfört i jugend stil, är byggt av stock med trä innantill. Det utvidgades år 1951 och efter det har huset renoverats några gånger. I närheten av föreningshuset finns en byggnad som eventuellt i tiderna har fungerat som ett soldattorp. En bybutik, som numera är nedlagd, uppfördes år 1904 och den har en given plats i den helhet som byn bildar. I byns södra del, d.v.s. i Källviken på Halsholmen, finns ett torp som härstammar från slutet av 1800-talet.

Grevö, Backa, Nabben och Skåldö, vilka är namn på hus eller byar på Skåldö, nämns för första gången i mantalslängderna från år 1574. Gården Backa inklusive dess huvudbyggnad har funnits på sin nuvarande plats redan från 1760-talet. Inga andra byggnader fanns i byn då. Vid de här tiderna omgavs huset av stora ängar. Ställvis fanns små åkerlappar. Huvudbyggnaden i två våningar har rests i slutet av 1700-talet eller i början av 1800-talet. I anslutning till driftscentret finns en sytningsbyggnad från 1910-talet och ett gammalt loft med utknut. På Furuholmens östra del finns ett torp från 1800-talet, som har tillhört gården Backa. På Björkholmens östra del finns en gård med huvudbyggnad och en jugendvilla. Östergård och Västergård, som sedermera förenades, blev gården Nabben. Den nuvarande bostadsbyggnaden har troligen tillhört det som tidigare var Västergård. Stora ängar har omgett husen. I söder sträckte sig åkrarna nästan till stranden, där det fanns en hamn. Gården Grevö härstammar från 1800-talet.

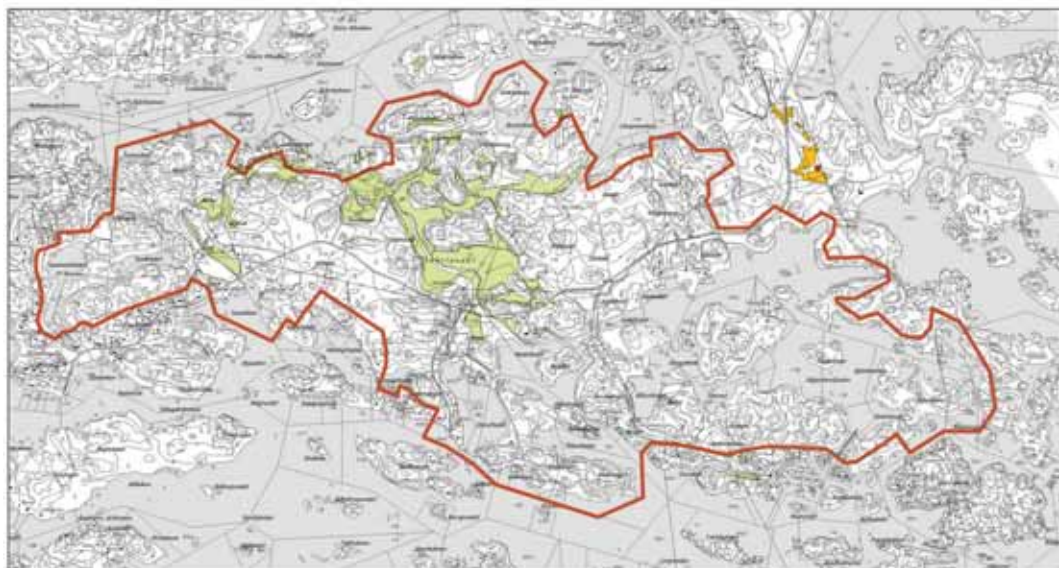
Torpan vanha maakellari Bötessfladan ympäristössä.
En gammal jorkällare som har hört till ett torp i Bötessfladans omgivning.

Åkernäsins vanha päärakennus Stensfladanin lähellä
Gamla huvudbyggnaden på Åkernäs i närheten av Stensfladan.

Nabbenin tilan vanha paja.
En gammal smedja som har hört till gården Nabben.

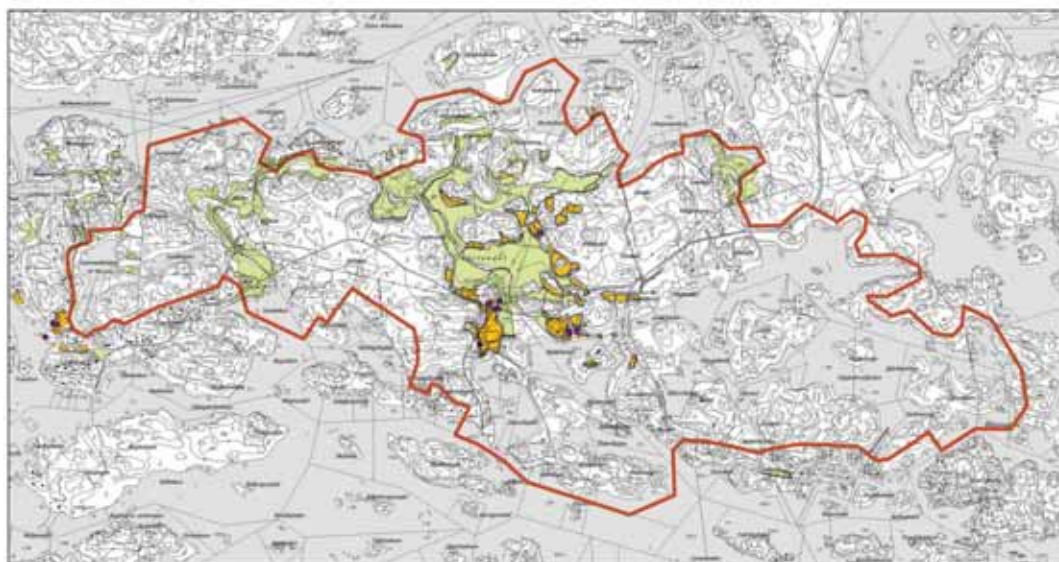

SKÄRLANDET 1600-LUVULLA

SKÄRLANDET PÅ 1600-TALET

- Niitty
Äng
- Pelto
Åker

- Rakennus
Byggnad
- Maisema-alueen rajaus
Landskapsområdets avgränsning

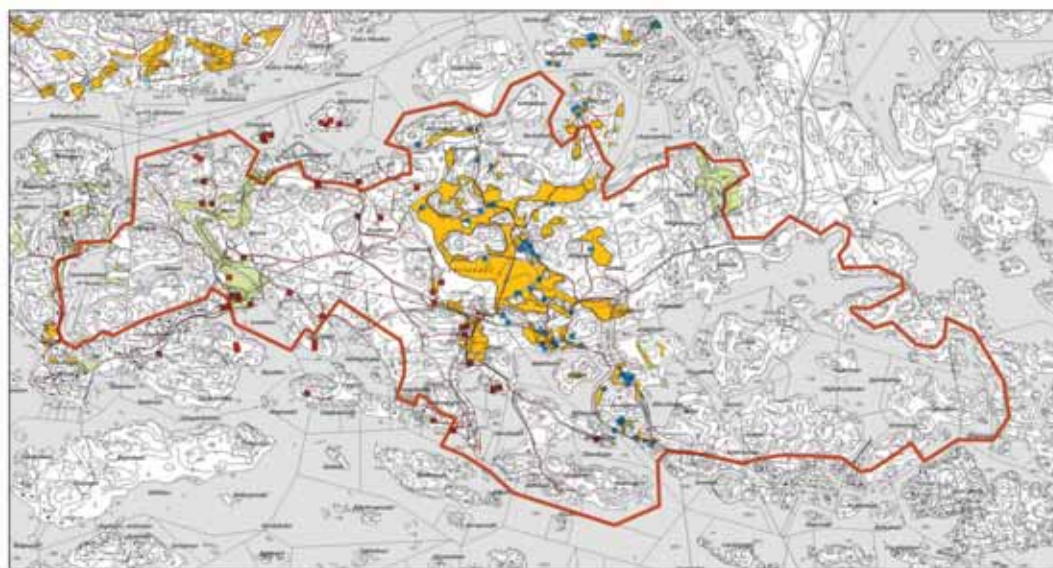
SKÄRLANDET 1700-LUVULLA

SKÄRLANDET PÅ 1700-TALET

- Niitty
Äng
- Haka / metsälaidun
Hagmark / skogsbete
- Pelto
Åker

- Rakennus
Byggnad
- Maisema-alueen rajaus
Landskapsområdets avgränsning

Maatalous ja kalastus elinkeinoina

Maankohoamisella on ollut merkittävä vaikutus saaristomaatalouden kehittämisessä. Sisäsaaristossa maanviljely ja karjanhoito ovat olleet merkittäviä elinkeinoja toisin kuin ulompana saaristossa, jossa maatalouden harjoittaminen on ollut rajoitettua vähäisen viljelyalan vuoksi. 1600-luvulla Skärlandetin nykyiset peltoalueet olivat lähes kokonaan niittyjä. 1700-luvulla osa niityistä raivattiin pelloiksi. Tuolloin raivatut pellot sijaitsivat maankohoamisen takia nykyisin Skåldön suuren peltoaukean laidoilla sekä Sundomin kylän mailla. 1900-luvun alkuun mennessä Skåldön viljelysaukea raivattiin pelloiksi, ja niittyalueita oli mm. Grevön maita Långvarpvikenin tuntumassa.

Skärlandetissa on kaskettu ainakin Kopparössä ja luultavasti muuallakin. Kaskeamisen vähäisyyteen ja vähenemiseen lienee vaikuttanut maankohoaminen, jonka seurauksena saatiin niittyalaa ja sen kuivuessa pelloiksi kelpaavia alueita.

Skärlandetin alueella kaskeamista on harjoitettu ainakin Kopparössä. Aiemmistä peltoviljelymenetelmistä ei ole tarkkoja tietoja. Saaristossa viljelystä kasveista ei myöskään ole tietoa, mutta ne lienevät samoja kuin esim. Pohjassa, jossa yleisiä viljelykasveja oli 1500-luvulla ohra, 1600-luvulla ruis sekä kaura, nauris, herne, pellava, hamppu sekä humala, jota käytettiin oluen valmistuksessa. Skärlandetista tunnetaan 1630-tienoilta alkeellisia kahden kiven hankaukseen perustuvia käsimyllyjä, joita oli lähes kaikilla viljelevillä saaristoliloilla (Backa, Grevö, Kopparö, Skåldö, Sundom). Peltoviljelmät oli aidattuja alueita, koska karjaa laidunnettiin läheisissä metsissä. Aitauksien rakentaminen ja karjan paimentaminen oli tärkeää, jotta viljelykset saivat olla karjalta rauhassa. Karjan lukumäärästäkin on niukasti tietoa. Lypsykarjaa 1600-luvun alussa on ollut keskimäärin 1,7 taloa kohti saaristossa ja 2,1 mantereella.

Merenkululla on ollut tärkeä merkitys Läntisen Uudenmaan alueella jo keskiajalla. Tammisaaren saaristo sijaitsee Idäntieksi kutsutun ikivanhan purjehdusreitillä varrella. Myös Skärlandetista on ollut kaupankäyntiä Tukholmaan ja Tallinnaan mm. Grevön, Backan, Skåldön, Nabbenin, Sommarön ja Kopparön kylistä 1600-luvulla. Saaristolaisten ja rannikon kaupankäyntitavaroina ovat olleet eri tavoin säilötyt kalat, humala, voi, polttopuut, nahat ja vuodat sekä ruukkien rautatuotteet. Tallinnasta

Jordbruk och fiske som näringar

Landhöjningen har på ett synbart sätt påverkat jordbrukets utveckling. I den inre skärgården har jordbruk och boskapsskötsel varit betydelsefulla näringar, vilket inte är fallet i den yttre skärgården där den knappa tillgången på odlingsbar jord har varit en begränsande faktor. De nuvarande åkrarna på Skärlandet var på 1600-talet nästan i sin helhet äng. På 1700-talet röjdes en del av ängarna till åker. Landhöjningen har gjort att de åkrar som då röjdes nu finns dels vid kanten av Skåldös stora, öppna åker, dels i Sundom by. Røjning pågick fram till början på 1900-talet och resultatet blev Skåldös öppna åkermark. Ängar fanns bl.a. på Grevö intill Långvarpviken.

Åtminstone på Kopparö har man bedrivit svedjebruk. Sannolikt har man gjorde det också på andra ställen på Skärlandet. Landhöjningen har eventuellt inverkat på svedjebrukets tillbakagång. Tillandningen, som i det första skedet blev ängsmark, kunde omvandlas till åkermark när den väl hade torkat.

Noggranna uppgifter finns inte om tidigare metoder att odla åkermark. Information om arter som har odlats i skärgården finns inte heller att tillgå. Det torde dock vara fråga om samma arter som t.ex. i Pojo. Där odlade man allmänt på 1500-talet korn och på 1600-talet råg, havre, rova, ärter, lin, hampa samt humle. Humle användes i tillverkningsen av öl. Primitiva, handdrivna kvarnar med två stenar som roterades mot varandra, har på Skärlandet daterats till 1630-talet. Dylika fanns nästan på varje gård i skärgården som odlades (Backa, Grevö, Kopparö, Skåldö, Sundom). Den odlade åkern hägnades in för att stänga ute boskap som betade i närliggande skogar. Att bygga inhägnader och att valla boskap var viktiga sysslor för att hindra boskapen från att ta sig ut på åkern. Uppgifter om kreaturens antal saknas. I början av 1600-talet fanns i snitt 1,7 mjölkkor på varje gård i skärgården och 2,1 mjölkkor på varje gård på fastlandet.

Sjöfarten var betydelsefull i västra Nyland redan på medeltiden. Ekenäs skärgård ligger intill Österleden, en urgammal seglingsrutt. Redan på 1500-talet har handelsförbindelser från byarna Grevö, Backa, Skåldö, Nabben, Sommarö och Kopparö registrerats med städerna Stockholm och Tallinn. Fisk, som hade konserverats på olika sätt, humle, smör, brännved, skinn och hudar samt järn för

tuotiin lähinnä suolaa ja viljaa, josta erityisesti saaristolaisten kerrotaan olleen riippuvaisia. Ulko-saariston asukkaiden pääelinkeino oli kalastus. Sisäsaaristossa verkko- ja nuottakalastus oli myös tärkeässä osassa. Kalavesien omistajat harjoittivat ns. maaveron perintää, jos vieraat kalastivat heidän kala-apajillaan. 1680-luvulla nuottakunnissa olivat mukana mm Nabben, Backa ja Skäldö.

bruken, har varit handelsvaror som öbor erbjöd invånare på fastlandet. Från Tallinn importerades närmast salt och säd, som speciellt skärgårdsborna var i behov av. Invånarna på de yttersta holmarna livnärde sig i huvudsak på fiske. I innerskärgården var fiske med nät respektive not viktigt. Ägarna till fiskevattnen uppbar skatt av främmande personer som drog upp fisk i deras vatten. På 1680-talet fanns notlag för fiskare på bl.a. Nabben, Backa och Skäldö.

Laiduntavia lampaista Åkernäsissä.
Betande lamm på Åkernäs.

Skärlandetissa käytetään paikoin omaa rukiin viljasiemenkantaa, jonka seassa on säilynyt myös oheiskasvien siemeniä kuten ruiskau-nokkia.

Ställvis använde man utsäde av en egen råg-sort på Skärlandet. Bland utsädet finns frön av t.ex. blåklint.

LÄHTEET KÄLLOR

Bondestam Kristoffer & Bonn Thomas. Källor och myrar. Vid åsen i Hangö, Ekenäs, Pojo och Karis. Västra Nylands regionplansförbund. Helsingfors, 1992.

Bondestam Kristoffer & Bonn Thomas. Naturinventering i Ekenäs skärgård. Ekenäs stad, 1994.

Bonn Thomas. Skärgårdbotanisk inventering i Ekenäs och Ingå. Västra Nylands regionplansförbund, 1992.

Forsius Johanna. Museoviraston historiallisten karttojen aineisto 1600-, 1700- ja 1900-luvulta.

Furman Eeva. Saariston luonto. Otava, Keuruu, 1992.

Glückert Gunnar. Post glacial shore-Level displacement of the Baltic in SW Finland. III Geologica. Annales Academiae Scientiarum Fennicae. Suomalainen tiedeakatemia, Helsinki, 1976.

Jolkkonen Marketta. Maisemaselvitys ja maisemanhoito-ohjeita Skärlandetin – Gullön alueelle. Moniste 46. Uudenmaan ympäristökeskus, 1998.

Kurtto Arto. Kulttuurimaisemaintointi. Läntisen Uudenmaan seutukaavaliitto, 1992.

Lentokuva Vallas Oy. Hannu Vallas. Ilmakuvat Skärlandetista. Tampere.

Läntisen Uudenmaan rakennusten ja maiseman kulttuurihistoriallinen inventointi. Läntisen Uudenmaan seutukaavaliitto, 1993.

Maisema-aluetyöryhmän mietintö 1. Arvokkaat maisema-alueet. Mietintö 66 /1992. Ympäristöministeriö, 1992.

Maisema-aluetyöryhmän mietintö 2. Arvokkaat maisema-alueet. Mietintö 66 /1992. Ympäristöministeriö, 1992.

Malmelin Miliza. Esiselvitys Skärlandet-Gullön maisemanhoitosuunnitelmaa varten. Uudenmaan ympäristökeskus, 1999.

Merellinen ympäristömme-projekti (Vårt maritima arv) 2002-2003. Kulttuurien tutkimuksen laitos arkeologia. Helsingin yliopisto.

Munsterhjelm Riggert. Den makroskopiska vattenvegetationen i västnyländska flador och och glon. Helsingin yliopisto kasvitieteen laitos, 1985.

Munsterhjelm Riggert. The aquatic macrophyte vegetation of flads and gloes, south coast of Finland. Acta Botanica Fennica No. 157. 1977.

Pohjan pitäjän historia II osa. W. von Koskull. Pohjan kunta, 1966.

Pohjan pitäjän historia III osa. Gunvor ja W.E. Nordstöm. Pohjan kunta, 1966.

Pykälä Juha ja Bonn Thomas. Uudenmaan perinnemaisemat. Suomen ympäristökeskus, Uudenmaan ympäristökeskus. Helsinki, 2000.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museo-
viraston rakennushistoriallisen osaston julkaisuja 16. Helsinki, 1993.

Rusanen P. Tammisaaren linnustoselvitys. Tammisaaren kaupunki, 1989.

Seppänen Raija. Jordbruket i Finland. Jordbrugslandskabets kulturvaedier - historisk udvikling, politikker og styringsmidler i Norden. Nordisk Ministerråd. TemaNord Miljö. Köpenhamn, 2000.

Seppänen Raija. Maaseutumaiseman hoidon ohjausmahdollisuuksia. Maaseudun kehittämishanke. Maa- ja metsätalousministeriö, 2000.

Storrank Bo. Ekenäs miljö 1990. Miljörapport till stadsfullmäktige i Ekenäs. Miljövårdsnämnden i Ekenäs, 1990.

Takolander Alfons. Ekenäs stads historia. Ekenäs, 1930.

Tammisaaren eteläisen saariston osayleiskaava ja siihen liittyvät selvitykset. 13.12.1999. Tammisaaren kaupunki.

Tammisaaren kaupungin rakennusjärjestys. Tammisaaren kaupunki.

Tuotantomaiseman studiokurssi. Harjoitustyö Skärlandet. Teknillinen korkeakoulu. Arkkitehtiosasto, maisema-arkkitehtuuri. Espoo, 1999-2000.

Uudenmaan maakuntakaavaaluonnos. Uudenmaan liitto, 2003.

Utredning av miljökonsekvenser strandgeneralplan över Ekenäs södra skärgård. Plancenter LTD. Ekenäs stad, 1999.

Vuorinen Esko. Skärlandet - Gullö. Selvityspennemaiseman arvoista. Tammisaaren kaupunki, 1999.

Vuorinen Esko. Maatalouden erityistukisuunnitelmat tiloille.

LIITE BILAGA

ALUEEN RUOHOVARTISIA KASVEJA VÄXTER MED ÖRTSTAM PÅ OMRÅDET

SUOMENKIELINEN NIMI

Ahdekaunokki
Ahomansikka
Aho-orvokki
Ahopellava
Ahosuolaheinä
Harmaapaimulehti
Hakarasara
Hietakastikka
Hietalemmikki
Hina
Hirssisara
Heinäratamo
Hentosuolake
Hernesara
Hetekaali
Hopeahanhikki
Huopakeltano
Humala
Isomaltsa
Jokapaikansara
Jouhiliukka
Jäkki
Järviruoko
Kissankello
Kissan-käpälä
Keltamaksaruoho
Keltamata
Ketohanhikki
Ketokarvaskallioinen
Ketokäenminttu
Ketoneilikka
Ketonoidanlukkko
Ketopiippo
Kevätesikko
Keväthanhikki
Kevättädyke
Kumina
Käärmeenkieli
Lampaannata
Laskospaimulehti
Litteänurmikka
Luhtavilla
Luoho
Mali I. koiruoho
Meriliukka
Meriratamo
Mietotatar
Metsänemä
Merisara
Merisuolake
Merirannikki
Merivirmajuuri

SVENSKT NAMN

Rödklint
Smultron
Hundviol
Vildlin
Bergsyra
Sammetsdaggekåpa
Piggstarr
Bergrör
Vårförgätmeje
Knägräs
Hirsstarr
Svartkämpar
Kärrsälting
Ärtstarr
Källört
Silverfingerört
Gråfibbla
Humle
Spjutmålla
Hundstarr
Tagelsäv
Stagg
Vass
Liten blåklocka
Kattfot
Gul fetkopp
Gulmåra
Gåsört
Gråbinka
Harmynta
Ängsnejlika
Låsbräken
Knippfryle
Gullviva
Vårfingerört
Vårveronika
Kummin
Ormtunga
Fårsvingel
Trubbdaggekåpa
Berggröe
Ängsull
Åkerven, åkerkösa
Malört
Agnsävs
Gulkämpar
Rosenpilört
Skogsfru
Norskstarr
Havssälting
Strandkrypa
Strandvänderot

TIETEELLINEN NIMI VETENSKAPLIGT NAMN

Centaurea jacea
Fragaria vesca
Viola canina ssp. montana
Linum catharticum
Rumex acetosella
Cardamine pratensis ssp. paludosa
Carex spicata
Calamagrostis epigejos
Myosotis stricta
Danthonia decumbens
Carex panicea
Plantago lanceolata
Triglochin palustris
Carex viridula
Montia fontana
Potentilla argentea
Hieracium pilosella
Humulus lupulus
Atriplex prostrata
Carex nigra
Eleocharis quinqueflora
Nardus stricta
Phragmites australis
Campanula rotundifolia
Antennaria dioica
Sedum acre
Galium verum
Potentilla anserina
Erigeron acer ssp. acer
Satureja acinos
Dianthus deltooides
Botrychium lunaria
Luzula campestris
Primula veris
Potentilla crantzii
Veronica verna
Carum carvi
Ophioglossum vulgatum
Festuca ovina
Alchemilla plicata
Poa compressa
Eriophorum angustifolium
Apera spica-venti
Artemisia absinthium
Eleocharis uniglumis
Plantago maritima
Polygonum minor
Epipogium aphyllum
Carex mackenziei
Triglochin maritima
Glaux maritima
Valeriana sambucifolia ssp. salina